Latt

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
23 C
18

Dono del P. Sineo
agli Scholastici.

P. TERENTII
COMOEDIÆ SEX ELEGANTISSIMÆ.

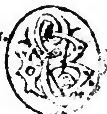

Scholijs marginalibus perquam vtilibus, & Theatrorum figuris perelegantibus illustratæ.

Cum indice veterum verborum & rarò vsitatorum.

Additus est & Tractatus de metris Terentianis.

APVD IOAN. TORNAESIVM.

C I Ↄ. I Ↄ. C X I V.

PÆDAGOGIS S.

VVM typographus Terentij comœdias recudere pararet, rogauit, vt se in optimo auctore edendo, recognoscendoq; adiuuarem. Ego verò, tametsi non satis instructus essem veteribus exemplis, quibus in tali re opus erat: tamen homini amico, in sanctissimo negotio nolui deesse. Nam mihi quidem præclarè mereri de Republica videntur, qui hoc genus auctoribus edendis, publicis studijs consulunt. Præsertim autem hoc tempore, quum in perniciem literarum penè conspirasse chalcographi videntur, non mediocris gratia debetur ijs, qui nonnullo rei familiaris periculo in veteribus auctoribus transcribendis sumptus faciunt. Passim enim nouis & insulsis libellis magno numero quotidie prodeuntibus, luculenta veterum scripta opprimuntur. Porrò vix alius liber est, quem perinde omnium manibus teri referat, atq; has comœdias. Nam preterquàm quòd honestissima ciuium morum exempla hîc proponuntur, ad parandam dicendi facultatem mirificè conducunt. Vincis enim proprietate sermonis facilè omnes Terentius:

quæ virtus in oratione citra controuersiam prima est. Deinde ea in exponendo ac narrando copia, ea dispositio argumentorum, ea in sententijs ac salibus venustas est prorsus, vt perfectius ne quidem ipsas Athenas, quas in hoc genere regnasse ferunt, quicquam facere potuisse credam. Quare hunc auctorem edentibus non inuiti operam dedimus. Quid præstiterimus, indicabunt exempla, si cum alijs conferantur. Facta est copia nobis Terentiani codicis, qui videbatur vetustior, sed erant, iuxta prouerbium, ἄνθρακες θησαυρός. itaque nos non magnopere adiuuit. Vtinam autem libeat ijs, quos audio diu iam moliri emendationem, tandem aliquanto nitidiorem Terentium in proscenium producere. Neque enim alio beneficio maiorem gratiam apud studiosos omnes inire quisquam possit. Me vero non pœnitebit huius operæ, si qui, me auctore, magis amabunt Terentium. Chrysostomum ferunt tantopere delectatum esse Aristophanis lectione, vt semper in manibus haberet, dormiens etiam pro puluino vteretur. Nec dubium est, quin alendæ locupletandæq; facundiæ causâ tam sedulò legerit. Quanto pluris Terentius fieri meretur, cuius fabulæ cùm obscœnitate vacant, tum sunt aliquãto quàm Aristophanicæ, nisi valde fallor, ῥητορικώτεραι. Proinde pædagogos omnes adhortor, vt hunc auctorem summa fide studijs iuuentutis commendent. Nam & ad iudicium formandum de communibus moribus mihi quidem plus conferre, quàm plerique philosophorum

id est carbones thesaurus.

Aristophanes.

com

commentarij, videtur. Et non alius auctor loqui elegantiùs docebit, aut vtiliore genere orationis puerilem linguam imbuet. Beatas Respublicas si hoc genere literarum dedolata iuuentus, ad maiores res gerendas accesserit. Nunc quum nullæ literæ, nulla scientia neque religionis, neque virtutis sit in his, qui tenent Respublicas, videmus eorum inscitiâ omnia sacra & prosana, diuina atque humana misceri.

TERENTII VITA, EX ÆLIO DONATO.

PVBLIVS Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano senatori, à quo ob ingenium & formam non institutus modò liberaliter, sed & maturè est manumissus. Quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet: quum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertij natus sit, & mortuus: nec, si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio, quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur. Quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroque majorem natu fuisse: quamuis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionẽ de consuetud.ne per hæc faciat,

Dum lasciuiam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci diuinæ inhiat auidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare & Lælium pulchrũ putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ: ipsus sublatis rebus, ad summam
Inopiam redactus est.
Itaq; è conspectu omniũ abijt in Graciã in terram vltimã,
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè:
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiã,
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex; ex quibus primam Andriam quum ædilibus daret, jussus antè Cetio recitare: ad cœnantem quum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: Post paucos verò versus inuitatus vt accumberet, cœnasse vnà: deinde cætera percurrisse, nõ sine magna Cetij admiratione: & hác autẽ & quinque reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione ita scribat:

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Octo HS. ducentorũ coronatorum pretium est. Eunuchus quidem bis acta est, meruitq; pretiũ quantum nulla alia cujusdam comœdia, videlicet octo millia nummûm. Propterea summo quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. *Prælatus Menãdro Terẽtius.* Non obscura fama est adjutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim nisi leuiter se tutari conatur, vt in prologo Adelphorum:

Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assiduèq; vnà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam; quum illis placet,

Qui

Qui vobis vniuersis,& populo placent,
Quorum opera in bello,in otio,in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuiùs defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis & vsque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: Publius Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi lusetat, ipse nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martiis admonitum ab vxore, temporiùs vt discumberet, petiisse ab ea ne interpellaretur: seriùs tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatũ vt scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in Ἑαυτοντιμωρουμένῳ,

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quàm Sulpitio Gallo homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Lebeone, & M. Popilio, consulari vtroque ac poëta. Ideo ipsum non juuenes designasse, qui se adjuuisse dicerentur, sed viros, quorum operam in bello, & in otio, & in negotio, populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimũ egressus annum, causâ euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta morésque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbem est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim quum semel
Conscendit, visus nunquam est: sic vita vacat. *Terentij mors.*

Quintus Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conuersis à Menandro. Cæterùm mortuum esse in Arcadię Stymphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore Consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum satyrarum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos xx. jugerum, in via Appia ad Martis villam. Quo magis miror Porcium scribere:

Anno ab urbe condita quingentesimo nonagesimo quinto.

nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lalius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille operâ ne domum quidē habuit conductitiā,
Saltem vt esset, quo referret obitum domini seruulus.

Facillimè agētes appellat diuites ac potentes.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solùm Næuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque qui solus lecto sermone Terenti,
Conuersum, expressumq; Latina voce Menandrum,
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid comè loquens, ac omnia dulcia dicens,

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò puri sermonis amator.
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres:
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios poëtas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregella-

nus fuerit Terentius Libo, alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus
Dabat summo honore affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro, ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus fabula. Hecyra sæpe exclusa vix acta est.

DE TRAGŒDIA ET COMOEDIA.

INITIVM tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis est inchoatum: quibus pro fructibus vota soluentes, operabantur antiqui. Nam incensis jam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod sacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur: vel ἀπὸ τῦ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearum, & à cantilena. Ejus ipsius rei apud Verg. plana fit mentio: vel quòd hirco donabatur ejus carminis poëta: vel quòd vter ejus musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat: vel quòd ora sua fæcibus perlinebant scenici, ante vsum personarum ab Æschylo repertum: fæces enim dicuntur Græcè τρύγες. Et his quidem causis tragœdiæ nomen est inuentum. At verò nondum coactis in vrbem Atheniensibus quum Apollini Nomio, id est pastorum vicinorumq; præsidi deo, constructis aris in honorem diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita, festum carmen solenniter cantarent, orta est comœdia, ἀπὸ τῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν, quod est comessatum ire cantantes, quod à poëtis solenni die, vel amatoriè lasciuientibus choris comicis non absurdum est. Itaque vt rerum,

Hoc videtur Cornuti, aut Asperi.

Tragœdia unde.

Comœdia.

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
23
18

Dono Del P. Sines
agli Scholastici.

P. TERENTII COMOEDIÆ SEX ELEGANTISSIMÆ.

Scholijs marginalibus perquam vtilibus, & Theatrorum figuris perelegantibus illustratæ.

Cum indice veterum verborum & rarò vsitatorum.

Additus est & Tractatus de metris Terentianis.

APVD IOAN. TORNAESIVM.

CIↃ. IↃ. CXIV.

PÆDAGOGIS S.

VVM typographus Terentij comœdias recudere pararet, rogauit, vt se in optimo auctore edendo, recognoscendoq; adiuuarem. Ego verò, tametsi non satis instructus essem veteribus exemplis, quibus in tali re opus erat: tamen homini amico, in sanctissimo negotio nolui deesse. Nam mihi quidem præclarè mereri de Republica videntur, qui hoc genus auctoribus edendis, publicis studijs consulunt. Præsertim autem hoc tempore, quum in perniciem literarum pene conspirasse Chalcographi videntur, non mediocris gratia debetur ijs, qui nonnullo rei familiaris periculo in veteribus auctoribus transcribendis sumptus faciunt. Passim enim nouis & insulsis libellis magno numero quotidie prodeuntibus, luculenta veterum scripta opprimuntur. Porrò vix alius liber est, quem perinde omnium manibus teri referat, atq; has comœdias. Nam præterquàm quòd honestissima ciuilium morum exempla hîc proponuntur, ad parandam dicendi facultatem mirificè conducunt. Vincit enim proprietate sermonis facilè omnes Terentius:

quæ virtus in oratione citra controuersiam prima est. Deinde ea in exponendo ac narrando copia, ea dispositio argumentorum, ea in sententijs ac salibus venustas est prorsus, vt perfectiùs ne quidem ipsas Athenas, quas in hoc genere regnasse ferunt, quicquam facere potuisse credam. Quare hunc auctorem edentibus non inuiti operam dedimus. Quid præstiterimus, indicabunt exempla, si cum alijs conferantur. Facta est copia nobis Terentiani codicis, qui videbatur vetustior, sed erant, iuxta prouerbium, ἄνθρακες θησαυρός. itaque nos non magnopere adiuuit. Vtinam autem libeat ijs, quos audio diu iam moliri emendationem, tandem aliquanto nitidiorem Terentium in proscenium producere. Neque enim alio beneficio maiorem gratiam apud studiosos omnes inire quisquam possit. Me vero non pænitebit huius operæ, si qui, me auctore, magis amabunt Terentium. Chrysostomum ferunt tantopere delectatum esse Aristophanis lectione, vt semper in manibus haberet, dormiens etiam pro puluino vteretur. Nec dubium est, quin alendæ locupletandæq; facundiæ causâ tam sedulò legerit. Quanto pluris Terentius fieri meretur, cuius fabulæ cùm obscœnitate vacant, tum sunt aliquāto quàm Aristophanicæ, nisi valde fallor, ῥυποεληνότεραι. Proinde pædagogos omnes adhortor, vt hunc auctorem summa fide studijs iuuentutis commendent. Nam & ad iudicium formandum de communibus moribus mihi quidem plus conferre, quàm plerique philosophorum com

id est, carbones thesaurus.

Aristophanes.

commentarij, videtur. Et non alius auctor loqui elegantiùs docebit, aut vtiliore genere orationis puerilem linguam imbuet. Beatas Respublicas si hoc genere literarum dedolata iuuentus, ad maiores res gerendas accesserit. Nunc quum nulla litera, nulla scientia neque religionis, neque virtutis sit in his, qui tenent Respublicas, videmus eorum inscitiâ omnia sacra & profana, diuina atque humana misceri.

TERENTII VITA, EX ÆLIO DONATO.

PUBLIUS Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano senatori, à quo ob ingenium & formam non institutus modò liberaliter, sed & maturè est manumissus. Quidam captum esse existimant: quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet: quum in fine secundi belli Punici, & ante initium tertij natus sit, & mortuus: nec si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisset, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio, quibus etiam corporis gratiâ conciliatus existimatur. Quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroque majorem natu fuisse: quamuis & Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicioné de consuetudine per hæc faciat,

Dum lasciuiam nobilium, & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci diuinæ inhiat auidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare & Lælium pulchrũ putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ: ipsus sublatis rebus ad summam
Inopiam redactus est.
Itaq; è conspectu omniũ abijt in Graciã in terram vltimã,
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè:
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiã,
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex; ex quibus primam Andriam quum ædilibus daret, jussus antè Cerio recitare: ad cœnantem quum venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: Post paucos verò versus inuitatus vt accumberet, cœnasse vnà: deinde cætera percurrisse, nõ sine magna Cerij admiratione: & hãc autẽ & quinque reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione ita scribat:

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitq; pretiũ quantum nulla alia cujusdam comœdia, videlicet octo millia nummûm. Propterea summo quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est adjutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim nisi leuiter se tutari conatur, vt in prologo Adelphorum:

Octo HS. ducentorũ coronatorum pretium est.

Prælatus Menãdro Terẽtius.

Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assiduéq; vnà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam; quum illis placet.

Qui

Qui vobis vniuersis, & populo placent,
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuiùs defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis & vsque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: Publius Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi lusetat, ipse nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martiis admonitum ab vxore, temporiùs vt discumberet, petiisse ab ea ne interpellaretur: seriùs tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatū vt scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in Ἑαυτοντιμωρουμένῳ,

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quàm Sulpitio Gallo homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Lebeone, & M. Popilio, consulari vtroque ac poëta. Ideo ipsum non juuenes designasse, qui se adjuuisse dicerentur, sed viros, quorum operam in bello, & in otio, & in negotio, populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimū egressus annum, causâ euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta morésque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbem est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim quum semel *Terentij mors.*
Conscendit, visus nunquam est: sic vita vacat.

Quintus Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conuersis à Menandro. Cæterùm mortuum esse in Arcadię Stymphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore Consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum satyrarum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos xx. iugerum, in via Appia ad Martis villam. Quo magis miror Porcium scribere:

Anno ab vrbe condita quingentesimo nonagesimo quinto.

nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille operâ ne domum quidē habuit conducticiā,
Saltem vt esset, quo referret obitum domini seruulus.

Facillimè agētes appellat diuites ac potentes.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solùm Næuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque qui solus lecto sermone Terenti,
Conuersum, expressumq́; Latina voce Menandrum,
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens,

Item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò puri sermonis amator.
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres:
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios poëtas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregella-

nus fuerit Terentius Libo, alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus
Dabat summo honore affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro, ex quibus magno successu & pretio stetit Eunuchus fabula. Hecyra sæpe exclusa vix acta est.

DE TRAGŒDIA ET COMOEDIA.

INITIVM tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis est inchoatum: quibus pro fructibus vota soluentes, operabantur antiqui. Nam incensis jam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod sacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur: vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearum, & à cantilena. Ejus ipsius rei apud Verg. plana fit mentio: vel quòd hirco donabatur ejus carminis poëta: vel quòd vter ejus musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat: vel quòd ora sua fæcibus perlinebant scenici, ante vsum personarum ab Æschylo repertum: fæces enim dicuntur Græcè τρύγες. Et his quidem causis tragœdiæ nomen est inuentum. At verò nondum coactis in vrbem Atheniensibus quum Apollini Nomio, id est pastorum vicinorumq; præsidi deo, constructis aris in honorem diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita, festum carmen solenniter cantarent, orta est comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, καὶ ᾄδειν, quod est comessatum ire cantantes, quod à poëtis solenni die, vel amatoriè lasciuientibus choris comicis non absurdum est. Itaque vt re-

Hoc videtur Cornuti, aut Asperi.

Tragœdia vnde.

Comœdia.

rum, ita etiam temporum ipsorum cœpto ordine, tragœdia primò prolata esse cognoscitur. Nam vt ab incultis & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, vrbesq́ sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit: ita res tragicæ longè ante comicas inuentæ. Quamuis autem retrò prisca voluentibus reperiatur Thespis tragœdiæ primus inuentor, & comœdiæ veteris pater Eupolis, cum Cratino Aristophaneq; esse dicatur: Homerus tamen, qui ferè omnis poëticæ largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorum operum lege præscripsit: qui Iliadem instar tragœdiæ. Odysseam ad imaginem comœdiæ fecisse monstratur. Nam post illius tale tantumq; documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta sunt in ordinem, & diuisa sunt ea quæ etiam tum temere scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam, vt posteà, facta sunt decora atque leuia. At nos ea quæ propriè de tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis jam loquamur, quas Terentius imitatus est. Postquàm demonstrandæ originis causa de vtriusque generis initio diximus, quod necesse est jam dicemus.

Tragœdia ac comœdia inuentores.

Vetus comœdia.

Comœdia ferè vetus, vt ipsa quoque olim tragœdia, simplex carmen (quemadmodum jam diximus) quod chorus circa aras fumantes, nunc spatiatus, nunc resoluens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primò vna persona subducta est cantoribus, quæ respondens alternis choro, locupletauit variauitq́, rem musicam: tum altera, tum tertia, & ad postremum crescente numero, per actores diuersos, personæ, pallæ, cothurni, socci, & cæteri ornatus, atque insignia scenicorum reperta, & ad hoc vnicuique suus habitus, & ad vltimum qui primarum partium, qui secundarum; & ter

& tertiarum, qui quartarum & quintarum actores essent, distributa & diuisa quinquepartitò tota est fabula: quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabulis, & vixdum incipiens κωμῳδία dicta est ἀρχαία, idcirco quia nobis parùm cognitis initiis nata est: aut quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omnium de quibus liberè describebatur. Etenim per priscos poëtas non vt nunc penitus ficta argumenta, sed res gestæ à ciuibus, palam cum eorum sæpè qui gesserant nomine decantabantur. Ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis, quum vnusquisque caueret, culpa ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro. Sed quum poëtæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lata lege sanxerunt. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est, Satyra sumpsit exordium, quæ à Satyris, quos illotos semper ac petulantes Deos, scimus esse, vocitata est: etsi aliunde nomen traxisse prauè putant alij. Hæc, quæ Satyra dicitur, ejusmodi fuit, vt in ea quamuis duro & veluti agresti modo de vitiis ciuium, tamen sine vllo proprij nominis titulo carmen esset. Quod item genus comœdiæ multis obfuit poëtis, quum in suspicionem potentibus ciuibus venissent, illorum facta descripsisse in pejus, ac deformasse genus stylo carminis: quod primò Lucilius nouo conscripsit modo, vt poësim inde faceret, id est, vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo suprà diximus modo, coacti omittere Satyram, aliud genus carminis τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, nouam comœdiam repperêre poetæ, quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret: & minus amaritudinis spectatoribus, & eâdem operâ multum delectationis afferret,

Satyra origo.

Noua comœdia.

ferret, concinna argumento, consuetudine congrua, vtilis sententiis, grata salibus, apta metro. Vt igitur superiores illæ suis quæque celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία, cùm multorum anteà, tum præcipuè Menandri, Terentijq; est: de qua quum multa dicenda sint, sat erit tamen, velut admonendi lectoris causâ, quid de arte comica veterum chartis continetur, exponere.

Comœdia vetus. Comœdia vetus, vt ab initio chorus fuit, paulatimq; personarum numero in quinque actus processit: ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad nouam comœdiam sic peruenit, vt in eam non modò non inducatur chorus, sed ne locus quidem vllus jam relinquatur choro. Nam postquam ocioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc quum ad cantores ab actoribus transibat, consurgere & abire cœpisset, admonuit poëtas primò quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes, vt Menander fecit, hac de causa, non, vt alij existimant, alia. Postremò ne locum quidem reliquerunt, quod Latini fecerunt comici: vnde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile est. Tum etiam Græci prologos non habent more nostrorum, quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id est, Deos argumentis narrandis machinatos, cæteri Latini instar Græcorum habent: Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentum accersitas, non facilè cæteri habent: quibus Terentius sæpe vtitur, vt per harum inductiones facilè pateat argumentum. Veteres, etsi ipsi quoque in metris negligentiùs vsi sunt jambico versu duntaxat in secundo & quarto loco: tamen à Terentio vincuntur resolutione hujus metri, quantum potest, comminuti ad imaginem prosæ orationis. Tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentiùs Terentio custodiuit. Quinetiã solus ausus

ausus est, quum in fictis argumentis fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere, quibus tamen cur bonæ sint & voluptas per ipsum, & causa non desit. Hæc quum artificiosissima Terentius fecerit, tum illud est admirandum, quòd & morem retinuit, vt comœdiam scriberet: & temperauit affectum, ne in tragœdiam transiliret: quod cum aliis rebus minimè obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis ferè magnis comicis inuenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quòd ejus fabulæ eo sunt temperamento, vt neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abjiciantur ad histrionicam. Adde quòd nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit: quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. Adde quòd argumenti ac styli ita attentè memor est, vt nusquam non cauerit, aut curauerit quæ obesse poterunt: tum quòd media primis atque postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, sed aptum ex se totum, & vno corpore videatur esse compositum. Illud quoque mirabile in eo, primò, quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earum distinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex tragœdia loqui: quod vitium Plauti frequentissimum est. Illud etiam inter cæteras eius laudes dignum videtur, quòd locupletiora argumenta, ex duplicibus negotiis delegerit ad scribendum. Nam exceptâ Hecyrâ, in qua scribit Pamphili amorem, cæteræ quinque binos adolescentulos habent. Illud verò tenendum est, post νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularum genera protulisse: vt Togatas, à scenicis, atque argumentis Latinis: Prætextatas, ab dignitate personarum & Latina historia: Attellanas, à ciuitate Campaniæ, vbi actitatę sunt plurima: Rhyntonicas, ab actoris nomine: Tabernarias, *Fabularum variæ genera.*

ab humilitate argumenti & ſtyli: Mimos, ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium perſonarum. Inter tragœdiam autem & comœdiam cùm multa, tum in primis hoc diſtat, quòd in comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculaq́; lætiq́; ſunt exitus actionum. At in tragœdia omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla vltima. In tragœdia contrario ordine res aguntur, tum quòd in tragœdia fugienda vita, in comœdia capeſſenda exprimitur. Poſtremò quòd omnis comœdia de fictis eſt argumentis: tragœdia ſæpe de hiſtorica fide petitur.

Latinæ fabulæ auctor. Latinæ fabulæ primò à Liuio Andronico ſcriptæ ſunt ad cunctas res, quum etiam tum recentiùs idem & poëta, & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdiæ aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ, turbulentæ: ſtatariæ, quietiores: miſtæ, ex vtroque actu conſiſtentes.

Partes comœdiæ. Comœdia per quatuor partes diuiditur, prologum, protaſin, epitaſin, cataſtrophen. Prologus, eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo licèt præter argumentum aliquid ad populum vel ex poëta, vel ex ipſius fabulæ, vel ex actoris commodo loqui. Protaſis primus eſt actus, initiumq́; dramatis. Epitaſis incrementum proceſſusq́; turbarum, ac totius, vt ita dixerim, motus erroris. Cataſtrophe, conuerſio rerum eſt ad jucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum.

Comœdia definitio. Comœdia eſt fabula, diuerſa inſtituta continens, affectumq́; ciuilium ac priuatarum rerum: qua diſcitur, quid ſit in vita vtile, quid contrà euitandum. Hanc Græci ſic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam eſſe Cicero ait, imitationem vitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in vicis hujuſmodi carmina initio agebantur apud Græcos, vt in Italia compitalitiis ludicris,

dictis, admisto pronunciationis modulo, quo dum actus commutantur, populus detinebatur, aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc est, ab actu vitæ hominum, quia in vicis habitant ob mediocritatem fortunatum, non in aulis regiis, vt sunt personæ tragicæ. Comœdia verò, quia poema sub imitatione vitæ atque similitudine compositum, in gestu & pronunciatione consistit.

Comœdiam apud Græcos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos certum est & comœdiam, & tragœdiam togatam primò Liuium Andronicum repetisse: qui ait, Comœdiam esse quotidianæ vitæ speculum. Nec injuriâ. Nam vt intenti speculo veritatis lineamenta facilè per imagines colligimus: ita lectione comœdiæ imitationem vitæ consuetudinisq; non ægerrimè animaduertimus. Hujus autem originis ratio, ab exteris ciuitatibus moribusq; prouenit. Athenienses namque Atticam custodientes elegãtiam, quum vellent malè viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti alacresq; veniebant, ibiq; cum nominibus singulorum vitam publicabāt: vnde nomen compositum, vt comœdia vocaretur. Hæc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur, nec deerant præmia, quibus ad scribendum doctorum prouocarentur ingenia. Sed & actoribus munera offerebantur, quò libentiùs jucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur. Caper namque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum est. Nonnulli autem ex amurca olei fæce, quæ est humor aquatilis, tragœdiam dici, vocariq; maluerunt: qui ludi quum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipsi comœdiarum, tragœdiarumq; scriptores, hujus dei velut præsens numen colere, venerariq; cœperunt. Cujus rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina inchoata pro-

Ex alio rursus cõgesta.

Origo Comœdiæ.

Tragœdia vnde dicta.

ferebantur, vt per ea laudes ejus & facta gloriosa celebrari, proferriq; constaret: tum paulatim fama hujus artis increbuit. Thespis autem primus hæc scripta in omnium notitiam protulit. Postea Æschylus secutus exemplum publicauit: de quibus ita Horatius in arte Poëtica loquitur:

Thespis.

Æschylus.

Ignotum tragicæ genus inuenisse Camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent, agerentq; peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Æschylus, & modicis instrauit pulpita tignis
Et docuit, magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Successit vetus his comœdia, non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit & vim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusq;
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poëtæ:
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula.

FABVLA, generale nomen est: Ejus duæ primæ partes sunt tragœdia & comœdia. Si Latina argumentatio fit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet: aut enim Palliata est, aut Togata, aut Tabernaria, aut Attellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti ejus, ac vilitatem actorum, qui non cothurno, aut socco vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede: vel ideo, quòd nō ea negotia continet, quæ personarum in turribus aut cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur comœdiam Cincias & Faliscus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarū scripta ex quatuor rebus omnino sumuntur: nomine, loco, facto, euentu. Nomine, vt

Species comœdiæ.

Personati primi.

Phor

Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus: Loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina: Facto, vt Eunuchus, Asinaria, Captiui: Euentu, vt Commorientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ sunt tres: Palliatæ, Græcum habitum referentes, quas nonnulli tabernarias vocant: Togatæ, juxta formam personarum, habitum togatum desiderantes: Attellanæ, salibus & jocis compositæ, quæ in se non habent nisi vetustam elegantiam. Comœdia autem diuiditur in quatuor partes. prologum, [illegible]asin, epitasin, catastrophen. Prologus est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id est, antecedens veram fabulæ compositionem elocutio. Ejus species quatuor sunt, συστατικὸς, cõmendatitius, quo fabula vel poëta commendatur: ἀναφορικὸς, relatiuus, quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referuntur: ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens: μικτὸς, mistus, omnia hæc in se continens. Inter Prologum, & Prologium, quidam hoc interesse voluerunt, quia Prologus, est vbi poëta excusatur, aut fabula commendatur: Prologium autem est, quum tantùm de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars retinetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis, inuolutio argumenti, cujus elegantia connectitur. Catastrophe, explicatio fabulæ, per quam euentus ejus approbatur. In plerisq; fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quàm poëtarum: in nonnullis poëtarum, quàm fabularum: cujus moris diuersitatem antiquitas probat. Nam quum primùm aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronũciabantur antè quàm poëtæ pronunciarentur, ne aliquã inuidiã à scribendo deterreri possent. Quum autem per editionem multarum poëtæ jã esset auctoritas acquisita, rursus priora poëtarum nomina proferebantur: vt per ipsorum vocabula fabulis atten-

Formæ comœdiarũ. *Partes comœdiæ.* *Prologus & eius species.* *Prologus. Prologiũ.* *Protasis.* *Epitasis.* *Catastrophe.*

tio acquireretur. Actas diuersis ludis manifestum est inscribi. Nam ludorum quatuor sunt species, quos curules ædiles munere publico curant. Megalenses, magnis diis consecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant. Funebres, ad retinédum populum instituti: dum pompa funeri decreta in honorem patritij viri, plenè instruitur. Plebeij, qui pro salute plebis luduntur. Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant: dextra Liberi, sinistra ejus dei cui ludi fiebant: vnde Terentius in Andria ait,

Ludorum species quatuor.

Ex ara hac sume verbenas.

Hinc Vlyssem palliatum semper inducunt, siue quòd aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: seú ob singularem sapientiam, quâ tectus munitusq; plurimum sociis profuit. Hujus enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis siue Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquam tenuerint: cujus argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ juuentute ad gerenda cum Trojanis bella sacramenta conjurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quòd is antiquissimus fuisse memoratur. Adolescentulis discolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratiâ, vel quò expeditiores agant. Parasiti cum intortis palliis veniunt. Læto vestitus candidus, ærumnoso obsoletus, purpureus diuiti, pauperi Phœniceus datur, militi chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus inducitur, leno pallio varij coloris vtitur, meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ob scenicam luxuriam instituta est.

Vlysses palliatus.

Amictus personarum.

Syrmata.

est. Eadem inluctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, cui pictus ornatus erat, ex Attalica regia Romam vsque perlatus, pro quibus siparia ætas posterior accepit. Est autem minutum velum, *Siparia.* quod populo obsistit, dum fabularum actus commu- *Diuerbia.* tantur. Diuerbia histriones pronunciabant. Cantica verò temperabantur modis, non à poëta, sed à perito artis musicæ factis. Neque enim omnia iisdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis, vt significant, qui tres numeros in comœdiis ponunt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui hujusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & scriptoris, & actoris superponebant. Hujusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis multi ex populo antè discerent, quam fabulam acturi scenici essent, quàm omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur. Agebatur autem tibiis paribus *Tibiarum species.* aut imparibus, & dexteris aut sinistris. Dextræ autem tibiæ, sua grauitate seriam comœdiæ dictionem pronunciabant. Sinistræ & Sertanæ acuminis leuitate, jocum in comœdia ostendebant. Vbi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur, mistim joci & grauitates denunciabantur.

ARGVMENTVM IN ANDRIAM.

NVllus est omnino scriptor in latina lingua, quem tantopere cognosci ediscíq; retulerit, atq; Terentium. Nam quum prima virtus in oratione sit propriè loqui, nec proprij sermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè est in quo perdiscendo plurimum operæ ac studij ponamus. Et ab iis qui docent pueros superstitiosam etiam diligen-

tiam in hoc auctore enarrando requiro. Primùm prodest monere quæ comœdiæ natura sit, quídve spectarint comœdiarum auctores, nomen vnde factum sit. Atque hæc quidem Donatus copiosè exposuit. Conuenit autem inter omnes auctores comœdiarum voluisse, & communium morum & casuum exempla proponere, quibus velut admoniti, prudentiùs iudicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabunt professores eò diligentiùs, vt sciant pueri quid illis petere debeant: quem fructum facturi sint legendis comœdiis. Nam quo propiùs cognorint, & vim literarum & vtilitatem, eò impensiùs iuuat discere. Porrò nomen Comœdia factum est (vt plurimi dicunt) ἀπὸ τοῦ κώμου, id est, à comessatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id est, à carmine, vt sit conuiuiale carmen. Nam in conuiuiis primò iocoso quodam carmine ciuium vitia iuuentus liberiùs taxabat. posteà ars accessit, & theatrorum consuetudo. Aristoteles περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter sentit, nec piget adscribere eius verba, ὡς κωμῳδοὺς οὐκ ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεος. Cætera Donatus. In recensendis argumentis fabularum, consilium poëtæ summâ curâ exponendum est. Quarum personarum descriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimum commoretur poëta, vbi plurimum neruorum, plurimum eloquentiæ ostentet: quos locos ita commendent pueris, vt & familiariter ament, & tanquam digitos suos norint. Et ob hanc causam fabularum omnium argumenta veteri more in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφὴν partiantur, vt distributa faciliùs assequatur iuuentus. Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam. Nusquam enim consilio locus est, nisi in dubiis rebus. Neque verò aliud est Comœdia, nisi humanorum consiliorum & euentuum imago

quædam,

quædam. In Andria periclitatur Pamphilus vt Glycerio fidem promissam præstet, postquam patri per errorem pollicitus est, futurum se in eius potestate, ac ducturum quam vellet. Estq; hæc veluti τάσις fabulæ. Consilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referenda sunt. Et tota fabula similis est orationi generis suasorij. Nam variè de tota causa consultant senes, adolescentes, ac serui. Sed vt argumentum propiùs cernere queant pueri, ordine singulas partes referemus.

PERICVLVM PROTASIS.

Quum amaret Pamphilus Glycerium, eiq; fidem dedisset esse vxorem: pater, qui amare filium compererat, consilium capit abstrahendi eius à Glycerio, simulat se vxorem daturum, poscitq; vt ne filius id recuset. Is quum & patrem vereretur, & Glycerium deserere parum pium iudicaret, pendet animi, nec habet quò se vertat: ibi Dauus intelligens simulari rem à patre, consulit herili filio, vt polliceatur patri se in ejus potestate futurum: pericli nihil esse, quandoquidem simulentur nuptiæ. Filius obsequitur, quanquam ægrè pollicetur patri ducturum se quam vellet.

EPITASIS.

Interea spargitur de Pamphili nuptiis rumor, rescisscunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio consuetudo erat. Et pater quum à filio quod voluerat extorsisset, non jam simulat rem, sed seriam fabulam orditur. Chremetem orat, vt gnatam det vxorem suo filio. Facilè impetrat. Hîc de Pamphilo actum fuit: maturate nuptias pater studet: & filius pollicitus erat se in patris potestate futurum esse. Quæso quomodo ex his turbis se explicet? quid faciat Pamphilus? Hîc Dauus, cuius imprudentiâ periculum contractum erat, quum dolus non successisset, Chremetem deterret à nuptiis, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

CATASTROPHE.

At pater rem vrget:& processisset,nisi casus,qui sæpe plus valet quàm ratio,dubiis rebus opem attulisset. Venit quispiam Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam esse, gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ex sententia Pamphili conficiuntur. Vide ex quanto periculo,casu,euaserit Pamphilus.

Est autem in more Terentio,prima ferè scena longa narratione commemorare occasionem fabulæ, atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. Sic in Andria exponit Pamphili amores, & patris consilium, quo is filium à Glycerio diuulsurus erat. In reliquis scenis pergit consilium exequi. Sunt aspersa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamenta. Est enim probabiliter aucta commemoratione morum, studiorum, sodalitij Pamphili, qua occasione Pamphilus deperire,Glycerium cœperit, vbi pater id primûm deprehenderit. Hæc accuratè expendet professor, & velim hîc immodicè etiam anxium esse, ἢ πολυπραγμονεῖν interpretem. Est enim modis omnibus efficiendum, vt mirentur, vt ament hunc auctorem pueri: id ita fiet, si rectissimè intellexerint. Exigendum ab ipsis pueris, vt suo marte argumenta fabularum condant, vt locos aliquos retexant, & pluribus exponant,& tanquam ceram refingant: quæ exercitatio, præterquam quòd familiarem hunc poetam facit,facundiam etiam alit. Finguntur hîc cordati senes,Dauus veterator, Honesta ac pia mente præditus adolescens Pamphilus. Verùm,vt Pamphili ingenium rectiùs perspici posset, & vt aliquanto plus in fabula turbæ esset,confertur cum eo Charinus Pamphili dissimillimus: nihil moderatum in hoc, nihil consiltj: contrà in illo moderatiora omnia,penè quàm vel ætas posset,vel finit amor.

Inprimis mirantur eloquentiam poëtæ in Pamphili

phili querelis, in senis narrationibus, consultationibus, & objurgationibus: ab his exemplis & verba, & figuras latini sermonis, & dicendi rationem assuescant petere adolescentes, felicius haud dubiè collocaturi operam, quàm si interea velut formicæ Indicæ aurum conueherent.

FABVLÆ INTERLOQVVTORES.

SIMO senex, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ, à simo naso.

SOSIA libertus, ἀπὸ τοῦ σώζεσθαι, à conseruatione & salute.

DAVVS seruus, gentile nomen, à Δαοῖς, gente seruili.

MYSIS, ancilla, etiam gentile.

PAMPHILVS, adolescens, ὁ παρὰ φιλὸς πᾶσι, ἢ πάντας φιλῶν, id est omnibus carus, aut omnium amicus, aduersus nemini.

CHARINVS, adolescens, gratiosum nomen, ἀπὸ τῆς χάριτος.

BYRRHIA, seruus, id est, rubeus, seu rubicundus: πυῤῥὸς, mutato π in β.

LESBIA, obstetrix, gentile.

GLYCERIVM, Chremetis filia, ἀπὸ τοῦ γλυκέρας, à dulcedine.

CHREMES, senex, vel à χρέμπτεσθαι, quod est enixè expuere, vel potius à χρεμετίζω, hinnio: Athenienses enim alendis equis delectabantur.

CRITO, hospes, ἀπὸ τοῦ κριτοῦ.

DROMO, seruus, ἀπὸ τοῦ δρόμου, à cursu.

Atque hi sunt fabulæ interloquntores: reliquarum personarum tantum mentio fit.

ARCHYLIS, ancilla, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel veriùs ἀεργυλὶς, ἀπὸ τοῦ ἀργοῦ, id est, segnitie, siue, vt alibi reperitur, Achrylis, quod Phrygiam significat.

CHRYSIS, meretrix, à χρυσοῦ, id est, auro.

NICERATVS, adolescens, id est, cupidus victoriæ.
PASIBVLA, quæ & Glycerium, ἀπὸ τῦ πᾶσι βουλεύεσθαι, omnibus consulens.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Trimetri Iambici.

Sororem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus,
Grauidaq; facta dat fidem vxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atq; vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias: cupiens suus
Quid haberet animi filius cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed, ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

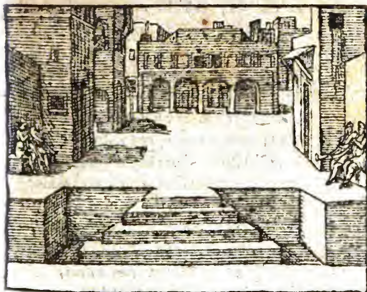

ANDRIA TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDIL. CVRVL. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI F. TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS: ET EST TOTA GRAECA

EDITA M. MARCEL. * CN. SVLP. * 2. COSS. *Ann. ab vrb. cond. 588.*

PROLOGVS. *Trimetri Iambici.*

Prologus hic relatiuus est, quãdo maledicta in aduersarium reg eruntur. Exordiũ, cogi se ad respondendum aduersario. Operam, legit Diomed. Vitiũ poëta obiectum. Narratio.

POETA *quum primùm animum ad scribendum appulit,*
Id sibi negoti credidit solùm dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter euenire multò intelligit.
Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non quî argumentum narret, sed quî maleuoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc quam rem vitio dent, quæso, animũ aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis rectè nôrit, ambas nouerit.

Non ita dißimili sunt argumento: sed tamen
Dißimili oratione sunt facta, ac stylo.
Quæ conuenere in Andriam ex Perinthia,
Fatetur transtulisse, atq; vsum pro suis.
Id isti vituperant factum: atq; in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, vt nihil intellegant.
Qui quum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
Accusant: quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat neglegentiam
Potius quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc vt quiescant porrò moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Vt pernoscatis, ecquid spei sit reliquum,
Post hac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis priùs.

Purgat exemplis. *Modesta maledictorũ imprecatio.* *Audientiã captat.* *Exigẽdæ, id est, explodendæ, vt in Hecyra, partim sum earum exactus.* *Hic protatica persona inducitur, Sosia scilicet, qua deinceps nusquam apparet.*

ACTVS PRIMI, SCENA I.

ARGVM.

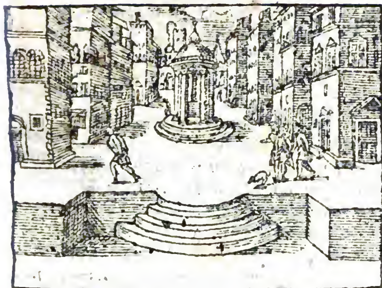
Simo narrat liberto primùm honestam filij vitam: deinde amatoriam. Ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi vxorem simulare statuerit.

Iambici trimetri.

SIMO *senex.* SOSIA *seruus.*

Vos istæc intrò auferte: abite. Sosia,
Adesdum, paucis te volo. SO. *dictum puta:*
Nempe vt curentur rectè hæc. SI. *immo aliud.* SO. *quid est,*

Quod

Quod tibi mea ars efficere hoc poßit amplius?
SI. *Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro:*
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. SO. *expecto quid velis.*
SI. *Ego postquàm te emi à paruulo, vt semper tibi*
Apud me iusta & clemens fuerit seruitus,
Scis: feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter:
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. *In memoria habeo.* SI. *haud muto factum.* SO. *gaudeo*
Si tibi quid feci, aut facio quod placet, Simo: &
Id gratum fuisse aduorsum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam isthæc commemoratio,
Quasi exprobatio est immemoris benefici.

Aptè loquaci finem facit, & altius rei exordium petentem.

Exordij beneuolentia à meritis capiatur.

Quin

Quin tu vno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in re hac prædico tibi,

Propoſitio conſilij.

Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.

Narratio, qua exponit amores gnati, & conſilium ſuũ de nuptijs. Eſt autẽ amplificata narratio occaſionib. omnibus.

SO. Cur ſimulas igitur? SI. rem omnem à principio audies:
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſtquam exceßit ex ephebis, Soſia,
Liberiùs viuendi fuit poteſtas. nam anteà
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? SO. ita eſt.
SI. Quod pleriq; omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animũ ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philoſophos:

Ad philoſophos. Eclipſis eſt Terentiana: poteſt enim ſubintelligi, animũ applicare, adire.

Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat: & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuriâ: nam id arbitror
Adprimè in vita eſſe vtile, vt NE QVID NIMIS.
SI. Sic vita erat: facilè omneis perferre, ac pati
Cum quibus erat: quumq; vna his ſeſe dedere:
Eorum obſequi ſtudijs: aduorſus nemini:
Nunquam præponens ſe alijs: ita vt facillimè
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam inſtituit: namq; hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, veritas odium parit.
SI. Intereà mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigrauit* huic viciniæ,
Inopia, & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma atq; ætate integra.

** aliàs, huc viciniæ.*

SO.

SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primùm hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter (ita vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad libidinem)
Accepit conditionem: dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, forte (ita vt fit) filium
Perduxere illuc secum, vt vnà esset, meum.
Egomet continuò mecum: Certe captus est:
Habet. Obseruabam mane illorum seruolos
Venienteis, aut abeunteis: rogitabam, Heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrũ, aut Cliniã
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Ehò, quid Pamphilus? Quid? symbolam
Dedit, cœnauit. Gaudebam. Item alio die
Quærebam, comperiebam nihil ad Pamphilum
Quicquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ.
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neq; commouetur animus in ea re tamen:
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cùm id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltrò ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.

Nemo repente fuit turpissimus: gradatim enim in vitia labimur.

Eclipsis.

Sedulitas paterna erga filiũ.

Symbolũ est paruũ numisma, aut signũ aliquod, vt anulus.

Epiphonema.

Pamphili continentia.

Plac.

Placuit, despondi, hic nuptijs dictus est dies.
SO. *Quid igitur obstat, cur nõ verè fiant?* SI. *audies.*
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. *ô factum bene:*
Beasti: metui à Chryside. SI. *ibi tum filius*
Cum illis, qui amarant Chrysidẽ, vnà aderat frequẽs,
Curabat vnà funus: tristis interim,
Nonnunquam conlacrumabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: Hic paruæ consuetudinis
Causa, mortem huius tam fert familiariter:
Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî,
Mansuetiq; animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. *hem, quid est?*
SI. *scies.*
Effertur, imus: intereà inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè vnam aspicio adolescentulam,
Forma. SO. *bona fortasse.* SI. *& voltu, Sosia*
Adeò modesto, adeò venusto, vt nihil suprà:
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Visa est, & quia erat forma præter cæteras
Honesta & liberali, accedo ad pedisequas:
Quæ sit rogo: sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrymæ, hæc illa est misericordia.
SO. *Quàm timeo quorsum euadas!* SI. *funus interim*
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur: intereà hæc soror,

Simo humanitati falsò adscripsit, quod erat amoris.

Mira orationis breuitas.

Cumma.

Quam

Quam dixi, ad flammam accesit imprudentiùs,
Sati' cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem & celatum indicat.
Adcurrit, mediam mulierem complectitur,
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditũ?
Tum illa (vt consuetum facilè amorem cerneres)
Reiecit se in eum, flens quàm familiariter.
SO. *Quid ais?* SI. *redeo inde iratus, atq; ægrè ferens,*
Nec satis ad obiurgandum causæ. diceret,
Quid feci, quid commerui, aut peccaui, pater?
Quæ sese voluit in ignem inijcere, prohibui:
Seruaui. honesta oratio est. SO. *rectè putas:*
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit:
Quid facias illi qui dederit damnum, aut malum?
SI. *Venit Chremes postridie ad me clamitans,*
Indignum facinus, comperisse Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulò
Negare factum: ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
Neget daturum. SO. *non tu ibi gnatum?* SI. *ne hæc quidem*
Satis vehemens causa ad obiurgandum. SO. *quî cedo?*
SI. *Tu te ipse his rebus finem præscripsti pater:*
Prope adest, quum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere intereà modo.
SO. *Quis igitur relictus est obiurgandi locus?*
SI. *Si propter amorem vxorem nolit ducere.*
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias

Amor Pamphili erga Glycerium proditur.

Decorũ nihil à sene temerè fieri fingit.

Chremes generum abdicat. Eclipsis.

Prudens Simonis consilium.

Vera obiurgandi causa sit, si deneget:
Simul sceleratus Dauus, si quid consili
Habet, vt consumat nunc, quum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixè omnia
Facturum, magis id adeò mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. *quapropter?* SI. *rogas?*

Argumẽtum à natura.

Mala mens, malus animus: quem quidẽ ego si sensero.
Sed quid opu'st verbis? sin eueniat (quod volo)

Aposiopesis grauem pœnã minantis.

In Pamphilo vt nihil sit moræ: restat Chremes,
Qui mihi exorandus est: & spero confore.
Nunc tuum est officiũ has benè vt adsimules nuptias:
Perterrefacias Dauum: obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consili captet. SO. *sat est:*
Curabo, eamus iam nunc intrò. SI. *i præ sequar.*

Spargitur res in personas, & institutum consilium exequitur.

Non dubium est quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modò timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

ARGVM.

Filij amorem explorat pater: simulat futuras nuptias: interminatur Dauo pistrinum, si quid fallaciæ in ipsis conatus fuerit nuptiis.

Iambici, partim Senarij, partim Octonarij, unus quaternarius. Omnes acatalecti.

DAVVS *seruus.* SIMO *senex.*

M*Irabar hoc si sic abiret: & heri semper lenitas*

Ver

Verebar quorsum euaderet:
Qui postquã audierat non datũ iri filio vxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm verbum fecit, neq; id ægrè tulit.

SI. *At nunc faciet, neq; vt opinor sine tuo magno malo.*

DA. *Id voluit, nos sic nec opinãteis duci falso gaudio,* Callida
Speranteis iam amoto metu, intereà oscitanteis opprimi, Daui sermicie.
Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
Astutè. SI. *carnifex quæ loquitur?* DA. *herus est, neque præuideram.*

SI. *Daue.* DA. *hem, quid est?* SI. *Ehodũ ad me.* DA. *quid hic volt?* SI. *quid ais?* DA. *qua de re?* SI. *rogas?*
Meum gnatum rumor est amare. D. *id populus curat scilicet.*

S. *Hoccine agis, an non?* D. *ego verò istuc.* S. *sed nunc ea me exquirere,* Agis id est, audis. Donatus, alij pro facu, poni contendunt.
Iniqui patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum vt expleret suum:
Nunc hæc dies aliam vitam adfert, alios mores postulat. Indulgentia patris.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro, Daue, vt redeat iam in viam.

D. *Hoc quid sit.* S. *omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.* Serui prauitas, & domini lenitas.

D. *Ita aiunt.* S. *tum si quis magistrum cepit ad eam*

 rem

rem improbum;
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumq; applicat.

Adagiū. Oedipus enim solus Sphingis ænigma soluit.

D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus sum, non Oedipus.
S. Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui? D. sanè quidem.
S. Si sensero hodie quicquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quo fiant minus,
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus cæsum te in pistrinum, Daue, dedam vsq; ad necem,
Ea lege, atq; omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. imò callidè.
Ita apertè ipsam rem modò locutus, nil circuitione vsus es.
S. Vbiuis faciliùs passus sim, quàm in hac re me deludier.
D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis: sed dico tibi,

* Alij: neque tu hoc dicas.

Ne temerè facias: * neq; tu haud dicas tibi non prædictum: caue.

ACTVS PRIMI, SCENA III.

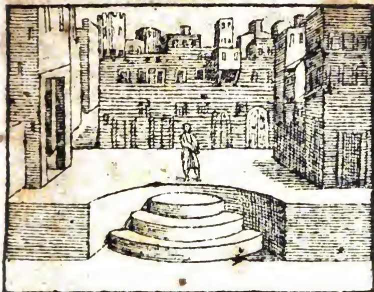
ARGVM.

In hac scena deliberat Dauus, velítne Pamphilo esse adjutor, an auscultare seni.

Iambici, tum Octonarij, tum Senarij.

DAVVS

DAVVS *solus.*

ENimuero, Daue, nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,
Quantum intellexti modò senis sententiam de nuptijs.
Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessumdabunt.
Nec quid agam, certum est: Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo: sin opitulor, huius minas,
Cui verba dare difficile est. primùm iam de amore hoc comperit.
Me infensus seruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam.
Si senserit, perij: aut si libitum fuerit, causam ceperit,

Cōsultatio Daui, filiúmne adiuuet, an seni auscultet.

Verba dare, id est, decipere.

Quo iure, quaq; iniuria præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam, hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pãphilo est:
Audireq; eorum est operæ pretium audaciam.
Nam inceptio est amentium, haud amantium.
Quicquid peperisset, decreuerunt tollere.
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc. fuit olim quidam senex
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit verisimile: atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forũ, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

Paronomasia est, quæ à Cicerone agnominatio dicitur.

Virtus hæc est poëtica, in initio meminisse, vbi finem sit acceptura comœdia.

Hic parasceue est, id est præparatio ad aliam scenam.

ACTVS PRIMI, SCENA IIII.

ARGVM.

Narrat Mysis, quamobrem à Glycerio exierit: & hic docet Terentius immoderatum vini vsum fugiendum esse iis, qui seriis præsunt negotiis. Nihil est enim quod rectè agi ab ebriis possit.

Oeconomia expostulat, vt obstetrix accersatur, & conuematur Pamphilus.

Trochaici octonarij Catalectici.

MYSIS *ancilla.*

AVdiui, Archilis, iamdudum, quòd Lesbiam adduci iubes.
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria:

Ne

Nec satis digna, cui committas primo partu mulierẽ.
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aviculæ,
Quia compotrix eius est. dij date facultatem, obsecro, *Aposiopesis.*
Huic pariundi, atq; illi in alijs potiùs peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor quid siet.
Opperiar, vt sciam nunquidnam hæc turba tristitiæ adferat. *Turba, id est, turbatio.*

ACTVS PRIMI, SCENA V.

ARGVM.

Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptiis: fidem se Glycerio seruaturum pollicetur, vel inuito, si res ita exigat, patre. *Iambici & Trochaici Octonarij variè mixti: Binarius vnus: Quaternarij quatuor.*

PAMPHILVS *adolescens.* MYSIS *ancilla.*

Hoccine est humanum factum, aut incœptum: hoccine officium patris? *Pãphilus ob nuptias perturbatus, ex abrupto incipit propositionem iniuria.*
M. *Quid illud est?* P. *prò Deûm atq; hominum fidem: quid est, si non hæc contumelia est?*
Vxorem decreuit dare sese mi hodie: nónne oportuit
Præscisse me antè? nónne priùs communicatum oportuit?
M. *Miseram me, quod verbum audio?* P. *quid Chremes, qui denegarat* *A patris persona.*
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem? id mutauit,
Quoniam me immutatum videt.

Mirè poëta hic magnas turbas facit, quò catastrophe maiore gaudio cōpleatur.

Itáne obstinatè operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquam ego vt sum?
Prò Deum atq; hominum fidem, nullóne ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis

Exaggeratur indignitas, propria & pathetica.

Contemptus, spretus, facta, transacta omnia: hem,
Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt. ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miserā exanimauit metu.
P. Nam quid ego nunc dicam de patre? ah,

Parentis negligentiā carpit.

Tantámne rē tam negligenter agere? præteriens modò
Mihi apud forum, Vxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit: para,
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi citò, & suspende te.

Ægrè amantes de re vxoria audiunt.

Obstupui: censén' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.

Deliberatio, & eius partes.

Quòd si ego priùs id rescissem, quid facerem? si quis nunc me roget,
Aliquid facerem: vt hoc ne facerem. sed nunc primùm quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuersè trahunt:

Amor,

Amor, huius misericordia, nuptiarum sollicitatio:
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsq; adhuc,
Quæ meo cumq; animo libitum est, facere: eine ego vt aduorser? hei mihi!
Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropu' st, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc isthuc impellitur.
P. Quis hîc loquitur? Mysis salue. M. ô salue, Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore, atq; ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem egó ne istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atq; omnem vitam credidit?
Quam ego animo egregiè charã pro vxore habuerim:
Benè & pudicè eius doctum, atq; eductum sinam,
Coactum egestate, ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm.
Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neq; me consuetudo, neq; amor, neq; pudor
Commoueat, neq; commoueat, vt seruem fidem?
M. Vnũ hoc scio, hãc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem? ô Mysis, Mysis, etiam nunc mihi

Dissolutio, seu articulus deficientibus copulis. Cõsultatio sequitur querelã: fingit enim cordatum adolescentem. Metaphora à mole põderis in statera pẽdentis. Lenta & mœsta responsio. Egóne istuc. Magna vis est in pronominibus istu: nec præcipitãter, sed interruptè proferenda sunt. Cõfirmatio ab honesto, & totus locus mirè patheticus

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam firmè moriens me vocat:
Accessi, vos semotæ, nos soli. incipit:
Mi Pamphile, huius formam atq; ætatem vides:
Nec clam te est, quam illi nunc vtræq; inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.
*Quod ego per hanc te dexteram oro, & *genium tuum*
Per tuam fidem, perq; huius solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras.
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus:
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat: mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. *ita spero quidem.*
P. *Sed cur * tu abis ab illa?* M. *obstetricem accerso.*
P. *propera.*
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptijs:
Ne ad morbum hoc etiam. M. *teneo.*

Prosopopœia est, & principiũ à blandimento.

** al. ingenium*

Concludit partẽ deliberationis suæ per electionẽ.

** al. tu ab illa?*

Hic versus perficitur initio scenæ sequentis.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

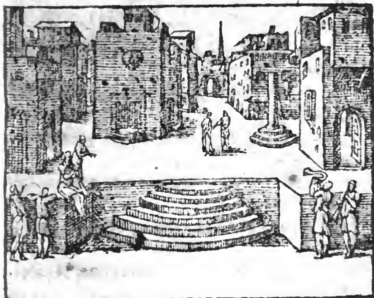
ARGVM.

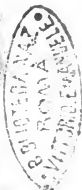
Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam. Idem rogat Pamphilum, ne ducat. Hîc Charinus & Byrrhia fabulæ adiiciuntur, ne spreta relinquatur Philumena. Est & de more Terentio, ad locupletius argumentum, vt bini sint in ejus comœdijs adolescentes.

Trech.

Trochaici & Iambici quidam, partim Tetrametri, partim Senarij.

CHARINVS *adolescens*, BYRRHIA *seruus*, PAMPHILVS.

C. Quid ais Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis?
B. Apud forum modò Byrrhia de Dauo audiui. C. væ misero mihi,
Vt animus in spe, atq; in timore vsq; antehac attentus fuit:
Ita postquam adempta spes est lassus, cura confectus stupet.
B. Quæso ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,

Hic velut omisso argumento principali admiscet Charinũ, vt plus in fabula sit turba. Sanũ Byrriæ cõsiliũ attendant tum amatores, tum physici.

Velis id, quod possis. C. *nihil aliud nisi Philumenam volo.*

B. *Ah quanto satius est, te id operam dare,*
Qui istum amorem ex animo dimoueas tuo: quàm id loqui
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. *Facile omnes, quum valemus, recta consilia ægrotis damus:*
Tu si hîc sis, aliter sentias. B. *age, age, vt libet.* C. *sed Pamphilum*
Video: omnia experiri certum est priùs, quàm pereo. B. *quid hic agit?*
C. *Ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo meum:*
Credo impetrabo, vt aliquot saltem nuptijs protrahat dies:
Intereà fiet aliquid spero. B. *id aliquid nihil est.* C. *Byrrhia,*
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. *quid ni? si nihil impetres,*
Vt te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
C. *Abi hinc in malam rem cum suspicione istac scelus.*
P. *Charinum video. salue.* C. *ô salue Pamphile.*
Ad te venio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. *Neq; pol consilij locum habeo, neq; auxilij copiam.*
Sed istud quidnam est? C. *hodie vxorẽ ducis?* P. *aiũt.*
C. *Pamphile,*

Decorum seruat. Charinus enim licèt obtusus, tamen ingenuus, seruilis animi consilium respuit. Artificiosè consilium postponit.

Si id

Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi
Vereor dicere: huic dic, quaeso, Byrrhia. B. ego dicā. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. nae iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile,
Nihil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam & per amorem obsecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operā. C. sed si id non potes,
Aut tibi si nuptiae hae sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot dies
Profer: dum proficiscar aliquò, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego, Charine, neutiquam officium esse liberi puto,
Quum is nihil promereat postulare id gratiae apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, inuenite, efficite quì detur tibi:
Ego id agam, mihi quì ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optumè
Video, cuius consilio fretus sum. C. at tu herculè haud quicquam mihi,
Nisi ea, quae nihil opus sunt scire. fugin' hinc? B. ego verò ac lubens.

Ingenui hominis est, etiam in rem suam nihil mentiri.

Vide, quàm mē-tu impotē-tes sint amatores.

Mirè exprimit affectum nuptias recusantis.

Eclipsis. quicquā. scilicet dicis.

ACTVS

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

ARGVM.

Dauus, quum ex variis conjecturis & signis comperisset nuptias non cohærere, Pamphilũ toto quærens oppido exultat insolentiùs.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

DAVVS. CHARINVS. PAMPHILVS.

Portamus, & corpore, & animo.

Recto ordine prius metus tollitur, quã gaudium infundatur

Seruiliter exultat Dauus: idq; vice exordij est.

Mira cõpendia cõtrahit hic poëta, nec tamẽ affectus personarum perdit.

Et tu quid scio: deest timeas, Donatus.

Dii boni, boni quid porto? sed vbi inueniam Pamphilum?
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. *Latus est, nescio quid.* PAM. *nihil est: nondum hæc resciuit mala.*
DA. *Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias.*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me oppido exanimatum quærere.*
Sed vbi quæram? aut quò nunc primùm intendam?
C. *cessas alloqui?*
D. *Abeo.* P. *Daue, ades, resiste.* D. *quis homo est, qui me: ô Pamphile,*
Teipsum quæro: euge ô Charine: ambo opportunè: vos volo.
P. *Daue perij.* D. *quin tu hoc audi.* P. *interij.* D. *quid timeas, scio.*
C. *Mea quidem hercle in dubio vita est.* D. *& tu quid scio.*
P. *Nuptiæ mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis. tametsi*

tametsi intelligo.

Id paues, ne ducas tu illam: tu autē, vt ducas. C. *rem tenes.*

P. *Istuc ipsum.* D. *atque istuc ipsum, nihil pericli est: me vide.*

P. *Obsecro te, quàm primùm hoc me libera miserum metu.* D. *hem,*

Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. *qui scis?* D. *scio.*

Tuus pater modò me prehendit: ait tibi vxorem dare se

Hodie: item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.

Continuò ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.

Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum.

Circumspicio: nusquam. fortè ibi huius video Byrrhiam.

Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agā, cogito.

Redeūti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem

Paullulum obsoni, ipsus tristis de improuiso, nuptiæ

Non cohærent. P. *quorsumnam istuc?* D. *egomet continuò ad Chremem.*

Quum illò aduenio, solitudo ante ostium, iam id gaudeo.

C. *Rectè dicis.* P. *perge.* D. *maneo: intereà introire neminem*

Video, exire neminem: matronam nullam: in ædibus

Nihil

Propositio.

Perfecta securitas liberatio vocatur, ideo dicitur, Libera me.

Mira & imitanda breuitas. συνάθροισις.

Callidum Daui factum.

Nota argumentū a sequentibus.

Nihil ornati, nihil tumulti : accessi intrò : aspexi.
P. scio:
Magnum signum. D. *num videntur conuenire hæc nuptijs?*
P. *Non opinor, Daue.* D. *opinor, narras? non rectè accipis.*
Certa res est. etiam puerum inde abiens conueni Chremis.
Olera & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. *Liberatus sum, Daue, hodie tua opera.* D. *at nullus quidem.*
C. *Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.* D. *ridiculum caput.*
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere.
Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. *bene mones.*
Ibo, & si hercle sæpe iam me spes hæc frustrata est. vale.

Caput per synecdochen, pars pro toto. *Ambis, Eclipsis, deestenim, nihil efficies.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

ARGVM.

Suadet Pamphilo, atque etiam persuadet Dauus, vt patri dicat, vxorem se ducturum.

Trochaici Tetrametri Catalectici, & Iambici, tum Senarij, tum octonarij, acatalecti.

PAMPHILVS. DAVVS.

Quid igitur sibi volt pater? cur simulat? D. *ego dicam tibi:*

Cogitabundus & stomachosè hæc dicit. Sic Vergili. Quid vult concursus ad amnem?

Si id

Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,
Ipsus sibi esse iniurius videatur: neque id iniuriâ,
Priusquam tuum vt sese habeat animum ad nuptias, perspexerit.
Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet.
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? vt patiar?* D. *pater est, Pamphile:*
Difficile est: tum hæc sola est mulier: dictum ac factum, inuenerit
Aliquam causam, quamobrem eijciat oppido. P. *eijciat?* D. *citò.*
P. *Cedo igitur quid faciam, Daue?* D. *Dic te ducturum.* P. *hem.* D. *quid est?*
P. *Ego dicam?* D. *cur non?* P. *nunquam faciam.* D. *ne nega.*
P. *Suadere noli.* D. *ex ea re quid fiat, vide.*
P. *Vt ab illa excludar, *huc concludar.* D. *non ita est:*
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie vxorem: tu, Ducam, inquies.
Cedò, quid iurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt fient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea causa minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, quum velit, tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu speras, propulsabo facilè: vxorem his (moribus
Dabit

Consilium serui, quo Pamphilus insciēs in periculū coniicitur.

Dictū ac factum, id est, celeriter, ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον.

**Do. legit, huc concludar. Linacer verò hac cōcludar.*

Speras, id est, times. Verg. At sperate deos

Dabit nemo: inopem inueniet potiùs, quàm te corrumpi sinat.
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris,
Aliam otiosus quæret: intereà aliquid acciderit boni.
P. *Itán' credis?* D. *haud dubium id quidem est.* P. *vide, quò me inducas.* D. *quin taces?*
P. *Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est.*
Nam pollicitus sum suscepturum. D. *ô facinus audax.* P. *hanc fidem*
Sibi me obsecrauit. qui se sciret non deserturum, vt darem.
D. *Curabitur. sed pater adest: caue te esse tristẽ sentiat.*

Cautio est, id est, cauendũ est, Donat.

Curabitur, impersonaliter, tanquam arduum & graue.

ACTVS SECVNDI. SCENA IIII.

ARGVM.

Hæc scena consiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Dauus, apud patrem ne titubet: sed animo præsenti loquatur.

Trimetri Iambici.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

R*Euiso quid agant, aut quid captent consilij.*
D. *Hic nunc non dubitat, quin te ducturũ neges.*
Venit meditatus alicunde ex solo loco.
Orationem sperat inuenisse se
Qua differat te. proin tu fac, apud te vt sies.
P. *Modò vt possim.* D. *crede mihi hoc, inquam, Pamphile,*

Actio tribus rebus constat, cogitando, dicendo, gerendo.

Differat, id est, disturbet.

Nun

Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

Cōmutare verba, est pro bonis dictis mala ingere-re.

ACTVS SECVNDI. SCENA V.

ARGVM.

Pamphilum Byrrhia obseruat: idē Pamphilus patri respondet se facturum quæ volet ille omnia. Charino eadem renunciat Byrrhia.

Senarij, vt superiores.

BYRRHIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

HErus me relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare: vt quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeò præstò video cum Dauo: hoc agam.
S. Vtrumq; adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probe. S. hodie vxorem ducas vt dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neq; isthic, neq; alibi tibi vsquam erit in me mora. B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis vt te decet:
Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantū audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intrò: ne in mora, quum opus sit, sies.
P. Eo. B. nullâ ne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
OMNES SIBI meliùs malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,

Iterū mo-rè, quū o-mnes con-sultißimè sibi agere videātur, omnes in-opinatore-rum exi-tu ludifi-cantur.

Vafrum Pamphili respōsum.

Ἐπιχέιρημα. Sic Vergilius, Nusquā tuta fides. Iuuenalis, Frōti nul-la fides.

d Si

S. *Quidnam est?* D. *puerile est.* S. *quid est?* D. *nihil.*
S. *quin dic, quid est?*
D. *Ait nimium parcè facere sumptum.* S. *mé ne?*
D. *te.*
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem?
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimùm nunc? & quod dicendum hîc siet,
Tu quoq; perparcè nimium, non laudo. S. *tace.*
D. *Commoui.* S. *ego istæc rectè vt fiant, videro.*
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hîc mali est quicquam, hem ille est huic rei caput.

Drachma ex xviij. siliquis constat, id est: ex tribus scrupulis.
Non laudo. Modestia vtitur non enim dicit reprehēdo.
Veterator, induratus & tritus in astutia.

ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Simo præ nimia sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

Ejusdem mensura.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA *obstetrix.*
GLYCERIVM *puerpera.*

ITa pol quidem res est, vt dixti, Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. *Ab Andria est ancilla hæc. quid narrat?* D. *ita est.*
M. *Sed hic Pamphilus.* S. *quid dicit?* M. *firmauit fidem.* S. *hem.*
D. *Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.*

Oeconomia Comicorum sæpe sic se habet, vt casu putetur euenisse, quod consilio factū sit.

Diuisa sunt temporibus tibi, Daue, hæc. D. *Mihin'?*
S. *Nũ immemor es discipli?* D. *ego quid narres nescio.*
S. *Hiccine si me imparatum in veris nuptiis*
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periculo fit, ego in portu nauigo.

Discipli, id est Pamphili.
Metaphora ex maris quiete.

ACTVS TERTII, SCENA II.

ARGVM.

Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera, simul ait de danda illi potione, imitata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad esum potúmque pertinentia. Deinde Simo & Dauus de puero nato callidè altercantur.

Trochaici Iambici mixti. senarij & octonarij acatalecti, & catalectici, quibus interpositi suo locu bini quaternarij.

LESBIA. SIMO. DAVVS.

Adhuc Archilis, quæ adsolent, quæq; oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primùm fac isthæc vt lauet: pòst deinde
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertar.
Peræcastor scitus puer natus est Pamphilo:
Deos quæso, vt sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Quumq; huic veritus est optimæ adolescenti facere iniuriam.
S. *Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum?* D. *quidnam id est?*
S. *Non imperabat coràm, quid opus facto esset puerperæ,*

Adsolẽt, consuetudinis: oportet, necessitatis.
Medici adhuc futurarum rerũ incerti, præsentibus indicijs firmã valetudinem pollicentur.
Vel id est, etiam.
Locus ab incõgruẽtia rei tẽporũq.

Sed postquàm egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.

O Daue, itá n' contemnor abs te? aut itá ne tandem idoneus

Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?

Saltem accuratè, vt metui videar. certè si resciuerim.

D. *Certè hercle nunc hic seipsus fallit, haud ego.* S. *edixin' tibi?*

Interminatus sum, ne faceres: num veritus? quid retulit?

Credón' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?

D. *Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo.* S. *quid taces?*

D. *Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.*

S. *Mihin' quisquam?* D. *eho, an tute intellexti hoc adsimulari?* S. *irrideor.*

D. *Renunciatũ est: nam qui istac tibi incidit suspicio?*

S. *Qui? quia te nôram.* D. *quasi tu dicas, factum id consilio meo.*

S. *Certè enim scio.* D. *non satis me pernôsti etiam qualis sim, Simo.*

S. *Egóne te?* D. *sed si quid narrare occepi, continuò dari*

Tibi verba censes. S. *falsò.* D. *itaq; hercle nihil iam mutire audeo.*

SI. *Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hîc.* D. *intellextin'?*

Sed

Dauus hæc secum.

Verecundia liberi est, serui verò metus.

Mihíne, Eclipsis, estq́ subintelligendum, renũciauit.

Egóne te? *Ista pronomina vehementiã habent.*

Vbi sentit senem nondũ persuasum hanc parere: affirmat seruus eã parere, & tamen ita narrat, vt opinionem seni faciat simulari partum.

Sed nihilo secius mox deferēt puerum huc ante ostiū:
Id ego iam nunc tibi renuncio, here, futurum, vt sis sciens:
Ne tu hoc posterius dicas Daui factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
S. *Vnde id scis?* D. *audiui, & credo.* S. *multa concurrunt simul,*
Quî coniecturam hanc nunc facio: iam primùm hæc se è Pamphilo
Grauidam dixit esse: inuentum est falsum. nunc postquam videt
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum vt adferret simul.
D. *Hoc nisi fit, puerum vt tu videas, nihil mouentur*
Nuptiæ. S. *quid ais? quum intellexeras*
Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. *Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem*
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi vxorem expetit.
Postremò id mihi da negotij: tu tamē idē has nuptias
Perge facere ita, vt facis, & id spero adiuturos Deos.
S. *Immo abi intro, ibi me opperire, & quod parato opus est, para.*
Non impulit me hæc nunc omnino vt crederem:
Atq; haud scio, an quæ dixit, sint vera omnia.

Multis signis coniectura constat.

Pāphilum ab amore diuertisse asserit. Vide quā disertè & Latinè Simo hæc secū. imò & quam ex decoro: senis enim est, diu perpēdere, quod semel sit acturus.

Sed parui pendo: illud mihi multò maximum est,
Quod mihi pollicitus est ipsus gnatus. nuc Chremem
Conueniam, orabo gnato vxorem. si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus est, haud dubium est mihi, id
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeò in ipso tempore eccum ipsum obuiam Chremem.

Praeparatio ad sequentem scenam.

ACTVS TERTII. SCENA III.

ARGVM.

In hac scena cõgressu duorum senum ex falsis veræ fiunt nuptiæ.

Iambici Octonarij, & senarij Acatalectici, vnus quaternarius, ad finem octonarij Catalectici.

SIMO, CHREMES, *senes.*

Iubemus verbis, volumus animo.

IVbeo Chremetem. C. oh, teipsum quærebam. S. & ego te. C. optatò aduenis.
Aliquot me adiere ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viso, túne, an illi insaniant.
S. *Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.*
C. *Ausculto: loquere quid velis.*
S. *Per ego te Deos oro, & nostrã amicitiã, Chreme,*
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit simul,
Perq; vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,

Ex fictis nuptijs veræ fient, idq; initiũ est epitasios periculi in fabula.

Cõmendatio amicitiæ à vetustate.

Cuius

Cuius tibi potestas summa seruandi datur:
Vt me adiuues in hac re: atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. *ah ne me obsecra:*
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, quum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est quàm commodi
Vtrique, id oro te, in commune vt consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater.
S. *Imò ita volo, itaq; postulo, vt fiat, Chreme.*
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. C. *quid est?*
S. *Iræ sunt inter Glycerium & gnatum.* C. *audio.*
S. *Ita magnæ, vt sperem posse auelli.* C. *fabulæ.*
S. *Profectò sic est.* C. *sic hercle, vt dicam tibi:*
AMANTIVM IRAE, *amoris *redintegratio est.*
S. *Hem, id te oro, vt antè eamus, dum tempus datur,*
Dumq; eius lubido occlusa est contumelijs:
Priùs quàm harũ scelera, & lacrumæ confictæ dolis,
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Vxorem demus: spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuictum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis sese emersurum malis.
C. *Tibi ita videtur: at ego non posse arbitror,*
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
S. *Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?* C. *at*
Istuc periculum in filia fieri, graue est.

Obtestatio à rebus de quibus agitur.

Vox plena officij & charitatis.

Ab vtili accurata locutio.

Quasi illa, suauissima cõmutatio est à possibili.

* al. *integratio. Vide Riuij Castigat.*

Harum, inuidiosè, de vnà tãtùm loquitur.

Chremes Pamphili amorem suspectum habet.

Parenthesis, per euphonismō. Ab honesto & vtili. Diluit summatim omnes obiectiones.

S. *Nempe incommoditas deniq; huc omnis redit,*
Si eueniat (quod Dij prohibeant) discessio.
At si corrigitur, quot commoditates vide:
Principiò, amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. *Quid istuc? si istuc animum induxti esse vtile,*
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. *Meritò te semper maximi feci, Chreme.*
C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *qui scis eos nunc discordare inter se?*

Intimus testis commendatio.

S. *Ipsus mihi Dauos, qui intimus 'st eorum consilijs, dixit:*
Et is mihi suadet nuptias, quantum queam, vt maturem.
Num censes faceret, filiū nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeò iam eius audies verba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum, video ipsum foras exire.

Versus hic ex verbis sequentis scenæ fingitur.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

ARGVM.

Dauus seni insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias: non enim putabat fore vt sic ageretur. Quum igitur videt herum seriò de tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Iambici Octonarij & vnus quaternarius.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

A*D te ibam.* S. *quidnam est?*
D. *Cur vxor non accersitur? iam aduesperascit.*
S. *audin'*

S.*audin' tu illum?*
Ego dudum nonnihil veritus sum, Daue, abs te, ne faceres idem
Quod volgus seruorum solet dolis, vt me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. *egon' istuc facerem?* S. *credidi:*
Idq; adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. *quid?* S. *scies.*
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. *tandem agnosti qui siem.*
S. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. *quid non?* S. *sed ea gratia*
Simulaui, vos vt pertentarem. D. *quid ais?* S. *sic est res.* D. *vide,*
Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah consilium callidum.
S. *Hoc audi: vt hinc te iussi introire, opportunè hic fit mihi obuiam.*
D. *Hem, numnam perijmus?* S. *narro, quæ tu dudum narrasti mihi.*
D. *Quidnam audio?* S. *gnatam vt det oro, vixq; id exoro.* D. *occidi.*
S. *Hem, quid dixti?* D. *optumè inquam factum.* S. *nunc per hunc nulla est mora.*
C. *Domum modò ibo: vt apparentur, dicam: atq; huc renuncio.*
S. *Nunc te oro, Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.*
D. *Ego verò solus.* S. *corrigere mihi gnatū porrò enitere.*
D. *Faciam*

Ad epitasin periculi pertinet, quòd eò res redit, vt Daui consilia obsint Pāphilo.

Ego dudū, Grauis oratio ab hoc pronomine plerumq; exorditur.

Vix tādē Dauo fidē habet Simo: quo fit, vt ei cōsilia sua aperiat.

Versuta Daui dissimulatio.

Sic alibi: Orator ad vos venio, finite exorator vt siem.

Pollicetur quod minimè intendit.

Mirum ni. cautè Dauus callidam interrogatione excipit.

Ad hunc modū ferè fingit Terentius cōsilia callidißima fallere.

Hem astutias ironia est: sibi enim omne malū adscribit.

Dolore impotē sui fingit Pāphilum.

Metaphoricôs à vase futili & rimoso ductū in summo periculo vsurpatum.

D. *Faciam hercle sedulò.* S. *potes nunc, dum animu irritatus est.*

D. *Quiescas.* S. *agè igitur, vbi nunc est ipsus? mirum n domi est.*

S. *Ibo ad eum, atq; eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.* D. *nullus sum.*

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:

Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:

Feci, hodie vt fierent, insperante hoc, atq; inuito Pamphilo.

Hem astutias. quòd si quièssem, nihil euenisset mali.

Sed eccum ipsum video: occidi.

Vtinam mihi esset aliquid hîc, quò nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII, SCENA V.

ARGVM.

Stomachatur Pamphilus, quòd dolosum Daui consilium secutus, responderit patri se ducturum vxorem.

Tetrametri Iambici, admissis Throchaicis quibusdam.

PAMPHILVS. DAVVS.

V*Bi illic scelus est, qui me perdidit?* D. *perij.* P. *atque hoc confiteor*

Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili

Sum. seruón' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam

quam à me aufert.

D. *Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si deuito hoc malum.*

P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò*

Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?

Nec quid me nunc faciam scio. D. *nec de me quidem: atque id ago sedulò,*

Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. *oh.*

D. *Visus sum.* P. *ehodum bone vir, quid ais? vidén' me consilijs tuis*

Miserum impeditum esse? D. *at iam expediam.* P. *expedies?* D. *certè, Pamphile.*

P. *Nempe vt modò.* D. *imò melius spero.* P. *oh, tibi ego vt credam furcifer?*

Tu rem impeditam, & perditam restitues? hem, quo fretus siem,

Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? D. *dixti.* P. *quid meritus es?* D. *crucem.*

Sed paullulum sine ad me vt redeam, iã aliquid dispiciam. P. *hei mihi,*

Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium, vti volo:

Namque hoc tempus praecauere mihi me, haud te vlcisci sinit.

Vterque expers est consilij.

Callidus seruus ne tanto quidem cedit malo, sed rursus ad dolos vertitur.

Quid ais? grauis est interrogatio cum ironia.

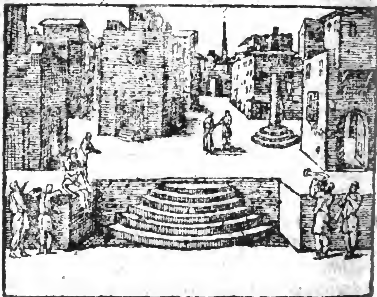
Hem, indignatio cum ironia.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

ARGVM.

Hæc scena potissimùm continet jurgium Charini in Pamphilum. *Initio Cretici, postea octonarij Trochaici & Iambici. Demum Iambici Senarij, & rursus octonarij.*

CARINVS. PAMPHILVS. DAVVS.

Exordiū narrationis ad Pāphilū instituta.

Pathos à perfidia detestatione: estq́ locus communis.

HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeat, atque ex incommodis
Alterius sua vt comparet commoda? ah
Id' ne verū est? imò id genus est hominū pessimum:
In denegando modò quis pudor est paullulum:

Post

Post vbi iam tempus est promissa perfici, *Id vsuuenit inter fœdifragos.*
Tum necessariò se aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit eos denegare: ibi
Tum impudentissima eorum oratio est,
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet: hic, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agã? adeámne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa, atque aliquis dicat, nihil promoueris. *Desensio ab imprudentia.*
Multum: molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero. *Propositiõ.*
P. *Charine, & me, & te imprudens, nisi quid Dij respiciunt, perdidi.*
C. *Itáne? imprudens. tandem inuenta est causa, soluisti fidem.* *Subducere, Græca figura, pro decipere: illi enim eodẽ modo vsurpant ὑπάγειν.*
P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me seducere istis dictis postulas?*
P. *Quid istuc est?* C. *postquam me amare dixi, cõplacita est tibi.*
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.
P. *Falsus es.* C. *non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,* *Habeas, permissio cũ exprobratione & indignatione*
Nisi me lactâsses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. *habeam? ah nescis quantis in malis verser miser,*

Quan

Quantasq; hic suis consilijs mihi conficit sollicitudines
Meus carnifex. C. *quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.*
P. *Haud istud dicas, si cognôris vel me, vel amorem meum.*
C. *Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi*
Succenset: nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. *Imò etiam, quò tu minus scis ærumnas meas,*
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. *Scio, coactus tua voluntate es.* P. *mane,*
Nondum scis. C. *scio equidẽ illam ducturum esse te.*
P. *Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit*
Instare vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsq; adeo donec perpulit.
C. *Quis homo istuc?* P. *Dauos.* C. *Dauos?* P. *interturbat.* C. *quamobrem?* P. *nescio:*
Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. *Factum est hoc Daue?* D. *factum est.* C. *hem quid ais, scelus?*
At tibi Dij dignum factis exitium duint.
Eho dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod nisi hoc consilium darent?
D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* C. *scio.*
D. *Hac non successit, alia aggrediemur via:*
Nisi id putas, quia primò processit parùm,

Non

Perpende Charini insolentiã, & Pamphili ingenuam indolem, qui lacessitus, nihil tamẽ præter excusationẽ parat.

Instare, suadere, orare, cũ vehementia dicit.

Dauos cũ admiratione pronuntiãdũ.

Scio, ironicè dicendum.

Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. *Immò etiam: nam satis credo, si aduigilaueris,*
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego, Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesq; & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mihi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulò.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. *Cupio: restitue in quem me accepisti locum.*
D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus est.* D. *Hem, st, mane, concrepuit à Glycerio ostium.*
P. *Nihil ad te.* D. *quæro.* P. *hem, nunccine demum?*
D. *At iam hoc tibi inuentum dabo.*

Officium fidelis serui.

Quæro, Eclipsis cõsilium quo te hac molestia expediam.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Pollicetur hîc Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiam si omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

Iambici Tetrametri Catalectici.

MYSIS. PAMPHIL. CHARINVS. DAVVS.

I*Am vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te macerare.
P. *Mysis.* M. *quid est? hem Pamphile, optime mihi te offers.* P. *Quid est?*
M. *Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:*

Confirmatur animus Pãphili, ne deserat Glyceriũ, quũ accersitur.
Tu modò, mollis & blanda oratio est.

Videre ait te cupere. P. *vah perij : hoc malum integrascit.*

Siccine me, hæc in Dauum, qui omnia perturbarat.

Siccine me atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?

Nam idcirco accersor, nuptias quòd mihi apparari sensit.

C. *Quibus quidem quàm facilè poterat quiesci, si hic quiesset.*

D. *Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.* M. *atque ædepol*

Ea res est, proptereaq; nunc misera in mærore est. P. *Mysis,*

Per omnes tibi adiuro Deos, nunquam eam me deserturum:

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetiui, contigit : conueniunt mores: valeant

Qui inter nos dißidium volunt : hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

C. *Resipisco.* P. *non Apollinis magis verum, atq; hoc responsum est.*

Plautus in Captiuis, & Cæsar, procliue, pro facilè, simpliciter dixit.

Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,

Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo : sed si id non poterit,

Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.

Quis videor? C. *miser æquè atque ego.* D. *consilium quæro.* C. *fortis es.*

P. *Scio*

P. *Scio quid conere.* D. *hoc ego tibi profectò effectũ reddam.*

P. *Iam hoc opus est.* D. *quin iam habeo.* C. *quid est?* D. *huic, non tibi, habeo, ne erres.* Irridet Charinũ.

C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedò.* D. *dies hic mihi vt sit satis vereor*

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis. Callidus seruus dominis imperat.

P. *Ego hanc visam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C. *verum vis dicam?* D. *imò etiam*

Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*

D. *Eho tu impudens, non satis habes, quòd tibi dieculam addo,*

Quantum huic promoueo nuptias? C. *Daue, attamen.* D. *quid ergo?*

C. *Vt ducam.* D. *ridiculum.* C. *huc face ad me vt venias, si quid poteris.*

D. *Quid veniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid.* D. *age, veniam.* C. *si quid,*

Domi ero. D. *tu Mysis, dùm exeo, parumper opperire me hîc.* Præparatio ad sequentem scenam.

M. *Quapropter?* D. *ita facto opus est.* M. *matura.* D. *iam, inquam, hîc adero.*

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

In hac scena Dauus puerum defert ante ostium Simonis, vt ita Chremes deterreatur à nuptiis. Et consi-

Parenthesis, per euphonismō. S. *Nempe incommoditas deniq; huc omnis redit,*
Si eueniat (quod Dii prohibeant) discessio.
Ab honesto & utili. *At si corrigitur, quot commoditates vide:*
Principiò, amico filium restitueris:
Diluit sũmatim omnes obiectiones. *Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.*
C. *Quid istuc? si istuc animum induxti esse vtile,*
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. *Meritò te semper maximi feci, Chreme.*
C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *qui scis eos nunc discordare inter se?*
Intimus testis commendatio. S. *Ipsus mihi Dauos, qui intimus 'st eorum consiliis, dixit:*
Et is mihi suadet nuptias, quantum queam, vt maturem.
Num censes faceret, filiũ nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeò iam eius audies verba. heus euocate huc Dauom.
Versus hic ex verbis sequentis scenæ finitur. *Sed eccum, video ipsum foras exire.*

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

ARGVM.

Dauus seni insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias: non enim putabat fore vt sic ageretur. Quum igitur videt herum seriò de tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Iambici Octonarii & vnus quaternarius.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

AD te ibam. S. *quidnam est?*
D. *Cur vxor non accersitur? iam aduesperascit.*
S. *audin'*

S. *audin' tu illum?*

Ego dudum nonnihil veritus sum, Daue, abs te, ne faceres idem

Quod volgus seruorum solet dolis, vt me deluderes,

Propterea quòd amat filius. D. *egon' istuc facerem?* S. *credidi:*

Idq; adeò metuens vos celaui, quod nunc dicam. D. *quid?* S. *scies.*

Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. *tandem agnosti qui siem.*

S. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. *quid non?* S. *sed ea gratia*

Simulaui, vos vt pertentarem. D. *quid ais?* S. *sic est res.* D. *vide,*

Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah consilium callidum.

S. *Hoc audi: vt hinc te iussi introire, opportunè hic fit mihi obuiam.*

D. *Hem, numnam perijmus?* S. *narro, quæ tu dudum narrasti mihi.*

D. *Quidnam audio?* S. *gnatam vt det oro, vixq; id exoro.* D. *occidi.*

S. *Hem, quid dixti?* D. *optumè inquam factum.* S. *nunc per hunc nulla est mora.*

C. *Domum modò ibo: vt apparentur, dicam: atq; huc renuncio.*

S. *Nunc te oro, Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.*

D. *Ego verò solus.* S. *corrigere mihi gnatũ porrò enitere.*

D. *Faciam*

Ad epitasin periculi pertinet, quòd eò res redit, vt Daui consilia obsint Pãphilo.

Ego dudũ, Grauis oratio ab hoc pronomine plerumq; exorditur.

Vix tãdẽ Dauo fidẽ habet Simo: quo fit, vt ei cõsilia sua aperiat.

Versuta Daui dissimulatio.

Sic alibi: Orator ad vos venio, finite exorator vt siem.

Pollicetur quod minimè intendit.

D. *Faciam hercle sedulò.* S. *potes nunc, dum animu irritatus est.*

D. *Quiescas.* S. *agè igitur, vbi nunc est ipsus? mirum ni domi est.*

S. *Ibo ad eum, atq; eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.* D. *nullus sum.*

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:

Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:

Feci, hodie vt fierent, insperante hoc, atq; inuito Pamphilo.

Hem astutias. quòd si quiêssem, nihil eueniſſet mali.

Sed eccum ipsum video: occidi.

Vtinam mihi eſſet aliquid hîc, quò nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII, SCENA V.

ARGVM.

Stomachatur Pamphilus, quòd dolosum Daui consilium secutus, responderit patri se ducturum vxorem.

Tetrametri Iambici, admiſſis Throchaicis quibusdam.

PAMPHILVS. DAVVS.

V*Bi illic scelus est, qui me perdidit?* D. *perij.* P. *atque hoc confiteor*

Iure obtigiſſe: quandoquidem tam iners, tam nulli consili

Sum. seruón' fortunas meas me commisiſſe futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam

Mirum ni. cautè Dauus callidam interrogationẽ excipit.

Ad hunc modũ ferè fingit Terentius cõsilia callidiſsima fallere.

Hem astutias ironia est: sibi enim omne malũ adscribit.

Dolore impotẽ sui fingit Pãphilum.

Metaphoricôs à vase futili & rimoso ductũ, in sũmo periculo vsurpatum.

quam à me aufiret.

D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si deuito hoc malum.

P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabón' velle me, modò

Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?

Nec quid me nunc faciam scio. D. nec de me quidem: atque id ago sedulò,

Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. oh.

D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? vidén' me consilijs tuis

Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies? D. certè, Pamphile.

P. Nempe vt modò. D. imò melius spero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?

Tu rem impeditam, & perditam restitues? hem, quo fretus siem,

Qui me hodie ex tranquillißima re coniecisti in nuptias.

An non dixi hoc esse futurum? D. dixi. P. quid meritus es? D. crucem.

Sed paullulum sine ad me vt redeam, iã aliquid dispiciam. P. hei mihi,

Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium, vti volo:

Namque hoc tempus præcauere mihi me, haud te vlcisci sinit.

Vterque expers est consilij.

Callidus seruus ne tanto quidem cedit malo, sed rursus ad dolos vertitur.

Quid ais? grauis est interrogatio cum ironia.

Hem, indignatio cum ironia.

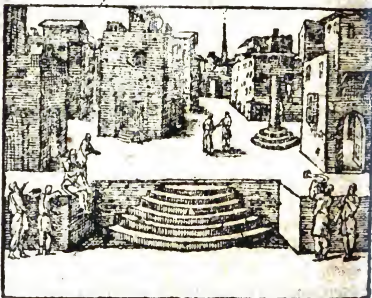
ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA I.

ARGVM.

Hæc scena potissimùm continet jurgium Charini in Pamphilum. *Initio Cretici, postea octonarij Trochaici & Iambici. Demum Iambici Senarij, & rursus octonarij.*

CARINVS. PAMPHILVS. DAVVS.

Exordiū narrationis ad Pāphilū instituta

Pathos à perfidiæ detestatione: estq; locus communis.

Hoccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeat, atque ex incommodis
Alterius sua vt comparet commoda? ah
Id' ne verū est? imò id genus est hominū pessimum:
In denegando modò queis pudor est paullulum:

Post

Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum necessariò se aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est,
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet: hic, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agã? adeámne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa, atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum: molestus cértè ei fuero, atque animo morem gessero.
P. *Charine, & me, & te imprudens, nisi quid Dij respiciunt, perdidi.*
C. *Itáne? imprudens. tandem inuenta est causa, soluisti fidem.*
P. *Quid tandem?* C. *etiam nunc me seducere istis dictis postulas?*
P. *Quid istuc est?* C. *postquam me amare dixi, cõplacita est tibi.*
Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.
P. *Falsus es.* C. *non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,*
Nisi me lactâsses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. *habeam? ah nescis quantis in malis verser miser.*

Id vsuuenit inter fœdifragos.

Defensio ab imprudentia.
Propositiõ.

Subducere, Græca figura, pro decipere: illi enim eodẽ modo vsurpant ὑπάγειν.

Habeas, permissio cũ exprobratione & indignatione

Quantasq; hic suis consilijs mihi conficit sollicitudines
Meus carnifex. C. *quid istuc tam mirum est? de te*
exemplum capit.
P. *Haud istud dicas, si cognôris vel me, vel amorem*
meum.

Perpende Charini insolentiã, & Pamphili ingenuam indolem, qui lacessitus, nihiltamẽ præter excusationẽ parat.

C. *Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi*
Succenset: nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. *Imò etiam, quò tu minus scis ærumnas meas,*
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. *Scio, coactus tua voluntate es.* P. *mane,*
Nondum scis. C. *scio equidẽ illam ducturum esse te.*
P. *Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit*

Instare, suadere, orare, cũ vehementia dicit.

Instare vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsq; adeò donec perpulit.

Dauos cũ admiratione pronuntiãdũ.

C. *Quis homo istuc?* P. *Dauos.* C. *Dauos?* P. *interturbat.* C. *quamobrem?* P. *nescio:*
Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. *Factum est hoc Daue?* D. *factum est.* C. *hem quid ais, scelus?*
At tibi Dij dignum factis exitium duint.
Eho dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod nisi hoc consilium darent?

Scio, ironicè dicendum.

D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* C. *scio.*
D. *Hac non successit, alia aggrediemur via:*
Nisi id putas, quia primò processit parùm,

Non

Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. *Immò etiam: nam satis credo, si aduigilaueris,*
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. *Ego, Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo,*
Conari manibus, pedibus, noctesq; & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mihi ignoscere.
Parum succeßit quod ago, at facio sedulò.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
P. *Cupio: restitue in quem me accepisti locum.*
D. *Faciam.* P. *at iam hoc opus est.* D. *Hem, st, mane,*
concrepuit à Glycerio ostium.
P. *Nihil ad te.* D. *quæro.* P. *hem, nunccine demum?*
D. *At iam hoc tibi inuentum dabo.*

Officium fidelis serui.

Quæro, Eclipsis cõsilium quo te hac molestia expediam.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Pollicetur hîc Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiam si omnes homines sibi ob id infestos sit habiturus.

Iambici Tetrametri Catalectici.

MYSIS. PAMPHIL. CHARINVS. DAVVS.

I*Am vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te macerare.
P. *Mysis.* M. *quid est? hem Pamphile, optime mihi te offers.* P. *Quid est?*
M. *Orare iußit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:*

Confirmatur animus Pãphili, ne deserat Glyceriũ, quũ accersitur.

Tu modò, mollis & blanda oratio est.

Videre ait te cupere. P. *vah perij : hoc malum integrascit.*

Siccine me, hac in Dauum, qui omnia perturbarat.

Siccine me atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?

Nam idcirco accersor, nuptias quòd mihi apparari sensit.

C. *Quibus quidem quàm facilè poterat quiesci, si hic quiesset.*

D. *Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga.* M. *atque ædepol*

Ea res est, proptereaq; nunc misera in mærore est. P. *Mysis,*

Per omnes tibi adiuro Deos, nunquam eam me deserturum:

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetiui, contigit : conueniunt mores: valeant

Qui inter nos dissidium volunt : hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.

C. *Resipisco.* P. *non Apollinis magis verum, atq; hoc responsum est.*

Plautus in Captiuis, & Cæsar, procliue, pro facilè simpliciter dixit.

Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,

Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo : sed si id non poterit,

Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.

Quis videor? C. *miser æquè atque ego.* D. *consilium quæro.* C. *fortis es.*

P. *Scio*

P. *Scio quid conere.* D. *hoc ego tibi profectò effectũ reddam.*

P. *Iam hoc opus est.* D. *quin iam habeo.* C. *quid est?* D. *huic, non tibi, habeo, ne erres.* *Irridet Charinũ.*

C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedò.* D. *dies hic mihi vt sit satis vereor*

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis. *Callidus seruus dominis imperat.*

P. *Ego hanc visam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C. *verum vis dicam?* D. *imò etiam*

Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*

D. *Eho tu impudens, non satis habes, quòd tibi dieculam addo,*

Quantum huic promoueo nuptias? C. *Daue, attamen.* D. *quid ergo?*

C. *Vt ducam.* D. *ridiculum.* C. *huc face ad me vt venias, si quid poteris.*

D. *Quid veniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid.* D. *age, veniam.* C. *si quid,*

Domi ero. D. *tu Mysis, dum exeo, parumper opperire me hîc.* *Præparatio ad sequentem scenam.*

M. *Quapropter?* D. *ita facto opus est.* M. *matura.* D. *iam, inquam, hîc adero.*

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

In hac scena Dauus puerum defert ante ostium Simonis, vt ita Chremes deterreatur à nuptiis. Et consi-

ftit hæc scena in gestu magis quàm in oratione.

Iambici Senarij.

MYSIS.

Amicus est animi, amator corporis.

Audax consilium, quo res magis perturbata fuisset, nisi casu emersisset ex his malis Pamphilus.

Nihil nè esse proprium cuiquam? Dij vostram fidem.
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quouis loco
Paratum, verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facilè hîc plus mali est, quàm illic boni.
Sed Dauus exit. mi homo, quid istuc, obsecro est?
Quò portas puerum?

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Consistit hæc scena in gestis potissimùm. Dauus enim puerum ad ostium Simonis defert, vt ita Chremes à nuptiis deterreatur. *Eiusdem mensura.*

DAVVS. MYSIS.

Mysis, nunc opus est tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. *Quidnam incepturus?* D. *accipe à me hunc ocyus,*
Atque ante nostram ianuam adpone. M. *obsecro,*
Humine? D. *ex ara hinc sume verbenas tibi,*
Atq; eas substerne. M. *quamobrem id tute non facis?*
D. *Quia si forte opus sit ad herum * insiurandum mihi*

* *Donat. legit, iurandum mihi. Vide annotat. Io. Riuij.*

Non

Non apposuisse, vt liquidò possim. M. *intellego.*
Nona nunc religio te istæc incessit, cedò?
D. *Moue ocyus te, vt quid agam porrò intellegas.*
Prò Iupiter. M. *quid?* D. *sponsæ pater interuenit:*
Repudio consilium, quod primùm intenderam.
M. *Nescio quid narres.* D. *ego quoq; hinc ab dextra*
Venire me adsimulabo: tu, vt subseruias
Orationi vtcumq; opus sit verbis vide.
M. *Ego quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,*
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo: ne quod vostrum remorer commodum.

Seruum nolle mentiri, non a religio est. Metaphora à venatoribus sumpta.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

ARGVM.

In hac scena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam ciuem esse Atticam: vt sic à nuptiis deterreatur, & via ad catastrophen paretur.

Iambici senarij, quibus permixti videntur bini septenarij.

CHREMES. MYSIS. DAVVS.

REuertor, postquàm quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tún' apposuisti hunc? M. *vbi*
Illic est? C. *non mihi respondes?* M. *hem, nusquam est;*
væ miseræ mihi.
Reliquit me homo, atq; abijt. D. *Dij vostram fidem,*
Quid turbæ est apud forum, quid illic hominum litigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.

Sūma nuptiarū potestas in patre puellæ sita est. Admiratio cū exclamatione: adsimulat autē Dauus se venire, quo facilius senem fallat.

M. *Cur tu, obsecro, hîc me solam?* D. *hem, quæ hæc est fabula?*
Eho Mysis, puer hic vnde est? quisve huc attulit?
M. *Satín' sanus es, qui me id rogites?* D. *quem igitur rogem,*
Qui hîc neminem alium video? C. *miror, vnde sit.*
D. *Dicturán' quod rogo?* M. *au.* D. *concede ad dexterã.*
M. *Deliras: non tute ipse?* D. *verbum si mihi*
Vnum, præterquàm quod te rogo, faxis, caue.
M. *Maledicis.* D. *vnde est? dic clarè.* M. *à vobis.* D. *ha ha hæ.*
Mirum verò impudenter mulier si facit * *meretrix.*
C. *Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.*
D. *Adeón' videmur vobis esse idonei,*
In quibus sic illudatis? C. *veni in tempore.*
D. *Propera adeò puerum tollere hinc ab ianua.*
Mane: caue quoquam ex istoc excessis loco.
M. *Dij te eradicent: ita me miseram territas.*
D. *Tibi ego dico, an non?* M. *quid vis?* D. *at etiã rogas?*
Cedò, cuium puerum hîc apposuisti? dic mihi.
M. *Tu nescis?* D. *mitte id quod scio: dic quod rogo.*
M. *Vestri.* D. *cuius nostri?* M. *Pamphili.* D. *hem quid? Pamphili?*
M. *Eho, an non est?* C. *Rectè ego semper fugi has nuptias.*
D. *O facinus animaduertendum!* M. *quid clamitas?*
D. *Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?*
M. *O hominem audacem.* D. *verum. vidi Cantharam*
Suffarcinatam. M. *Dijs pol habeo gratias*

Au, interiectio est consternatæ mulieris.

Maledicis, pro cõminaris, ornatus sermo.

* *abest meretrix in quibusdã exempl.*

Daui versutia iurgium repetit.

Aposiopesis

Quum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D.*Næ illa illum haud nouit,cuius causa hæc incipit.*
Chremes si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit.tanto hercle magis dabit.
C.*Non hercle faciet.* D.*nunc adeò,vt tu sis sciens,*
Ni puerum tollis,iam iam ego hunc mediam in viam
Prouoluam,teq; ibidem peruoluam in luto.
M.*Tu pol homo non es sobrius.* D.*fallacia*
Alia aliam trudit.iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C.*hem,coactus legibus*
Eam vxorem ducet. M.*au obsecro:an non ciuis est?*
C.*Iocularium in malum insciens pæne incidi.*
D.*Quis hîc loquitur? ô Chreme,per tempus aduenis:*
Ausculta. C *audiui iam omnia.* D.*anne tu omnia?*
C.*Audiui inquã à principio.* D.*audistin' obsecro? hẽ*
Scelera:hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille est,non te credas Dauom ludere.
M.*Me miseram:nil pol falsi dixi,mi senex.*
C.*Noui rem omnem.sed est Simo intus?* D.*intus est.*
M.*Ne me attingas,sceleste:si pol Glycerio non omnia*
hæc.
D.*Ehò inepta,nescis quid sit actum.* M.*quid sciam?*
D.*Hic socer est:alio pacto haud poterat fieri,*
Vt sciret hæc,quæ volumus. M.*hem,prædiceres.*
D.*Paulùm interesse censes,ex animo omnia*
Vt fert natura,facias,an de industria?

Nõ faciet, tertiã personam de se facit.

Prouerbium, cui subiacet, mendacẽ memorem esse oportere.

Daui calliditas.

Ille, emphasim habet, sed per ironiam dicitur.

Suppalpitatio mulieris.

Aposiopesis.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

ARGVM.

Crito veniens ex Andro Athenas, de Glycerio per-

 contatur

M. O optume hoſpes pol Crito antiquum obtines. *Antiquū, ſcilicet morem aut ingenium.*
CR. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam.
M. maximè.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat ſenex.

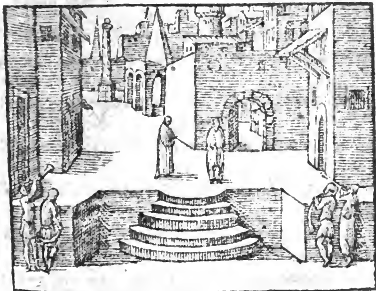
ACTVS QVINTI, SCENA I.

ARGVM.

Simo cupit fieri nuptias, generum recuſat Chremes, ob natum ex Glycerio puerum.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

CHREMES. SIMO.

SAtis iam ſatis, Simo, ſpectata erga te amicitia eſt mea: *Ad finem epitaſeos facit hæc noua turba.*
Satis pericli cœpi adire, orandi iam finem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, penè illuſi vitam filiæ.

S. *Imo enim quàm maximè abs te oro atque postulo, Chreme,*

Vt beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobes.

Inter amicitiæ præcepta hoc est, non rogare quod iustè negari posit.

C. *Vide quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id, quod cupis,*

Neque modum benignitatis, neque quid me ores cogitas.

Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.

Rogitas? accusatio est & enumeratio iniuriarũ. scilicet ob amorẽ meretricis.

S. *Quibus? ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo,*

In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias:

Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.

Impetrasti: incœpi, dum res tulit: nunc non fert, feras.*

Riuius legit, retulit. Vide Annot.

Illam hinc ciuem esse aiunt: puer est natus: nos missos face.

Defensio per coniecturam.

S. *Per ego te deos oro vt ne illis animũ inducas credere,*

Quibus id maximè vtile est, illum esse quàm deterrimum.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incepta omnia.

Reprehẽsio Simonis cũ Daui testimonio.

Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.

CH. *Erras, cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam.* S. *scio.* C. *at*

Vero

Vero voltu, quum ibi me adesse neuter tum præsen-
-ferat.

S. *Credo, & id facturas Dauus dudum prædixit mihi,*

Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACTVS QVINTI SCENA II.

ARGVM.

In hac scena Simo quum audit venisse, qui Glycerium dicat ciuem esse Atticam, ira accensus, Dauum intrò raptum coniicit in vincula: & miro hîc artificio patris, ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici octonarij Catalectici bona ex parte, præter sex Trimetros iambicos in fine scenæ.

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO *seruus.*

Dauus hic è Glycerij domo egreditur.

Otium, securitas est: negotiũ verò sollicitudo.

A*Nimo iam nunc otioso esse impero.* C. *hem Dauom tibi.*

S. *Vnde egreditur?* D. *meo præsidio, atque hospitis.* S. *quid illud mali est?*

D. *Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi.* S. *scelus,*

Hic scelus, ad sensum retulit: nam propter sensus verba sunt, non propter verba sensus.

Quemnam hic laudat? D. *omnis res est iam in vado.* S. *cesso alloqui?*

D. *Herus est: quid agã?* S. *ô salue bone vir.* D. *hem Simo, ô noster Chreme.*

Omnia apparata iam sunt intus. S. *curasti probè.*

Probè indignanter dicitur.

D. *Vbi voles, accerse.* S. *benè sanè: id enimuerò hic*

hic nunc abest.

Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negoti est.
DA: *mihín'?* S. *ita.*

D. *Mihine?* S. *tibi ego.* D. *modò introij.* S. *quasi ego quàm dudum rogem.*

D. *Cum tuo gnato vnà.* S. *ánne est intus Pamphilus? crucior miser.*

Eho non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnifex?

D. *Sunt.* S. *cur igitur hîc est?* C. *quid illum censes? cum illa litigat.*

D. *Imò verò indignum, Chreme, iam facinus faxo ex me audias.*

Nescio quis senex modò venit: ellum, confidens, catus:

Quum faciem videas, videtur esse quantiuis preti.

Tristis seueritas inest in voltu atque in verbis fides.

S. *Quidnam apportas?* D. *nihil equidem, nisi quod illum audiui dicere.*

S. *Quid ait tandem?* D. *Glycerium se scire esse hanc ciuem Atticam.*

S. *Hem Dromo, Dromo.* DR. *quid est?* S. *Dromo.* D. *audi.* S. *verbum si addideris. Dromo.*

D. *Audi obsecro.* DR. *quid vis?* S. *sublimem hunc intrò rape quantum potes.*

DR. *Quem?* S. *Dauom.* D. *quamobrem?* S. *quia lubet, rape inquam.* D. *quid feci?* S. *rape.*

D. *Si quicquam mentitum inuenies, occidito.* S. *nihil audio.*

Ego iam te commotum reddam. DA. *tametsi hoc verum*

Chremes Simonem irridet.

Audet plusculũ seruus, quia nihil restare periculi putat: sed nõ fert id impunè.

Daui verbo cõmotus, seruũ lorarium vocat, qui loris, id est corijs, alios seruos verberat.

rum est. S. *tu tamen*
Cura adseruandum vinctum: atq; audin'? quadrupedem constringito.
Age nunc, iam ego pol hodie, si viuo, tibi
Ostendam, herum quid sit pericli fallere, &
Illi patrem. C. *ah, ne saeui tantopere.* S. *Chreme,*
Pietatem gnati, nónne te miseret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet?

Decorum comicũ seruat, non procedendo vltrà vincula ad necem, quod tragicũ erat.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

ARGVM.

Simo acriter objurgat filium: confessus crimen filius, veniam petit, ac se totum paternæ subjici; voluntati. Nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

Partim Iambici Senarij, partim Trochaici Tetrametri, idq; in fine scenæ.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

Q*Vis me volt? perij: pater est.* S. *quid ais omnium?* C. *ah,*
Rem potius ipsam dic: ac mitte malè loqui.
S. *Quasi quicquam in hunc iam grauius dici poßiet.*
Ain' tandem? ciuis Glycerium est? P. *ita prædicant.*
S. *Ita prædicant? ô ingentem confidentiam.*
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem atq; legem, & sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro?

Omnium, aposiopesis, irato familiaris, quãdo pro dignitate peccati nõ inuenitur conuicium competẽs. Vide quomodo assurgat.

P. *Me*

P. Me miserum. S. modóne id demum sensti, Pāphile
Olim istuc, olim, quum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die isthuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ego ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectutem huius sollicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. Pater, licétne pauca? S. quid dices mihi?
CH. Attamen, Simo, audi. S. ego audiam? quid ego audiam,
Chreme? CH. attamen dicat sine. S. age, dicat, sino.
P. Ego me amare hanc fateor: si id peccare est, fateor id quoque:
Tibi pater me dedo, quiduis oneris impone, impera.
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero feram:
Hoc modò te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem:
Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam.
S. adducas? P. sine, pater.
C. Aequum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino:
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme. (satis est patri.
CH. PRO PECCATO magno paullum supplicij

Mira grauitate hic sensus exaggeratur: nam pluraliter de vno tātùm loquitur.

Pater, oratio pudoris plena.

Amphibologia est.

Difficultatem rei ostēdit resumpto verbo per indignationem.

Quiduis. hac Simo.

ACTVS QVINTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Hæc ſcena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete cõgreſſum, in quo error omnis fabulæ aperitur: nam Glycerium oſtenditur hîc filia eſſe Chremetis.

quũ Pãphilus introiſſet ad euocandũ Critonem.

Trochaici & Iambici Octonarij: hi acatalecti, illi catalectici. Iambicus quaternarius vnus.

CRITO *hoſpes*, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

Mitte orare, vna harum quæuis cauſa me, vt faciam, monet:

Vel tu, vel quòd verum eſt, vel quòd ipſi cupio Glycerio.

Crito hîc Pãphilũ alloquitur, verũ vt de Glycerio dicat.

CH. *Andrium ego Critonem video? & certè is eſt, ſaluos ſis, Crito.*

Quid tu Athenas inſolens? CR. *euenit. ſed hiccine eſt Simo?*

Cataſtrophe.

CH. *Hic eſt.* S. *men' quæris? eho, tu Glycerium hinc ciuem eſſe ais?*

CR. *Tu negas?* S. *itáne huc paratus aduenis?* CR. *quare?* S. *rogas?*

Túne impunè hæc facias? túne hîc homines adoleſcentulos,

Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem inlicis?

Sollicitando & pollicitando eorum animos lactas?

CR. *ſanúſne es?*

Agnoſce ſenũ, quũ excandeſcunt, impotentiã.

S. *Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?*

P. *Perij, metuo, vt ſubſtet hoſpes.* CH. *ſi, Simo,*

hunc

hunc nôris satis,

Ironia cũ indignatione. *Non ita arbitrere. bonus hic est vir.* S. *hic vir sit bonus?*

Plerũque casus imitatur industriam, ut hic. *Itáne attemperatè venit hodie in ipsis nuptijs,*
Vt veniret antehac nunquam? est verò huic credendum Chreme?
P. *Ni metuam patrem, habeo pro illa re illum quod moneam probè.*
S. *Sycophanta.* CR. *hem.* CH. *sic, Crito, est hic, mitte.* CR. *videat qui siet.*
Si mihi pergit, quæ volt, dicere: ea quæ non volt, audiet.
Ego isthæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?
Nam ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, iam sciri potest.

Narratio hæc pars est argumenti. *Atticus quidam olim, naui fracta, apud Andrum eiectus est,*
Et isthæc vnà parua virgo: tũ ille egẽs, fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. S. *fabulam incæptat.* CH. *sine.*
CR. *Itán' verò obturbat?* CH. *perge.* CR. *tum is mihi cognatus fuit,*

Ex illo, confirmatio veritatis. *Qui eum recepit: ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticum:*
Is ibi mortuus est. CH. *eius nomen?* CR. *nomen tam citò tibi?*
Phania. CH. *hem perij.* CR. *verùm hercle opinor fuisse Phaniam.*

Hoc

Hoc certò scio, Rhamnusium se aiebat esse. CH. *ô Iuppiter.*
CR. *Eadem hæc, Chreme, multi alij in Andro tum audiuere.* CH. *vtinam id fiet*
Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suámne esse aiebat? CR. *non.* CH. *cuiam igitur?* CR. *fratris filiam.*
CH. *Certè mea est.* CR. *quid ais?* SI. *quid tu? quid ais?*
P. *arrige aures, Pamphile.*
S. *Quí credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit.* S. *noram, & scio.*
CH. *Is hinc bellum fugiens, meq; in Asiam persequēs, proficiscitur:*
Tum illam hîc relinquere est veritus. post-illa nunc primum audio,
Quid illo sit factū. P. *vix sum apud me: ita animus commotu' est metu,*
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
S. *Næ istam multis modis tuam inueniri gaudeo.*
P. *credo pater.*
CH. *At mihi vnus scrupulus etiam restat, qui me malè habet.* P. *dignus es*
*Cum tua religione * odio: nodum in scirpo quæris.*
CR. *quid istuc est?*
CH. *Nomen non conuenit.* CR. *fuit hercle aliud huic paruæ.* CH. *quod Crito?*
Nunquid meministi? CR. *id quæro.* P. *egóne huius memoriam patiar meæ*
Voluptati obstare, quum ego possim in hac re medi-

Rhamnus pagus est Atticæ maritimus, inde Rhamnusius.
Cuiā vetusto more dixit.
Prouerbium.
Metaphora à pecudibus aures arrigentibus.
Illo, scilicet fratre meo Phania.
Affectus amantis.
* al. *Odiū, vide Don. & Ioā. Riuium.*
Amoris Pāphili affectus exprimitur.

 cari

cari mihi?

Non patiar. heus Chreme, quod quæris Pasibula est.
CR. *ipsa est.* CH. *ea est.*

Notatur frequētissima Pāphili cum Glycerio consuetudo.

P. *Ex ipsa millies audiui.* S. *omneis nos gaudere hoc, Chreme,*
Te credo credere. CH. *ita me dij ament, credo.* P. *quid restat, pater?*

S. *Iamdudum res reduxit me ipsa in gratiam.* P. *ô lepidum patrem.*

Simo cum Pamphilo iam redit in gratiā.

De vxore, ita vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. *causa optima est.*
Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe.* S. *id scilicet.*
CH. *dos, Pamphile, est*

Ita vt possidi, quo minus possideā, nihil mutat Chremes. sunt antē hæc ex Iurisconsultorū interdictu petenda.

Decem talenta. P. *accipio.* CH. *propero ad filiā: eho mecum Crito:*
Nam illam me haud nôsse credo. SIM. *cur non illam huc transferri iubes?*
P. *Rectè admones, D. tuo istuc dedam iam negotij.*
S. *non potest.*
P. *Qui? quia habet aliud magis ex sese, & maius.*
P. *quidnam?* S. *vinctus est.*
P. *Pater, non rectè vinctus est.* S. *haud ita iussi.* P. *iube solui obsecro.*

Mirè Daui mentionem facit, vt soluatur.

S. *Age, fiat.* P. *at matura.* S. *eo intrò.* P. *ô faustum & filicem hunc diem.*

ACTVS QVINTI, SCENA V.

ARGVM.

Exultat Pamphilus de optato amoris successu.

OEt ex

Octonarij Trochaici Iambicis permißi.

CHARINVS. PAMPHILVS.

PRouiso quid agat Pamphilus: atque eccũ. P. aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt: nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit.
Sed quem ego potißimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illud gaudi est? P. Dauom video, nemo est, quem mallem omnium:
Nam hunc scio mea solidè solum gauisurum esse gaudia.

Charini & Pamphili colloquiũ ideò inducitur, vt vna narratione Charini quoq; negotiũ trãsigatur.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

ARGVM.

Narrat Pamphilus Dauo & Charino, Glycerium Inuentam esse ciuem Atticam, seq; illam ducturum vxorem. Petit ab eodem Charinus, vti se & suos amores socero commendet. *Eiusdem mensura.*

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

PAmphilus vbinam hîc est? P. Daue. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. ô Pamphile,
P. Nescis quid mihi obtigerit? D. certe: sed quid mihi

obtigerit ſcio.

P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod ſum nactus mali,

Priùs reſciſceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.

P. Mea Glyceriũ ſuos parẽtes reperit. D. ô factu bene.

C. Hem. P. Pater amicus ſummus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.

P. Nec mora vlla eſt, quin eam vxorem ducam. C. num ille ſomniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Daue? DA. ah deſine:

Prouerbiũ ex re natum.

Solus eſt, quem diligunt Dij. C. ſaluus ſum, ſi hæc vera ſunt.

Conloquar. P. quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mî aduenis.

Bene factũ, Gratulatio cõpẽdioſa.

C. Bene factum. P. hem audiſtin'? D. omnia. age, me in tuis ſecundis rebus reſpice.

Tuus eſt nunc Chremes: facturum, quæ voles, ſcio eſſe omnia.

Lætus comœdiæ exitus.

P. Memini: atque adeò longum eſt, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hàc me: intus apud Glycerium eſt nunc. tu, Daue, abi domum.

Propera, accerſe, hinc qui auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? D. eo.

CALLIOPIVS.

Ne expectetis, dum exeat huc: intus deſpondebitur:
Intus tranſigetur, ſi quid eſt quod reſtet. Plaudite.

FINIS ANDRIAE.

ARGVM

ARGVMENTVM EVNVCHI.

COMOEDIAE, vt hominum vitam, casus, consilia imitentur, pericula continent, quòd & consiliis, & fortunæ in periculis maximè locus est. Itaque quum discutere periculum ratione contendant personæ, varia finguntur consilia, in quibus alia fallunt, alia felicia sunt. Sæpe plus casus potest, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabula proposuit modesti adolescentis exemplum: is de officio suo honestè consultat. Hîc nulla sunt honesta exempla, nullum honestum consilium. Nam meretricij amores describuntur, vt in hoc exemplo cernant juuenes tanquam in speculo, amentiam hujusmodi amatorum. Est autem duplex propemodum fabula: propterea geminum argumentum recenseo.

Primas Thraso in hac fabula tenet. Ei quum pollicita esset Thais facturam se sui copiam dies aliquot, fallitur is tamen. Eaq; protasis fabulæ est.

Cum Thrasone confertur Phædria: nisi enim riualem haberet Thraso, nihil periclitaretur in amore.

Epitasis fabulæ est, quum minatur ille se oppugnaturum vi ædeis Thaidis.

Catastrophe ridicula est. Nam Thraso jam fractus precibus, impetrat, vt aliqua saltem in parte apud Thaidem hæreat. Porrò, quia hæc fabula varia est, multumq; habet turbarum, casu exoritur alius tumultus: vitiatur virgo, quam Thaidi miles donârat. Sed est læta ejus quoque periculi catastrophe: nam vxor datur hæc adolescenti, qui eam compresserat. Vt Thrasonem ridiculum amatorem fingeret, addit Gna-

thonem. qui ejus mores mirificè depingit, vt ardelionem agnoscas.

In superiori fabula plurimæ sunt consultationes, & tota ferè consistit in genere deliberatiuo. Hic plus est expostulationum, & accusatorio, seu judiciali generi similior est. Nullum autem vitæ genus est, vbi non plurimum Thrasonum reperias: neque vlli ferè rebus humanis perniciosiores sunt quàm id genus, si contingat imperare. In templis, in aulis, in Rebuspublicis omnibus omnia miscent, vt emereantur vulgi plausum. Quare diligenter est intuenda, contemplandaq; Thrasonis imago in hac fabula, vt discas, quàm sint inepti, quàm nihili ardeliones isti. Somnia veriùs hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hac similes alicubi descriptiones: qualis est apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni.

EVNVCHI PERSONÆ.

PHAEDRIA, adolescens, ἀπὸ τοῦ φαιδροῦ, ab hilaritate.

PARMENO, seruus, μένειν παρὰ τῷ δεσπότῃ, ab assiduitate.

THAIS, meretrix.

GNATHO, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, à buccis.

CHAEREA, adolescens, quasi ὁ χαίρων, lætus.

THRASO, miles, ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ab audacia.

PYTHIAS, ancilla, ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, à sciscitando.

CHREMES, adolescens. vide Andriam.

ANTIPHO, adolescens, ἀπὸ τοῦ ἀντὶ καὶ φάους, lumen contrà adferens.

DORIAS, ancilla.

DORVS, eunuchus, ἀπὸ τοῦ δώρου, à munere, dono.

SANGA, seruus, lixa.

SOPHRONA, nutrix, ἀπὸ τῆς σωφροσύνης, casta & proba.

LACHES, ſenex, ἀπὸ τῆς λήξεως, ab hereditate, lite, patrimonio.

Sequentium perſonarum tantum hic mentio fit.

STRATO, ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, exercitu.
SIMALIO, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ.
DONAX, ἀπὸ τοῦ δόνακος, fiſtula, ſeu calamo piſcatorio.
SYRISCVS, diminutiuum à Syro.
SANNIO, ἀπὸ τοῦ σαυνίου, ab haſta.
PAMPHILA, omnibus amica.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Trimetri Iambici.

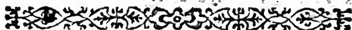
SOrorem falsò dictitatam Thaidis,
Idipſum ignorans, miles aduexit Thraſo,
Ipſiq; donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ, puellulam
Quum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur, ſuadet Parmeno.
Introïjt, vitiat virginem. ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

Α"δηλον.

MEretrix adoleſcentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq; reuocato excluſionis cau-

ſas reddidit. Eius frater minor natu, virginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare cœpit, deductusq; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. Re itaque cognita, quum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq; fratris eius ciuem cognitam Athenienſem, ducit vxorem: miles quoq; in partem meretricij amoris receptus, illuditur.

Ab eodē ſcilicet Charea.

EVNVCHVS TERENTII.

*

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS. L. POSTHVMIO, L. CORNELIO AEDIL. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. GRAECA MENANDRV, ACTA SECVNDO. MODOS FECIT FLACCVS M. VALERIO, C. FANNIO COSS. ANNO AB VRBE CONDITA D. XCIII.

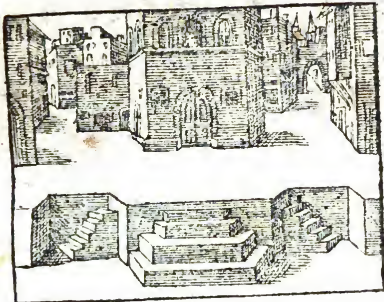
PROLOGVS. *Trimetri.*

Excuſat cur in adverſarium inuehatur. Dictũ in L. Lanuinum

I quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quamplurimis, & minimè multos lædere:
In his poëta hic nomen profitetur ſuũ.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementiùs

Exiſt

Existimat esse, sic existimet: sciat,
Responsum, non dictum esse, * quale sit prius
Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex
Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit:
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
Prius vnde petitur aurum quare sit suum,
Quàm illic qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet:
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi.
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur:
Quæ proferentur post, si pergat lædere,
Ita vt facere instituit. Nunc quam acturi sumus

* *Erasmus legit, quia læsit prius. Id est, reus prius excusat se, quam agit actor.*

Illic, pro ille.

A poëta modestia beneuolentiam captat.

Narratio.

Menandri Eunuchum, postquàm Aediles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus quum ibi adesset, occepta est agi,
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Naeui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poëtae: non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est, in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Graeca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id verò pernegat.
Quòd si personis iisdem vti aliis non licet:
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? deniq;
NVLLVM EST *iam dictum, quod non dictum sit prius.*
Quare aequum est vos cognoscere, atq; ignoscere,
Quae veteres factitârunt, si faciant noui.
Date operam, & cum silentio animum attendite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

Peccatũ, prius nomen est, posterius verbum.

Purgatio.

Colax, Latinè adulator dicitur.

Comicorũ materia personaeq́.

Epiphonema.

ACTVS

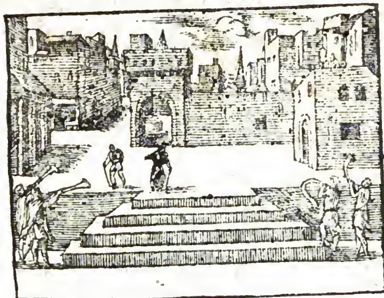
ACTVS PRIMI. SCENA I.

ARGVM.

Phædria exclusus consultat an redire debeat ad Thaidem. Huic Parmeno suadet, vt animo æquo amoris molestias ferat.

Iambici senarij.

PHAEDRIA *adolescens.* PARMENO *seruus.*

QVid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem,
Quum accersor vltrò? an potiùs ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, reuocat, redeam? non si me obsecret.
P. Si quidem hercle possis, nihil prius, neq; fortius:
Verùm si incipies, neq; * perficies gnauiter,
Atq; vbi pati non poteris, quum nemo expetet,

Hæc fabula impotentissimi iuuenis habet exemplũ, quiq; nihil moderatè agat.

** Aliàs pertendes*

Infecta pace, vltrò ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non posse: actum est, ilicet,
Peristi, eludet, vbi te victum senserit.
Dialogismus quasi ad alterũ. PH. Proin tu, dum est tẽpus, etiam atq; etiam cogita.
P. Here, quæ res in se neq; consilium, neq; modum
Similis congeries est in Plauti Mercatore. Habet vllum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia, iniuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere: nihilo plus agas,
Quàm si des operam, vt cum ratione insanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Aposiopesis celeberrima. Egóne illam? quæ me? quæ illum? quæ non? sine modò,
Mori me malim: sentiet qui vir siem.
Extenuatio ad auxêsim spectans. Hæc verba mehercule vna falsa lacrumula,
Quam oculos terendo miserè vix vi expresserit,
Restinguet, & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro suppliciũ. PH. ô indignum facinus: nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sentio:
Amoris vehementia. Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, vidensq; pereo: nec quid agam, scio.
P. Quid agas? nisi vt te redimas captũ quàm queas
Minimo: si nequeas paullulo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. itáne suadés? P. si sapis,
Neq; præterquam quas ipse amor molestias
Parasceue ad sequẽtem scenã. Habet, addas: & illas, quas habet, rectè feras.
Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA II.

ARGVM.

Thaidis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, vt Thrasoni interim locus sit apud illam. *Iambici senarij.*

THAIS *meretrix.* PHAEDRIA. PARMENO.

In hac scena exponitur occasio fabulæ, vt Terentio in initio fabularũ mos est: simul causa cur miles sit placãdus, recẽsetur.

MIseram me, vereor ne illud grauiùs Phædria
Tulerit: néve aliorsum atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. *totus Parmeno,*
Tremo, horreóq; postquam aspexi hanc. P. *bono animo es:*
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
TH. *Quis hic loquitur? ehem, tun' eras, mi Phædria?*
Quid hîc stabas? cur nõ rectà introibas? P. *ceterùm*
De exclusione verbum nullum. TH. *quid taces?*
PH. *Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores:*
Aut quia sum apud te primus. TH. *missa istæc face.*
PH. *Quid missa? ô Thais, Thais, vtinam esset mihi*
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet:
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
TH. *Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria.*
Non pol quò quenquam plus amẽ, aut plus diligam,
Eò feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
P. *Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hũc foras.*
TH. *Siccine ais Parmeno? agè, sed huc qua gratia*

Te

Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. TH. dic mihi
Hoc primùm, potin' est hic tacere? P. egóne? optumè.
Verùm heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:
Quæ vera audiui taceo, & contineo optumè:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palàm est:
Plenus rimarum sum, hàc atque illac perfluo.
Proin tu taceri si vis, vera dicito.
TH. Samia mihi mater fuit: eà habitabat Rhodi.
P. Potest taceri hoc. CH. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuémne? TH. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam & signa cætera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat: è prædonibus,
Vnde emerat, se audisse abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiosè omnia
Docere, educere ita, vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum vno rem habebam tum hospite,
Abij huc, qui mihi reliquit hæc, quæ habeo omnia.
P. Vtrumque hoc falsum est: effluet. TH. quî istbuc? P. quia
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoq; bonam magnamq; partem ad te attulit.
TH. Ita est: sed sine me peruenire quò volo.

Reponit Thaidi vicem tanquam falsum dicta sit.
Metaphora à vase futili.
Narratio.
Adnotauimus Terentio de more esse in initio meminisse, vbi finem sit acceptura fabula.
Basis figura est hic, quãdo inter narrãdũ omnia pedetẽtim dicuntur.
Meretricem notat.

Interea

Intera miles, qui me amare occeperat,
In Cariam est profectus: te intereà loci
Cognoui, tute scis, post illa, quàm intumum
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* P. *oh, dubiúmne id est?*
TH. *Hoc agite, amabo. mater mea illic mortua est*
Nuper: eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is vbi hancce formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortuna adfuit
Hic meus amicus, emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarúsq; omnium:
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulò:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare:
Verùm id vereri. sed ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. *etiámne amplius?*
TH. *Nihil: nam quæsiui nunc ego eam, mi Phædria.*
Multæ sunt causæ quamobrem cupio abducere.
Primùm, quòd soror est dicta: præterea vt suis
Restituam ac reddam. sola sum: habeo hîc neminem,
Neq; amicum, neque cognatum. quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabò, adiuta me, quò id fiat faciliùs.
Sine illum priores parteis hosce aliquot dies

Tute, astutè meretrix, ubi dixit quæ amatorē urgebant, blandimēta subijcit.

Commendatio puella.

Eclipsis.

Cur puellam abducere quærat.

Amicus perpetuò, amator ad tēpus.

Vide quàm leniter precatur & blandè.

Apud me habere:nihil respondes? PH. pessuma,
Egón' quicquam cum istis factis tibi respondeam?
P. Hei noster laudo:tandem perdoluit:vir es.
PH. At ego nesciebam quorsum tu ires. paruola
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta:cupio abducere, vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique,
Excludor ego,ille recipitur.qua gratia?
Nisi illum plus amas,quàm me: & istam nunc times,
Quæ auecta est,ne illum talem præripiat tibi.
T. Egón' id timeo? PH. quid te ergo sollicitat? cedo.
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nónne vbi mihi dixti: cupere te ex Aethiopia
Ancillulam,relictis rebus omnibus,
Quæsiuis? eunuchum porrò dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ:repperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi.
Tamen contemptus abs te,hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc, Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atq; hac re arbitror
Id fieri posse maxumè:verumtamen
Potiùs quàm te inimicum habeam,faciam vt iusseris.
PH. Vtinam istuc verbum ex animo ac verè diceres,
Potiùs quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincerè dici,quiduis possem perpeti.
P. Labascit,victus vno verbo: quàm citò?
T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco
Rem voluisti à me tandem,quin perfeceris?

Indignanter omnia repe[illegible].

Ironia stomachantis amatoris.

Nonnunquam Terentius nō malas fingit meretrices.

Verbum, pro dicto ponitur.

Ego, Emphasim habet.

Aposiopesis.

Ego

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. P. *si quidem biduum:*
Verùm ne fiant isti viginti dies.
T. *Profectò non plus biduum, aut.* P. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet: hoc modo sine te exorem.* PH. *scilicet*
Faciundum est quod vis. T. *meritò amo te.* PH. *benè facis.*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est, mos gerundus 'st Thaidi.
Tu Parmeno fac illi adducantur. P. *maxumè.*
PH. *In hoc biduum, Thais, vale.* TH. *mi Phædria,*
Et tu: nunquid vis aliud? PH. *egóne quid velim?*
Cum milite isto præsens absens vt sies:
Dies, noctesq; ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes; de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
TH. *Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem,*
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quicquam, neque meo
Cordi esse quemquam chariorem hoc Phædria.
Et quicquid huius feci, causa virginis
Feci: nam me eius spero fratrem propemodum
Iam reperisse, adolescentem adeò nobilem: &

Omnia hæc vim amoris exprimũt.

Biduum, tanquam biennium sit.

Isto per contẽptũ: quasi odioso.

Vide amoris impotentiam.

Meretrix bona hic inducitur.

Spero, id est, credo.

Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intrò, atque expectabo, dum venit.

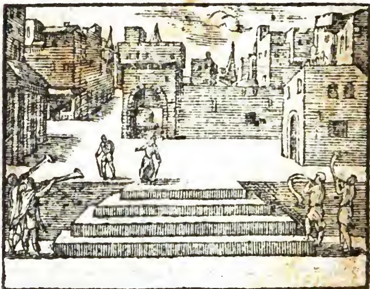
ACTVS SECVNDI, SCENA I.

ARGVM.

Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat. Illius ex amore immutationem miratur Parmeno: & militis donum ita laudat, vt heri sui eunucho præferat.

Trochaici Iambicis admistis, hiq́ partim Tetrametris, partim Trimetris: vno etiam Dimetro.

PHAEDRIA, PARMENO.

Isti, scilicet Eunuchus & Æthiopissa. Vt riualē apponit, ita & munus: sed decebat militis munus vinceret.

ITa fac, vt iussi: deducantur isti. PA. *faciam.*
PH. *at diligenter.*
PA. *Fiet.* PH. *at maturè.* PA. *fiet.* PH. *satin' hoc mand*

mandatum est tibi?

P A. *Ah rogitare? quasi difficile siet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire possis, Phædria,
Hoc quàm peribit. P H. *ego quoque vnà pereo, quod mihi est charius:*
Ne istuc tam iniquo patiare animo. P A. *Minimè; quin*
Effectum dabo: sed nunquid aliud imperas?
P H. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &*
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
P A. *Memini, tametsi nullus moneas.* P H. *ego rus ibo, atque ibi manebo.*
P. *Censeo.* P H. *sed heus tu.* P A. *quid vis?* P H. *censen' posse me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? P. *téne? non hercle arbitror.*
Nam aut iam reuertêre: aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
P H. *Opus faciam, vt defatiger vsque, ingratijs vt dormiam.*
P. *Vigilabis lassus, hoc plus facies.* P H. *ah, nil dicis, Parmeno.*
Eijcienda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illâ caream, si sit opus, vel totum triduum?* P. A. *hui,*
Vniuersum triduũ? vide quid agas. P H. *stat sentẽtia.*
P. *Dij boni, quid hoc morbi est? adeón' homines immutarier*

Figuratè, pro qui mihi sum charior.

Ingratijs hic pro inuito accipitur.

Don. me indulgeo, sic veteres: quod nos mihi dicimus.

** Nũc, & sine interrogatione.*

Laus Phædria ab acta ætate.

Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis seuerus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum vnà virginem huic dono: papæ,
Facie honesta: mirum, ni ego me turpiter hodie hîc dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam Thaidem.

Occonomia ad futurum amorem.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

ARGVM.

Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cujus verbis corrupti hominum mores ostenduntur: maximè assentatorum, qui patellam sequuntur, & ad prandia præstò sunt.

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici.

GNATHO *parasitus.* PARMENO.

Gnathonis descriptio.

DIi immortales, homini homo quid præstat? stulto intelligens
Quid interest? hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie aduenieus quendam mei loci hinc, atq; ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona:
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisq; obsitum.

Dialogicôs hæc dicuntur.

Quid

Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser quod habui perdidi:
Hem quò redactus sum: omnes noti me, atq; amici deserunt.
Hîc ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?
Itane parâsti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? vidén' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nihil quum est, nil desit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neq; plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum prius:
Hoc nouum est aucupium: ego adeò hanc primus inueni viam:
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me vt rideant.
Sed eis vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis, nego: ait, aio. postremò imperaui egomet mihi
Omnia assentari: is quæstus nũc est multò vberrimus.

Hem, id est, vide.

Omnia hæc ex media sumũtur cõsuetudine.

Metaphoricôs à peregrinantibus.

Gloriosos & iactabundos carpit.

Adulatorum officium.

Sententia verissima, hac præsertim tempestate.

P. Scitum hercle hominem: hic homines prorsus ex
stultis insanos facit.
G. Dum hæc loquimur, intereà loci ad macellum vbi
venimus,
Concurrunt læti mî obuiam cupedinarij omnes,
Cetarij*, lanij, coqui, fartores, piscatores,
Quibus & re salua & perdita profueram, & pro-
sum sæpe:
Salutant, ad cœnam vocant, aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicus, videt me esse in tantum ho-
norem,
Et tam facilè victum quærere: ibi homo cœpit me ob-
secrare
Vt sibi liceret discere id de me sectari iussi,
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ
ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem, vt Gnathonici vocentur.
P. Viden' otium & cibu' quid faciat alienus? G. Sed
ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam
vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristē video,
Riualis seruum: salua est res: nimirum hîc homines
frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. P.* hice hoc mu-
nere arbitrantur
Suam Thaidē esse. G. Plurima salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? P. sta-
tur. G. video.

Vide hîc Casti. Ioã. Riuij.

Antiptosis, aduentum pro aduentui.

Vetus est, pro in tãto honore.

In potestatem dixit Cicero, pro in potestate.

*Prisci. legit hisce. vide casti. Ioã. Riuij.

Parasitica elegantia.

Nunq

Nunquidnam hîc quod nolis vides? P. *te.* G. *credo: at nunquid aliud?*

P. *Quî dum?* G. *quia tristis es.* P. *nihil equidem.* G. *ne sis: sed quid videtur*

Hoc tibi mancupium? P. *non malum hercle.* G. *vro hominem.* P. *vt falsus animi est.*

G. *Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?* P. *hoc nunc dices:*

Eiectos hinc nos. OMNIVM *rerum, heus, vicissitudo est.*

G. *Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam,*

Ne sursum, deorsum cursites: néve vsq; ad lucem vigiles.

Ecquid beo te? P. *mén'? papæ.* G. *sic soleo amicos.* P. *laudo.*

G. *Detineo te fortasse, tu profecturus aliò fueras.*

P. *Nusquam.* G. *tum tu igitur paullum da mihi operæ, fac admittar*

Ad illam. P. *age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.*

G. *Num quem euocari hinc vis foras?* P. *sine biduum hoc prætereat.*

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,

Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.

G. *Etiam nunc hîc stas, Parmeno? eho numnam tu hîc relictus custos,*

Ne quis fortè internuncius clàm à milite ad istam cursitet?

Laudatiò mimica.

Gnatho insultat Parmenoni.

Sic soleo. Eclipsis. s. beare.

Ironicè.

Submissius pronuntiadũ.

A contrarijs, & est hyperbole expressissima.

Hac à Thaide exiens Gnatho ironicôs.

P. *Facetè dictum: mira verò militi quæ placeant.*

Parasceñe ad aliã scenam. *Sed video herilem filium minorem huc aduenire.*
Miror quî ex Piræeo abierit: nam ibi custos publicè est nunc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circumspectat.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

ARGVM.

Chærea laudat fortè conspectam virginem: queritur subductam: Parmeno ostendit quî fieri possit vt illâ potiatur.

Iambici, Trochaiciq́ Tetrametri permisti & Senarij: item trochaici octonarij & vnus jambicus quaternarius.

CHAEREA, *adolescens.* PARMENO.

Occasio tanquam noua fabula, & noui motus in hac comœdia. est autem oratio plena affectib.

Neq; ego. Satis amatoriè, qui se quoque perdidit, dum illã non inuenit.

Virginis laus a forma.

O*ccidi.*
Neque virgo est vsquam: neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Vbi quæram? vbi inuestigem? quem perconter? quam insistam viam?
Incertus sum: vna hæc spes est, vbi vbi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animò mulieres.
Tædet quotidianarum harum formarũ. P. *ecce autem alterum,*
De amore nescio quid loquitur. CH. *ô infortunatum senem.*

P. *Hic*

P. *Hic verò est, qui si amare occeperit, ludum iocumq;*
Dices fuisse illum alterum, præut huius rabies quæ dabit.
CH. *Vt Di illum Deæq; senium perdant, qui me hodie remoratus est,*
Meq; adeò qui restiterim: tum autẽ qui illum flocci fecerim.*
Sed eccum Parmenonem, salue. P. *quid tu es tristis? quid've alacris?*
Vnde is? C. *ego nescio hercle, neque vnde eam, neque quorsum eam:*
Ita prorsus oblitus sum mei.
P. *Quî quæso?* C. *amo.* P. *ehem.* C. *nunc te, Parmeno, ostendes qui vir sies.*
Scis te mihi sæpe pollicitum esse, Chærea, aliquid inuenias
Modò quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt cognoscas meam:
Quum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. *Age inepte.* C. *hoc hercle factum est. fac, sis, nunc promissa appareant,*
Siue adeò digna res est vbi tu neruos intendas tuos:
Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student.
*Demissis humeris esse, vincto pectore, vt * graciles sient.*
Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt: deducũt cibum:

Plaut. in Amphit. Parum etiã præut futurũ est, prædicat. estq; sæpe Plautus hac figura vsus.
** Vel flocci fi. Vide Donatũ, & Ioan. Riuium.*
Perturbatio ex amore.
Ita ego legendũ arbitror, non vt antè, inuenit, quod & ratio metri indicat.
Reprehendit industria cultũ, & laudat pulchritudinẽ naturæ.
** Probus*

Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ iunceas.
Itaque ergo amantur. P. *Quid tua isthæc?* C. *noua figura oris.* P. *papæ!*
C. *Color verus, corpus solidum, & succi pleñu.* P. *anni?* C. *sedecim.*
P. *Flos ipse.* C. *hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario,*
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modò.
P. *Quid, virgo cuia est?* C. *nescio hercle.* P. *vnde est?* C. *tantumdem.* P. *vbi habitat?*
C. *Ne id quidem.* P. *vbi vidisti?* C. *in via.* P. *qua ratione amisisti?* C. *id equidem*
Adueniens mecum stomachabar modò:
Neque quemquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduersæ sient.
P. *Quid hoc est sceleris?* C. *perij.* P. *quid factum est?* C. *rogas?*
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'? P. *quidni?* C. *is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.*
P. *Incommodè hercle.* C. *immo enimuero infeliciter:*
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum liquet mihi deierare his mensibus
Sex vel septem prorsum non vidisse proximis,*
Nisi nunc, quum minimè vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nónne hoc monstri simile est? quid ais? P. *maxumè.*

C. *Con*

legis gracilæ à nominatiuo gracila. Vide cast. Io. Riuij.

Descriptio formosæ puellæ.

Affectus amatorius.

Formula Iuriconsultorum.

Amisti, per syncopam, pro amisisti.

Cuiq; sua iniuria maxima videntur.

Quidni? correptio.

**Vel, superest in versu.*

Hypotyposis odiosi senis.

C. *Continuò adcurrit ad me, quàm longè quidem,*
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.
Scin' quid ego te volebam? dic. cras est mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus manè mihi esse vt meminerit.
*Dum hæc*dicit, abijt hora. rogo, numquid velit.*
Rectè, inquit, abeo. quum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostram hanc plateam. P. *mirùm ni hanc dicit modò*
Huic quæ data est dono. C. *huc quum aduenio, nulla erat.*
P. *Comites secuti scilicet sunt virginem?*
C. *Verùm, parasitus cum ancilla.* P. *ipsa est scilicet.*
Desine: iam conclamatum est. C. *alias res agis.*
P. *Istuc ago quidem.* C. *nôstin' quæ sit? dic mihi: aut*
Vidistin'? P. *vidi, noui, scio quò abducta sit.*
C. *O Parmeno mi. nôstin'?* P. *noui.* C. *& scis vbi siet?*
P. *Huc deducta est ad Thaidem meretricem, ei dono data est.*
C. *Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?* P. *miles Thraso*
Phædriæ riualis. C. *duras fratris partes prædicas.*
P. *Imò enim si scias quod donum huic dono contrà comparet,*
Tum magis id dicas. C. *quodnam quæso hercle?* P. *eunuchum.* C. *illúmne obsecro*
Inhonestum hominem, quem mercatus est herè, senem

Hyperbole ex fastidio orta.

*al. *loquitur.*

Verùm, hic inceptiua particula est, non relatiua.

Nôstin? repetitio amatoria.

Munus affectate laudat.

Gemina vituperatio, ab ætate & sexu.

nem mulierem.

P. *Istunc ipsum.* C. *homo quatietur certè cum dono foras.*

Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. P. *haud diu est.*

C. *Perij, nunquámne etiam me illam vidisse? ehodum dic mihi,*

Est ne, vt fertur, forma? P. *sanè.* C. *at nihil ad nostram hanc.* P. *alia res est.*

Parmeno diligentiã pollicetur.

C. *Obsecro te hercle, Parmeno, fac vt potiar.* P. *faciam sedulo, ac*

Dabo operam: adiutabo. nunquid me aliud vis? C. *quò nunc is?* P. *domum,*

Occasio consilij & noui motus.

Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.

C. *O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.*

Quinque amoris gradus.

P. *Quid ita?* C. *rogitas? summa forma semper conseruam domi*

Videbit: colloquetur: aderit vnà in vnis ædibus:

Cibum nonnunquam capiet cum ea: interdum propter dormiet.

P. *Quid si nunc tute fortunatus fias?* C. *qua re, Parmeno?*

Responde. P. *capias tu illius vestem.* C. *vestem? quid tum postea?*

P. *Pro illo te deducam.* C. *audio.* P. *te esse illum dicam.* C. *intelligo.*

P. *Tu illis fruare cõmodis, quibus tu illũ dicebas modò.*

Cibum

Cibum vnà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit, nescit qui sies.

Preterea forma, & atas ipsa est, facile vt te pro eunucho probes.

C. *Dixti pulcre: nunquam vidi melius cõsilium dari.*

Age, eamus intrò: nunc iam orna me: abduc, duc quantum potes.

P. *Quid agis? iocabar equidem.* C. *garris.* P. *perij, quid ego egi miser?*

Quo trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.

C. *Eamus.* P. *pergin'?* C. *certum est.* P. *vide ne nimium calidum hoc sit modò.*

C. *Non est profectò: sine.* P. *at enim istæc in me cudetur faba: ah,*

Flagitium, facinus. C. *an id flagitium est, si in domum meretriciam*

Deducar: & illis crucibus, quæ nos, nostramq; adolescentiam

Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atq; eas itidem fallam, vt ab illis fallimur.

An potiùs hæc pati? æquum est fieri, vt à me ludatur dolis.

Quod qui rescierint, culpent? illud meritò factum omnes putent.

Quisquã. fæm. gen. ponitur.

Vafer seruus non vult videri sceleris auctor.

Calidum. θερμὸν Græci pro periculo dicunt: sic & Cic. 1. Offic.

Crucibus, id est, tormentis.

P. Quid

P. *Quid istuc? si certum est facere, faciam: verùm ne posi conferas*
Culpam in me. C. *non faciam.* P. *iubésne?* C. *iubeo, cogo, atque impero.*
P. *Nunquam defugiam auctoritatem tuam, sequere. Dij vortant bene.*

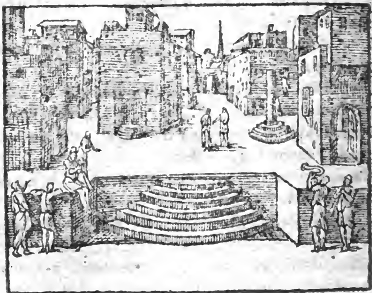
ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Assentatur Gnatho, assentanti credit Thraso, séq; & facta sua immodicè jactat. consulit item Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pamphilæ, imò potiùs augeat suspicionem, ita par pari relaturus.

Iambici Senarij.

THRASO *miles.* GNATHO. PARMENO.

Magnas

Magnas verò agere gratias Thais mihi? G. Ingenteis. THR. ain' tu, læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò seriò
Triumphat. P. huc prouiso, vt vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istud datum
Profectò mihi, vt sint grata, quæ facio omnia.
G. Aduorti hercle animũ. T. vel rex semper maximas
Mihi agebat, quicquid feceram: alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet.
G. Gestare. T. verò credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum si cubi eum satietas
Hominum, aut negotî si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi: nôstin'. G. scio:
Quasi vbi illam expueret miseriã ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. imò sic homo
Est perpaucorum hominum. G. imo nullorũ arbitror
Si tecum viuit. G. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere miserè: verùm vnus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat:
Is vbi molestus magis est, Quæso, inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè me hercle dictum, & sapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.

G. Quidni

Ingentes, vide de hac re in Lælio Cicer.

Antehac depinxit parasitũ, nũc insulsum & ineptum Thrasonẽ describit. Miles gloriosus à fato & deorum dono se laudat.

Assentatio, mordax tamẽ.

Scilicet, mira laudis affectatio.

Amara & regis & Thrasonis irrisio.

G. Quidni esset? P. Dij vostram fidem, hominē perditum,
Miserumq́; & illum sacrilegum. T. quid illud, Gnatho?
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi. G. nunquàm: sed narra obsecro.

Hyperbole ex fastidio narrantis.

Plus millies iam audiui. T. vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: cœpit ad id alludere:
Et me irridere: quid * ais, inquam, homo impudens?

* Ioan. Riuius legit, agis. Vide eius castig.

Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha ha he.
T. Quid est? G. facetè, lepidè, lautè, nihil suprà.
Tuum obsecrò ne hoc dictum erat? vetus credidi.

Ridicula militis verba.

T. Audieras? sæpe, & fertur in primis. T. meū est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te Dij perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes qui aderant emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu, purgón' ego me de isthac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicatur? G. nil minus:
Imò magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?

Parasceue in prima fabulæ parte.

Scin' si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te vt malè vrat? T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuò. si quando illa dicet, Phædriam

Con

Comessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. deniq;
Par pro pari referto, quod eam mordeat.
T. *Si quidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, expectat, atq; amat,*
Iamdudum amat te: iamdudum illi facile fit
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
TH. *Bene dixti, at mihi istuc non in mentē venerat.*
G. *Ridiculum. non enim cogitâras: cæterùm*
Idem hoc tute melius quantò inuenisses, Thraso?

Aliò. loci pro persona posuit.

Quantò, cum pondere pronunciandum.

ACTVS TERTII, SCENA II.

ARGVM.

Parmeno Eunuchum & Æthiopissam, Phædriç munera, tradit Thaidi: & vti jussus erat, verbis ornat. Eidem Thraso & parasitus insultant.

Eiusdem generis.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.

A *Vdire vocem visa sum modò militis,*
Atq; eccum. salue mi Thraso. THR. *ô Thais mea,*
Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. *quàm venustè? quod dedit*
Principium aduenient? TH. *Plurimùm merito tuo.*
G. *Eamus ergo ad cœnam: quid stas?* P. *hem alterum*
Ex homine hunc natum dicas. THR. *vbi vis: non moror.*

Visa sum de omni sensu dici potest.

Ironia.

P. *Adibo, atq; adsimulabo, quasi nunc exeam.*
Ituran', Thais, quopiam es? TH. *ehem Parmeno,*
Bene fecisti, hodie itura. P. *quò?* TH. *quid? hunc vides?*
P. *Video, & me tædet: vbi vis, dona adsunt tibi*
A Phædria. THR. *quid stamus? cur non imus hinc?*
P. *Quæso hercle vt liceat (pace quod fiat tua).*
Dare huic quæ volumus, conuenire, & colloqui.
THR. *Perpulchra credo dona, haud nostris similia.*
P. *Res indicabit. heus, iubete istos foras*
Exire, quos iussi, ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia est vsque hæc. THR. *hic sunt tres minæ.*
G. *Vix.* P. *vbi tu es, Dore? accede huc, hem eunuchum tibi,*
Quàm liberali facie? quàm ætate integra?
THA. *Ita me dij ament, honestus est.* P. *quid tu ais, Gnatho?*
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem, Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo.
THR. *Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius,*
P. *Atq; hæc qui misit, non sibi soli postulat*
Te viuere, & sua causa excludi cæteros:
Neq; pugnas narrat, neq; cicatrices suas
Ostentat, neq; tibi obstat, quod quidam facit:
Verùm vbi molestum non erit, vbi tu voles,

Vbi

Hūc mirè pronomen muenit ne quenquā tædat.

Commendatio à lōginquitate loci.

Olim hīs artibus liberi erudiebātur.

Honesta, Eclipsis ob Thaidis præsentiā.

Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
THR. *Apparet seruom hunc esse domini pauperis,*
Miseriq;. G. *nam hercle nemo posset, sat scio,*
Qui haberet quî pararet alium, hunc perpeti.
P. *Tace tu, quem ego esse puto infra omneis infimos*
Homines : nam qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
THR. *Iámne imus?* THA. *hos priùs introducam, & quæ volo*
Simul imperabo, posteà continuò exeo.
THR. *Ego hinc abeo, tu istam opperire.* P. *haud conuenit*
Vnà cum amica ire Imperatorem in via.
THR. *Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.*
G. *Ha ha hæ.* THR. *quid rides?* G. *istuc, quod dixti modò:*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. THR. *abi, præcurre, vt sint domi*
Parata omnia. G. *fiat.* THA. *diligenter, Pythias,*
Fac cures, si Chremes huc fortè aduenerit,
Vt ores, primùm vt maneat: si id non commodū est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. *Ita faciam.* THA. *quid? quid aliud volui dicere?*
Hem curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis facite. THR. *eamus.* TH. *vos me sequimini.*

Assentator approbat militis dictū.

Vetus adagium in adulatores.

Fiat, ecclipsis ethica, qua plus vultu, quàm verbis signatur.

Vos, ad pedisequas refertur.

ACTVS TERTII. SCENA III.

ARGVM.

Chremes probatus adolescens amari se à Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet.

Iambici Senarij.

CHREMES, *adolescens.* PYTHIAS.

Oratio cogitabundi & futura multò antè secum volutãtis. Manerẽ, honestius, quàm dormirem. Vbi friget, modesto iuueni nulla nisi honesta verba attribuit, licet subsit obscœnitas. Auellere, tanquã à pertinaciter possidente.

PRofectò quantò magis magisq; cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnũ malum:
Ita me video ab ea astutè labefactarier.
Iam tunc quum primùm iußit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne nòram quidem)
Vbi veni, causam, vt ibi manerem repperit:
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum. iam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum: mihi sese dare: sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à me auellere.
Postremò, ecqua inde parua perisset soror:
Ecquis cum ea vnà: quid habuisset, quum perijt:
Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæritet?
Nisi illa fortè quæ olim perijt paruola
Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia.
Verùm ea si viuit, annos nata est sedecim,
Non maior, Thais ego quàm sum, maiuscula est.
Misit porrò orare, vt venirem seriò.

Aut

Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet:
Non hercle veniam tertiò. heus heus. P. *hîc quis est?*
C. *Ego sum Chremes.* P. *ô capitulum lepidissimum.*
C. *Dico ego mihi insidias fieri?* P. *Thais maxumo*
Te orabat opere, vt cras redires. C. *rus eo.*
P. *Fac amabò.* C. *non possum, inquam.* P. *at apud nos hîc mane,*
Dum redeat ipsa. C. *nihil minus.* P. *cur mi Chreme?*
C. *Malam rem. abis hinc?* P. *si istuc ita est certum tibi,*
Amabò vt illhuc transeas, vbi illa est. C. *eo.*
P. *Abi Dorias, citò hunc deduce ad militem.*

Simplex rustici responsio.

Indignatur de attrectatione Pythiæ.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

ARGVM.

Inducit personam cui narraturus est Chærea, quæ intus patrârit. Hoc ideo fit, vt populus percipiat auribus, quod honestis oculis subiici nequit.

Iambici Tetrametri Catalectici.

ANTIPHO *adolescens.*

HEri aliquot adolescentuli coimus in Piræo,
In hunc diem vt de symbolis essemus: Chæream ei rei
Præfecimus: dati anuli: locus, tempus constitutum est:
Præteriit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est,
Homo ipse nusquam est: neque scio quid dicam, aut quid coniectem.

Essemus, à verbo sũ. Plaut. Minore nusquam bene fui dispendio. & sæpe alias.

Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, vt illum quærã

Chærea sub eunuchi habitu virgine viciata vix cognitus.

Idq; adeò visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?

Is est, an non est? ipsus est. quid hoc hominis? quis est hic ornatus?

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neq; conijcere.

Nisi quicquid est, procul hinc libet priùs, quid sit, sciscitari.

ACTVS TERTII, SCENA V.

ARGVM.

Hæc verba gestum vultumq́ indicant exeuntis.

Chærea foras prosiliens, exultat, quòd virgine potitus sit. Quid intus patrarit, narrat fortè obuio Antiphoni.

Instabilitatẽ fortuna timet.

Trochaici & Iambici Tetrametri acatalecti & catalectici.

CHAEREA, ANTIPHO.

Exordiũ patheticũ.

** al. quiq; iam rogitando.*

Occasione obuia personæ, quæ turpiter gesta ob oculos poni non licebat, spectatoribus narrãtur.

NVnquis hîc est? nemo est, nunquis hinc me sequitur? nemo homo est.

Iámne erumpere hoc licet mihi gaudiũ? prò Iuppiter,

Nunc est profectò, interfici quum perpeti me possum,

Ne hoc gaudium contaminet vita aliqua ægritudine.

Sed, neminémne curiosum interuenire nunc mihi,

*Qui me sequatur, * quoquò eam rogitando obtundat, enicet,*

Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, vnde emergam, vbi siem

Vestitum hunc nactus: quid mihi quæram: sanus sim, ánne insaniam?

A. *Adibo*

A. *Adibo: atq; ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.*
Chærea, quid est quòd sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quòd lætus sis? quid tibi vis? sati' ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. *ô festus dies hominis: amice*
Salue: nemo omnium est, quem ego magis nunc cuperem videre.
A. *Narra istuc, quæso, quid siet.* C. *immo ego te obsecro hercle vt audias.*
Nôstin' hanc quam frater amat? A. *noui, nempe opinor Thaidem.*
C. *Istam ipsam.* A. *sic commemineram.* C. *quædam hodie est ei dono data*
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho,
Quum ipsum me nôris, quàm elegans formarum spectator siem?
In hac commotus sum. A. *ain' tu?* C. *primam dices scio, si videris.*
Quid multa verba? amare cœpi. fortè fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi,
Neq; is deductus etiam tum ad eam: submonuit me Parmeno
Ibi seruus, quod ego arripui. A. *quid id est?* C. *tacitus citiùs audies.*
Vt vestem cum illo mutem, & pro illo iubeam me il-

Narratio, qua exponitur protasis secunda partis in fabula.

Narratio flagitij.

Correptio intercipiens narrationem.

luc ducier.

A. *Pro eunuchón'?* C. *sic est.* A. *quid tandem ex ea re vt caperes, commodi?*

Res amãtu gratissima. C. *Rogas? viderẽ, audirem, essem vnà, quacum cupiebam Antipho.*

Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.

Illa illico vbi me accepit, læta verò ad se abducit domum.

Commendat virginem. A. *cui? tibíne?* C. *mihi.* A. *satis tuto tamen.*

C. *Edicit ne vir quisquam ad eam adeat: & mihi ne abscedam, imperat:*

Occasio à solitudine. *In interiore parte vt maneam solus cum sola. annuo, Terram intuens modestè.* A: *miser.* C. *ego, inquit, ad cœnam hinc eo:*

Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent

Nouitiæ puellæ: continuò hæc adornant vt lauet,

Adhortor properent. dum apparatur, virgo in conclaui sedet,

Tabula de Ioue, & Danaë digna lupanari. *Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem*

Quo pacto Danaë misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Ludum, non scelus dixit, Ioui & sibi de nequitia blandiens. *Egomet quoq; id spectare cœpi. & quia consimilem luserat*

Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaudebat mihi,

Deum

Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculũ, per impluuium fucũ factum mulieri.
At quem Deum? qui templa cæli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocarunt.
Sto expectans, si quid mihi imperent: venit vna, Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dum lauamur:
Vbi nos lauerimus, si voles lauato. accipio tristis.
A. *Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem,*
Status quis esset, flabellum tenêre te asinum tantum.
C. *Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se,*
Abeunt lauatum: perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt.
Intereà somnus virginem opprimit: ego limis aspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Satin' explorata sint. video esse. pessulum ostio obdo.
A. *Quid tu?* C. *quid tum, fatue?* A. *fateor.* C. *egon' occasionem*
Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam

Templa. cælum ipsum significans.

Mira breuitas, vt ad rẽ citiùs perueniat.

Mos familiæ petulantis.

Clausoguture explicata narratio.

Amittere? tum pol ego is essem verè, qui aßimulabar.
A. *Sæpè hercle vt dicis. sed interim de symbolis quid actum est?*
C. *Paratum est.* A. *frugi es. vbi, domin'?* C. *immo apud libertum Discum.*
A. *Perlongè est.* C. *sed tantò ocyus properemus.* A. *muta vestem.*
C. *Vbi mutem? perij: nam domo exulo: nunc metuo fratrem,*
Ne intus sit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.
A. *Eamus ad me, ibi proxumum est vbi mutes.* C. *rectè dicis.*
Eamus: & de istac simul quo pacto porrò poßim
Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. *fiat.*

Agnosce post peccatum pænitentiam.

Ad me, id est, in domum meam.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

ARGVM.

Dorias ancilla hîc narrat, quid in conuiuio militis actum sit.

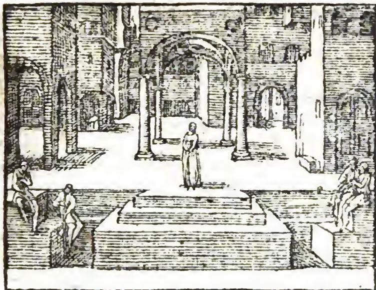
Eiusdem rationis.

DORIAS.

ITa me Dij ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste aduenit Chremes adolescens, frater virginis,
Rogat illum admitti vt iubeat: ille continuò irasci,
Neque negare audere: Thais porrò instare, vt hominem inuitet. id

Illũ, scilicet militẽ Thrasonẽ, infinitum pro finito.

Faciebat

Faciebat retinēdi illius causa: quia illa quæ cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis: mansit ibi: illa cum illo sermonem occipit.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulū,
Voluit facere cōtrà huic ægrè: Heus heus, inquit, puer, huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hîc nos. illa exclamat, minimè gentium:
Tun' in conuiuium illam? miles tendere inde ad iurgium:
Intereà aurum sibi clàm mulier demit: dat mihi, vt auferam:
Hoc est signi, vbi primùm poterit, sese illinc subducet, scio.

Tendere, id est, pertinaciter nitebatur. Verg. Vasto certamine tendunt.

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Secum cogitans Phædria, quæ sit intercepti amoris passurus incommoda, si totum biduum ruri manserit, vincente amore in vrbem redit.

Iambici Senarij.

PHAEDRIA.

Tēpus postulat Phædria reditum, ubi acta sunt omniaque illius absentia desiderabāt.

Quinque amoris linea, visus, colloquiū, tactus, oscula, concubitus.

DVm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias
(Ita vt fit, vbi quid in animo est molestiæ)
Aliam rem ex alia cogitare: & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu'st verbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens villam: longè iam abieram:
Quum sensi, redeo rursum, malè verò me habens:
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare: hem biduum hîc
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc est, quod timida subitò egreditur Pythias.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

Pamphilam ab eunucho vitiatam magnopere queritur Pythias, miratur Phædria: atque ita ex illius querela, & hujus errore, multum delectationis spectator capit. *Iambici tetrametri misti Trochaicis. Senarius vnus.*

PYTHIAS.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

Vbi illum ego scelerosum misera atque impium inueniam? aut vbi
Quæram? hoccine tam audax facinus esse ausum? PH. *perij: hoc quid sit, vereor.*
PY. *Quinetiam insuper, scelus, postquam ludificatus est virginem,*
Vestem omnem miseræ discidit : tum ipsam capillo conscidit.
PH. *Hem?* PY. *qui nunc si detur mihi,*
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolē venefico?
PH. *Profectò nescio quid absente nobis turbatum est domi.*
Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris Pythia?
PY. *Hem Phædria, egôn' quem quæram? abi hinc quò dignus es cum donis tuis*
Tam lepidis. PH. *quid istuc est rei?*
PY. *Rogás me, eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?*
Vitiauit virginem, quam heræ dederat dono miles, PH *quid ais?*
PY. *Perij.* PH. *temulenta es.* PY. *vtinam sic sient, mihi qui malè volunt.*
DO. *Hau obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit?*
PH. *Insanis: qui istuc facere Eunuchus potuit?* PY. *ego illum nescio*
Qui fuerit: hoc quod fecit, res ipsa indicat.

Suprà ipse Charea narrauit suum factū, hic in personas spargitur, & idē factum narratur dissimili figura orationis.

Hîc videas quāta sit poëta copia.

Phædria insenti crimen imputat.

Eunuchū quem, antiptosis.

Virgo

Argumẽtis factum ostendit. Omnes suspiciones ad eunuchum reuocat.

Virgo ipsa lacrumat: neque quum rogites quid sit, audet dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet: etiam hoc misera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. *nequeo mirari satis*

Quò abire ignauos ille possit longiùs, nisi domum

Ironicôs. *Fortè ad nos redyt.* PY. *vise, amabo, num sit.* PH. *iam faxo scias.*

DO. *Perij, obsecro. tam infandum facinus, mea tu, ne audiui quidem.*

PY. *At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos:*

* Priscianus legit potesse. Vide Riuij castig.

*Sed nihil * posse: verùm misera non in mentem venerat:*

Nam illum aliquò conclusissem, neq; illi commisissem virginem.

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

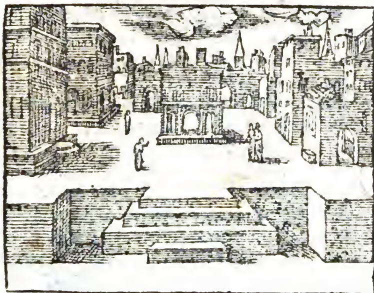
ARGVM.

Hîc ridiculo quodam & periucundo errore spectatores oblectantur. Phædria enim credit eunuchum quæri, quem dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur, vt virginis stupratorem: signis tandem & argumentis comperit à Chærea fratre perpetratum scelus.

Iambici Senarij, præterea Trochaici Tetrametri Catalectici.

PHAEDRIA. DORVS *eunuchus.*
PYTHIAS. DORIAS.

Ex

EXi foras, scelešte. at etiam reštitas?
Fugitiue prodi, male conciliate. D. obsecro. PH. oh,
Illud vide os vt sibi distorsit carnifex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paullum si cessâssem, Pythia,
Domi non offendissem, ita iam ornabat fugam.
PY. Habés ne hominem amabo? PH. quid ni? PY. ô factum bene.
DO. Istuc pol verò benè. PY. vbi est? PH. rogitas? non vides?
PY. Videam obsecro, quē? PH. hunc scilicet. PY. quis hic est homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie est. PY. hunc oculis suis

Ut narratio & longior fiat, & magis ridicula, pergit in personas spargere. Error vtriusque, Phadriæ scilicet & Pythiæ.

Nostr

Nost. nunquã quisquam, id est, nulla ex nobis. Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phaedria.
PH. Nõ vidit? PY. an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? PH. namque alium habui neminem. PY. hau:
Ne comparandus hic quidem ad illum est: ille erat
Elegans Charea descriptio ab ignota. Honesta facie & liberali. P. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PY. Tace obsecro, quasi verò paullum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles, Phædria.
Eunuchi deformis descriptio. Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. PH. hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, vt quid egerim egomet nesciam.
Eho tu, emin' ego te? DO. emisti. PY. iube mihi denuò
Respondeat. PH. roga. PY. venistin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit annos natus sedecim,
Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum hoc mihi expedi
Primùm: vnde habes istam quam habes vestem? taces?
Obliqua interrogationes, quibus testimonia deriuare nititur. Monstrũ hominis: non dicturus? DO. venit Chærea.
PH. Fraterne? DO. ita est. PH. quando? DO. hodie.
PH. quàm dudum? DO. modò.
P H. Quicum? DO. cum Parmenone. PH. norásne eum priùs?
DO. Non: nec quis esset, vnquam audieram dicier.

PH. Vnde

PH. *Vnde igitur meum fratrem esse sciebas?* DO. *Parmeno*

Dicebat eum esse: is dedit hanc mihi vestem. PH. *occidi.*

DO. *Meam ipse induit: pòst vnà ambo abierunt foras.*

PY. *Iam satis credis sobriam esse me, & nihil mentitam tibi?*

Iam satis certum est, virginem vitiatam esse? PH. *age nunc bellua,*

Credis huic, quod dicat? PY. *quid isti credam? res ipsa indicat.*

PH. *Concede istuc paullulum. audin' etiam paullulum. sat est.*

Dic dum hoc rursum, Chereán' tuam vestem detraxit tibi?

DOR. *Factum.* PH. *& eâ est indutus?* DO. *factum.*

PH. *& pro te huc deductu' est?* DO. *ita.*

PH. *Iupiter magne, ô scelestum atque audacem hominem.* PY. *væ mihi,*

Etiã nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?

PH. *Mirum, ni tu credas quod iste dicat. quid agam nescio.*

Heus tu, negato rursum: possúmne ego hodie ex te exculpere

Verum? vidistin' fratrem Chæream? DO. *non.* PH. *nõ potest sine*

Malo fateri, video: sequere me hàc: modò ait, modò negat.

Eunuchus rem aperit.

Sic interrogat, vt ea negarè vellet.

Exclamatio bifariã accipiẽda.

Ora me. DO. *obsecro te verò, Phædria.* PH. *i intrò.*
DO. *hoi, hei.*

Amplificatio & dilatio quæstionis. PH. *Alio pacto honestè quomodo hinc nunc abeam, nescio.*
Actum est siquidem. tu me hîc etiam nebulo ludificabere?

PY. *Parmenonis tam scio esse hanc technã, quàm me viuere.*

DO. *Sic est* PY. *inueniam hodie, parem vbi pol referam gratiam.*

Deploratio. *Sed nunc quid faciendum censes, Dorias?* DO. *de istac rogas*
Virgine? PY. *ita, vtrum taceámne, an prædicem?* DO. *pol, si sapis,*
Sanum consilium. *Quod scis, nescis: neq; de eunucho, neq; de vitio virginis.*
Hac re & omni turba euolues te, & illi gratũ feceris.
Id modò dic, abiisse Dorum. PY. *ita faciam.* DOR. *sed videón' Chremem?*
Oeconomia ad futurum fabulæ exitum. *Thais iam aderit.* PY. *quid ita?* DO. *quia quum inde abeo, iam tunc inceperat*
Turba inter eos. PY. *aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc quid siet.*

ACTVS QVARTI, SCENA V.

ARGVM.

A cœna militis vino semigrauis egreditur Chremes adolescens, in cujus persona Terentius exprimit egregiè temulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

Iambici Octonarij Acatalectici.

CHRE

CHREMES. PYTHIAS.

At at, interiectio est paulatim percepti mali:

ATat, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.
Ac dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius?
Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit. *Temulēti conditio.*
P. *Chreme.* C. *quis est? ehem Pythias, vah, quanto nunc formosior*
Videre quàm dudum? P. *certè quidem tu pol multo hilarior.* *Dudū, id est, paulò antè.*
C. *Verbum hercle verum hoc est:* SINE CERERE & *Libero friget Venus.*
Sed Thais multo antè venit? P. *ánne abijt iam à milite?*
C. *Iamdudum ætatem: lites sunt inter eos factæ maxumæ.* *Iamdudū ætatem, id est, longo tempore.*
P. *Nihil dixit tum, vt sequerere sese?* C. *nihil, nisi abiens mihi innuit.* *Simplex omnino Chremes inducitur.*
P. *Eho, nónne id sat erat?* C. *at nesciebam id dicere illam, nisi quia*
Correxit miles, quod intellexi minùs. nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam video: miror vbi huic ego antevorterim.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

ARGVM.

Colloquuntur Thais & Chremes: contra militē se muniunt, quem venturum putant, vt virginem eripiat,

Timidior hîc Chremes inducitur, quàm Thais.

Octonarij. Miscuit autem more suo Trochaicos Iambicis. Trochaicus quaternarius, & Iambicus quaternarius.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

Parasceue eius motus, quem miles excitabit oppugnaturus ædes.

Credo equidem illum iam affuturum esse, illam vt eripiat: sine
Veniat: atqui si illum digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vsq; eo ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint: verum enim, si ad rem conferentur, vapulabit.
C. Thais, ego iamdudum hîc adsum. T. ô mi Chreme, te ipsum * expectabam:

*alias, expecto.

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeò ad te attinere hanc

Vt rusticus, pudens, & timidus turbatus est his verbis.

Omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia dum tibi sororem studeo
Reddere & restituere, hæc atq; huiusmodi sum multa passa.
C. Vbi ea est? T. domi apud me. C. hem. T. quid est?
Educta ita, vti teq; illaq; dignum est. C. quid ais? T. id quod res est.

Beneficiũ exhibet, nõ pretio secum agit.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquam pretij.
C. Et habetur, & refertur à me Thais, tibi, ita vti merita es, gratia.

Ad turbã futuram animat.

T. At enim caue, ne priùs, quàm hanc à me accipias, amittas, Chreme:
Nã hæc ea est, quã miles à me vi nũc venit ereptũ.

Abi

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis. *Monumenta sunt, quæ inepti instrumenta vocant.*

C. *Vidén' tu illum, Thais?* P. *vbi sita est?* T. *in risco. odiosa cessas?*

C. *Militem secum ad te quantas copias adducere?*

At at. T. *num formidolosus obsecro es, mi homo?* C. *apagesis,* *Timoris indicium.*

Ego formidolosus? nemo est hominũ, qui viuat, minùs. *Apagesis, verbũ comicũ siue aduerbiũ Græcum, id est, recede.*

T. *Atque ita opus est.* C. *hau, metuo, qualem tu me esse hominem existumes.*

T. *Immo hoc cogitato, quicum res tibi est, peregrinus est,*

Minùs potens quàm tu, minùs notus, amicorum hîc habens minùs. *Facilè victoriam proponit.*

C. *Scio istuc.* SED TV QVOD *cauere possis, stultum admittere est.*

Malo ego nos prospicere, quàm hunc vlcisci accepta iniuria. *Fugiendi occasionẽ quærit.*

Abi tu, atq; ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum:

Volo ego adesse hîc aduocatos nobis in turba hac. T. *mane.*

C. *Melius est.* T. *mane.* C. *omitte: iam adero.*

T. *Nihil opus est istis, Chreme.* *Adsunt monumẽta.*

Hoc dic modò: sororem illam tuam esse, & te paruam virginem

Amisisse, nunc cognôsse: signa ostende. P. *adsunt.* T. *cape.* (*probè.* *Nã violento ciuiliter resisti solet.*

Si vim faciet, in ius ducito hominem, intellextin'? C.

T. *Fac animo hæc præsenti dicas.* C. *faciam.* T. *attolle pallium.*

Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorē paro.

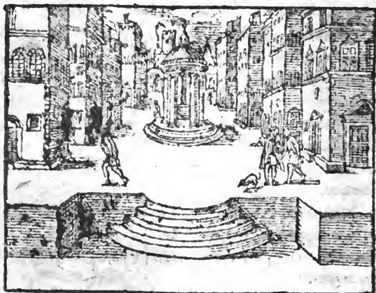
ACTVS QVARTI, SCENA VII.

ARGVM.

Inepti militis vanitatem optimè hîc exprimit Terentius, quum furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem pergit exercitum.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

THRASO. GNATHO. SANGA, *seruus Thrasonis.* CHREMES. THAIS.

Epitasis prioris partis in fabula. Est autē perridicula, Thrasone digna.

H *Anccine ego vt contumeliam tam insignem in me accipiam, Gnatho?*

Mori

Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primùm ædeis expugnabo. G.*rectè.* THR.*virginem eripiam.* G.*probè.*

THR.*Malè multabo ipsam.* G.*pulchrè.* THR.*in medium huc agmen * cum vecti, Donax.*

Tu Simalio in sinistrũ cornu, tu Syrisce in dextrum.

Cedò alios: vbi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. *eccum adest.*

THR.*Quid ignaue? peniculón' pugnare, qui * istuc huc portes, cogitas?*

S.*Egóne? imperatoris virtutem noueram, & vim militum:*

Sine sanguine hoc fieri non posse, qui abstergerem vulnera.

THR. *Vbi alij?* S. *qui malùm, alij? solus Sannio seruat domum.*

THR.*Tu hosce instrue: hîc egó ero post principia: inde omnibus signum dabo.*

G.*Illuc est sapere: vt hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.*

THR.*Idem hoc iam Pyrrhus factitauit.* C.*vidén' tu, Thais, quam hic rem agit?*

Nimirum consilium illud rectum est, de occludendis ædibus.

THA. *Sanè quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est.*

Ne metuas. THR.*quid videtur?* G.*fundam tibi nunc nimis velleni dari,*

Gnatho ad omnia assentatur.

* *Priscianus ita legit.*

*al.*istum.*

Ridendo hac Sãga dicit.

Acerbè militẽ irridet.

Timorem militis notat.

Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quàm mox irruimus? THR. mane.

Verbis OMNIA PRIVS EXPERIRI quàm armis sapientem decet.

Impudens assentatio.

Qui scis, an quæ iubeam, sine vi faciat? G. Dij vostram fidem,

Quanti est sapere? nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.

THR. Thais, primùm hoc mihi responde: quam tibi do istam virginem,

Per contemptum sic respondet.

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? THA. quid tum postea? THR. rogitas?

Quæ mihi ante oculos amatorem coràm adduxti tuũ?

THA. Quid cum illo vt agas? THR. & cum eo clàm subduxti te mihi?

Libuit, superbum & meretriciũ verbum.

THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mavis eripi.

C. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium? G. ah quid agis? tace.

Hæc pronomina multũ significãtia habent.

C. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam? C. tuam autem furcifer?

G. Caue sis, nescis cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?

Vehemens meticulosi comminatio.

Scin' tu, vt tibi res sese habeat? si quicquam hodie hîc turbæ cœperis,

Faciam, vt huius loci, dieiq; meiq; semper memineris.

G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias

inimi

inimicum tibi.

C.*Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis.* G:*ain' verò canis?*

Siccine agis? THR.*quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?*

C.*Scibis: principiò eam esse dico liberam.* THR. *hem.*

C.*Ciuem Atticam.* THR.*hui.*

C.*Meam sororem.* THR.*os durũ.* C.*miles nunc adeò edico tibi,*

Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam

Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc. THR.*tún' me prohibeas,*

Meam ne tangam? C.*prohibeo inquam.* G.*audín' tu? hic furti se alligat.*

C.*Satin' hoc est tibi?* THR. *hoc idem tu ais, Thais?* THA.*quære qui respondeat.*

THR.*Quid nunc agimus?* G.*quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans*

Vltro. THR. *credín'?* G.*immo certè: noui ingenium mulierum.*

Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltrò. THR.*benè putas.*

G.*Iam dimitto exercitum?* THR. *vbi vis.* G. *Sanga, ita vti fortes decet*

Milites, domiq;, fociq; fac vicißim vt memineris.

S.*Iamdudum est animus in patinis.* G.*frugi es.* THR. *vos me hac sequimini.*

Conuicium in impudentes.

Leniùs hoc dicit, ne miles audiat.

Furti enim est, cõtrectare rẽ alienam inuito domino.

Vide vani impetus quem exitum sumant.

Mulierũ conditio.

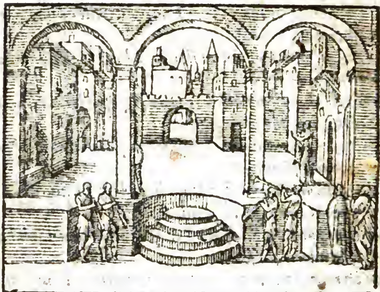
ACTVS QVINTI, SCENA I.

ARGVM.

Ex Pythia ancilla Thais à Chærea vitiatam cognoscit Pamphilam.

Iambici Senarij.

THAIS. PYTHIAS.

Epitasis posterioris partis in fabula, deprehenso Chærea.

PErgin', scelesta, mecum perplexe loqui?
Scio: nescio: abijt: audiui: ego non adfui.
Non tu istuc mihi dictura apertè es, quicquid est?
Virgo conscissa veste lacrumans obticet,
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum est? taces?

P. *Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant*

Fuisse.

Fuisse. T. *quis fuit igitur?* P. *iste Chærea.*
T. *Qui Chærea?* P. *iste ephebus frater Phædriæ.*
T. *Quid ais venefica?* P. *atqui certò comperi.*
T. *Quid is, obsecro, ad nos? quamobrem adductu' est?* P. *nescio,*
Nisi amâsse credo Pamphilam. T. *Hem misera occidi:*
Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. *id opinor.* T. *quid ais sacrilega?*
Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?
P. *Quid facerem? ita vt iussisti, soli credita est.*
T. *Scelesta, ouem lupo commisisti. dispudet*
Sic mihi data esse verba. quid illic hominis est?
P. *Hera mea tace, tace obsecro, salvæ sumus: hominem*
Habemus ipsum. T. *vbi is est?* P. *hem ad sinistram, non vides?*
En. T. *video.* P. *comprehendi iube, quantum potest.*
T. *Quid *illi faciemus stulta?* P. *quid facias rogas?*
Vide amabò, si non, quum aspicias, os impudens
Videtur. T. *non.* P. *tum quæ eius confidentia est.*

Venefica, conuitium comicũ in ancillas.

Obsecro, dolẽtis est, non negãtis.

Vide quã sit solicita de aliena pudicitia non mala meretrix.

Blandè & puellariter.

** Prisc. legit, Quid illo facies? Vide Riuium.*

ACTVS QVINTI, SCENA II.

ARGVM.

Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam petenti vxorem, quam vitiauerat.

Ejusdem generis.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

Apud

Hic causam reddit Chærea, cur non mutarit vestem.

Apud Antiphonem vterque, mater, & pater,
Quasi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me. interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit: vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum: inde item
In aliud. inde in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.

Primus metus admit consilium, recogitatio verò reddit confidentiam.

Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est: hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?

T. Adeamus. bone vir Dore, salue, dic mihi:
Aufugistin'? C. hera, factū. T. satin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impune *abiturum? C. vnam hanc noxiam
Mitte: si aliam vnquam admisero vllam, occidito.
T. Num meam sæuitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?

** Alias habiturū. Vide Ioā. Riuium.*

Crimen extenuat.

C. Hanc metui ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. paullulum quiddam. P. eho paullulum, impudens?

Opportune stomachatur, quia non fugit.

An paullulum hoc esse tibi videtur? virginem
Vitiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
P. Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum. monstrum, etiam vltrò derisum aduenit.
T. Abi hinc insana. P. quid ita verò? *debeam
Credo isti quicquam furcifero, si id fecerim,
Præsertim quum se seruom fateatur tuum.
T. Missa hæc faciamus. non te dignum, Chærea,

** Vide hic castig. Io. Riuy.*

Artificiosa meretricis accusatio.

Fecisti: nam si ego digna hac contumelia
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neq; ædepol, quid nunc consili capiam, scio,
De virgine istac: ita conturbasti mihi
Rationes omnes, vt eam non possim suis,
Ita vt æquum fuerat, atq; studui, tradere, vt
Solidum pararem hoc mihi beneficium, Chærea.
C. *At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam*
Fore, Thais. sæpe eiusmodi re quapiam, &
MALO EX PRINCIPIO *magna familiaritas*
Conflata est. quid si hoc quispiam voluit Deus?
T. *Equidem pol in eam partem accipioq; & volo.*
C. *Imò ita quæso. vnum hoc scito, contumeliæ*
Non me fecisse causa, sed amoris. T. *scio.*
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt quid amor valeat, nesciam.
CH. *Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament,*
amo.
PY. *Tum pol ab isto tibi hera cauendum intelligo.*
CH. *Non ausim.* PY. *nihil tibi quicquam credo.* TH.
desinas.
CH. *Ego me tuæ commendo & committo fidei.*
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obsecro:
Emoriar, si non hanc vxorem duxero.
TH. *Tamen si pater.* CH. *quid? ah volet, certò scio,*
Ciuis modò hæc sit. TH *paullulum opperirier*
Si vis, iam frater ipse hîc aderit virginis:

Aperit viam futuris nuptijs: nam recedit à iocularibus ad seria.

Placatur Thais, estq; para sicut catastrophes posterioris partis fabulæ.

Omnia vincit amor.

Commẽdo me notis: committo ignotis.

ἔλλειψις aut ἀποσιώπησις *secunda.*

Nutric

Nutricem accersitum ijt, quæ illam aluit paruolam:
In cognoscendo tute ipse aderis, Cherea.
CH *Ego verò maneo.* T. *vis ne interea, dum is venit,*
Domi opperiamur potiùs, quàm hîc ante ostium?
CH. *Immo percupio.* P. *quam tu rem actura obsecro es?*
T. *Nam quid ita?* P. *rogitas? hunc tu in ædes cogitas*
Recipere posthac? T. *cur non?* P. *crede hoc meæ fidei,*
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. *au, tace obsecro.*
PY. *Parùm perspexisse eius videre audaciam.*
CH. *Non faciam Pythia.* P. *non pol, credo, Cherea,*
Nisi si commissum non erit. C. *quin Pythias*
Tu me seruàto. P. *neque pol seruandum tibi*
Quidquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
TH. *Optimè. adest ipse frater.* C. *perij hercle: obsecro*
Abeamus intrò Thais: nolo me in via
Cum hac veste videat. TH. *quamobrem tandem? an quia pudet?*
CH. *Id ipsum.* P. *id ipsum? virgo verò.* TH. *i præ, sequar.*
Tu isthic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

Amatorium dictum.

Puellariter.

Interrogatio increpatoria.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

ARGVM.

Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem vlcisci possit.

Iambici senarij.

PYT

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

QVid? quid venire in mentem nunc poßit mihi,
Quidnam, quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc suppoßuit nobis? CH. moue vero ocyùs
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nil promoues.
PY. Iám ne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabo, quid ait? cognoscit ne? C. ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intrò: iamdudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide vt otiosus sit, si Dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione vt certum sciam:
Pòst exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

Vt prolixior esset risus, spargitur catastrophe in alias personas, & terretur seruulus Parmeno.

Plus intulit, quã rogabatur. εἰρωνικῶς. Vindictã expetit, Minæ fœminea.

ACTVS QVINTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Gloriatur Parmeno, quòd Chæream pro eunucho ad Thaidem deduxerit: meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

Eiusdem rationis.

PARMENO, PYTHIAS.

REuiso, quidnam Chærea hîc rerum gerat.
Quòd si astu rem tractauit, Dÿ vostram fidem,
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno?
Nam, vt omittam quòd ei amorem difficillimum, &
Carißimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,

Id

* Id est, palma dignum.

Meretricũ mores.

*Id verò est quod ego mihi puto * palmarium,*
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere:
Maturè vt quum cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans?
Quæ cum amatore suo quum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atq; auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.
PY. *Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,*
Vlciscar: vt ne impunè in nos illuseris.

Miro poëta artificio Pythias nondum placatur.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

ARGVM.

Parmenonem terret Pythias, confingens intus colligatum à Chremete Chæream propter oblatum Pamphilæ vitium.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

PYTHIAS. PARMENO.

Singula pauido & attonito vultu proferenda.

Graues pœnæ exẽpla dicũtur.

Prò deûm fidem facinus fœdum: ô infelicem adolescentulum,
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit.
PA. *quid est?*
P. *Miseret me: itaq; vt ne viderem, misera huc effugi foras.*
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. *ô Iuppiter,*

Quæ

Quæ illæc turba est? numnam ego perij?
istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. *rogitas*
sine?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho,
scentulum,
Dum studes dare verba nobis. PA. *quid ita? aut*
factum est? cedo.
PY. *Dicam: virginem istam, Thaidi hodie quæ do-*
data est,
Scin' eam hinc ciuem esse? & eius fratrem adprime
nobilem?
PA. *Nescio.* PY. *atqui sic inuenta est: eam iste vi-*
uit miser.
Ille vbi id resciuit factum frater violentissimus.
PA. *Quidnam fecit?* PY. *colligauit primum eum mi-*
ris modis
PA. *Colligauit? hem.* PY. *atq; equidem orante, ve*
id faceret, Thaide.
PAR. *Quid ais?* PY. *nunc minatur porro sese*
mœchus solet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. P
audacia
Tantum facinus audet? PY. *quid ita*
non hoc maximum est?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in
tricia
Deprehendi quenquam? PY. *nescio*
nesciatis, Pythias,

Ornata & familiaris locutio.

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium PY. *hem.*

Obsecro an is est? PA. *ne quam in illum Thais vim fieri sinat:*

Atq; adeò autem cur non egomet intro eo? PY. *vide, Parmeno,*

Quid agas, neq; illi prosis, & tu pereas. nã hoc putãt,

Quicquid factum est, ex te esse ortum. P. *quid igitur faciam miser?*

Hoc fit, vt nuptiæ cõficiantur sine interueniente.

Quídve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum

Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. P. *sapis.*

Sapis, ironice, irrisoriè.

Ego abeo intro: tu isti narrato omnem rem ordine, vt factum siet.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

ARGVM.

A villa otioso & quieto redit ad vrbem animo hic senex: neque enim mores suorum clamitat, neque mali quippiam suspicatur: sed rusculo suo gratias agit, cujus beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij: quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone. *Iambici Senarij.*

LACHES. PARMENO.

Energia similis eloquij.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.

Vbi

Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed éstne ille noster Parmeno? & certè ipsus est.
Quem præstolare, Parmeno, hîc ante ostium?
P. *Quis homo est? ehem, saluum te aduenire, here, gaudeo.*
L. *Quem præstolare?* P. *perij: lingua hæret metu.* L. *hem,*
Quid est, quod trepidas? satís ne saluæ? dic mihi.
P. *Here, primùm te arbitrari id quod res est velim:*
Quicquid huius factum est, culpâ non factum est meâ.
L. *Quid?* P. *rectè sanè interrogâsti, oportuit*
Rem prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. *cui?* P. *Thaidi.*
L. *Emit? perij hercle, quanti?* P. *viginti minis.*
L. *Actum est.* P. *tum quandam fidicinam amat hîc Chærea.*
L. *Hem, quid? amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?*
An in astu venit? aliud ex alio malum.
P. *Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.*
L. *Omitte de te dicere, ego te furcifer,*
Si viuo: sed istuc quicquid est, primùm expedi.
P. *Is pro illo eunucho ad Thaidē hanc deductus est.*
L. *Pro eunuchón'?* P. *sic est. hunc pro mœcho postea*
Comprehendêre intus, & constrinxêre. L. *occidi.*
P. *Audaciam meretricum specta.* L. *numquid est*
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,

Parmeno sese temerè prodit.

Expurgatio criminis, tanquam obijciatur.

Actū est, desperātis verbum.

Astu, hîc vetusto Græcorū more vrbē significat.

Pulchra aposiopesis, scilicet vlciscar.

Pro eunuchóne? admiratio

Reliquom? P. *tantum est.* L. *cesson' huc intrò irrumpere?*

P. *Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum,*

Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,

Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:

Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,

Quamobrē insigne aliquid faceret: is nunc repperit.

ACTVS QVINTI, SCENA VII.

ARGVM.

Pythias egrediens irridet Parmenonem plus satis credulum: simul populum docet quid intus egerit senex. *Iambici Octonarij Catalectici.*

PYTHIAS. PARMENO.

Hic persona cachinnans inducitur, quærens Parmenonem, cuius aspectu ob nimium risum vix loqui potest. Hæc verba pronūcianda sunt risu interrumpente.

NVnquam ædepol quicquam iamdiu quod magis vellem euenire

Mihi euenit, quàm quòd modò senex intrò ad nos venit errans:

Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.

PAR. *Quid hoc autem est?* PY. *nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.*

Sed vbi obsecro est? PA. *mén' quærit hæc?* PY. *atque eccum video: adibo.*

PA. *Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'?* PY. *perij.*

Defessa iam sum misera te ridendo. PA. *quid ita?* PY. *rogitas?*

Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah

Non

*Non * possum satis narrare, quos ludos præbueris intus.* *al. pol.

At etiam primò callidum, & disertum credidi hominem.

PA. *Quid?* PY. *illicò ne credere ea, quæ dixi, oportuit te?* Obiurgatio de lenitate credendi.

An pœnitebat flagitij, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?

Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid? iam scis te perisse?

P A. *Hem quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?*

Ita n' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? Lepidum scelus irrisione intelligit.

PY. *nimium.*

P A. *Si quidem istuc impune habueris.* PY. *verum?*

P A. *reddam hercle.* PY. *credo:*

Sed in diem istuc Parmeno est fortasse quod minare.

Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas

Flagitijs, & eundem indicas: vterque in te exempla edent.

PAR. *Nullus sum.* PY. *hic pro illo munere tibi honos est habitus: abeo.*

PAR. *Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.*

ACTVS QVINTI, SCENA VIII.

ARGVM.

Statuit hic miles vltrò se dedere Thaidi, Herculis exemplo, qui Omphale seruiuit in lanificio, pro claua & leonis tegmine acceptis ab ea calatho & colo.

Trochaici Octonarij Catalectici.

GNATHO. THRASO.

Catastrophen ordiuntur de milite. *Attende Gnathonē semper inuitum à mēsa trahi.*

Q Vid nunc? qua spe aut consilio huc imus? quid inceptas Thraso?
TH. *Egóne? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat.* G. *quid est?*
TH. *Quî minùs huic quàm Hercules seruiuit Omphale?* GN. *exemplum placet.*
Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. TH. *quid autem hoc est mali?*
Hunc ego nunquam videram etiam: quidnam properans hinc prosilit?

ACTVS QVINTI, SCENA IX.

ARGVM.

Qui aliàs gaudebat à se vitiatam puellam Chærea eandem quòd permissu sit parentis habiturus vxorem, nunc exultat: & in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA. GNATHO. THRASO.

O pop

O Populares, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè Dij potestatem suam
Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.
PA. Quid hic lætus est? C. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? P. audiui. C. scis sponsam mihi?
PA. Bene, ita me Dij ament, factum. G. audin' tu illum quid ait? C. tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus:
Thais patri se commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota est. C. scilicet.
PA. Iam hoc aliud est quod gaudeamus: miles pellitur foras.
C. Tum tu, frater vbi vbi est, fac quamprimùm hæc audiat. PA. visam domum.
TH. Numquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim? G. sine
Dubio opinor. C. quid commemorem primùm? aut quem laudem maximè?
Illum qui mihi dedit consilium vt facerem, an me qui id ausus sim
Incipere? an fortunã collaudẽ, quæ gubernatrix fuit?

Populares, qui e-stu de populo, vel quibus populus fauet.
Mira auxesis.
Meam amatoriè dixit.
Sponsam, participiũ hîc est.
Diaporesis oratoria, id est, interrogatio sub dubitatione, familiaris laudantibus.
Obsecratio contra fortunæ varietatẽ.

[illegible] tam opportunè in vnum conclu-

[illegible] tatem & facilitatem? ô Iuppiter,
[illegible] hæc nobis bona. PH. Dij vostram fi-
[illegible]

[illegible] modò quæ narrauit. sed vbi est frater? CH.
[illegible] est.
[illegible] Gaudeo. CH. satis credo. nihil est Thaide hac fra-
ter tua dignius;
[illegible] ita nostræ est omni fautrix familiæ.
[illegible] hui, mihi
Illam laudas? TH. perij, quantò spei est minus, tantò
magis amo.
[illegible] Obsecro Gnatho, in te spes est. G. quid vis faciam?
TH. perfice hoc
Precibus, pretio, vt hæream aliqua in parte tamen a-
pud Thaidem.
G. Difficile est. TH. siquid collibuit, noui te: hoc si ef-
feceris,
Quoduis donum & præmium à me optato, id opta-
tum feres.
G. itá ne? TH. sic erit. G. hoc si efficio, postulo vt mihi
tua domus,
Te præsente, absente, pateat: inuocato vt sit locus
Semper. TH. do fidem ita futurum. G. accingar. PH.
quem hîc ego audio?
O Thraso. TH. saluete. PH. tu fortasse quæ facta hîc
sient,
Nescis. THR. scio. PH. cur ergo in his te ego conspi-
cor

Donū parasito dignum.

Superbè ac minaciter pronūciāda.

cor regionibus?

THR. *Vobis fretus.* PH.*scis quàm fretus? miles edico tibi,*

Si in platea hac te offendero pòst vnquam, nihil est quod dicas mihi,

Alium quærebam, iter hâc habui: periisti. G.*eia, haud sic decet.*

PH.*Dictum est.* G.*non cognosco vostrum tam superbum.* PH.*sic erit.*

G.*Prius audite paucis: quod quũ dixero, si placuerit,* *Insinuatio.*

Facitote. PH.*audiamus.* G.*tu concede paullũ isthuc, Thraso.*

Principiò, ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim, *Insinuãdi præcepta seruat.*

Me, huius quicquid facio id facere maxumè causa mea:

Verùm idẽ si vobis prodest, vos non facere, inscitia est.

PH.*Quid id est?* GN.*militem riualem ego recipiendũ censeo.* PH.*hem,*

Recipiendum? GN. *cogita modò. tu hercle cum illa, Phædria,*

Et libenter viuis (etenim bene libenter victitas)

Et quod des, paullum: & necesse est multum accipere Thaidem,

Vt tuo amori suppeditare possit, sine sumptu tuo ad *Persuasiones variæ ab vtili.*

Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo

Nemo est. principiò, & habet quod det, & dat nemo largiùs:

Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctesq; & dies: *Fatui verbis ac di-*

Stis: insulsi corde & animo: tardi corpore & mente. Neq; tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.

PH. Quid agimus? GN. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,

Accipit hominẽ nemo meliùs prorsus, neq; prolixiùs.

Accipit, id est, pascit, tractat, inuitat. P. Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus est. CH. idem arbitror.

GN. Rectè facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vestrum gregem

Prouerbium. Recipiatis: satis diu hoc iam saxum voluo. PH. recipimus.

Ostendit fidẽ amicitiæ parasiticæ. CH. Ac libenter. GN. at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. CH. placet.

P. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. TH. obsecro te, quid agimus?

Ironia. GN. Quid? isti te ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,

Et collaudaui, secundum facta, & virtutes tuas,

Impetraui. THR. bene fecisti, gratiam habeo maximam:

Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimùm.

Iactantia militis. G. Dixin' ego vobis in hoc esse Atticam eloquẽtiam?

Assentatio Gnathonica. PH. Nil præter promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

FINIS EVNVCHI.

ARGVMENTVM
Heautontimorumeni.

CHremes grauidæ vxori olim interminatus, si puellam pareret, nolle tolli. At illa clàm anui Corinthiæ nutriendam dedit. Hanc adultam Clinia inuito patre amare cœpit: cuius duritia & assiduis jurgiis in militiam proficisci compulsus est. Postea facti patrem Menedemum adeò pœnituit, vt omnia venderet, & agrum emeret, in eoq; se exerceret, vt sic filij injuriam vlcisceretur. Paulò pòst reuertitur Clinia: & clam patre diuertitur apud Clitiphonem, qui & ipse amabat scortum Bacchidem. Mittit accersitum cupitam Antiphilam Clinia, cum qua & Bacchis vnà venit. Hanc adolescentes Cliniæ amicam simulant Syri technis. Antiphila ad matrem deducitur: cuius occasione Syrus decem minas meretriculæ aufert à Chremete: Dehinc Antiphila Clitiphonis soror reperitur, & Cliniæ in vxorem datur. Chremes Bacchidem à Clitiphone amari animaduertit, irascitur, minatur, sed &, Menedemo adhortante, filio ignoscit: & aliam illi dat conjugem. In primo actu agitur de conjunctione senum, scilicet Menedemi & Chremetis: simul & de amicitia & familiaritate adolescentum: in qua Clitipho ardentissimus ostenditur. Secundus actus continet quemadmodum adolescentes amicas receperint: simul & Syri callidum consiliū. Tertius actus exprimit Syri fallaciam in Chremem, vt Bacchidem credat Cliniæ esse amicam, & Antiphilam arthaboni Bacchidi relictam esse putet, pro argēto, quod anum Corinthiam meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ: & de extorsione argenti quod Bacchidi Clitipho promiserat. Quintus actus continet omnium rerum

conu

conuersionem ad jucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum:& quemadmodum Antiphilam vxorem Clinia duxerit:Clitipho verò,dimissa Bacchide,aliam acceperit.

ALIVD ARGVMENTVM.

TAnta huius fabulæ elegantia est, vt pleriq; à Lælio, quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, scriptam existimarint; & poëta ipse testatur in hac puram esse orationem, qua laude nulla potest amplior excogitari.Quid est enim admirabilius,quàm sermo elegans & venustus? Neque prædicaturus hoc palàm fuerat Comicus,nisi nouam,insignem,& pæne diuinam sermonis elegantiam esse iudicasset.

Depingit autem parentum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam iusto inclementiùs tractat,adolescêtem modestum & frugi.Quem postquam domo eiecit victum iurgiis & contumeliis,multo impotentiùs desiderat.Adeò multifariàm hic peccat.

Huic seni opponit Chremetem monitorem, sed quem postea videas multò plura quàm Menedemum peccare.Primùm is nunquam olfecit perditè amare filium, & compilari se à scorto sumptuoso. Post vbi rescifcit,multò fert impotentiùs id mali,quàm illa solebat Menedemus: vt agnoscas ferè ita accidere,vt foris, non domi sapiamus.

EPITASIS.

Porrò, quia fingebat poëta velut oculis captum Chremetem, qui insignia filij visa non cernat, adducit patri ob oculos filij amicam. Idq; hîc periculi est, ne rescifcat Chremes Bacchidem filij amicam esse. Huc omnia consilia, omnes dolos seruuli referemus. Et à Chremete priùs argentum emungitur Bacchidi numerandum, quàm comperit filij rem agi.

Fallitur

Fallitur autem quum fingitur Bacchis esse Cliniæ.

In prima fabulæ parte, vbi Menedemum confirmat Chremes, oratio est deliberatiui, seu suasorij generis, quâ hîc consolatur, erigit, monet animi ægrum vicinum.

In reliqua fabulæ parte, quæ periculum continet, res omnis translatione rhetorica agitur, quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato.

In primis admirabilis est hic seruulus, cujus callidissimis consiliis neutiquam respondent euentus. Nec vulgariter de suo consilio sibi ipse placet, quum ait: Hîc me magnificè effero, &c. Est ea mirifica omnino imago humanorum & consiliorum & euentuum. Fallunt enim ferè astutissima consilia mortales. Sicut Ciceronem fefellit euentus belli aduersus Antonium suscepti. Extant exempla in historiis innumerabilia.

HEAVTONTIM. PERSONÆ.

CHREMES, senex.

MENEDEMVS, ἤτοι τὸ τοῦ δήμου μένος, ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, vel robur populi, vel apud populum manens.

CLITIPHO, adolescens, κλειτὸν φῶς, clara lux.

CLINIA, adolescens, παρὰ τὸ κλεινὸν, à celebritate.

SYRVS, seruus, nomen gentile.

DROMO, seruus.

BACCHIS, meretrix, ἀπὸ τοῦ βάκχος.

ANTIPHILA, amasia, redamans.

SOSTRATA, matrona, τὸν στρατὸν σώζουσα, à salute copiarum: fœmininum de masculinis factum.

NVTRIX.

PHRYGIA, ancilla, gentile nomen.

Sequentium hic tantùm mentio fit.

ARCHONIDES, ſenex, ἀπὸ τοῦ ἄρχων παρωνύμως, eſt principatus in eo nomine ſignificatio.

PHANOCRATES, ſenex, φανερὸν τὸ κράτος, manifeſtum ſeu illuſtre robur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſus eſt, clam patrem deuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Quum accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quò patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

HEAVTONTIMORVMENOS TERENTII.

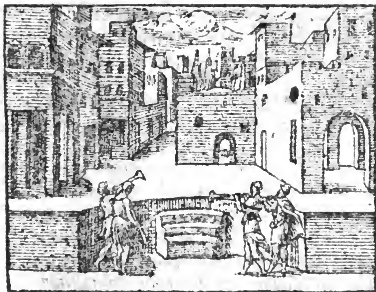
*

GRÆCA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LEN

LENTVLO, L. VALERIO FLACCO, AEDIL. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO,* C. CORNEL. M. IVVENTIO, COSS. ANNO AB VRBE CONDITA D. XCI.

* *Alias, T. Sempronio Graccho.*

PROLOGVS. *Trimetri omnes.*

Ne cui sit vostrum mirum, cur parteis seni
Poëta dederit, quæ sunt adolescentium,
Id primùm dicam. deinde, quod veni eloquar.

Missus est hic prologus.

Ex

Ex integra Græca, integram comœdiam

Propositio prima. Hodie sum acturus Heautontimorumenon,

Duplex quæ ex argumento facta est simplici.

Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc qui scripserit,

Et cuia Græca sit, ni partem maxumam

Existimarem scire vestrûm, id dicerem.

Nunc quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.

Propositio secunda. Oratorem voluit esse me, non prologum:

Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.

Commendatio à persona actoris & poetæ. Sed hic actor tantum poterit à facundia,

Quantum ille poterit cogitare commodè,

Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.

Nam quòd rumores distulerunt maleuoli,

Defensio. Multas contaminasse Græcas, dum facit

Paucas Latinas, factum hic esse id non negat,

Quod æmuli vitio dant, id laudi sibi ducit. Neque se pigere: & deinde facturum autumat.

Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi

Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.

Tum quod maleuolus vetus poëta dictitat,

Ab honesto & iusto. Repentè ad studium hunc se applicasse musicum,

Amicûm ingenio fretum, haud naturâ suâ:

Arbitrium vestrum, vestra existimatio

Valebit. quamobrem omnes vos oratos volo,

Ne plus iniquum possit, quàm æquum oratio,

Facite æqui sitis, date crescendi copiam

Vitiū L. Lauinij. Nouarum, qui spectandi faciunt copiam

Sine vitijs: ne illi pro se dictum existumet,

Qui

Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, quum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa causam hanc iustam esse animum inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini,
In vtramque partem ingenium quid possit meum.
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maximè seruire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs, quàm sibi.

Hactenus pro poeta dixit. Rogat vt senem placidè audiant. Variæ comœdiariæ personæ. Paronomasia. captat beneuolentiam à cõmendatione styli. Commendatio à persona propria. Cõmodis, plus est, quã si dixisset voluptatibus.

ACTVS PRIMI. SCENA I.

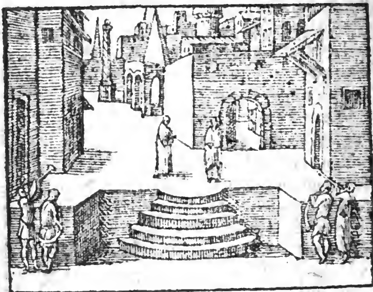
ARGVM.

Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulò causam inquirens, cur præter ætatem ille suam id faciat. Respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filij abitio-

nem, quem jurgiis & contumeliis domo ejectum impotentiùs desiderat.

Iambici senarij.

CHREMES, MENEDEMVS, *senes.*

Captatio beneuolẽtia à virtute & vicinitate. Hac amborũ senũ coniunctio & familiaritas, multũ accõmodata sequẽtibus rebus censetur.

QVanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est,
Inde adeò, quòd agrum in proximo hîc mercatus es:
Nec rei fere sanè amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas
(Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,)
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res te adhortatur tua.
Nam, prò Deûm atq; hominũ fidem, quid vis tibi? aut
Quid

Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, vt coniicio: agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet:
Seruos complures: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neque tam vespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre: denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati tibi esse, satis certò scio.
At enim dices, me quantùm hîc operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme, tantùm ne est ab re tua otij tibi,
Aliena vt cures, eaq; nihil quæ ad te attinent?
CH. Homo sum, humani à me nihil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta:
Rectum est? ego vt faciam non est? te vt deterream.
M. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto face.
C. An cuiquam est vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.
C. Si quid laboris est, nollem, sed istuc quid mali est?
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. eheu, hoi.
C. Ne lacruma, atq; istuc quicquid est, fac me vt sciã:
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac causa equidem, qua dixi tibi.
M. Dicetur. C. at istos rastros interea tamen
Depone: ne labora. M. minimè. C. quam rem agis?

Propositio qua interrogat & obiurgat.
Nimia senis inquietudo.

Obiectio tacita per polita loquutio.
Dictũ in curiosos rerum alienarum.
Rectũ est. id est officiosum est.
Nollẽ, scilicet me cruciare laborãdo.
His tribus rebus adhibitus, nihil prætereà in amicitia requirendũ.

M. Sine me, vacuum tempus ne quod duem mihi
Laboris. C. non sinam inquam. M. ah, nõ æquom facis.
C. Hui, tam graues hos quæso? M. sic meritum est meũ.
Narrationem à personis orantur. C. Nunc loquere. M. filium vnicum adolescentulum
Habeo: ah, quid dixi habere me? immo habui Chreme:
Hunc habeam, nécne, incertum est. C. quid ita istuc
M. scies:
Est è Corintho hic aduena anus paupercula,
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Propè iam vt pro vxore haberet: hæc clàm me omnia.
* Diomedes legit, humaniter. Vide Ioã. Riu. Vbi rem resciui, cœpi non * humanitus,
Neq; vt ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare: sed vi & via peruolgata patrum,
Quotidie accusabam: Hem, tibine hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Accusationẽ suam refert. Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Amor ex otio prouenit. Ego istuc ætatis non amori operam dabam:
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem: atq; ibi
Consilium. Simul rem, & gloriam armis belli reperi.
Postremò adeo res rediit: adolescentulus
Cum pondere pronunciãda. Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus est:
Aetate me putauit & sapientia
Plus scire, & prouidere, quàm seipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.

C. Quid

C. Quid ais? M. clam me profectus, menseis treis abest.
C. Ambo accusandi: & si illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex ijs qui ei fuere conscij,
Domum reuertor mæstus, atq; animo ferè
Perturbato, atq; incerto præ ægritudine.
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare. pro se quisq; sedulò
Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare: hem, tot mei
Solius solliciti sunt causa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est,
Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vsq; dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Intereà vsq; illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus, nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:
Ancillas, seruos (nisi eos qui opere rustico
Faciundo facilè sumptum exercerent suum)
Omnes produxi, ac vendidi: inscripsi illico
Aedeis mercede: quasi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus sum: hîc me exerceo:

Attende diligētem familiam.

Apparare, est ad pompam parare.

Pathos.

Iniustitiā suam culpat.

Producere, foras ducere significat: & productores, qui virgines ad quæstum exponunt.

Decreui tantisper, me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere dum fiam miser:
Nec fas esse vlla me voluptate hîc frui
Nisi vbi ille huc saluos redierit meus particeps.

In liberos, non est sine liberis qui filium habet.

CH. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè
Tractaret: verùm neque tu illum satis noueras,
Nec te ille: hoc vbi fit, ibi non verè viuitur.
Tu illum nunquam ostendisti quanti penderes.
Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquom patri:
Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.

Confessio.

M. Ita res est, fateor. peccatum à me maxumum est.
C. Menedeme: at porrò rectè spero: & illum tibi
Saluum affuturum esse hîc confido propediem.
M. Vtinam Dij ita faxint. C. facient. nunc, si commodum est,
Dionysia hîc sunt, hodie apud me sis volo.

Dionysia, id est Orgia, seu Bacchanalia, quæ tertio quoque anno celebrantur.

M. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquantulum
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc meipsum fugere. C. siccine est sententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excussit mihi,
Miseretq; me eius. sed vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo vt visam, si domi est.
Nihil opus fuit monitore: iamdudum domi
Aiunt præsto apud me esse: egomet conuiuas moror.

Ibo

Ibo adeò hinc intrò. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

ARGVM.

Clinia domum ex Asia reuersus, mirum in modum sollicitus est de amica, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri suo Chremeti. Chremes filio ex Cliniæ vita & moribus viuendi modum præscribit.

Octonarij Iambici Trochaicíq; inter se mixti.

CLITIPHO, *adolescens.* CHREMES.

Nihiladhuc est, quod vereare, Clinia, haudquaquam etiam cessant.
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie scio. Proin tu sollicitudinē istam falsam, quæ te
Excruciat, omittas. CHR. *quicum loquitur filius? pater adest*
Quem volui: adibo. pater, opportunè aduenis.
CH. *Quid est?* CL. *hunc Menedemum nôstine nostrū vicinum?* CH. *probè.*
CL. *Huic filium scis esse?* CH. *audiui, in Asia.* CL. *non est pater: apud*
Nos est. CH. *quid ais?* CL. *aduenientem è naui egredientem adduxi illico*
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vsq; à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. *voluptatem magnam nuncias,*

Persequitur fabulam Cliniæ, vt palàm fiat quàm modestè amarit.

Apud nos, id est domi nostra.

Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodie esset amplius,

Nam insperatum gaudium maius esse solet.

Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obijcerem domi,
Atq; etiam nunc tempus est. CL. *caue faxis, non est opus, pater.*
CH. *Quapropter?* CL. *quia enim incertum est etiam quid se faciat: modò venit:*

Clinia omnia timet.

Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga vt sit suæ.
Eam miserè amat: propter eam hæc turba atq; abitio euenit. CH. *scio.*
CL. *Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vnà Syrum.*

Eclipsis. Miser non est, cui hæc suppetunt.

CH. *Quid narrat?* CL. *quid ille? se miserum esse.*
CH. *miserum? quem minùs credere est?*
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, diuitias.

Externorum bonorũ fructus ab animo pendent.

Atq; hæc perinde sunt vt illius animus, qui ea possidet:
Qui vti scit, ei bona: illi, qui non vtitur rectè, mala.
CL. *Imò ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis*

Sed repri. &c. hæc tacitè secũ.

Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit pater.
CH. *Illé ne? sed reprimam me: nam in metu esse hunc,*

hunc, illi est vtile.

CL. Quid tute tecum? CH. dicam: vt vt erat, mansum tamen oportuit. *Eclipsis.*

Fortasse aliquanto iniquior erat, præter eius libidinem: *Callida & solers senu inuentio.*

Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suum?

Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &

Quòd illum insimulat durum, id non est: nam parentum iniuriæ

Vniusmodi sunt fermè, paullo qui est homo tolerabilis.

Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò conuiuarier: *Ab æquo & honesto*

Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.

Verùm vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,

Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia: hoc

Scitum est, PERICVLVM EX ALIIS FACERE, tibi quod ex vsu fiet.

CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intrò, vt videam nobis quid cœnæ siet.

Tu, vt tempus est diei, vide sis, ne quò hinc abeas longiùs.

CL. Quàm iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices: *Querimonia Clitiphonis aduersus patrem.*

Qui æquom esse censent nos iam à pueris illico nasci senes,

Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.

Ex sua libidine moderantur, quae est nunc, non quae olim fuit.

Mihi si vnquam filius erit, na ille facili me vtetur patre:

Qui aliàs deliquit, delinquẽtibus facilè parcit.

Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suã sententiam.

Perij. is mihi, vbi adbibit plus paullò, sua quae narrat facinora?

Nunc ait, periclum ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.

Petulans filius patris praecepta contemnit.

Astutus: na ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Magis nunc me amicae dicta stimulant: da mihi, atq; adfer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quisquã est miserior:

Depingit Bacchidẽ conferendo cum Antiphila.

Nam Clinia hic, etsi is quoq; suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciae.

Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.

Tum quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, relligio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiamdum scit pater.

ACTVS

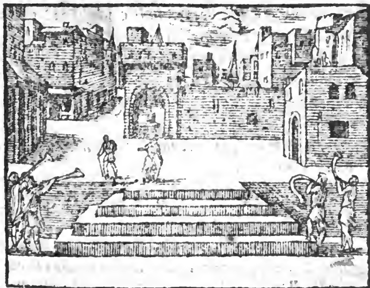
ACTVS SECVNDI, SCENA I.

ARGVM.

Clinia cessatione & mora Antiphilę amicæ nimium torquetur: solet enim amantis animus omnis moræ, quantumuis breuis, impatientior esse.

Eiusdem generis.

CLINIA. CLITIPHO.

De suis amoribus ipse Clinia loquitur. Variæ corruptionis suspicationes.

Pathos anxiè expectantis, & omnia sollicitè metuentis, & suspicantis.

SI mihi secundæ res de amore meo essent, iamdudum scio
Venissent: sed vereor, ne me absente mulier hîc corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant:
Occasio, locus, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala:

Cui

Cui nihil præter pretium iam dulce est. CLIT. *Clinia.*
CLIN. *hei misero mihi.*

CLIT. *Etiam caues, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens.*

CLIN. *Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.*

CLIT. *Pergin' istuc priùs dijudicare, quàm scis, quid veri siet?*

CLIN. *Si nihil mali esset, iam hic adessent.* CLIT. *iam aderunt.* CLIN. *quando istuc erit?*

CLIT. *Non cogitas hinc longulè abesse? & nôsti mores mulierum:*

Forte molliuntur à mollio.

Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. *ô Clitipho,*

Timeo. CLIT. *respira: eccum Dromonem cum Syro vnà adsunt tibi.*

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

ARGVM.

Clinia ex Syro intelligit se absente pudicè admodum vixisse Antiphilam, qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur: quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

Tetrametri partim Trochaici partim Iambici. Præterea Senarij non pauci.

SYRVS, DROMO, *serui.* CLINIA. CLITIPHO.

Vt & Clinia & Antiphila modestia cla-

A *In' tu?* D. *sic est.* SY. *verum interea dum sermones cedimus,*

Illa

Illæ sunt relictæ. CLIT. *mulier tibi adest: audin' Clinia?*

CLIN. *Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.*

CLIT. *Minimè mirum, adeò impedita sunt, ancillarum gregem*

Ducunt secum. CLIN. *perij, vnde illi sunt ancillæ?* CLIT. *men' rogas?*

SY. *Non oportuit relictas: portant quid rerum.* CLIN. *hei mihi.*

S. *Aurum, vestem, & vesperascit, & non nouerunt viam.*

Factum à nobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiam

Properè: quid stas? CLIN. *væ misero mihi, quanta de spe decidi?*

CLIT. *Quid istuc? quæ res te sollicitat autem?* CLIN. *rogitas quid siet?*

Viden' tu ancillas, aurum, vestem, quam cum vna hîc ancillula

Ego reliqui: vnde ea esse censes? CLIT. *vah, nunc demum intelligo.*

S. *Dij boni, quid turbæ est, ædes nostræ vix capient, scio,*

Quid comedent? quid ebibent? quid sene nostro erit miserius?

Sed video, eccos quos volebam. CLIN. *ô Iuppiter, vbinam est fides?*

Dum ego propter te errans, patria careo demens, tu

interea

rius immorescerct, fingit poëta primum, ægrè ferentem Cliniam: & succensentem Antiphilæ (sic enim putabat) luxui.

Clinia exclamatio ad amicam.

interea loci
Collocupletasti te, Antiphila, & me in his deseruisti malis:
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus sum obsequens.
Cuius nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustrà: neque potuisse vnquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: quum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. SY. *hic de nostris verbis errat videlicet,*
Quæ hîc sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis.
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit.
Quantum ex ipsa re coniecturam fecimus.*
CLIN. *Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est,*
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.
S. *Hoc primum, vt ne quid huius ignores: anus*
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit.
Ea obijt mortem: hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audiui. CLIT. *quænam est altera?*
SY. *Mane, hoc quod cœpi primùm enarrem, Clitipho:*
Pòst istuc veniam. CLIT. *propera.* SY. *iam primùm omnium*
Vbi ventum ad ædeis est, Dromo pultat fores:

Stomachosè harum, de vna tantùm, atq; ea præsente.

Videlicet, & scilicet, amaritudinem habent.

* Aliàs, *cepimus.*

Altera, pro alteri.

Sic incipit multa pudicitiæ signa narraturus.

Anus

Anus quædam prodijt: hæc vbi aperuit ostium, Vehemēs pudicitiæ coiectura.
Continuò hic se coniecit intrò: ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit.
Vbi deimprouiso est interuentum mulieri,
(Nam ea res dedit tum existimandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem, Cultus & victus familiaris vitam indicant.
Quæ cuiusq; ingenium vt sit, declarat maximè)
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anus causa opinor, quæ erat mortua.
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi:
Nulla mala re expolitam muliebri: Mala, subst. faciei pars.
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus negligenter: pax. CLIN. *Syre mi obsecro* Pax, admirantis.
Ne me in lætitiam frustrà conijcias. S. *anus*
Subtemen nebat, præterea vna ancillula
Erat, ea texebat vnà, pannis obsita, Sorditiis pudicitiæ signum.
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. *si hæc sunt, Clinia,*
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam, & sordidam?
Magnum hoc quoq; signum est, dominam esse extra noxiam,
Quum eius tam negliguntur internuncij:
Nam disciplina est, eisdem munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam. Præceptū amatoriū.
CLIN. *Perge obsecro te, & caue, ne falsam gratiam*

Studeas

Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
S. *Vbi dicimus rediisse te, & rogare, vti*
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. *Præ gaudio, ita me dij ament, vbi sim nescio:*
Ita timui. CLIT. *at ego nihil esse sciebam, Clinia.*
Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera?
S. * *Adducimus tuam Bacchidem.* CLIT. *hem, quid Bacchidem?*
Eho scelest̄e, quò illam ducis? S. *quò illam ego? ad nos scilicet.*
CLIT. *Ad patrémne?* S. *ad eum ipsum.* CLIT. *ô hominis impudentem audaciam.* S. *heus*
Tu, non fit sine periculo facinus magnum, & memorabile.
CLIT. *Hoc vide, in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:*
Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. *at enim.* CLIT. *quid enim?* S. *si sinas, dicam.* CLIN. *sine.*
CLIT. *Sino.* S. *ita res est, hæc nunc quasi cum.* CLIT. *quas malum, ambages mihi*
Narrare occipit? CLIN. *Syre: verum hic dixit, mitte: ad rem redi.*
S. *Enimuero reticere nequeo: multis modis iniurius*
Clitipho est, neq; ferri potis est. CLIN. *audiendum hercle est: tace.*

Ex nimio gaudio lacrymatur.

Gaudij vehementia.

* *Io. Riuius legit abducimus. Vide eius Casti.*

Oratio imperfecta ob Clitiphonis interruptionẽ.

Vide serui audaciã, qui sibi verbis fieri iniuriam putat.

S. *Vis*

S. *Vis amare, vis potiri: vis, quod des illi, effici:*
Tuum esse in potiundo periculum non vis: haud stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio.
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:
Tuum illi argentum quod pollicitus es, eadem hac inueniam via.
Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT. *si quidem hoc fit.* S. *si quidem experiundo scies.*
CLIT. *Agè agè, cedò istuc tuum consilium quid id est?* S. *assimulabimus*
Tuam amicam, huius esse. CLIT. *pulchrè: cedò, quid hic faciet sua?*
An ea quoq; huius dicetur, si hæc vna dedecori est, parum?
S. *Imò ad tuam matrem deducetur.* CLIT. *quid eo?* S. *longum est, Clitipho,*
Tibi si narrem, quamobrem id faciam: vera causa est. CLIT. *fabulæ.*
Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc

Exponit consilium suum, estq; hæc huius fabulæ protasis.

Repetiti cum ... mach...

mihi expediat metum.

Stultus amator irrideti credit.

S. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini

Sine periculo esse. CLIT. huiusmodi obsecro aliquid reperi. S. maxumè.

Ibo obuiam hinc : dicam vt reuortantur domum. CLIT. hem

Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metum,

In aurem vtramuis otiosè vt dormias.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tu ne? quod boni. CLIT. Syre, dic modò

Verum. S. agè modò : hodie serò, ac nequicquā voles.

CLIN. Datur modò: fruere dum licet. nam nescias

Sententia amatoria Aristippi cas

Eius sit potestas posthac, an vnquam tibi.

CLIT. Syre inquam. S. perge porrò, tamen istuc ago.

CLIT. Verum hercule istuc est. Syre, Syre, inquam, heus Syre.

Æstuat magis ob Syri discessum.

S. Concaluit, quid vis? CLIT. redi, redi. S. adsum, dic quid est?

Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imò Syre,

Attende amantis vecordiā, qui famā seruo committit.

Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.

Tu es iudex, ne quid accusandus sis, vide.

S. Ridiculum est istuc me admonere, Clitipho,

Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.

Hîc si quid nobis fortè aduorsi euenerit,

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.

Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.

S

Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. CLIN. *scilicet*
Facturum me esse, in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. *merito te amo, Clinia.*
CLIN. *Verùm illa ne quid titubet.* S. *perdocta est probè.*
CLIT. *At hoc demiror, quî tam facilè potueris*
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
S. *In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est*
Primum. nam miserum quẽdam offendi ibi militem,
Eius noctem orantem: hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet:
Eademq; vt apud te esset ob hoc quàm gratissima.
Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui quàm esse soleas impotem:
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tusseis, risus abstine.
CLIT. *Laudabis.* S. *vide sis.* CLIT. *tutemet mirabere.*
S. *Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?*
CLIT. *Vbi sunt? cur retines?* S. *iam nunc hæc non est tua.*
CLIT. *Scio apud patrem: at nunc interim.* S. *nihilo magis.*
CLIT. *Sine.* S. *non sinam inquam.* CLIT. *quæso paulisper.* S. *veto.*
CLIT. *Saltem salutare.* S. *abeas, si sapis.* CLIT. *eo. quid*

Adhortatio.

Perspicacia Chremetis, ac incontinẽtiam Clitiphonis notat.

Aposiopesis.

Felicem, quia cum amica manebit.

Istic? s. manebit. CLIT. *o felicem hominem.* S. *ambula.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

ARGVM.

Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena jucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

Mixti generis, vt scena superior.

BACCHIS, *meretrix.* ANTIPHILA, *amasia.* CLINIA. SYRVS.

Spargit in personas descriptionem morũ Bacchidis & Antiphilæ, vt appareat honestè amasse Cliniam.

AEdepol te, Antiphila mea, laudo, & fortunatam iudico
Id quum studuisti, isti formæ mores vt consimiles forent:
Minimeq; ita me Dij ament, miror, si te sibi quisq; expetit:
Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.
Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,
Adeoq; vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant,
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est:
Nam vobis expedit esse bonas: nos quibuscum res est, non sinunt.

Amatores formæ.

Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suũ animũ aliò conferunt:

Nisi

Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.

Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est viro, Laus à pudicitia.

Cuius mos maximè est consimilis vostrûm, hi se ad vos applicant:

Hoc beneficio vtriq; ab vtrisq; verò deuincimini,

Vt nunquam vlla amori vostro incidere posit calamitas. Commendatio à fide virûm.

A.*Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulò,* Mirè opportunum ethos, Nescio alias.

Vt ex illius commodo meum compararem commodum. CL.*vah,*

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis:

Nam dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues, Eclipsis.

Præter quàm tui carendum quòd erat. T.*credo.* C.*Syre, vix suffero:*

Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio frui.

S.*Immo vt patrem tuum vidi esse habitum diu, etiam duras dabit.*

B.*Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos?* A.*ah, retine me obsecro.* Præ nimio gaudio cōsternatur.

P.*Amabo, quid tibi est?* A.*disperij.* B.*perij misera, quid stupes*

Antiphila? A.*videon' Cliniam, an non?* B.*quem vides?* Pathetica & amatoria loquutiones.

C.*salue anime mi.*

A.*O mi expectate Clinia salue.* C.*vt vales?*

A. *Saluom veniſſe gaudeo.* C. *teneó ne te*
Antiphila, animo exoptata maxumè meo?
S. *Ite intrò: nam vos iamdudum expectat ſenex.*

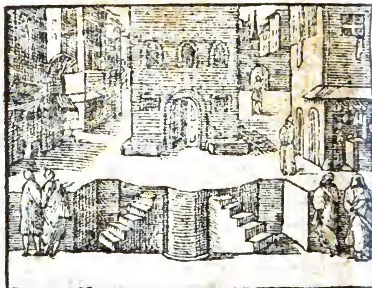
ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Chremes Menedemo nunciat ex Aſia rediiſſe filium, ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio poſthac indulgere magis inſtituit: quod ei magnopere diſſuadet Chremes.

Iambici ſenarij.

CHREMES. MENEDEMVS.

Verus amicus tā doloreq̃ā gaudio afficitur.

Lvciſcit: hoc iam ceſſo pultare oſtium
Vicini, primùm ex me vt ſciat ſibi filium
Rediſſe: etſi adoleſcentem hoc nolle intelligo.

Veru

Verùm quum videam miserum hunc tam excruciarier
Eius abitu, celem tam insperatum gaudium,
Quum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam quod potero, adiutabo senem.
Ita vt filium meum amico, atq; æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs:
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi. *Nā pares cum paribus facilè congruūt.*
M. *Aut ego profectò ingenio egregiè ad miseriam*
Natus sum: aut illud falsum est, quod volgò audio
Dici: DIEM ADIMERE *ægritudinem hominibus.* *Vulgatū dictum.*
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo: & quantò diutiùs
Abest, magis cupio tantò, & magis desidero.
C. *Sed ipsum egressum foras video: ibo: alloquar.*
Menedeme salue: nuncium adporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. *Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme?* *Suspicio ex mira solicitudine.*
C. *Valet, atque viuit.* M. *quæso vbinam?* C. *apud me domi.*
M. *Meus gnatus?* C. *sic est.* M. *venit?* C. *certè.* M. *Clinia* *Præ gaudio idem crebrò repetit.*
Meus venit? C. *dixi.* M. *eamus, duc me ad eum obsecro.*
C. *Non volt te scire se redisse: etiam & tuum*
Conspectum fugitat, ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. *Non tu ei dixisti vt essem?* C. *non.* M. *quamobrem Chreme?*
C. *Quia pessimè istuc in te, atq; in illum consulis,*

Menedemi consiliũ arguit. Cõsultatio senum, in qua videas quãtum fallatur Chremes: estq; hac paratione turbari qua significatur.

Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtramq; partem, Menedeme, es nimis:
Aut largitate nimia, aut parsimonia:
In eandem fraudem ex hac re, atq; ex illa incides.
Primùm olim potiùs, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam quæ paullulò
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc: ea coactã ingratijs
Post illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc quum sine magno intertrimento non potest
Haberi: quiduis dare cupis. nam, vt tu scias
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primùm, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atq; auro: satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atq; eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit? sic hoc, dicens, asperum
Pater est, hoc aliud lenius: sodes vide,
Releui dolia omnia, omnes serias.
Omnes habui sollicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me Dij amabunt, vt tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. M. faciat quod lubet:
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati,
Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi

Ingratijs, inuita. Carpit nimia largitate filium.

Serias, id est, vasa fictilia.

Auxesis. Summa patris indulgentia.

Sic

Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potiùs, quàm quod cogitas: *Sanum Chremetis consilium.*
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Techinis per seruolum, etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum. *Serui fraudem commentatur.*
Syrus cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur: sed illud, quo modò
Minimo periculo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam pateficeris?
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere:
NAM DETERIORES omnes sumus licentiâ:
Quodcumq; inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit prauom an rectum, quod petet, fiet.
Tu rem perire, & ipsum non poteris pati:
Dare denegabis. ibit ad illud illico, *Obiectio.*
Quo maxumè apud te se valere sentiet:
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
M. Videre verum, atque ita, vti res est dicere.
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis, *Approbatio consilij.*
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
M. Cedò dexterâ: porrò te oro idem vt facias, Chreme. *Mos orantiũ & confirmãtiũ.*
C. Paratus sum. M. scin' quid nunc te facere volo?
C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,

Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
S. Vbi dicimus redisse te, & rogare, vti
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuò, & lacrumis opplet os totum sibi, vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. Præ gaudio, ita me dij ament, vbi sim nescio:
Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam, Clinia.
Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera?
S. *Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bacchidem?
Eho scelest̃e, quò illam ducis? S. quò illam ego? ad nos scilicet.
CLIT. Ad patrémne? S. ad eum ipsum. CLIT. ô hominis impudentem audaciam. S. heus
Tu, non fit sine periculo facinus magnum, & memorabile.
CLIT. Hoc vide, in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus:
Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. si sinas, dicam. CLIN. sine.
CLIT. Sino. S. ita res est, hæc nunc quasi cum. CLIT. quas malum, ambages mihi
Narrare occipit? CLIN. Syre: verum hic dixit, mitte: ad rem redi.
S. Enimuero reticere nequeo: multis modis iniurius
Clitipho est, neq; ferri potis est. CLIN. audiendum hercle est: tace.

Ex nimio gaudio lacrymatur.

Gaudij vehementia.

* Io. Rinius legit abducimus. Vide eius Casti.

Oratio imperfecta ob Clitiphonis interruptionẽ.

Vide serui audaciã, qui sibi verbis fieri iniuriam putat.

S. Vis

S. *Vis amare, vis potiri: vis, quod des illi, effici:* *Exponit consilium suum, estq; hæc huius fabulæ protasis.*

Tuum esse in potiundo periculum non vis: haud stultè sapis:

Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.

Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:

Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio.

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:

Tuum illi argentum quod pollicitus es, eadem hac inueniam via.

Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.

Quid aliud tibi vis? CLIT. *si quidem hoc fit.* S. *si quidem experiundo scies.* *Repetitio cum [illegible]*

CLIT. *Agè agè, cedò istuc tuum consilium quid id est?* S. *aßimulabimus* *mach[illegible]*

Tuam amicam, huius esse. CLIT. *pulchrè: cedò, quid hic faciet sua?*

An ea quoq; huius dicetur, si hæc vna dedecori est parum?

S. *Imò ad tuam matrem deducetur.* CLIT. *quid eo?* S. *longum est, Clit. pho,*

Tibi si narrem, quamobrem id faciam: vera causa est. CLIT. *fabulæ.*

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi

mihi expediat metum.

Stultus amator irridēti credit.

S. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini

Sine periculo esse. CLIT. huiusmodi obsecro aliquid reperi. S. maxumè.

Ibo obuiam hinc: dicam vt reuortantur domum. CLIT. hem

Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnem metum,

In aurem vtramuis otiosè vt dormias.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tún e? quod boni. CLIT. Syre, dic modò

Verum. S. agè modò: hodie serò, ac nequicquã voles.

CLIN. Datur modò: fruere dum licet. nam nescias

Sententia amatoria Aristippica.

Eius sit potestas posthac, an vnquam tibi.

CLIT. Syre inquam. S. perge porrò, tamen istuc ago.

CLIT. Verum hercule istuc est. Syre, Syre, inquam, heus Syre.

Æstuat magis ob Syri discessum.

S. Concaluit, quid vis? CLIT. redi, redi. S. adsum, dic quid est?

Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imò Syre,

Attende amantis vecordiã, qui famã seruo committit.

Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.

Tu es iudex, ne quid accusandus sis, vide.

S. Ridiculum est istuc me admonere, Clitipho,

Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.

Hîc si quid nobis fortè aduorsi euenerit,

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.

Quapropter neutiquam haec res neglectu est mihi.

Sed

Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. CLIN. *scilicet*
Facturum me esse, in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT. *meritò te amo, Clinia.*
CLIN. *Verùm illa ne quid titubet.* S. *perdocta est probè.*
CLIT. *At hoc demiror, quî tam facilè potueris*
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
S. *In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est*
Primum. nam miserum quendam offendi ibi militem,
Eius noctem orantem: hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet:
Eademq; vt apud te esset ob hoc quàm gratissima.
Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas. Adhortatio.
Patrem nouisti ad has res quàm sit perspicax: Perspicacia Chremetis, ac incontinentiam Clitiphonis notat.
Ego te autem noui quàm esse soleas impotens:
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tusseis, risus abstine.
CLIT. *Laudabis.* S. *vide sis.* CLIT. *tutemet mirabere.*
S. *Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?*
CLIT. *Vbi sunt? cur retines?* S. *iam nunc hæc non est tua.*
CLIT. *Scio apud patrem: at nunc interim.* S. *nihilo magis.* Aposiopesis.
CLIT. *Sine.* S. *non sinam inquam.* CLIT. *quæso paulisper.* S. *veto.*
CLIT. *Saltem salutare.* S. *abeas, si sapis.* CLIT. *eo. quid*

Felicem, quia cum amica manebit.

Istic? S. manebit. CLIT. *ô felicem hominem.* S. *ambula.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

ARGVM.

Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena jucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

Mixti generis, vt scena superior.

BACCHIS, *meretrix.* ANTIPHILA, *amasia.* CLINIA. SYRVS.

Spargit in personas descriptio nem moru Bacchidis & Antiphilæ, vt appareat honestè amasse Cliniam.

AEdepol te, Antiphila mea, laudo, & fortunatam iudico

Id quum studuisti, isti formæ mores vt consimiles forent:

Minimeq; ita me Dij ament, miror, si te sibi quisq; expetit:

Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.

Et quum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,

Adeoq; vostrarum omnium, volgus quæ ab sese segregant,

Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est:

Nam vobis expedit esse bonas: nos quibuscum res est, non sinunt.

Amatores formæ.

Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt:

Hæc vbi immutata est, illi suũ animũ aliò conferunt:

Nisi

Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est viro,
Cuius mos maximè est consimilis vostrûm, hi se ad vos applicant:
Hoc beneficio vtriq; ab vtrisq; verò deuincimini,
Vt nunquam vlla amori vostro incidere possit calamitas.
A.*Nescio alias: me scio quidem semper fecisse sedulò,*
Vt ex illius commodo meum compararem commodum. CL.*vah,*
Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis:
Nam dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præter quàm tui carendum quòd erat. T.*credo.* C.*Syre, vix suffero:*
Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio frui.
S. *Immo vt patrem tuum vidi esse habitum diu, etiam duras dabit.*
B.*Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos?* A.*ah, retine me obsecro.*
P.*Amabo, quid tibi est?* A.*disperij.* B.*perij misera, quid stupes*
Antiphila? A.*videon' Cliniam, an non?* B.*quem vides?* C.*salue anime mi.*
A.*O mi expectate Clinia salue.* C.*vt vales?*

Laus à pudicitia.

Commendatio à fide inuirũ.

Mirè opportunum ethos, Nescio alias.

Eclipsis.

Præ nimio gaudio cõsternatur.

Pathetica & amatoria loquutiones.

A. *Saluom venisse gaudeo.* C. *teneó ne te*
Antiphila, animo exoptata maxume meo?
S. *Ite intrò: nam vos iamdudum expectat senex.*

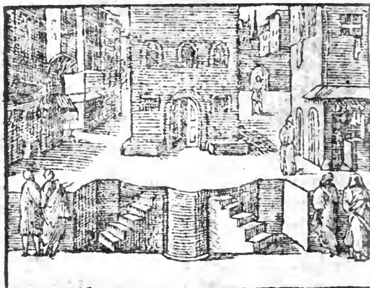
ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Chremes Menedemo nunciat ex Asia rediisse filium, ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magis instituit: quod ei magnopere dissuadet Chremes.

Iambici senarij.

CHREMES. MENEDEMVS.

Verus amicus tā dolorequā gaudio afficitur.

L*Ucifcit: hoc iam cesso pultare ostium*
Vicini, primùm ex me vt sciat sibi filium
Redisse: etsi adolescentem hoc nolle intelligo.

Verùm

Verùm quum videam miserum hunc tam excruciarier
Eius abitu, celem tam insperatum gaudium,
Quum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam quod potero, adiutabo senem.
Ita vt filium meum amico, atq; æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs:
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi. *Nã pares cum paribus facilè congruũt.*
M. Aut ego profectò ingenio egregiè ad miseriam
Natus sum: aut illud falsum est, quod volgò audio
Dici: DIEM ADIMERE ægritudinem hominibus. *Vulgatũ dictum.*
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo: & quantò diutiùs
Abest, magis cupio tantò, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foras video: ibo: alloquar.
Menedeme salue: nuncium adporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audisti, Chreme? *Suspicio ex mira solicitudine.*
C. Valet, atque viuit. M. quæso vbinam? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certè. M. Clinia *Præ gaudio idem crebrò repetit.*
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
C. Non volt te scire se redisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat, ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei dixisti vt essem? C. non. M. quamobrem Chreme?
C. Quia pessumè istuc in te, atq; in illum consulis,

Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
M. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtramq; partem, Menedeme, es nimis:
Aut largitate nimia, aut parsimonia:
In eandem fraudem ex hac re, atq; ex illa incides.
Primùm olim potiùs, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam quæ paullulò
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc: ea coacta ingratijs
Post illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc quum sine magno intertrimento non potest
Haberi: quiduis dare cupis. nam, vt tu scias
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primùm, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atq; auro: satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atq; eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
Nam vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit? sic hoc, dicens, asperum
Pater est, hoc aliud lenius: sodes vide,
Releui dolia omnia, omnes serias.
Omnes habui sollicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me Dij amabunt, vt tuarum miseritum est,
Menedeme, fortunarum. M. faciat quod lubet:
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati,
Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi

Menedemi consiliũ arguit. Cõsultatio senum, in qua videas quãtum fallatur Chremes: estq; hac parasitice turbarũ quæ sequuntur.

ingratijs, inuita.

Carpit nimia largitati stitis.

Serias, id est, vasa fictilia.

Auxesis.

Summa patris indulgentia.

Sic

Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. *Quid faciam?* C. *quiduis potiùs, quàm quod cogitas:* *Sanum Chremetis consilium.*
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Technis per seruolum, etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum. *Serui fraudem commentātur.*
Syrus cum illo vostro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur: sed illud, quo modò
Minimo periculo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere:
NAM DETERIORES *omnes sumus licentiâ:*
Quodcunq; inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit prauom an rectum, quod petet, fiet.
Tu rem perire, & ipsum non poteris pati:
Dare denegabis. ibit ad illud illico, *Obiectio.*
Quo maxumè apud te se valere sentiet:
Abiturum se abs te esse illico minabitur.
M. *Videre verum, atque ita, vti res est dicere.*
C. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,* *Approbatio consilij.*
Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
M. *Cedò dexterã: porrò te oro idem vt facias, Chreme.* *Mos orantiũ & confirmãtiũ.*
C. *Paratus sum.* M. *scin' quid nunc te facere volo?*
C. *Dic.* M. *quod sensisti illos me incipere fallere,*

Affectus paternus. *Id vt maturent facere: cupio illi dare*
Quod volt: cupio ipsum iam videre. C. *operam dabo.*
Syrus est prehendendus, atque adhortandus mihi.
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.

Argumentum prudentia Chremetis. *Paullum negoti mihi obstat: Simus & Crito*
Vicini nostri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare:
Continuò hic adero. M. *Ita quæso. Dii vostrâm fidem,*

Γνώμη. ITAN' COMPARATAM ESSE *hominum naturam omnium,*
Aliena meliùs vt videant & iudicent
Quàm sua? an eò fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quanto plus sapit, quàm egomet mihi?

Verba redeuntis Chremetis. C. *Dissolui me *ocyus, operam vt tibi darem.*

* al., otiosius,

ACTVS TERTII, SCENA II.

ARGVM.

Seruus herum Chremetem decipit, credentem Menedemo fallaciam intendi: & ita sua ipsius coniectura & solertia fallitur. *Eiusdem generis.*

SYRVS. CHREMES.

Syrus hæc secum. HAc illac circumcursa, inueniendum est tamen
Argentum: intendenda in senem est fallacia.

Falsa Chremetis coniectura. C. *Num me fefellit hosce id struere? videlicet*
Est Cliniæ ille seruus tardiusculus:
Idcirco huic nostro tradita est prouincia.

S. Quis

S. *Quis hic loquitur? perij, numnam hæc audijt?* C. *Sy-*
re. S. *hem.*
C. *Quid tu istic?* S. *rectè equidē te demiror, Chreme,*
Tam manè, qui here tantum biberis. C. *nihil nimis.*
S. *Nihil narras? visa verò est (quod dici solet)*
Aquilæ senectus. C. *eia.* S. *mulier commoda &*
Faceta hæc est meretrix. C. *sanè idem visa est mihi.*
S. *Et quidem hercle forma luculenta.* C. *sic satis.*
S. *Ita non vt olim, sed vti nunc sanè, bona:*
Minimeq; miror Clinia hanc si deperit.
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum,
Vicinum hunc, nōstin'? at quasi is non diuitijs
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Scin' esse factum vt dico? C. *quid ego nesciam?*
Hominem pistrino dignum. S. *quem?* C. *istum seruolū*
Dico adolescentis. S. *Syre tibi timui malè.*
C. *Qui passus est id fieri.* S. *quid faceret?* C. *rogas?*
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret:
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
S. *Garris.* C. *hæc facta ab illo oportebat, Syre.*
S. *Eho quæso, laudas qui heros fallunt?* C. *in loco*
Ego verò laudo. S. *rectè sanè.* C. *quippe, quia*
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset vnicus gnatus domi.
S. *Iocó ne, an seriò illæc dicat, nescio.*
Nisi mihi quidem addit animum, quo libeat magis.
C. *At nunc quid expectat, Syre? an, dum hinc denuò*
Abeat,

Syrus callide à proposito diuertit.

Aquilæ senect. prouerbiū in senes bibaculos.

Occasio fallēdi senis.

Amphibologicôs.

Institutio fallaciæ à sene in senē, immo in seipsū,

Denuo Syrum instigat.

Translatio à machinis bellicis.

Abeat, quum tolerare huius sumptus non queat?
Nónne ad senem aliquam fabricam fingit? S. stolidus est.
C. At te adiutare oportet, adolescentuli
Causa. S. equidem facilè facere possum, si iubes:
Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.

Calliditatem serui laudat.

C. Tanto hercle melior. S. non est mentiri meum.
C. Fac ergo. S. at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,

Præmonitio de filij amore.

Si quid huius simile fortè aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
C. Non vsus veniet spero. S. Spero hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico quòd quicquam illum senserim:
Sed si quid, nequid: quæ sit eius ætas, vides.

Tollit obiurgandi occasionẽ in futurũ.

Et næ ego te (si vsus veniat) magnificè, Chreme,
Tractare possim. C. de istoc quum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
S. Nunquam cõmodiùs vnquam herum audiui loqui:
Nec quum malefacerem, crederem mihi impuniùs
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII. SCENA III.

ARGVM.

Chremes filium objurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maximè ad extorquendum facit argentum.

Iambici Tetrametri, partim Catalectici, partim Acatalectici, admistis interdum Trochaicis. Senarius vnus: Quaternarij duo.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

Quid

QVid istuc quæso? qui istic mos est, Clitipho? itáne fieri
Oportet? CL. *quid ego feci?* CH. *vidin' ego te modò manum in sinum huic*
Meretrici inserere? S. *acta est res, perij.* CL. *méne?* CH. *hisce oculis: ne nega.*
Facis adeò indignè iniuriam illi, qui non abstineas manum.
Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam subagitare: vel here in vino quàm immodestus
Fuisti? S. *factum est.* CH. *quàm molestus? vt equidem,*
Ita me dij ament, metui quid futurum denique esset. noui ego
Animos amantium: grauiter aduortunt quæ non censeas.
C L. *At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.*
C H. *Esto: at certè concedas ab eorum ore aliquantisper aliquò.*
Multa fert libido: ea prohibet facere tua præsentia:
Ego de me facio coniecturam: nemo est meorum amicorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam:
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget:

Periculū, per quod sensim ad epitasin peruenit. Neq; enim subitò, sed per gradus quosdā ad talem motū accedendū erat.

Nam amantibus omnia sunt suspecta.

Ab exēplo paterno.

Ne ineptus, ne proteruos videar, quod illum facere credito.

Sed nostrum est intelligere, vtcumque, atque vbicumque opus sit obsequi.

Callidus seruus herilis filio patre praesente recta praecipit.

S. *Quid istic narrat?* CL. *perij.* S. *Clitipho, haec ego praecipio tibi:*

Hominis es frugi & temperantis functus officium. CL. *tace*

Sodes. S. *rectè sanè.* CH. *Syre, pudet me.* S. *credo, neque id iniuriâ.*

Mihi emphasim habet.

Quin mihi molestum est. CL. *pergin' hercle?* S. *verùm dico quod videtur.*

CL. *Nónne accedam ad illos?* CH. *eho, quaeso, vna accedundi via est?*

S. *Actum est: hic se priùs indicarit, quàm ego argentum effero. Chreme,*

Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. *quid faciam?* S. *iube hunc*

Abire hinc aliquò. CL. *quò ego hinc abeam?* S. *quò? quò lubet: da illis locum:*

Repetitio per indignationẽ.

Abi deambulatum. CL. *deambulatum? quò?* S. *vah, quasi desit locus.*

Abi sanè istbac, istorsum, quò vis. CH. *rectè dicit, censeo.*

CL. *Dij te eradicent, Syre, qui me istbinc extrudis.* S. *at tu pol tibi*

Imprecatio in Syrum.

Posthac comprimito istas manus.

Censen' verò? quid illum porrò credis facturum Chreme,

Nisi

Nisi eum, quantum dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?

CH. *Ego istuc curabo.* S. *atqui nunc, here, hic tibi adseruandus est.*

CH. *Fiet.* S. *si sapias: nam mihi iam minus minusq́; obtemperat.*

C H. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egistin' Syre? aut*

Reperisti tibi quod placeat? an nondum etiam? S. *de fallacia*

Dicis? 'st? inueni quandam nuper. CH. *frugi es: cedo quid id est?*

S. *Dicam: verùm vt aliud ex alio incidit.* CH. *quidnam Syre?*

Pessuma hæc est meretrix. CH. *ita videtur.* S. *immo si scias*

Hoc vide quod inceptet facinus. fuit quædam anus Corinthia

Hîc: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum:

C. *Quid tum?* S. *ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:*

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. C. *intelligo.*

S. *Hanc secum huc adduxit, ea, quæ est nunc ad vxorem tuam.* *(illi tamen*

CH. *Quid tum?* S. *Clinia orat, sibi vti nunc det illam:*

Post daturum mille nummûm poscit. CH. *& poscit quidem?* S. *hui,*

Rectè monet de filio seruando, quo maior sibi, dum eum argento emũgit., fides habeatur. Nam, accusatio amphibologica. Laudat deniò fallacem seruum.

Caput fallacia.

Valens causa ad extorquendum argentum.

Dubium

Dubium id est? CH.*ego sic putaui.quid nunc facere cogit.as?*

Fallaciā aperit.

S. *Egóne?ad Menedemum ibo : dicam hanc esse captam è Caria,*

Ditem & nobilem : si redimat, magnum inesse in ea lucrum.

CH.*Erras.* S.*quid ita?* CH.*pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:*

Non emo.quid ais? S.*optata loquere.* C.*atqui non est opus.*

S.*Non opus est?* C.*non hercle verò.* S.*qui istuc,miror.* C.*iam scies.*

Parat se ad aliam scenam.

Mane mane,quid est,quòd tam à nobis grauiter crepuere fores.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

ARGVM.

Hæc scena Antiphilæ continet agnitionem : vnde iurgium inter virum & vxorem oritur.Chremes enim iusserat exponi partū si puellam peperisset ipsa , quod factum non est.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

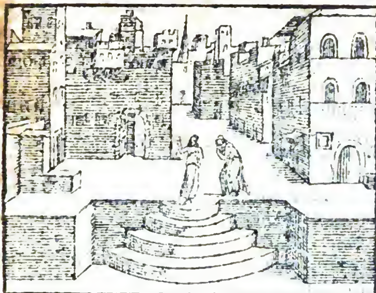
Hæc catastrophe rerum Cliniæ est, & occasio epitaseos noua rerū Clitiphonis.

SOSTRATA, *matrona.* CHREMES. NVTRIX. SYRVS.

N*Isi me animus fallit , hic profectò est anulus, quem ego suspicor,*

Is,quicum exposita est gnata. C. *quid volt sibi,Syre, hæc oratio?*

SO.*Quid*

SO. *Quid est? is ne tibi videtur?* N. *Dixi equidem, vbi ostendisti, illico*

Eum esse. SO. *at vt satis contemplata modò sis, mea nutrix.* N. *satis.*

SO. *Abi nunc iam intrò, atq; illa si iam lauerit, mihi nuncia:*

Hîc ego virum interea opperibor. SY. *te volt, videas quid velit.*

Nescio quid tristis est, non temere est: metuo quid sit. C. *quid siet?*

Næ ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

SO. *Ehem mi vir.* C. *ehem mea vxor.* SO. *teipsum quæro.* C. *loquere quid velis.*

SO. *Primùm te hoc oro, ne quid credas me aduorsum*

Insinuatio à purgatione.

n

sum edictum tuum
Facere esse ausam. C. *vin' tibi me istuc (etsi incredibile est) credere?*
Credo. SY. *nescio quid peccati portet hæc purgatio.*
SO. *Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,*
Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid feceris:*
Sustulisti. S Y. *si sic factum est, domina, ergo herus damno auctus est.*
SO. *Minimè: sed erat hîc anus Corinthia, haud impura: ei dedi*
Exponendam. C. *ô Iupiter, tantam esse in animo inscitiam?*
SO. *Perij, quid ego feci?* C. *rogitas?* SO. *si peccaui, mi Chreme,*
Insciens feci. C. *id quidem ego, etsi tu neges, certò scio,*
Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere omnia.
Tot peccata in hac re ostendis: nam iamprimùm, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto, misericordia, animus maternus, sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est? quid voluisti? cogita.
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissumè,
Per te vel uti quæstu faceret, vel uti veniret palàm.

Damno auctus ob dotē dandam.

Excusat imprudētiam.

Obiurgatio mordax.

Credo

Credo id cogitâsti, quiduis satius 'st, dum viuat modò.

Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt?

Melius, peius, prosit, obsit, nihil vident, nisi quod lubet.

SO. *Mi Chreme, peccaui, fateor, vincor: nunc hoc te obsecro:*

Quantò tuus est animus natu grauior, ignoscentior,

Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidî.

C. *Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verùm, Sostrata,*

Malè docet te mea facilitas multa. sed istuc quicquid est,

Qua hoc occeptum est causa? loquere. SO. *vt stultæ & miseræ omnes sumus* *Facilitas causa delinquendi.*

Religiosæ, quum exponendam do illi, de digito anulum *Religiosæ, id est superstitiosæ.*

Detraho: & eum dico vt vnà cum puella exponeret:

Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

C. *Istuc rectè: conseruasti te atque illam.* SO. *is hic est anulus.*

C. *Vnde habes?* SO. *quam Bacchis secum adduxit adolescentulam.* SY. *hem.* *Hem, stupentis est.*

C. *Quid ea narrat?* SO. *ea lauatum dum it, seruandum mihi dedit*

Anulum: non aduorti primò: at postquam aspexi, illico

Exilui, magna lætitiæ indicium est. Eclipsis.

Cognoui:ad te exilui. C.*quid nunc suspicare, aut inuenis*
De illa? SO.*nescio:nisi vt ex ipsa quæras, vnde hunc habuerit.*
Si potis est reperiri. SY.*interij, plus spei video quàm volo:*
Nostra est, ita si est. C.*viuit ne illa, cui tu dederas?* SO.*nescio.*
C.*Quid renũciauit olim fecisse?* SO.*id quod iusseram.*
C.*Nomen mulieris cedo quod sit, vt quæratur.* SO.*Philtere.*
SY.*Ipsa est.mirum ni illa salua est, & ego perij.* C.*Sostrata,*
Sequere me intrò hàc. SO.*vt præter spem euenit: quàm timui male,*
Ne nunc animo ita esses duro, vt olim in tollenda, Chreme.
C.*Non licet hominem esse sæpe ita vt volt, si res non sinit:*
Nunc ita tempus est mihi, vt cupiam filiam: olim nihil minus.
SY.*Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium:*
Ita hercle in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescitat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,

Epitasis, nã subinde alia atque alia cõsilia fallunt seruulũ. Et videas Syrum hic tanquam Proteũ in omnes formas verti.

Nihil

Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.

Crucier bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.

Nil tam difficile est quin quaerēdo inuestigari possiet.

Quid si hoc sic incipiam nunc? nihil est. si sic? tantundem egero.

At sic opinor: non potest. imò optumè: euge optumam habeo.

Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

Metaphora à brutis vescentibus. *Ratiocinatio inquirentis.* *Metaphora facta à profugo.*

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Clinia hîc testatur quàm gaudeat de agnita Antiphila: & à Syro admonetur, vt amici etiam Clitiphonis rem curet in seruanda Bacchide.

Iambici quadrati Catalectici, & Trochaici pleriq; octonarij: Senarij vnus acatalectus.

CLINIA. SYRVS.

NVlla mihi res posthac potest iam interuenire tanta,

Quae mihi aegritudinem afferat: tanta haec laetitia oborta est.

Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim, quàm volt.

S. *Nihil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verba.*

Catastrophe in personas spargitur, & subijcitur consultatio, quae ad epitasin alteram facit.

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor.

C. *O mi Syre, audistin' obsecro?* S. *quid ni? qui vsque vnà affuerim.*

C. *Cui aequè audîsti commodi quicquam euenisse?* S. *nulli.*

Ab honesto & vili. C. *Atque ita me dij ament, vt ego nunc non tam meapte causa*

Laetor, quàm illius, quam ego scio esse honore quouis dignam.

S. *Ita credo. sed nunc, Clinia, agè, da te mihi vicissim:*

Nam amici quoque res est videnda, in tuto vt collocetur:

Gaudio sui impotens, Clinia fugit. *Ne quid de amica nunc senex.* C. *ô Iupiter.* S. *quiesce.*

C. *Antiphila mea nubet mihi.* S. *siccine me interloquere?*

C. *Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me.* S. *fero hercle verò.*

C. *Deorum vitam adepti sumus.* S. *Frustra operam hanc opinor sumo.*

Indignanter idem ijsdem repetit verbis. C. *Loquere, audio.* S. *at iam hoc non ages.* C. *agam.* S. *videndum est, inquam,*

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto vt collocetur.

Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,

Syri consilium. *Senex rescíscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:*

Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.

C. *At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptijs aduersum:*

aduorsum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam?
S. *quid ni?*
C. *Quid dicam? quam causam afferam?* S. *quin nolo mentiare:*
Apertè, ita vt res sese habet, narrato. C. *quid ais?*
S. *iubeo.*
Illam te amare, & velle vxorem: hanc esse Cliti-phonis.
C. *Bonam atque iustam rem oppidò imperas, & factu facilem:*
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet
Senem vostrum. S. *imò vt recta via rem narret ordine omnem.* C. *hem,*
Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum planè prodis.
Nam quî ille poterit esse in tuto? dic mihi.
S. *Huic equidem consilio palmam do, hîc me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me, & potestatem habeã tantæ astutiæ,
Vera dicendo vt eos ambos fallam: vt quum narret senex
Voster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
C. *At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.

Consilium astutũ serui, cui tamen non respõdebit euentus.

Iactantia

Iactantia Syri de sua astutia.

Clinia veretur ne perturbentur nuptiæ.

Tu fortaſſe quid me fiat, parui curas, dum illi conſulas.

* al. etiam. S. *Quid? (malùm) me * tandem cenſes velle id aſſimulárier?*

Vnus eſt dies, dum argentum eripio, pax, nihil amplius.

C. *Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater reſciuerit?*

S. *Quid ſi redeo ad illos, qui aiũt,* QVID SI NVNC CAELVM RVAT?

C. *Metuo quid agam.* S. *metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua;*

Quo velis in tempore, vt te exoluas, rem facias palàm.

C. *Agè, agè, traducatur Bacchis.* S. *optimè ipſa exit foras.*

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

Bacchis irata ob decem minas nondum traditas, abituram ſe adſimulat. Cum Syro expoſtulat. Tandem placata ſuaſu eiuſdem, cum omni ſtrepitu ac turba tranſit ad Menedemum tantiſper dum Chremes fallatur.

Iambici Quadrati Catalectici.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO. PHRYGIA, *ancilla.*

S*Atis pol proternè me Syri promiſſa huc induxerunt:*

Decem

Decem minas, quas mihi dare pollicitus est. quòd si is nunc me *Meretricis excandescentis conquestio de pecunia nondum soluta.*
Deceperit, sæpe obsecrans me, vt veniam, frustra veniet.
Aut quum venturam dixero, & constituero: quum is certè
Renunciàrit, Clitipho cum spe pendebit animi:
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pendet. *Mira Bacchidis calliditas.*
C. *Satis scitè promittit tibi.* S. *atqui tu hanc iocari credis?*
Faciet, nisi caueo. B. *dormiunt: pol ego istos cõmouebo:*
Mea Phrygia, audisti? homo iste modò quam villam demonstrauit *Memorẽ inducit meretricem, aptamq; ad fallendum.*
Charini? P. *audiui.* B. *proximam esse huic fundo ad dextram?* P. *memini.*
B. *Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat.*
S. *Quid inceptat?* B. *dic me hîc oppidò esse inuitam, atque asseruari:*
Verùm aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam.
S. *Perij hercle. Bacchis mane, mane: quò mittis istanc quæso?* *Dissimulatio Bacchidis.*
Iube maneat. B. *abi.* S. *quin paratum est argentum.* B. *quin maneo.* *Metaphoricôs & iculariter, vt seruum decet.*
S. *Atqui iam dabitur.* B. *vt lubet, num ego insto?* S. *at scin' quid sodes?*
B. *Quid?* S. *transeundum nunc tibi est ad Menedemum,*

mum est, & tua pompa
Eo traducenda est. B.*quam rem agis, scelus?* S.*egóne?*
argentum cudo,
Quod tibi dem. B.*dignam me putas, quam illudas?* S.
non est temerè.
B. *Etiámne tecum hîc res mihi est?* S. *minimè: tuum*
tibi reddo.

Leuitas meretricis facile persuasæ.

B.*Eatur.* S.*sequere hâc. heus Dromo.* D.*quis me volt?*
S.*Syrus.* D.*quid est rei?*
S. *Ancillas omneis Bacchidis traduce hinc ad vos*
properè.
D.*Quamobrem?* S. *nè quæras: & ferant, quæ secum*
huc attulerunt.
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum:
Næ ille haud scit, hoc paullum lucri, quantum ei damni adportet.
Tu nescis quod scis Dromo, si sapies. D.*mutum dices.*

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rursum miseretur, ob traductam ad illum cum omni pompa sumptuosam Bacchidem, quam Cliniæ, non sui filij amicam putat.

Obiter & Chremes producitur, vt magis appareat quãtum fallatur.

Iambici Senarij.

CHREMES. SYRVS.

Ita me dij amabunt, vt nunc Menedemi vicem
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.

Illanc

Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet,
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verùm vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optumè eccum. S. *cesso hunc adoriri?* C. *Syre.* S. *hem.*
CH. *Quid est?* S. *te mihi ipsum iamdudum optabam dari.*
CH. *Videre egisse iam nescio quid cum sene.*
S. *De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.*
CH. *Bona'n fide?* S. *bona hercle.* CH. *non possum pati*
Quin tibi caput demulceam: accede huc Syre,
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. *At si scias quàm scitè in mentem venerit.*
C. *Vah, gloriare euenisse ex sententia?*
S. *Non hercle verò, verum dico.* C. *dic, quid est?*
S. *Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem*
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
C. *Probè.* S. *dic sodes.* C. *nimium inquam.* S. *immo sic satis.*
Sed porrò ausculta, quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam eius formam, postquàm aspexerit:
Hanc se cupere vxorem. C. *modò quæ inuenta est?* S. *eam.*
Et quidem iubebit posci. C. *quamobrem istuc, Syre?*

Adoritur qui insidiatè celeriter inuadit.

Blāda attrectatio.

Ironicôs verum dicit. Nam per eā veritatē senes fallūtur.

Altera fallaciæ pars.

Nam

Nam prorsus nihil intellego. S.*hui tardus es.*
Increpat Chremetis tarditatē. C.*Fortasse.* S.*argentum dabitur ei ad nuptias,*
Aurum,atq; vestem,qui:tenésne? C.*comparet?*
S.*Idipsum.* C.*at illi ego neq; do,neq; despondeo.*
Ellipsis. S.*Non? quamobrem?* C.*quamobrem? me rogas? homini.* S.*vt lubet.*
Non ego perpetuò dicebam,illam illi vt dares,
Verum vt simulares. C.*non mea est simulatio.*
Ita tu istæc tua misceto,ne me admisceas.
Egon' cui daturus non sim,vt ei despondeam?
S.*Credebam.* C.*minimè.* S.*scitè poterat fieri.*
Ab authoritate Chremetis comis loquutio. *Et ego hoc,quia dudum tu tantopere iusseras,*
Eo cœpi. CH.*credo.* S.*cæterùm equidem istuc,Chreme,*
Aequi,boniq; facio. C.*atqui tum maximè*
Volo te dare operam, vt fiat, verùm alia via.
Mira arte argento emungit senem. S.*Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi*
Dixi de argento,quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi:neque tu scilicet
Solvit rationes obijciendas. *Eò nunc confugies:quid mea?num mihi datum est?*
Num iussi?num illa oppignorare filiam
Meam me inuito potuit?verùm illud Chreme,
** al. iniuria.* *Dicunt:* IVS SVMMVM, *sæpe summa* malitia est.*
C.*Haud faciam.* S.*immò alijs si licet,tibi non licet:*
Omnes in lautate,& bene parte aucta putant.
Persuasus Chremes argentum exhibet. CH.*Quin egomet iam ad eam deferam.* S.*immo filium*
Iube potiùs. C.*quamobrem?* S.*quia enim in eum suspicio est*
Translata amoris. C.*quid tum?* S.*quia videbitur*
Magis verisimile id esse,quum hic illi dabit:

Et

Et simul conficiam faciliùs ego quod volo.
Ipse adeò adest: abi, effer argentum. C. *effero.*

Cōficiam, pro efficiā, verba celeritatem indicātia.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

ARGVM.

Irascitur Clitipho, à Syro placatur, eidem præscribente, quibus vti mox debeat verbis, & oratione apud patrem pro amica ab illo argentum accepturus.

Iambici senarij.

CLITIPHO. SYRVS.

NVLLA EST *tam facilis res, quin difficilis siet,*
Quam inuitus facias: vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit.
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te quidem omnes dij deæq; quantum est, Syre,
Cum tuo isto inuento, cum q; incepto perduint.
Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
Vbi me excarnifices. S. *i n' hinc. quò dignus es,*
Quàm pæne tua me perdidit proteruitas?
C. *Vellem hercle factum: ita meritus.* S. *meritus? quomodo?*
Næ me istuc ex te priùs audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
C. *Quid igitur dicam tibi vis? abijsti, mihi*
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
S. *Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi*
Tua Bacchis? CL. *apud nos.* S. *non.* CL. *vbi ergo?*

Imprecatio nimiū inconsiderati amātis. Terribiliter pronūciandum. Ingens amātis ardor. Serui mirè exprōpta calliditas.

S. ad

S.ad Cliniam.

C.Perij. S.bono animo es,iam argentum ad eam deferes,

Quod ei es pollicitus.C.garris,vnde? S.à tuo patre.

C.Ludis fortasse me.S.ipsa re experibere.

C. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te,Syre.

S.Sed pater egreditur:caue quicquam admiratus sis

Qua causa id fiat,obsecundato in loco.

Quod imperabit, facito : loquitor paucula.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

ARGVM.

Chremes argentum adfert,quod det Clitiphoni. Ad postremum queritur de sumptu faciendo filiæ causa.

Ejusdem generis.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

Audacia & arrogãtia serui herili filio, heroq; ipsi imperãtis.

VBi Clitipho nunc est? S.eccum me,inque.CL.eccum hîc tibi.

CH. Quid rei esset, dixtin' huic? S. dixi pleraque omnia.

CH.Cape hoc argentum,ac defer.S. i,quid stas lapis?

Quin accipis?CL.cedò sane.S.sequere hac me ocyus,

Tu hîc nos,dum eximus,intereà opperibere:

Tenax cõqueritur de damno per filiam aucto.

Nam nihil est,illic quod moremur diutius.

CH.Minas quidem iam decem habet à me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas.

Hasce ornamentis consequentur alteræ.

Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.

Quàm multa iniusta ac praua fiunt moribus?

Mihi

Mihi nunc relictis rebus inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVARTI, SCENA VII.

ARGVM.

Iucundum habet errorem Chremetis: qui Menedemum falli putat, dum ipse fallitur.

Ejusdem generis.

MENEDEMVS. CHREMES.

Multò omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, quum te intellego
Resipiscere. C. *vt errat?* M. *teipsum quærebam, Chreme:*
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. *Cedo, quid vis faciam?* M. *inuenisti hodie filiam.*
C. *Quid tum?* M. *hanc vxorem sibi dari volt Clinia.*
C. *Quæso, quid hominis es?* M. *quid?* C. *iámne oblitus es*
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. *scio.*
C. *Ea res nunc agitur ipsa.* M. *quid narras, Chreme?*
C. *Imò hæc quidem, quæ est apud te, Clitiphonis est*
Amica. M. *ita aiunt.* C. *& tu credis?* M. *omnia.*
C. *Et illũ aiunt velle vxorem, vt quum desponderim,*
Des qui aurum ac vestem, atque alia quæ opus sunt, comparet.
M. *Id est profectò, id amicæ dabitur.* C. *scilicet*
Daturum. M. *vah frustra igitur sum gauisus miser.*
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.

Sẽsim pergit eò, vt palàm fiat errasse Chremetẽ, vt in epitasi fabula omnia seruulum consilia fallat. Quæso, obiurgatoriũ est.

Credit se intelligere fallaciam.

Quid

Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?

Corripit patrem de nimia indulgentia.

C. *Aegrè? nimium illi, Menedeme, indulges.* M. *sine,*
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.
C. *Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.*
M. *Dicam. quid deinde?* C. *me facturum esse omnia:*

Hoc mirificè placebit Clinia.

Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M. *hem, istuc volueră.*
C. *Tanto ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis*
Quàm ocyssimè vt des. M. *cupio.* C. *næ tu propediem,*
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc vti sunt, cautim & paulatim dabis,
Si sapies. M. *faciam.* C. *abi intrò: vide quid postulent:*
Ego domi ero, si quid me voles. M. *sanè volo:*
Nam te scientem faciam quicquid egero.

ACTVS QVINTI, SCENA I.

ARGVM.

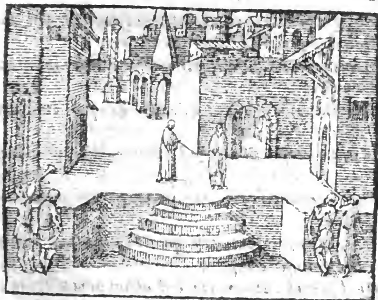
Ad exitum iam properante Comœdia, Syri fallacia detegitur, vt Cliniæ nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit.

Partim Trochaici Tetrametri Catalectici: partim Iambici Senarij.

MENEDEMVS. CHREMES.

Facetum exordium stultitiam Chremetis declaraturum.

E*Go me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes,
Hoc mihi præstat. in me quiduis harŭ rerŭ conuenit,

Quæ sunt dicta in stultum. Caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nihil potest: nam exuperat eius stultitia omnia hæc.
C. *Ohe iam desine deos, vxor, gratulando obtundere,*
Tuam esse inuentam gnatam: nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nihil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iamdudum interim illhic gnatus cessat cum Syro?
M. *Quos ais homines, Chreme, cessare?* C. *ehem, Menedeme, aduenis?*
Dic mihi Cliniæ, quæ dixi, nuntiâstin'? M. *omnia.*

Conuicia in stultũ.

Ingenium Sostratæ stupidum notat.

Gaudium [illegible]

Hic causam reddit Chærea, cur non mutarit vestem.

Primus metus adimit consilium, recogitatio verò reddit confidentiam.

* *Alias habiturũ. Vide Ioã. Riuium.*

Crimen extenuat.

Opportunè stomachatur, quia non fugit.

* *Vide hic castig. Io. Riuij.*

Artificiosa meretricis accusatio.

A
Intro
Dum
Venit
si an
In ali
Fui
Sed e
Ah,
mil
T. *A*
Aufe
C. *N*
han
Mitt
T. *N*
igit
C. *Ha*
T. *Qu*
lum
An p
Vitia
P. *Co*
Capil
T. *A*
Cred
Præs
T. *N*

C.

Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modo:
Est mihi vltimum conclaue in ædibus quoddam retrò: *Aperit fallaciam.*
Huc est intrò latus lectus, vestimentis stratus est.
C. Quid postquam hoc est factum? M. dictum, factum, huc abijt Clitipho. *Dictu factum. prouerbiū celeritatem indicans.*
C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.
C. Sola? M. sola. C. perij. M. vbi abiere intrò, operuere ostium. C. hem, *Argumēt. quinta amoris linea.*
Clinia hæc fieri videbat? M. quid ni? vnà mecum simul.
C. Filij est amica Bacchis, Menedeme: occidi. *Honesta in re turpi insultātio in senem.*
M. Quamobrem? C. decem dierum vix mihi est familia.
M. Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?
C. Immo quòd amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
*Quenquam ne animo tam * communi esse, aut leni putas,* **al. comi*
Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, hæ.
Quid ni? quo verba faciliùs dentur mihi. *Chremes indignatur in seipsum.*
C. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedêre, vbi possem præsentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi. *Aposiopesis iratæ familiaris.*
At ne illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam. M. non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundia,

mum est, & tua pompa
Eo traducenda est. B.*quam rem agis, scelus?* S.*egóne? argentum cudo,*
Quod tibi dem. B.*dignam me putas, quam illudas?* S.*non est temerè.*
B. *Etiámne tecum hîc res mihi est?* S. *minimè: tuum tibi reddo.*
Leuitas meretricis facile persuasæ.
B.*Eatur.* S.*sequere hâc. heus Dromo.* D.*quis me volt?* S.*Syrus.* D.*quid est rei?*
S. *Ancillas omneis Bacchidis traduce hinc ad vos properè.*
D.*Quamobrem?* S. *ne quæras: & ferant, quæ secum huc attulerunt.*
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum:
Næ ille haud scit, hoc paullum lucri, quantum ei damni adportet.
Tu nescis quod scis Dromo, si sapies. D.*mutum dices.*

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rursum miseretur, ob traductam ad illum cum omni pompa sumptuosam Bacchidem, quam Cliniæ, non sui filij amicam putat.

Obiter & Chremes producitur, vt magis appareat quantum fallatur.

Iambici Senarij.

CHREMES. SYRVS.

Ita me dij amabunt, vt nunc Menedemi vicem
Miseret me, tantum deuenisse ad eum mali.

Illanc

Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet,
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verùm vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optumè eccum. S.*cesso hunc adoriri?* C.*Syre.* S.*hem.* — *Adoritur qui insidiosè celeriter inuadit.*
CH. *Quid est?* S. *te mihi ipsum iamdudum optabam dari.*
CH.*Videre egisse iam nescio quid cum sene.*
S.*De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.*
CH.*Bonan' fide?* S.*bona hercle.* CH.*non possum pati* — *Blāda attrectatio.*
Quin tibi caput demulceam: accede huc Syre,
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S.*At si scias quàm scitè in mentem venerit.*
C.*Vah, gloriare euenisse ex sententia?*
S.*Non hercle verò, verum dico.* C.*dic, quid est?* — *Ironicôs verum dicit. Nam per eā veritatē senes falluntur.*
S.*Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem*
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
C.*Probè.* S. *dic sodes.* C.*nimium inquam.* S.*immo sic satis.*
Sed porrò ausculta, quod superest fallaciæ. — *Altera fallacia pars.*
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam:
Sibi complacitam eius formam, postquàm aspexerit:
Hanc se cupere vxorem. C.*modò quæ inuenta est?* S.*eam.*
Et quidem iubebit posci. C.*quamobrem istuc, Syre?*

Nam

Nam prorsus nihil intellego. S. hui tardus es.
Increpat Chremetis tarditatẽ. C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atq; vestem, qui: tenésne? C. comparet?
S. Idipsum. C. at illi ego neq; do, neq; despondeo.
Ellipsis. S. Non? quamobrem? C. quamobrem? me rogas? homini. S. vt lubet.
Non ego perpetuò dicebam, illam illi vt dares,
Verùm vt simulares. C. non mea est simulatio.
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon' cui daturus non sim, vt ei despondeam?
S. Credebam. C. minimè. S. scitè poterat fieri.
Ab auctoritate Chremetis comu loquutio. Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eo cœpi. CH. credo. S. cæterùm equidem istuc, Chreme,
Aequi, boniq; facio. C. atqui tum maximè
Volo te dare operam, vt fiat, verùm alia via.
Mira arte argento emungit senem. S. Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Soluit rationes obijciendas. Num iussi? num illa oppignorare filiam
Meam me inuito potuit? verùm illud Chreme,
** al. iniuria.* Dicunt: IVS SVMMVM, sæpe summa* malitia est.
C. Haud faciam. S. immò alijs si licet, tibi non licet:
Omnes in lautate, & bene parte aucta putant.
Persuasus Chremes argentum exhibet. CH. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potiùs. C. quamobrem? S. quia enim in eum suspicio est
Translata amoris. C. quid tum? S. quia videbitur
Magis verisimile id esse, quum hic illi dabit:

Et

Et simul conficiam faciliùs ego quod volo.
Ipse adeò adest: abi, effer argentum. C. *effero.*

Cōficiam, pro efficiā, verba celeritatem indicātia.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

ARGVM.

Irascitur Clitipho, à Syro placatur, eidem præscribente, quibus vti mox debeat verbis, & oratione apud patrem pro amica ab illo argentum accepturus.

Iambici senarij.

CLITIPHO. SYRVS.

NVLLA EST *tam facilis res, quin difficilis siet,*
Quam inuitus facias: vel me hæc deambulatio
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit.
Nec quicquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te quidem omnes dij deæq; quantum est, Syre,
Cum tuo isto inuento, cum q; incepto perduint.
Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
Vbi me excarnifices. S. *i n'hinc. quò dignus es,*
Quàm pæne tua me perdidit proteruitas?
C. *Vellem hercle factum: ita meritus.* S. *meritus? quomodo?*
Næ me istuc ex te priùs audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
C. *Quid igitur dicam tibi vis? abijsti, mihi*
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
S. *Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi*
Tua Bacchis? CL. *apud nos.* S. *non.* CL. *vbi ergo?*

Imprecatio nimiū inconsiderati amātis.
Terribiliter pronūciandum.
Ingens amātis ardor.
Serui mirè exprāpta calliditas.

S. *ad*

s.ad Cliniam.

c.Perij. s.bono animo es, iam argentum ad eam defers,
Quod ei es pollicitus. c. garris, unde? s. à tuo patre.
c. Ludis fortasse me. s. ipsa re experibere.
c. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te, Syre.
s. Sed pater egreditur: caue quicquam admiratus sis
Qua causa id fiat, obsecundato in loco.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS QVARTI, SCENA VI.

ARGVM.

Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni. Ad postremum queritur de sumptu faciendo filiæ causa.

Ejusdem generis.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Audacia & arrogãtia serui herili filio, heroq; ipsi imperãtis.

VBi Clitipho nunc est? s. eccum me, inque. cl. eccum hîc tibi.
ch. Quid rei esset, dixtin' huic? s. dixi pleraque omnia.
ch. Cape hoc argentum, ac defer. s. i, quid stas lapis?
Quin accipis? cl. cedò sane. s. sequere hac me ocyus,
Tu hîc nos, dum eximus, intereà opperibere:
Nam nihil est, illic quod moremur diutiùs.
ch. Minas quidem iam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta ac praua fiunt moribus?

Tenax cõqueritur de damno per filiam aucto.

Mihi

Mihi nunc relictis rebus inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVARTI, SCENA VII.

ARGVM.

Iucundum habet errorem Chremetis: qui Menedemum falli putat, dum ipse fallitur.

Eiusdem generis.

MENEDEMVS. CHREMES.

Multò omnium nunc me fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, quum te intellego
Resipiscere. C. *vt errat?* M. *teipsum quærebam, Chreme:*
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
C. *Cedo, quid vis faciam?* M. *inuenisti hodie filiam.*
C. *Quid tum?* M. *hanc vxorem sibi dari volt Clinia.*
C. *Quæso, quid hominis es?* M. *quid?* C. *iámne oblitus es*
Inter nos quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. *scio.*
C. *Ea res nunc agitur ipsa.* M. *quid narras, Chreme?*
C. *Imò hæc quidem, quæ est apud te, Clitiphonis est*
Amica. M. *ita aiunt.* C. *& tu credis?* M. *omnia.*
C. *Et illũ aiunt velle vxorem, vt quum desponderim,*
Des qui aurum ac vestem, atque alia quæ opus sunt, comparet.
M. *Id est profectò, id amicæ dabitur.* C. *scilicet*
Daturum. M. *vah frustra igitur sum gauisus miser.*
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.

Sēsim pergit eò, vt palàm fiat errasse Chremetē, vt in epitasi fabula omnia seruulum consilia fallāt.

Quæso, obiurgatoriũ est.

Credit se intelligere fallaciam.

Quid

Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?

Corripit patrem de nimia indulgentia.

C. *Aegrè? nimium illi, Menedeme, indulges.* M. *fine,*
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.
C. *Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.*
M. *Dicam. quid deinde?* C. *me facturum esse omnia:*

Hoc mirificè placebit Cliniæ.

Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M. *hem, istuc volueram.*
C. *Tanto ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis*
Quàm ocyssimè vt des. M. *cupio.* C. *næ tu propediem,*
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc vti sunt, cautim & paulatim dabis,
Si sapies. M. *faciam.* C. *abi intrò: vide quid postulent.*
Ego domi ero, si quid me voles. M. *sanè volò:*
Nam te scientem faciam quicquid egero.

ACTVS QVINTI. SCENA I.

ARGVM.

Ad exitum iam properante Comœdia, Syri fallacia detegitur, vt Cliniæ nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit.

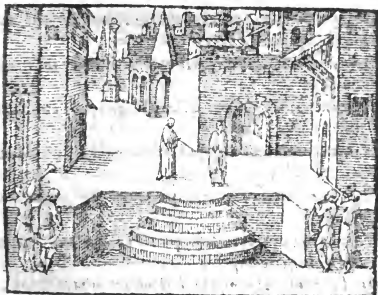
Partim Trochaici Tetrametri Catalectici: partim Iambici Senarij.

MENEDEMVS. CHREMES.

Facetum exordium stultitiam Chremetis declaratyrum.

EGo me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio:
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes,
Hoc mihi præstat. in me quiduis harū rerū conuenit,

Quæ

Quæ sunt dicta in stultum. Caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illum nihil potest: nam exuperat eius stultitia omnia hæc.
C. *Obe iam desine deos, vxor, gratulando obtundere,*
Tuam esse inuentam gnatam: nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nihil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iamdudum interim illhic gnatus cessat cum Syro?
M. *Quos ais homines, Chreme, cessare?* C. *ehem, Menedeme, aduenis?*
Dic mihi Cliniæ, quæ dixi, nuntiâstin'? M. *omnia.*

Conuicia in stultũ.

Ingenium Sostratæ stupidum notat.

Ga... ...

O CH. Quis

CH. Quid ait? M. gaudere adeò occepit, quasi qui cupiunt nuptias.

Interjectio profusi cachinni. C. Ha, ha, he. M. quid risisti? C. serui venere in mentem Syri

Metaphora à figulis. Calliditates. M. itá ne? C. voltus quoque hominum fingit scelus.

M. Gnatus quòd se aßimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem istuc mihi

Veterator, qui vetus est in astutia. Venit in mentem. C. veterator. M. magis si magis nôris, putes

Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane, hoc priùs scire expeto,

Quid perdideris: nam vbi desponsam nuntiâsti filio,

Continuò iniecisse verba tibi Dromonem, scilicet,

Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum vt dares.

M. Non. C. quid non? M. non inquam. C. neq; ipse gnatus? M. nihil prorsum Chreme.

Magis vnum etiam instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.

Faceta in deceptum ironia. C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidē quicquam? M. nihil.

C. Quamobrem? M. nescio equidem. Sed te miror, qui alia tam planè scias.

Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filiū,

Vt ne paullulum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.

Occupatio. C. Quid ais? M. mitto iam osculari atque amplexari: id nihil puto.

C. Quid

C. *Quid est, quod ampliùs simuletur?* M. *vah.* C. *quid est?* M. *audi modò:*
Est mihi vltimum conclaue in ædibus quoddam retrò:
Huc est intrò latus lectus, vestimentis stratus est.
C. *Quid postquam hoc est factum?* M. *dictum, factum, huc abijt Clitipho.*
C. *Solus?* M. *solus.* C. *timeo.* M. *Bacchis consecuta est illico.*
C. *Sola?* M. *sola.* C. *perij.* M. *vbi abiere intrò, operuere ostium.* C. *hem,*
Clinia hæc fieri videbat? M. *quid ni? vnà mecum simul.*
C. *Filij est amica Bacchis, Menedeme: occidi.*
M. *Quamobrem?* C. *decem dierum vix mihi est familia.*
M. *Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?*
C. *Immo quòd amicæ.* M. *si dat.* C. *an dubium id tibi est?*
*Quenquam ne animo tam * communi esse, aut leni putas,*
Qui se vidente amicam patiatur suam? M. *ha, ha, he.*
Quid ni? quo verba faciliùs dentur mihi.
C. *Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.*
Quot res dedêre, vbi possem præsentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At ne illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam. M. *non tu te cohibes? non te respicis?*
Non tibi ego exempli satis sum? C. *præ iracundia,*

Aperit fallaciam.

Dictu factum. prouerbium celeritatem indicans.

Argument. quinta amoris linea.

Honesta in re turpi insultatio in senem.

*al. comi.

Chremes indignatur in seipsum.

Aposiopesis irato familiaris.

Menedeme, non sum apud me. M. tene istuc loqui?
Nonne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. Quid faciam? M. id quod me fecisse aiebas parum:
Fac te esse patrem sentiat, fac vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. Imò abeat potiùs multò quouis gentium,
Quàm hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem.
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,
Menedeme, mihi illæc verò ad rastros res redit.
M. * Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Pòst, & id ingratum. C. ah, nescis quàm doleam. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. imò & gener & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? C. dotis? M. ita dico. C. ah. M. Chreme,
Nequid vereare, si est minus: nil dos nos mouet.
C. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:
Sed ita dictu opus est, si me vis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quā rem agis?
C. Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego verò quamobrem id

Recolit ac retorquet consilium datum.

Verba rigidi patris.

* Rinius sic legit. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?

Tacemus consilia, reticemus dolores, obticemus quorū nos pudet.

id facias, nescio.

C. *Egóne? vt illius animum, qui nunc luxuria & lasciuia* *Consilium Chremetis perturbati.*

Diffluit, retūdam, redigam, vt quò se vortat, nesciat.

N. *Quid agis?* C. *mitte. sine me in hac re gerere mihi morem.* M. *sino.* *Nouum periculum Clitiphonis, ne motus illi superiores repentè consilescant.*

Itáne vis? C. *ita.* M. *fiat.* C. *at iam vt vxorem accersat, paret.*

Hic, ita vt liberos est æquom, dictis confutabitur.

Sed Syrum. M. *quid eum?* C. *egóne? si viuo, adeò exornatum dabo,*

Adeò depexū, vt, dum viuit, meminerit semper mei,

Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.

Non (ita me Dij ament) auderet facere hæc viduæ mulieri, *Prouerbium.*

Quæ in me fecit.

ACTVS QVINTI, SCENA II.

ARGVM.

Clitiphonem filium obiurgat propter amicam pater: idq; adeò fit, vt sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta vxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, exitum euentumq; negotij machinatur.

Trochaici & Iambici Tetrametri: hi Acatalectici, illi Catalectici.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

Clitipho relatu Menedemi se à patre abdicatū credit.

ITáne tandem quæso est, Menedeme, vt pater
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?

Ab exemplo vulgi. Volgò id faciant. M. scio tibi esse hoc grauius multò, ac durius,

Beneuolentiæ indicium. Cui fit: verùm ego haud minus egrè patior id, qui nescio:

Nec rationē capio, nisi quòd tibi bene ex animo volo. CL. hic

Patrem astare aiebas? M. eccum. CH. quid me incusas Clitipho?

Quicquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ:

Carpit filium de delicijs. Vbi te vidi animo esse omisso, & suauia in præsentia

Quæ essent, prima habere, neq; consulere in longitudinem:

A necessario. Cepi rationem, vt neq; egeres, neq; vt hæc posses perdere.

Vbi cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,

Abi ad proximos tibi qui erant: eis commisi, & credidi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium. Clitipho:

Victus, vestitus, quò in tectum te receptes. CL. hei mihi.

CH. Satius est quàm teipso hercle hæc possidere Bacchidem.

Accusatio sui ipsius. S. Disperij, scelestus quantas turbas conciui insciens!

CL. Emori cupio. CH. priùs quæso disce, quid sit viuere:

Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.

Eclipsis. S. Here, licétne? CH. loquere. S. at tutò. CH. loquere

S. qui

S. *quæ ista est prauitas,* *Transfert culpam omnẽ in se.*
Quæ ve est amentia? quod peccaui ego, id obesse huic? C. *ilicet,*
Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu arã tibi,
Neq; precatorem parâris. S. *quid agis?* C. *nihil succẽseo,*
Nec tibi, nec huic: nec vos est æquõ, quod facio, mihi.
S. *Abijt. vah rogasse vellem.* CL. *quid?* S. *vnde mihi peterem cibum:*
Ita nos abalienauit, tibi iam esse ad sororẽ intellego.
CL. *Adeón' rem rediisse, vt periculum etiam* famis mihi sit, Syre?* *Extremũ miseriarũ fames.* **al. fama*
S. *Modò liceat viuere, spes est.* CL. *quæ?* S. *nos esuritũros satis.*
CL. *Irrides in re tanta: neq; me quicquam consilio adiuuas?*
S. *Immo & ibi nunc sum, & vsq; dudum id egi, dum loquitur pater:*
Et quantum ego intellegere possum. CL. *quid?* S. *non aberit longiùs.* *Præ nimia affectatione intercipit sermonẽ.*
CL. *Quid id ergo?* S. *sic est, non esse horum te arbitror.* CL. *quid istuc Syre?*
Satin' sanus es? S. *ego dicam quod mi in mentem, tu dijudica.* *Callidum Syri cõsilium, quo catastrophen machinatur.*
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset te, indulgebant, tibi dabant: nunc filia
Postquam est inuenta vera, inuenta est causa, qua te expellerent.
CL. *Est verisimile.* S. *an tu ob peccatum hoc esse illum* *Facilè assentitur.*

iratum putas?

Materna in filios indulgētia.

CL. *Non arbitror.* S. *nunc aliud specta: matres omnes filijs*

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent esse: id non fit. CL. *verum quid ergo nunc faciam Syre?*

S. *Suspicionem quare ex illis istanc: rem profer palam.*

Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut

Scibis cuius sis. CL. *rectè suades, faciam.* S. *sat rectè hoc mihi in*

* quàm minima, sic legit Valla.

*Mentem venit: namq; adolescens * quàm maximè spe situs erit,*

Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas.

Et iam haud scio ánne vxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.

Eclipsis.

Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio: adhuc quod factum est,

Miror non iussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam, eum

Precatorē, id est intercessorem.

Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI. SCENA III.

ARGVM.

Chremes filij occasione vxorem obiurgat: & mordacibus dictis impetit, salibusq; non illepidis, & maternum animum in hac scena ob oculos ponit Terentius.

Eiusdem rationis, præter Dimetrum vnum.

SOST

SOSTRATA. CHREMES.

PRofectò nisi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:

Idq́; adeò miror, quî tam ineptum quicquam potuerit tibi

Venire in mentem, mi vir. CH. *oh, pergin' mulier esse? vllam ego*

Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris, Sostrata? at

Si rogitem iam quid est, quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias.

In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. *ego nescio.*

CH. *Imò scis potiùs, quàm quidem redeat ad integrũ eadem oratio.*

S. *Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.*

C. *Non postulo: iam loquere: nihilominus ego hoc faciam tamen.*

S. *Facies?* C. *verum.* S. *non vides quantum mali ex ea re excites?*

Subditum se suspicatur. C. *ain' tu subditum?* S. *certè, sic erit*

Mi vir. C. *Confitere tuum non esse.* S. *au, obsecro te, istuc nostris inimicis siet.*

Egón' confitear meum non esse filium, qui sit meus?

C. *Quid? metuis, ne non, quum velis, conuincas esse illum tuum?*

S. *Quòd filia est inuenta?* C. *non, sed, quod magis credendum siet,*

Homo. per cõtemptũ, & id cum stomacho pronunciandum.

Notat mulierũ importunitatem.

Repetitio verbi cum stomacho.

Imprecatio.

Notat uxoris mores ex filij moribus.

Quòd est consimilis moribus. —
Facilè conuinces ex te natum: nã tui similis est probè.
Nam illi nihil vitij est relictum, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur: quàm seuerus: rem quum videas, censeas.

ACTVS QVINTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: qua ratione hanc admodum reddit sollicitam. Chremes contumeliosè filium obiurgat.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

Valebat ad matrẽ consilium hoc, propterea mater producitur.

SI vnquam vllum fuit tempus, mater, quum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
Eius vt memineris, atque inopis nunc te miserescat mei:
Quod peto, & volo, parenteis meos vt commonstres mihi.

Verba matris consternatæ.

S. *Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuũ,*
Alienum esse te. CL. *sum.* S. *miserã me, hoccine quæsîsti obsecro?*

Iurandi vetus mos parẽtum.

Ita mihi atque huic sis superstes, vt ex me, atq; hoc natus es.
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum ex te audiam.

CH. At

CH. *At ego, si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.* *Asperitas patris.*

CL. *Quos?* CH. *si scire vis, ego dicā: gerro, iners, fraus, helluo,* *Contumeliosè in abiectissimū quemque.*

Ganeo, damnosus: crede, & nostrum te esse credito.

CL. *Non sunt hæc iam dicta parentis.* CH. *non si ex capite sis meo*

Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea causa magis

Patiar, Clitipho, flagitijs tuis me infamem fieri.

S. *Dij isthæc.* CH. *nescio Deos: ego quod potero, enitar sedulò.* *Deos nescio, iratorum more hæc.*

Quæris id quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri

Quomodo obsequare: & serues, quod labore inuenerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet

Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo *Catastrophe.*

Facere piguit. CL. *eheu, quàm ego nunc totus displiceo mihi:*

Quàm pudet: neque quod principium inueniam ad placandum scio.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

ARGVM.

Menedemi interuentu post turbationes tranquilla fiunt omnia: volenti datur Clitiphoni vxor Archonidis filia, Syro à Chremete ignoscitur.

Trochaici Tetrametri, Iambicis quibusdam admistis.

MEN

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

Menedemus solus hæc secum. ENimuero Chremes nimis grauiter cruciat adolescentulum,

Nimisq; inhumanè: exeo ergo, vt pacem conciliem. optumè

Ipsos video. CH. ehem Menedeme, cur non accersi iubes

Filiā, vt nubat scilicet Cliniæ. Filiam, & quod dotis dixi, firmas? S. mi vir, te obsecro

Ne facias. CL. pater, obsecro vt mihi ignoscas. M. da veniam Chreme:

Sine te exorem. CH. egón' mea bona vt dem Bacchidi dono sciens?

Mirè sibi ignosci postulat. Non faciam. M. at id nos non sinemus. CL. si me viuom vis pater,

Ignosce. S. agè Chreme mi. M. agè quæso, ne tam obfirma te, Chreme.

Metaphora à repagulo occludendo. C. Quid istuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.

M. Facis vt te decet. CH. ea lege hoc adeò faciam, si facit id,

Pater, vox deliberantis. Quod ego hunc æquom censeo. CL. pater, omnia faciam, impera.

CH. Vxorem vt ducas. C L. pater. C H. nihil audio. M. ad me recipio,

Faciet. CH. nihil etiam audio ipsum. CL. perij. S. an dubitas Clitipho?

CH. Immo vtrum vult. M. faciet omnia. S. hæc dum incipias,

incipias, grauia sunt,
Dumq; ignores : vbi cognôris, facilia. CL. *faciam pater.*
S. *Gnate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,*
Filiam Phanocratæ nostri. CL. *rufámne illam virginem,*
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
CH. *Eia vt elegans est, credas animum ibi esse.* S. *aliam dabo.*
CL. *Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum*
Quam volo. S. *nunc laudo te gnate.* CL. *Archonidis filiam.*
S. *Perplacet.* CL. *pater hoc nunc restat.* CH. *quid?* CL. *Syro ignoscas volo,*
Quæ mea causa fecit. CH. *fiat. Vos valete, & plaudite.*

Blanda matrum suasio.

Deformis puellæ descriptio.

Syro ignoscitur.

FINIS HEAVTONTIM.

ARGVMENTVM ADELPHORVM.

PROTASIS.

ERIPVERAT Æschinus lenoni muliérculam fratri gratificatus, qui illam amabat. Id postquam rescivit Demea, aspero & incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Æschinum dederat adoptandum, expost

expoſtulat, queriturq; ejus indulgentia corrumpi. Periclitantur itaque Æſchinus & ſeruuli, quomodo lenoni ſatisfiat: quomodo celetur Demea, ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat. Neq; enim tam ipſe ſibi quàm frater curæ eſt.

Præterea amabat ingenuam quandam Æſchinus, cui fidem dederat, vxorem ſe ducturum eſſe: quæ poſtquàm raptam audiuit pſaltriam, grauiter perturbata eſt, metuens ne deſereretur. Habet hæc pars mira conſilia, miras technas ſerui, quibus fallitur Demea.

EPITASIS.

Reſciſcit Demea vitium oblatum eſſe ingenuæ ab Æſchino, ea verò de re miram tragœdiam excitat. Magis commouetur poſtquàm deprehendit Cteſiphoni cum pſaltria rem eſſe. Miſerè etiam angitur Æſchinus, quum in diſcrimen venit, ne vxore excidat.

CATASTROPHE.

Hæ turbæ omnes prudétia & manſuetudine Mitionis ſedantur. Primas itaq; in hac fabula ſenes habent. Confertur enim cum aſpero & inclementi patre, vrbanus & comis pater: & huc omnia ſpectant, vt appareat in re domeſtica, publica, commerciis hominum, vbique nullam eſſe neque vtiliorem, neque grauiorem virtutem comitate. Conſtat autem hæc comœdia magna ex parte accuſationibus, & excuſationibus: crebras habet querelas, & pæne tragica pathe. Quare in primis conducit ejus lectio ad locupletandam facundiam.

ADELPHORVM PERSONÆ.

MITIO, ſenex, ἀπὸ τῆς μήτιδος, à mente & conſilio, vel ἀπὸ μειλιχοῦ, quòd in eo omnia ſint mitia, depreſſa & placida.

SYRVS, ſeruus, gentile nomen.

GETA, ſeruus, gentile, à Getis, qui poſtea Gothi.

DEMEA,

DEMEA, senex, ἀπὸ τοῦ δήμου, antiquis homo moribus, & popularis status amans.

CTESIPHO, adolescens ἀπὸ τῆς κτήσεως φῶς, patrimonij splendor.

HEGIO, senex, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, à ductu, seu principatu.

SANNIO, leno, à sannis, vel potiùs ἀπὸ τοῦ σαυνίου, ab hasta, qua valere à jocantibus dicebatur.

SOSTRATA, matrona.

DROMO, seruus.

AESCHINVS, adolescens,

CANTHARA, nutrix, à cantharo, nomen aptum nutricibus quæ ferè bibulæ sunt.

PAMPHILA, puerpera.

Sequentium tantum hic mentio fit.

BABYLO, vel fortè BABYLA, βαβύλας, futilis. Videtur Trapezitæ nomen fuisse.

STORAX, vel Styrax, seruus olidus, per antiphrasim, qum styracis odor sit longè optimus.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Dvos quum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeschinum,
Sed Ctesiphonem retinet, hunc citharistriæ
Lepôre captum sub duro ac tristi patre
Frater celabat Aeschinus: famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidemq́; dederat, hanc sibi vxorem fore.

Demea

Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam: potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

ADELPHI TERENTII.

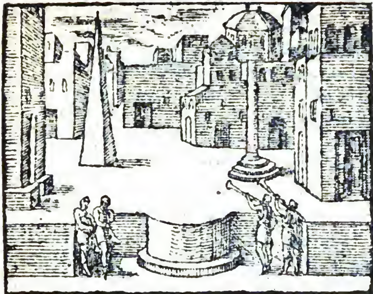
ACTA LVDIS FVNERALIB. Q. FAB. MAXIMO, P. COR. AFRICANO AEDIL. CVRVL. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTVMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. TIBIIS SERRANIS. FACTA GRAECA MENANDRV, L. ANITIO. M. CORNELIO COSS. ANNO AB VRBE COND. D. XCIIII.

PROLOGVS. *Trimetri omnes.*

Narratio

Postquam poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus:

Inditio

Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices:
Laudin', an vitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est:
Eam commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adolescens est, qui lenoni eripuit
Meretricem in prima fabula eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam. pernoscite,
Furtúmne factum existimetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentia est.
Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueq; vnà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam: quum illis placet,

Diphilus poëta comicus fuit. Græca Latino stylo ornauit.
Alia defensio.
Inuersio.
Horũ expositio petenda ex Donato suprà in vita Terentij.

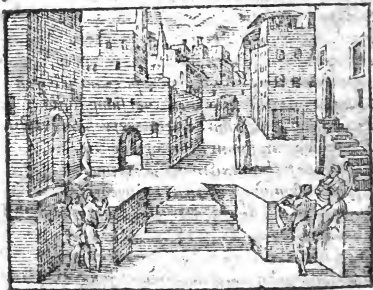
Qui vobis vniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsus 'st sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient:
In agendo partem ostendent: facite æquanimitas
Poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

ARGVM.

Admodum est sollicitus Mitio, quòd nondum à cœna redierit filius Æschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate plus quàm asperitate parentes proficere. *Iambici Senarij.*

MITIO, *senex.*

Storax,

STorax, non rediјt hac nocte à cœna Aeſchinus,
Neq; ſeruulorum quiſquã qui aduorſum ierant?
Profectò hoc verè dicunt, ſi abſis vſpiam,
Aut vbi ſi ceſſes, euenire ea ſatius 'ſt,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa quæ parentes propitij.
Vxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi:
Et tibi bene eſſe ſoli, quum ſibi ſit malè.
Ego quia non rediјt filius, quæ cogito?
Quibus nunc ſollicitor rebus: ne aut ille alſerit,
Aut vſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid: vah, quenquàm ne hominem in animo inſtituere, aut
Parare, quod ſit charius, quàm ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic non natus eſt, ſed ex fratre: is adeò
Diſſimili ſtudio eſt, iam inde ab adoleſcentia.
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atq; otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Vxorem nunquam habui: ille contrà hæc omnia:
Ruri agere vitam, ſemper parcè ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo: inde ego hunc maiorem adoptaui mihi,
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto, ſolum id eſt charum mihi.
Ille vt item contra me habeat, facio ſedulò.
Do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere: poſtremò aliј clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,

Mitio hac narratione exponit ſuã erga filium voluntatem, ſua conſilia de educatione: exponit item cõſilia Demea.

Orditur autẽ narrationẽ à collatione, quæ exaggerat curam, & amorẽ erga filium.

Mitionis vita clemens & otioſa.

Demeæ vita laborioſa & auſtera.

Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit: tantò magis audebit ceteros.
Epiphonema. PVDORE ET LIBERALITATE *liberos*
Retinere satius esse credo, quàm metu.
Fratris consilia. *Hæc fratri mecum non conueniunt, neq; placent.*
Venit sæpe ad me clamans, Quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
**al. indulgis.* *Vestitu nimium * indulges, nimium ineptus es.*
Nimium ipse durus est præter æquumq; & bonum.
Retorquet correptionem, contrarium inferendo. ET ERRAT LONGE, *mea quidem sententia,*
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum:
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clàm, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit:
Studet par referre: præsens, absensq; idem erit.
Indulgentia affectum ad disciplinã reuocat. *Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium,*
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Hic Senarius perficitur initio scenæ sequentis. *Sed éstne hic ipsus de quo agebam? & certè is est.*
Nescio quid tristem video: credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire, Demea,
Gaudemus.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA II.

ARGVM.

Demea Æschinum absentem petulantiæ grauiter accusat; excusat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hîc attende lenem Mitionem, asperum Demeam induci à Terentio.

Iambici Senarij.

DEMEA, *senex.* MITIO.

Congressio senum, qui velut superiorem Mitionis orationem cõprobat, & amplificat.

Propositio generalis.

HEm opportunè: teipsum quærito.
MIT. *Quid tristis es?* DE. *rogas me? vbi nobis Aeschinus*
Siet, quid tristis ego sim? M. *dixín' hoc fore?*
Quid fecit? D. *quid ille fecerit? quem neq; pudet*
Quicquam, neq; metuit quenquam, neq; legem putat
Tenere se vllam: nam illa, quæ antehac facta sunt,
Omitto: modò quid designauit? M. *quidnam id est?*
D. *Fores effregit, atq; in ædeis irruit*
Alienas: ipsum dominum, atq; omnem familiam
Multauit vsq; ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat. clamant omnes indignißimè
Factum esse: hoc aduenienti quot mihi, Mitio,
Dixere? in ore est omni populo. denique;
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum at sobrium?
Nullum huius simile factum: hæc quum illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi sinis.

Amplificatio ab exemplo.

Excusatio facti per consultationem.

M. HOMINE IMPERITO *nunquam quicquam iniustius,*
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

D. *Quorsum istuc?* M. *quia tu, Demea, hæc malè iudicas.*

Id plerũq; vsu venit.

Non est flagitium (mihi crede) adolescentulum
Scortari, neq; potare, non est, neq; fores

Dissimulatio callida Mitionis, qua placare fratrẽ conatur.

Effringere. hæc si neq; ego neq; tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos: tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
Iniurium est: nam si esset vnde id fieret,
Faceremus. & tu illum tuum, si esses homo,

Tragica exclamatio cũ indignantis repetitione.

Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm vbi te expectatum eiecisset foras,
Alieniore ætate post faceret tamen.
D. *Prò Iuppiter, rediges tu homo me ad insaniam.*
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. *ah,*

Argumẽtatio per inductionem.

Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
Is meus est factus: si quid peccat, Demea,
Mihi peccat, ego illi maxumam partem feram.

** Varro lib. 6. de Orig. legit, Scortatur, potat, &c.*

**Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.*
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum:
Vbi non erit, fortasse excludetur foras.
Fores effregit? restituentur: discidit
Vestem? resarcietur: est (Dijs gratia)

Peroratio.

Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
Postremò aut desine, aut cedò quem vis arbitrum:

Plus laudis consilij, quàm natura cõsequuntur.

Te plura in hac re peccare ostendam. D. *hei mihi,*
Pater esse disce ab alijs, qui verè sciunt.
M. *Natura tu illi pater es, consilijs ego.*
D. *Tun' consulis quicquam?* M. *ah, si pergis abiero.*

D. Sicciue agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ est mihi. M. & mihi curæ est: verum Demea,
Curemus æquam vterq; partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah, Mitio.
M. Mihi sic videtur. D. quid istuc? tibi si istuc placet, *Concessio ironica.*
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M. rursum Demea,
Irascere? D. ah non credis? repeton' quem dedi?
Aegre est. alienus non sum, si obsto. hem desino.
Vnum vis curem, curo: & est Dijs gratia,
Quum ita, vt volo, est iste tuus. ipse sentiet *Iste per cõtemptum.*
Posterius: nolo in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neq; omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen *Correptio dissimulationis post discessum Demeæ.*
Nonnihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere
Me ægre pati illi nolui: nam ita est homo:
Quum placo, aduorsor sedulo, & deterreo:
Tamen humane vix patitur: verum si augeam, *Argumẽtum a cõtrario.*
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profecto cum illo. etsi Aeschinus
Nonnullam in hac re nobis facit iniuriam. *Reprehensiones leues.*
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam,
Gaudebam. ecce autem de integro: nisi quicquid est *Aposiopesis.*
Volo scire, atq; hominem conuenire, si apud forum est.

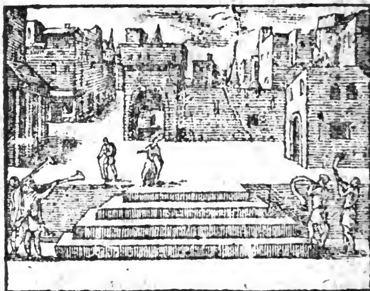
ACTVS SECVNDI, SCENA I.

ARGVM.

Senibus omissis describitur Æschini factum, jurgantis cum lenone. Nec error est Poëtæ, quòd hîc fiant, quæ facta esse Demea dixit, qui fortasse rumore nuncio acceperat fecisse Æschinum, quod facturum ille seminatus fuerat.

Iambici Octonarij, partim Catalectici, partim Acatalectici, & Trochaici Tetrametri Catalectici. Vnus præterea Dimeter.

SANNIO, *leno*. AESCHINVS.

Omissis senibus describitur Æschini factũ iurgantis cũ lenone, estque hac periculi protasis.

Obsecro populares, ferte misero atq; innocenti auxilium.

Subuenite inopi. AE. *otiose: nunc iam illico hîc cõsiste.*

Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero,

adero, hic te tanget.

S. *Ego istam inuitis omnibus.*

AE. *Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.*

S. *Aeschine audi, ne te dicas fuisse ignarum meorum morum,*

Leno ego sum. AE. *scio.* SA. *at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.*

Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi

Factam esse, huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar.

Neq; tu verbis solues vnquam, quod me mihi malè feceris.

Noui ego vestra hæc, nollem factum: dabitur iusiurandum esse te

Indignum iniuria hac: indignis quum egomet sim acceptus modis.

AE. *Abi præstrenuè, ac fores aperi.* SA. *cæterùm hoc nihil facis.*

AE. *Intrò nunc iam.* SA. *at enim non sinam.* AE. *accede illhuc Parmeno.*

Nimium abisti isthòc: hic propter hunc assiste: hem sic volo.

Caue nunc oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.

S. *Istuc volo erga ipsum experiri.* AE. *hem serua, omitte mulierem.*

Non malum fingit lenoni præter cõsuetudinem. Huius, vel stipulam, vel summũ digiti ostendens dicit.

Abi, ad Parmenonem concitatus loquitur.

Exclamatio vapulantis. S. *O facinus indignum.* AE. *geminabit nisi caues.* SA. *hei misero mihi.*

AE. *Non innueram: verùm in istam partem potiùs peccato tamen.*

I nunc iam. S. *quid hoc rei est? regnúmne, Aeschine, hîc tu possides?*

AE. *Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.*

S. *Quid tibi rei mecum est?* AE. *nihil.* S. *quid? nostin' qui sim.* AE. *non desidero.*

Minus est attigisse, quam tetigisse. S. *Tetigin' tui quicquam?* AE. *si attigisses, ferres infortunium.*

S. *Quî tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?*

Commatio vehementior. *Responde.* AE. *ante ædeis non fecisse erit meliu' hîc conuicium.*

Nam si molestus pergis esse, iam intrò arripiere, atq; ibi

Vsq; ad necem operiere loris. S. *loris liber?* AE. *sic erit.*

S. *O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquam esse omnibus?*

Superbè contemnit dicta lenonis. AE. *Si satis iam debacchatus es, leno, audi si vis nunc iam.*

S. *Egó n' debacchatus sum in te, an tu in me?* AE. *omitte ista, atq; ad rem redi.*

S. *Quam rem? quo redeam?* AE. *iámne me vis dicere id, quod ad te attinet?*

Ironicôs. S. *Cupio, modò æqui aliquid.* AE. *vah, leno iniqua me non volt loqui.*

SA. *Leno sum fateor, pernicies cōmunis adolescentiū,*

Periurus,

Periurus, pestis: tamē tibi à me nulla est orta iniuria.
AE. *Nam hercle etiam id restat.* SA. *illuc quæso redi, quo cœpisti, Aeschine.*
AE. *Minus viginti tu illam emisti, quæ res tibi vertat male.*
Argenti tantum tibi dabitur. S. *quid, si ego illam nolo vendere,*
Coges me? AE. *minimè.* S. *namq; id metui.* AE. *neq; vendundam censeo,*
Quæ libera est: nam ego illam liberali assero causa manu.
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. *prô supreme Iuppiter,*
Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit, me inuito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier:
Verùm enim, quando benè promeruit, fiat: suum ius postulat.
Agè iam cupio, modò si argentū reddat: sed ego hoc hariolor:
Vbi me dixero dare tanti, testes faciet illico
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modò reddat: quanquam

Imprecatio.

Stultè negat se venditurum quod perdidit.

Liberalis causa, qua continet actionē libertatis.

Tragica exclamatio.

Aduerte quàm varijs subiaceant contumelijs turpes & abiecta huiusmodi personæ.

iniurium est:

Verum cogito id quod res est: quando eum quæstum occeperis,

Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.

Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

ARGVM.

Sannio queritur de iniuria sibi facta ab Æschino, & Syri consiliis eluditur.

Iambici partim Tetrametri, partim Senarij.

SYRVS, *seruus.* SANNIO.

Cõsilia serui, quibus eludit lenonem, atque cõmodè subiecit statũ concertationis, quæ fuit cum Æschino & lenone. prima autem verba sunt Syri ad Æschinum.

TAce, egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam

Bene dicat secum esse actum. quid istuc, Sannio, est, quod te audio

Cum hero nescio quid concertâsse? SA. *nunquam vidi iniquius*

Certationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.

Ego vapulando, ille verberando vsque ambo defessi sumus.

SY. *Tua culpa.* SA. *quid agerem?* SY. *adolescenti morem gestum oportuit.*

SA *Qui potui melius, quin hodie vsque os præbui?*

SYR. *age, scis quid loquar?*

PECVNIAM IN LOCO *negligere, maximum interd*

Interdum est lucrum. SA. *hui.*

SY. *Metuisti si nunc de tuo iure concessisses paululũ,*
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc fœneraret. SA. EGO SPEM *pretio non emo.*

SY. *Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines, Sannio.* *Metaphora ab aucupibus.*

SA. *Credo istuc melius esse: verùm ego nunquam adeò astutus fui,*
Quin quicquid possem, mallem auferre potiùs in præsentia. *Mos auarorum.*

SY. *Agè, noui tuum animum, quasi quidquam tibi sint viginti minæ,*
Dum huic obsequare. præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. *hem.*

SY. *Coëmisse hinc, quæ illhuc veheres multa: nauem conductam: hoc scio,*
Animus tibi pendet: vbi illinc spero redieris, tamen hoc ages.

SA. *Nusquam pedem. perij hercle, hac illi spe hoc inceperunt.* SY. *timet.* *Aposiopesis.*
Inieci scrupulum homini. S. *ô scelera. illuc vide,* *Metaphora à lapillis articulos vrgentibus.*
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum:
Ni ad mercatum veniam, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam, vbi illinc rediero, actum agam:
Nihil est, refrixerit res: nunc demum venis?
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,

Quàm

Quàm aut nunc manere tandiu, aut tum persequi.
SY. *Iámne enumerasti quoad te rediturum putes?*

Comploratio.

SA. *Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinum?*
Per oppreßionem vt hanc mihi eripere postulet?

Metaphora ab arbore resecta.

SY. *Labascit. vnum hoc habeo: vide si satis placet,*
Potius quàm venias in periculum, Sannio,
Seruésne, an perdas totum: dimidium face:
Minas decem corradet alicunde. SA. *hei mihi,*

Nunc conqueritur de iniuria, quum damnũ quoque sentit.

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil, omnes dentes labefecit mihi.
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defraudet? nusquam abeo. SY. *vt lubet.*

Diuertit se tandem ad preces.

Nunquid vis, quin abeam? SA. *imò hercle hoc quæso, Syre.*
Vtut hæc sunt facta, potius quàm lites sequar,
Meum mihi reddatur, saltem quanti empta est, Syre.
Scio te non vsum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. *sedulò*
Faciam. sed Ctesiphonem video: lætus est

Parasceue ad sequentem scenã.

De amica. SA. *quid quod te oro?* SY. *paulisper mane.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

ARGVM.

Ctesipho fratrem laudat, & commendat, agitq; gratias absenti pro accepto beneficio.

Tetrametri Iambici.

CTES

CTESIPHO, SYRVS.

Abs quiuis homine, quum est opus, beneficium accipere gaudeas.
Verùm enimuerò id demum iuuat, si quem æquom est benefacere, is facit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis certò scio,
Nunquam ita magnificè quicquam dicam, id virtus quin superet tua.
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror
Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.
SY. O Ctesipho. C. ô Syre, Aeschinus vbi est? SY. ellum, te expectat domi. C. hem.
SY. Quid est? C. quid sit? illius opera, Syre, nunc viuo: festiuum caput:
Omnia sibi qui postputârit esse præ meo commodo:
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit:
Nihil potè suprà, sed * quisnam foris crepuit? S. mane, ipse exit foras.

Spargitur in personas Aeschini factũ, idq; iam Ctesipho prædicat, nempe ad quem fructus redit. Summa fratris laudatio.

Veri fratris laudatio.

* Acron legit quidnam fores crepuit?

ACTVS SECVNDI, SCENA IIII.

ARGVM.

Colloquuntur fratres: agitur de pecunia reddenda lenoni, & paranda cœna.

Iambici Tetrametri.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

Vbi

Æschinus seruat aduersus lenonē superbiam.

VBi ille est sacrilegus? SA. mé ne quæris? numquidnam effert? occidi.
Nihil video. AE. ehem opportunè, teipsum quærito: quid fit, Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte verò tristitiam tuam.
CT. Ego illam facile verò omitto: qui quidem te habeam fratrem.
O mi germane, ah vereor coràm in os te laudare amplius,

Assentatores corā laudant.

Ne id assentandi magis quàm quòd habeam gratum facere existimes.
AE. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum

Insinuatio beneficij in periculo collati.

Redisse, vt si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
CT. Pudebat. AE. ah stultitia est isthæc, non pudor: tam ob paruolam
Rē, pæne ex patria: turpe dictu: Deos quæso vt istæc prohibeant.

Extenuatio delicti.

C. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iàm mitis est.

Mitis est, ex debacchante scilicet & austero.

AE. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intrò ad illam Ctesipho.
SA. Syre insta. SY. eamus: namq; hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,

Incōstāter à lenone dictum.

Quamuis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne time.

SA. At

SA. *At vt omne reddat.* SY. *omne reddet, tace modò, ac sequere hâc.* SA. *sequor.*

C. *Heus heus Syre.* SY. *hem quid est?* C. *obsecro hercule hominem istum impurissimum*

Quam primùm absoluitote, ne si magis irritatus siet,

Aliqua ad patrem hoc permânet, atque ego tunc perpetuò perierim.

SY. *Non fiet: bono animo esto: tu cum illa te intus oblecta interim,*

Et lectulos iube sterni nobis, & parari cætera.

Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.

C. *Ita quæso: quando hoc benè successit, hilarẽ hunc sumamus diem.*

Honesta in re turpi periphrasis.

Seruus magnificè loquitur.

ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Sollicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex Æschino grauida est, vicinum partum.

Iambici & Trochaici octonarij.

SOSTRATA. CANTHARA.

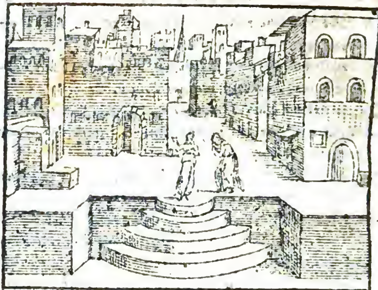
O *Bsecro mea tu nutrix, quid nunc fiet?* C. *quid fiet rogas? rectè*

Aedepol spero. S. *modò dolores, mea tu, accipiunt primulùm.*

C. *Iam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquã tute pepereris.*

S. *Miseram me, neminem habeo: solæ sumus: Geta autem hîc non adest:*

Aliud periculum. Æschinũ: nã palàm fit oppressam ab eo ingenuã. & mulierculæ in metum coniiciuntur propter raptam psaltriã.

Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Aeschinum.

Amatorius affectus. C. Pol is quidem iam hîc aderit: nam nunquã vnum intermittit diem,

Quin semper veniat. S. solus mearum miseriarum est remedium.

Factum laudat ob conditionẽ nuptiarũ. C. E re nata melius fieri haud potuit, quàm factum est, hera:

Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum,

Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.

S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, Deos quaeso, vt siet.

ACTVS

ACTVS TERTII, SCENA II.

ARGVM.

Geta Sostratæ seruulus commotior, heræ nunciat Æschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Tetrametri partim Iambici partim Trochaici, & Dimeter vnus.

GETA, *seruus.* SOSTRATA. CANTHARA.

Nunc illud est, quòd si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutem quærant, auxilij nihil afferant,
Quod mihiq;, heræq;, filiæq; herili est. væ misero mihi.
Tot res repentè circumuallant, vnde emergi non potest:
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? ô scelera, ô genera sacrilega, ô hominem impurum.
S. *Me miseram, quidnam est, quod sic video timidū & properantem Getam?*
G. *Quem neque fides, neq; iusiurandum, neq; vlla misericordia*
Repreßit, neq; reflexit, neq; quòd partus instabat propè,
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. S. *non intellego*
Satis quæ loquatur. C. *propiùs obsecro accedamus, Sostrata,* G. *ah,*

Tragicæ conquestio seruuli de iniuria Æschini: Viam autē facit ad epitasin.

Seculum accusat, vt à tempore morescarpat.

Geta querimoniam persequitur per exaggerationes.

Cum pondere & stomacho pronunciandum: nam ira animũ impedit.

Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.
Nihil est quod malim quàm illam totam familiam mihi obuiam
Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem, dũ ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeam supplicij, dum illos vlciscar modò.
Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus.

Hypotyposis.

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum Lacerarem modis:

Cum nutu & gestu pronuncianda.

Sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram statuerem
Vt cerebro dispergat viam.
Adolescenti ipsi oculos eriperem: post hæc præcipitem darem.

R. litera canina, iram indicat.

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem & prosternerem.
Sed cesso hoc malo heram impertiri properè? S. *reuocemus: Geta.*

Præ iracũdia vix tandẽ cognoscit heram.

G. *Hem, quisquis es, sine me.* S. *ego sum Sostrata.* G. *vbi ea est? te ipsam quærito,*
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mihi obuiam,

Interruptus sermo ob indignationẽ.

Hera. S. *quid est? quid trepidas?* G. *hei mihi.* S. *quid festinas, mi Geta?*
Animum recipe. G. *prorsus.* S. *quid istuc prorsus ergo est?* G. *perimus:*

Actum

Actum est. S. *eloquere obsecro quid siet.* G. *iam.* S. *quid iam Geta?*

G. *Aeschinus.* S. *quid ergo is?* G. *alienus est à nostra familia.* S. *hem,*

Perij : quare? G. *amare occepit aliam.* S. *væ miseræ mihi.*

G. *Neq; id occultè fert: à lenone ipsus eripuit palàm.* *Argumētū magni amoris.*

S. *Satin' hoc certum est?* G. *certum: hisce oculis egomet vidi, Sostrata.* S. *ah,*

Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? nostrúmne Aeschinum, *Aposiopesis amarè flentis.*

Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, opesq; omnes sitæ erant? *Exaggeratia.*

Qui sine hac iurabat se vnum nunquam victurum diem: *Oratoriè vehementius cupitum postremò posuit.*

Qui in sui gremio positurum puerum dicebat patris: ita

Obsecraturum, vt liceret hanc vxorem ducere.

G. *Hera lacrumas mitte. ac potius, quód ad hanc rem porrò opus est prospice.* *Frustra in metum cōiecta muliercula: vt in fabula plusculum esset turbarum.*

Patiamurne, an narremus cuipiam. C. *hau, hau, mi homo sanu'n' es?*

An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. *mihi quidem non placet.*

Iam primùm illum alieno animo à nob[is esse], res ipsa indicat: *Geta consilium.*

Nunc si hoc palàm proferemus, ille inficias ibit, sat scio.

Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet: tum si

maxime

Fateatur, quum amet aliam, non est vtile hanc illi dari:

Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S.*ah, minime gentium:*

Non faciam. G.*quid ages?* S.*proferam.* G.*hem mea Sostrata, vide quam rem agas.*

Consilium Geta elevat Sostrata.

S.*Peiore res loco esse non potest, quàm in hoc quo nunc sita est:*

Primùm indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,

Periit: pro virgine dari nuptum non potest: hoc reliquom est,

Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.

Postremò quando ego conscia mihi sum, à me culpam hanc procul esse: nec

Pretium, neque rem vllam intercesse, illa aut me indignam, experiar, Geta.

G.*Quid istuc? accedo vt melius dicas.* S.*tu, quantum potes, abi,*

Atq; Hegioni, cognato huius, rem omnem narrato ordine,

Simulus Sostratæ maritus, pater puellæ vitiatæ ab Æschino.

Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maxime.

G.*Nam hercle alius nemo respicit nos.* S.*propera: tu mea Canthara,*

Curre, obstetricem accerse, vt quum opus sit, ne in mora nobis fiet.

ACTVS

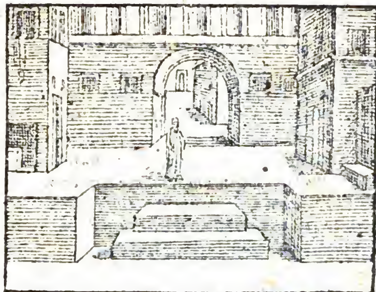
ACTVS TERTII, SCENA III.

ARGVM.

Malè est Demeæ quòd filium Ctesiphonem audiuerit vnà adfuisse, quum eriperet mulierem Æschinus.

Iambici Senarij.

DEMEA.

Disperij: Ctesiphonem audiui filium
Vnà affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquo, persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo iam vbi siet,
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit

Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.

Demea astutia. *Non ostendam me id velle.*

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

ARGVM.

Cōmendatur Ctesipho, vituperantur Mitio, & Aeschinus: callidè vtrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimùm gaudet.

Senarij.

SYRVS. DEMEA.

Mirè faceto & callido commento ciudatur Demea, ne Ctesiphonis peccatum resciscat.

Hac de industria in Mitionē Syrus, quo facilius Demeā, quē aspexerat, fallat, suspicionēq́ à Ctesiphone auertat.

Omnem rem modò seni,
Quo pacto se haberet, enarramus ordine:
Nihil quicquam vidi lætius. D. *prò Iuppiter,*
Hominis stultitiam. S. *collaudauit filium:*
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
D. *Disrumpor.* S. *argentum adnumerauit illico.*
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. D. *hem,*
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
S. *Hem Demea, haud aspexeram te. quid agitur?*
D. *Quid agatur? vostram nequeo mirari satis*
Rationem. S. *est hercle inepta, ne dicam dolo, atq;*
Absurda. pisces cæteros purga Dromo:
Congrum istum maximum in aqua sinito ludere
Tantisper: vbi ego venero, exossabitur:
Prius nolo. D. *hæccine flagitia?* S. *mihi quidem non placent:*
Et clamo sæpe. salsamenta hæc, Stephanio,
Fac macerentur pulchrè. D. *Dij vostram fidem,*

Virum

Vtrum studióne id sibi habet, an laudi putat
Fore si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
Videre videor iam diem illum, quum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. o Demea.
ISTVC EST *sapere, non quod ante pedes modò est*
Videre. sed etiam illa quæ futura sunt
Prospicere. P. *quid? istæc iam penes vos psaltria est?*
S. *Ellam intus.* D. *eho, an domi est habiturus?* S. *credo, vt est*
Dementia. D. *hæccine fieri?* S. *inepta lenitas*
Patris, & facilitas praua. D. *fratris me quidem*
Pudet, pigetq;. S. *nimium inter vos, Demea, ac*
Non, quia ades præsens, dico hoc. pernimium interest:
Tu quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
Ille futilis, somnium. sineres verò illum tuum
Facere hæc? D. *sinerem illum? an non sex totis mensibus*
Priùs olfecissem, quàm ille quicquam cæperit?*
S. *Vigilantiam tuam tu mihi narras?* D. *sic siet*
Modò vt nunc est, quæso. S. *vt quisque suum volt esse, ita est.*
D. *Quid? eum vidisti'n hodie?* S. *tuúmne filium?*
D. *Abigam hinc rus.* S. *iamdudum aliquid ruri agere arbitror.*
D. * *Satin' scis ibi eum esse?* S. *oh, egomet produxi.*
D. *optumè est.*
Metui ne hæreret hîc. S. *atque iratum admodum.*
D. *Quid autem?* S. *adortus iurgio fratrem apud forum*

Piget ob dāna, pudet ob turpia.

Mordax assentatio.

* *Priscianus legit cæperet.*

*Ioan. Rinius legit. *satin' scis ibi esse?*

Laus filij diligentis.

De Psaltria istac. D. ain' verò? S. vah, nil reticuit.
Nam vt numerabatur fortè argentum, interuenit.

In profuso gaudio lacrymæ erumpunt.

Homo de improuiso cœpit clamare: Aeschine,
Hæccine flagitia facere te: hæc te admittere
Indigna genere nostro? D. oh, lacrumo gaudio.

Aduerte eum qui plus æquo sibi sapiat, plerumque turpissime falli, atque alijsque esse ludibrio.

S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
D. Saluos sit: spero est similis maiorum suûm. S. hui.
D. Syre, præceptorum plenus istorum ille. S. phy,
Domi habuit, vnde disceret. D. fit sedulò,
Nihil prætermitto, consuefacio denique;
Inspicere tanquam in speculum in vitas omnium
Iubeo, ATQVE EX alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito. S. rectè sane. D. hoc fugito. S. callidè.

Porrò autem, initiū vlteriorū orationis interrupta per Syrū.

D. Hoc laudi est. S. istæc res est. D. hoc vitio datur.
S. Probissimè. D. porrò autem. S. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum, hi mihi ne corrumpantur, cautiō est.
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa, Demea

Præcepta Demeæ ad coquinaria vsque deludit.

Non facere vobis, quæ modò dixti: & quod queo,
Conseruis ad eundem istunc præcipio modum:
Hoc salsum est: hoc adustum est, hoc lautum est parum,

Seruus callidus tū qui sibi tā sapiens videtur irridet.

Illud rectè: iterum sic memento: sedulò
Moneo quæ possum pro mea sapientia.
Postremò tanquam in speculum in patinas Demea
Inspicere iubeo: & moneo, quid facto vsus siet.
Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio.

Gnathonica sētētia.

Verùm quid facias? vt homo est, ita morem geras.
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.

S. Tu

S. Tu rus abis hinc? D. rectè. S. nam quid tu hîc agas,
Vbi si quid bene præcipias, nemo obtemperet?
D. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiit: illum curo vnum, ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.
Sed quid illic est, procul quem video? éstne hic Hegio
Tribulis noster? si satis cerno, hercle is est, vah, homo
Amicus nobis iam inde à puero. Dij boni,
Næ illiusmodi iam magna nobis ciuium
Penuria est. antiqua homo virtute, ac fide:
Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicè.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Restare video. vah, viuere etiam nunc libet.
Opperiar hominem hîc, vt salutem, & colloquar.

Causa dissidii, vt fabula confirmetur.

ACTVS TERTII, SCENA V.

ARGVM.

Hegio docet Sostratæ filiam iniquè ab Æschino tractatam, ac tandem vitiatam esse. Id factum nunc Demeæ narrat.

Senarij.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

PRò Dij immortales, facinus indignum: Geta Quid narras? G. sic est factum. H. ex illán' familia
Tam illiberale facinus esse ortum? ô Aeschine,

Epitasis palam facit Æschini peccatum.

Pol

Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
De psaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Pater, Mitio scilicet. Alieno: pater id nihili pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adesset alicubi, atq; audiret hæc.
H. Ni faciens, quæ illos æquom est, haud sic auferent.
Ciuilis & matura comminatio. G. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:
Te solum habemus, tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendauit senex:
Si deseris tu, perijmus. H. caue dixeris
Nec faciam, neque me satis piè posse arbitror.
D. Adibo. saluere Hegionem plurimùm
Iubeo. H. te quærebam ipsum: salue Demea:
Artificiosa expostulatio. D. Quid autem? H. maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
D. Quid istuc? H. nostrum amicum noras Simulum, atque
Aequalem? D. quid ni? H. filiam eius virginem
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea,
Collatione amplificat. Quod est grauissimum. D. an quicquam est etiam amplius?
H. Verò amplius: nam hoc quidem ferendum aliquo modo est:
Narratio. Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. vbi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est: virgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis hic decimus est.

Ille

Ille bonus vir nobis psaltriam (si Dijs placet)
Parauit, quicum viuat, illam deserat.
D. *Pro certón' tu istæc dicis?* H. *mater virginis*
In medio est: ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.
G. *Imò hercle extorque, nisi ita factum est Demea:*
Postremò non negabit, coram ipsum cedo.
D. *Pudet: nec quid agam, neq; quid huic respondeam,*
Scio. P. *miseram me, differor doloribus.*
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. H. *hem*
Numnam illa quæso parturit? G. *certè Hegio.* H. *hem,*
Illæc fidem nunc vostram implorat, Demea.
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primùm vt fiant, Deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus voster est, ego, Demea,
Summa vi defendam hanc, atque illum mortuum:
Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli
[illegible] educti, vnà semper militiæ & domi
[illegible] paupertatem vnà pertulimus grauem.
[illegible] propter nitar, faciam, experiar: denique
Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? D. *fratrem conueniam, Hegio:*
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
H. *Sed Demea, hoc tu facito cum animo co[illegible]es:*
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis [illegible]ax
Potentes, dites, fortunati, nobiles:
Tam maxumè vos æquo animo æqua no[illegible]

Opor

Conclusio accusationis per ironiam.

Fidus seruus tormēta cōtinit, modò domina prosit.

Pamphila parturiēdo hac dicit. Est autē comici decorū, nō nisi parturiētes puellas ingenuas introducere.

Causam reddit cur aduersarius futurus.

Incremētum.

Persuasio à laude probitatis.

Oportet: si vos voltis perhiberi probos.
D. *Redito: fient quæ fieri æquom est omnia.*
Epiphonema. H. *Decet te facere. Geta, duc me intrò ad Sostratam.*
D. *Non me indicente hæc fient: vtinam hoc sit modo*
Defunctum: verùm nimia illæc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

ACTVS TERTII, SCENA VI.

ARGVM.

Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit.

Senarij iambici.

HEGIO.

B*Ono animo fac sis Sostrata, & istam quod potes*
Fac consolere: ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam: atque vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est vt facturus officium siet suum,
Faciat, sin aliter de hac re eius sententia est,
Respondeat mihi, vt quid agam quamprimùm sciam.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

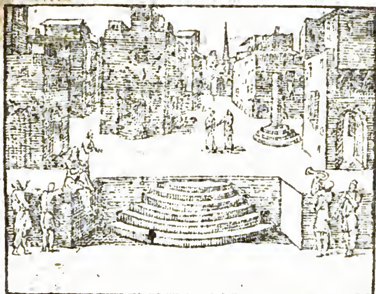
ARGVM.

Probi adolescentis ingenium moresq; in hac scena exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instruit, quemadmodùm respondere debeat patri. Initio scenæ ostendit non raró contingere, vt filij optent parentum absentiam, si quando solutiùs viuere, ac genio indulgere statuerint.

Tetrametri Iambici, Trochaicis quibusdam admistis. Dimeter vnus.

CTES

CTESIPHO. SYRVS.

Ain' patrem hinc abisse rus? S. iamdudum. C. dic sodes. S. apud
Villam est. nunc cum maximè operis aliquid facere credo. C. vtinam quidem,
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuò à lecto prorsus nequeat surgere.
S. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. CT. ita: nam hunc diem
Miserè nimis perpetuum, vt cœpi, cupio in lætitia degere.
Et illud rus nulla alia causa tam malè odi, nisi quia

Hic compendio ostenditur quid sit iā locuturus.

Miserè nimis, affeneratio comica.

Propè

Propè est: quòd si abesset longiùs,
Priùs nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterum.

Solicitudinem paternã notat.

Nunc vbi me illic non videbit, iam huc recurret, sat scio.
Rogabit me vbi fuerim, quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? S. nihilne in mente est? C. nunquam quicquam. S. tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? C. sunt: quid postea?

Bonus adolescens mentiri nec scit, nec vult.

S. Hisce opera vt data sit. C. quæ non data sit? non potest fieri. S. potest.
C. Interdiu: sed si hîc pernocto, causæ quid dicã Syre?
S. Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.

Hyperbole.

Quum feruit maxime, tam placidum, quàm ouẽ reddo. C. quomodo?
S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum Deum:
Virtutes narro. C. meas? S. tuas: homini ilico lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem, tibi autem? C. quidnam est?

Silentij prouerbium.

S. lupus in fabula.
C. Pater ne est? S. ipsus est. C. Syrè, quid agimus? S. fuge modò intrò: ego videro.

Eclipsis properanti apta.

C. Si quid rogabit. nusquam tu me: audistin'? S. potin' vt desinas?

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Queritur Demea, quòd fratrem non repererit: idem à Syro deluditur, locum in quo sit frater bifariam describente.

Trochaici Tetrametri, admistis Iambicis quibusdam.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

Nae ego homo sum infelix. primùm fratrem nusquam inuenio gentium: — *Ridicula querela senis.*

Praetereà autem dum illum quaero, à villa mercenarium

Vidi: is filium negat esse ruri, nec quid agam scio.

C. *Syre.* S. *quid ais?* C. *mén' quaerit?* S. *Verum.* C. *perij.* S. *quin tu animo bono es.*

D. *Quid hoc (malum) infelicitatis? nequeo satis discernere,*

Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.

Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:

Primus porrò obnuncio: aegrè solus, si quid fit, fero.

S. *Rideo hunc: primùm ait se scire, is solus nescit omnia.* — *Obnunciãtur mala, annũciantur bona.*

D. *Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso.* C. *Syre*

Obsecro, vide ne ille huc prorsus irruat. S. *etiam taces?*

Ego cauebo. C. *nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi:* — *Diffidentia Ctesiphonis ex pauore.*

Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludã: id tutissimum est.

S. *Age, tamen ego hunc amouebo.* D. *sed eccum scele-*

Eluditur Demea, ne deprehendat Ctesiphonem.

ratum Syrum.

S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.

Scire equidem volo quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria? D. quid

Versuta Syri fictio, qua senem eludit.

Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? est frater domi?

S. Quid (malùm) bone vir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi est?

S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum, & istam psaltriam

Callida inventio.

Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, viden' vt discidit labrum?

D. Quamobrem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modò

Modò pro olim.

Produxe aiebas? S. factum: verùm post venit insaniens:

Nihil pepercit: non puduisse verberare hominem senem:

Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestaui meis?

D. Laudo, Ctesipho, patrissas: abi, virum te iudico.

S. Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.

Ironia.

D. Fortiter. S. perquam: quia miseram mulierem, & me seruolum,

Hui cū gestu seruili pronunciandum.

Qui referire non audebam, vicit: hui perfortiter.

D. Non potuit meliùs: idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.

Sed

Sed éstne frater intus ? S. *non est.* D. *vbi illum quæram cogito.*

S. *Scio vbi sit : verùm hodie nunquam monstrabo.*
D. *hem, quid ais?* S. *ita.*

D. *Diminuetur tibi quidem iam cerebrum.* S. *at nomen nescio*

Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. *dic ergo locum.*

S. *Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum?*
D. *quid ni nouerim?*

S. *Præterito hàc recta platea sursum: vbi eò veneris,*
Cliuos deorsum vorsum est: hac te præcipitato. postea
Est ad hanc manū sacellum : ibi angiportum propter est.

D. *Quonam?* S. *illic vbi etiam caprificus magna est:*
nostin'? D. *noui.* S. *hac pergito.*

D. *Id quidem angiportum non est peruium.* S. *verum hercle. vah,*
Censen' hominem me esse? erraui. in porticum rursum redi.

Sane hac multò propius ibis, & minor est erratio.

Scin' Cratini huius ditis ædeis? D. *scio.* S. *vbi eas præterieris,*

Ad sinistrā hàc recta platea: vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram : priusquam ad portam venias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, & ex aduorsum est fabrica : ibi est. D. *quid ibi facit?*

S. *Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,*

Hoc dicit vt auidius inuestiget.

Perplexa descriptio.

Callidè mendaciū simulando errorē palliat.

Alia loci descriptio.

Vbi potetis vos. D.*sanè bene.sed cesso ad eum pergere.*

Irenicῶs. S.*I sanè, ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.*

Aeschinus odiosè cessat:prandium corrumpitur.

Ctesipho autem in amore est totus : ego iam prospiciam mihi:

Nam iam adibo,atq; vnumquidquid , quod quidem erit bellissimum,

Carpam, & cyathos sorbillans, paullatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

Rogat Mitionem Hegio,vt Sostratam adeat,narratutus illi suspicionem alienati à Pamphila Æschini ortam esse propter ereptam Ctesiphoni psaltriam.

Iambici Tetrametri,& Trochaici quidam.

MITIO. HEGIO.

Viā sternit ad catastrophen. EGo in hac re nihil reperio , quamobrem lauder tantopere,Hegio.

Meum officium facio : quod peccatum à nobis ortum est,corrigo:

Officium boni viri. *Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero,qui ita putant*

Iniuriosorum mos. *Sibi fieri iniuriam,si,quam fecere ipsi vltrò,expostulant,*

Et vltrò accusant : id quia non est à me factum,agis gratias.

H.*Ah,minimè:nunquam te aliter,atq; es,in animum induxi*

induxi meum.
Sed quæso vt vnà mecum ad matrem virginis eas Mitio:
Atq; istæc eadẽ, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri: Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam.
M. Si ita æquom censes, aut ita opus est facto, eamus. H. bene facis.
Nam & illi animum iam releuabis, quæ dolore, ac miseria
Tabescit, & tu officio fueris functus. sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. immò ego ibo. H. bene facis:
OMNES QVIBVS RES sunt minùs secundæ, magis sunt nescio quo modo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis,
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi:
Quapropter teipsum purgare ipsis coram, placabilius est.
M. Et rectè, & verum dicis. H. sequere me ergo hàc intrò. M. Maximè.

Succinctim de re loquitur, eò quòd ambo intelligebant.

Omnes infortunati maximè suspiciosi.

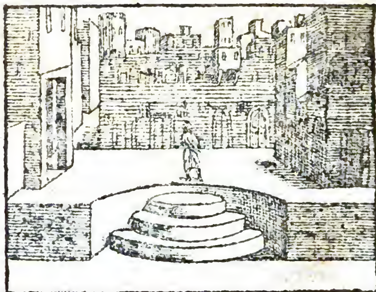
ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Dolet vehementer Æschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri vt gratum faceret, à lenone eripuerat.

Throchaici & Iambici octonarij. Trochaicus vnus. Quaternarius abundans syllaba.

AESCHINVS.

Hæc verba repentino nuncio Æschini animũ perculsum indicant. Causa stuporis Æschini.

DIscrucior animi: hoccine de improuiso mali mihi obijci
Tantum, vt neq; quid de me faciam, neq; quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt, animus timore obstupuit, pectore
Consistere nihil consilij quidquã potest. vah, quomodo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspicio de me incidit,
Neq; ea immeritò. Sostrata credit mihi me emisse hanc psaltriam:

Anus

Anus indicium id fecit mihi:
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem missa erat, vbi vidi, ilico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat: iam partus adsiet:
Eóne obstetricem accersat. illa exclamat, Abi, abi iam, Aeschine,
Satis diu verba dedisti nobis, satis adhuc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro, inquam, est? valeas, habeas illam quae placet.
Sensi ilicò id illas suspicari: sed me repreßi tamen,
Ne quid de fratre garrulae illi dicerem, ac fieret palàm.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc? quod minimè est opus
Vsquam efferri: age, omitto, fieri potis est, vti ne quà exeat:
Ipsum id metuo vti credant: tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum:
Haec adeò mea culpa fateor fieri: non me hanc rem patri, vtvt
Erat gesta, indicâsse: exorâssem, vt eam ducerem domum.
Cessatum est vsque adhuc: nunc iam porrò, Aeschine, expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgem me,

Amatoria interrogationes de amica.

Valeat, sic in Andria. Valeant qui inter, &c.

Exhortatur seipsũ.

accedam ad fores.

Perii, horresco semper,* vbi pultare hasce occipio fores miser.

Heus, heus, Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.

Prodit nescio quis, concedam huc.

*Io. Rivi. leg. Vbi hasce pultare occipio miser. Vide eius Castig.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

ARGVM.

Mirè faceto commento nouum incutit Æschino metum pater, ostendens alij viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere seriò incipiens, filij animum gaudio explet, futurum promittens, vt illam ipse ducat vxorem.

Partim Trochaici Tetrametri, partim Iambici Trimetri, in fine Quadrati quidam.

Catastrophe capta est, sed eã priusquã absoluat, mirè faceto cõmento nouũ metũ Æschino incutit pater: quod tamen quia non habet seriã querelã, breuiter tractat, & siue tragicis schematis bus.

MITIO. AESCHINVS.

ITa vti dixi, Sostrata,

Facite: ego Aeschinum conueniam, vt quomodo acta hæc sint, sciat.

Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perij. M. Aeschine.

AE. Quid huic hîc negoti est? M. túne has pepulisti Fores? tacet. Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:

Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.

Nihil mihi respondes? AE. non equidem istas, quod sciam.

M. Ita?

M. *Ita? nam mirabar quid hîc negoti esset tibi.*
Erubuit: salua res est. AE. *dic sodes, pater,*
Tibi verò quid isthic est rei? M. *nihil mihi quidem:*
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc aduocatum sibi. AE. *quid?* M. *ego dicam tibi.*
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ,
Opinor, eas non nôsse te, & certò scio:
Neq; enim diu huc commigrârunt. AE. *quid tum posteà?*
M. *Virgo est cum matre.* AE. *perge.* M. *hæc virgo orba est patre.*
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. *perij.* M. *quid est?*
AE. *Nihil: rectè, perge.* M. *is venit, vt secum auehat:*
Nam habitat Mileti. AE. *hem, virginem vt secum auehat?*
M. *Sic est.* AE. *Miletum vsq; obsecro?* M. *ita.* AE. *animo malè est.*
Quid ipsa? quid aiunt? M. *quid istas censes? nihil enim*
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo, puerum natum, neq; eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AE. *Eho, nónne hæc iusta tibi videntur posteà?*
M. *Non.* AE. *obsecro non? an illam hinc abducet, pater?*
M. *Quid ni illam abducat?* AE. *factum à vobis duriter,*
Immisericorditerq;, atq; etiam, si est, pater,
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M. *Quamobrē?* AE. *rogas me? quid illi tandē creditis*

Eclipsis.

Incipit figmentum vero admistum.

Cum abiectione pronunciandum, vt nuptiarū spem adimat.

Eclipsis.

Ex alio, tāgit Æschinum.

Immisericorditer, aduerbiū multarū syllabarū, indignationi aptū.

Fore animi misero, quid illi consueuit priùs?
(Qui infelix, haud scio an illam miserè nunc amat)
Quum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater.
M. *Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?*
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? AE. *an sedere oportuit*
Domi virginem tam grandem. dum cognatus * *huc*
Illinc veniret, expectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. *Ridicule, aduorsúmne illum causam dicerem,*
Cui veneram aduocatus? sed quid ista, Aeschine,
Nostra, aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? AE. *pater obsecro, ausculta.* M. *Aeschine, audiui omnia,*
Et scio: nam amo te, quò magis, quæ agis, curæ sunt mihi.
AE. *Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,*
Vt me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. *credo hercle: nam ingenium noui tuum*
Liberale: sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiâsti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primùm magnum, magnum, at humanum tamen:
Fecere alij sæpe item boni. at postquam euenit, cedò,

Nanq

* Donat. legit hinc, illinc

Amatorie, & pueriliter.

Hæc vltima despe ratio cogit Æschinũ fateri verum.

Amica, & lenis obiurgatio, ex arte, à loco, à facto.

At humanũ tamen. Terentius

Numquid circumspexti, aut numquid tute prospexti tibi
Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Quà resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
Prodidisti & te & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos,
Et sine tua opera illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc, AE. *hem.* M. *bono animo es, inquam.* AE. *pater,*
Obsecro, num ludis tu nunc me? M. *ego te? quam ob rem?* AE. *nescio:*
Nisi quia tam miserè hoc esse cupio verum, eò vereor magis.
M. *Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accersas: abi.*
AE. *Quid? iámne vxorem?* M. *iam.* AE. *iam?* M. *iam quantum pote.* AE. *Dij me, pater,*
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.
M. *Quid? quàm illam?* AE. *æquè.* M. *perbenignè.* AE. *quid? ille vbi est Milesius?*
M. *Abijt, perijt, nauem ascendit. sed cur cessas?* AE. *abi pater:*
Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò scio,
Quò vir melior multò es, quàm ego, obtemperaturos magis.

Summa arte inducit Mitionem leniter accusantem, Demeam asperè blādientem.

Mitis & faceta obiurgatio.

Timor ex cupiditate.

Blanditur patri.

Adhuc aliquātum formidat.

Nam peccatores Deus non exaudit.

Epiphonema. *magis.*

Paternæ liberalitatis exaggeratio.

M. *Ego eo intrò, vt quæ opus sunt parentur. fac tu, vt dixi, si sapis*

AE. *Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?*

Si frater, aut sodalis esset, quî magis morem gereret?

Hic non amandus, hiccine non gestandus in sinu est? hem,

Bonæ indolis adolescens.

Itaque adeò magnam mî iniecit sua commoditate curam,

Ne fortè imprudens faciam, quod nolit: sciens cauebo.

Sed cesso ire intrò, ne mora meis nuptijs egomet siem?

ACTVS QVARTI. SCENA VI.

ARGVM.

Demea ambulando fatigatus, de Syro quæritur, quòd non apertè satis commonstrauerit locum, vbi frater esset Mitio.

Iambici Senarij.

DEMEA.

Anhelans solus hæc secum loquitur.

Perreptaui. aptum seni verbum.

D*Efessus sum ambulando, vt Syre, te cum tua*

Monstratione magnus perdat Iuppiter.

Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum,

Quò non? neq; fabrica vlla erat, neq; fratrem homo

Vidisse aiebat quisquam. nunc verò domi

Certum obsidere est vsque, donec redierit.

ACTVS

ACTVS QVARTI, SCENA VII.

ARGVM.

Demea de vitio virgini oblato cum Mitione expostulat: ex quo de nuptiis rescifcit: is fingitur iam tumultuari, sed postea placatur.

Ejusdem generis.

MITIO. DEMEA.

IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. *Sed eccum ipsum. te iamdudum quæro, Mitio.*
M. *Quidnam?* D. *fero alia flagitia ad te ingentia*
Boni illius adolescentis. M. *ecce autem.* D. *noua,*
Capitalia. M. *ohe, iam.* D. *nescis qui vir siet.* M. *scio.*
D. *Ah stulte, tu de psaltria me somnias*
Agere: hoc peccatum in virginem est ciuem. M. *scio.*
D. *Eho, scis, & patere?* M. *quidni patiar?* D. *dic mihi,*
Non clamas? non insanis? M. *non.* D. * *malim quidem.*
Puer natus est. M. *Dij bene vortant.* D. *virgo nihil habet.*
M. *Audiui.* D. *& ducenda indotata est.* M. *scilicet.*
D. *Quid nunc futurum est?* M. *id enim quod res ipsa fert:*
Illinc huc transferetur virgo. D. *ô Iuppiter,*
Istoccine pacto oportet? M. *quid faciam amplius?*
D. *Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi dolet,*
Simulare certe est hominis. M. *quin iam virginem*
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:

Demea de nuptijs rescifcit. Is fingitur iã tumultuari, verũ postea placabitur.

Ironia.

* *Alij volunt Mitionem dicere, Malim quidem: alij Demeam.*

Dempsi

Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. D. *cæterùm*
Placet tibi factum Mitio? M. *non, si queam*
Mutare: nunc, quum non queo, æquo animo fero.
ITA VITA *est hominum, quasi quum ludas tesseris:*
Si illud, quod est maxumè opus, iactu non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.
Corrector, indignatione indicat. D. *Corrector: nempe tua arte viginti minæ*
Pro psaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non pretio, at gratis.
Non vult Ctesiphonē prodere. M. *Neq; est, neq; illam sanè studeo vendere.*
D. *Quid igitur facies?* M. *domi erit.* D. *prò diuûm fidem,*
Meretrix, & materfamiliâs vna in domo?
M. *Cur non?* D. *sanum te credis esse?* M. *equidem arbitror.*
D. *Ita me Dij ament (vt video ego tuam ineptiam)*
Facturum credo, vt habeas, quicum cantites.
Quicum, id est, cum qua M. *Cur non?* D. *& noua nupta eadem hæc discet?* M. *scilicet.*
Restim, attētæ locum recōditum. D. *Tu inter eas restim ductans saltabis.* M. *probè:*
Et tu nobiscum vnà, si opus sit. D. *hei mihi,*
Non te hæc pudent. M. *iam verò omitte, Demea,*
Tuam istanc iracundiam, atq; ita vti decet,
Hilarum ac lubentem fac te in gnati nuptijs.
Ego hos conueniam, pòst huc redeo. D. *o Iuppiter,*
Exclamatio in vitam & mores. *Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?*
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:

Senex

Senex delirans: ipsa si cupiat Salus,
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

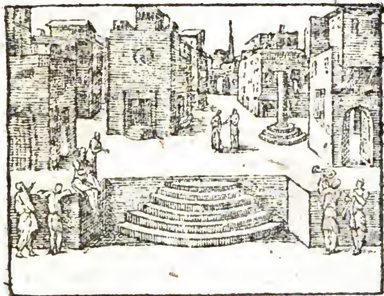
ACTVS QVINTI, SCENA I.

ARGVM.

Seruulorum licentiam in hac scena Terentius o-stendit. Exit egregiè potus Syrus multum exultans, lautè se ac opiparè cœnatum esse: hunc Demea ob te-mulentiam impetit, & objurgat.

Ejusdem generis.

SYRVS. DEMEA.

Edepol, Syrisce, te curâsti molliter, *Syrus ebrius Syriscum se nominat.*
Lauteq; munus administrâsti tuum.
Abi. sed postquàm intus sum omnium rerum satur,
Prod.

Prodeambularet ar ditatem, mollitiem, & delicias indicat.

Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinæ. S. ecce autem hic adest senex
Noster. quid fit? quid tu es tristis? D. ohe scelus.
S. Eho, iam tu verba fundis hic sapientia?
D. Tun' si meus esses? S. dis quidem esses, Demea,

Aposiopesis minantis.

Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus
Curarem vt esses. S. quamobrem? quid feci? D. rogas?
In ipsa turba, atque in peccato maxumo,

Importunus Demea pomposis verbis cũ ebrio litigat.

Quod vix sedatum satis est, potâsti scelus,
Quasi re bene gesta. S. sanè nollem huc exitum.

ACTVS QVINTI, SCENA. II.

ARGVM.

Exitu parasiti cujuspiam Ctesipho Demeæ proditur.

Eiusdem generis.

DROMO. SYRVS. DEMEA.

Resciscit Ctesiphonis peccatum.

HEus Syre, rogat te Ctesipho, vt redeas. S. abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? S. nihil.
DE. eho carnifex,

Ea extrema pars est epitasis.

Est Ctesipho intus? S. non est. DE. cur hic nominat?
S. Est alius quidam parasitaster paruolus:
Nôstin'? DE. iam scibo. S. quid agis? quò abis? DE.
mitte me.

Hoc dicẽs baculo minatur.

S. Noli inquam. DE. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergam hic? S. abyt.

Edormiscam, id est, dormiẽdo extẽdere.

Aedepol commessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi dum hæ silescunt turbæ, intereà in angulum
Aliquò abeam, atq; edormiscam hoc villi? sic agam.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA III.

ARGVM.

Cognito Ctesiphonis amore, Demea exclamat, & Mitionem jurgio adoritur, vt liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Aeschino & Ctesiphoni.

Ejusdem generis.

MITIO. DEMEA.

Parata à nobis sunt, vt dixi, Sostrata,
Vbi vis. quisnā à me pepulit tam grauiter fores?
D. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar?*
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. M. *hem tibi:*
Rescivit omnem rem: id nunc clamat: illicet,
Paratæ lites: succurrendum est. D. *eccum adest*
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. *Tandem reprime iracundiam, atq; ad te redi.*
D. *Repressi, redij, mitto maledicta omnia:*
Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum responde. M. *factum est, non nego.*
D. *Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?*
Cur emis amicam, Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius æquom est esse, quam æquom est tibi?*
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. *Non æquom dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,*
COMMVNIA ESSE *amicorum inter se omnia.*
D. *Facetè nunc demum istæc nata oratio est.*

Placatur Demea, tum Æschino, tū Ctesiphoni. Miro labore poeta decorum personarū obseruauit.

Demea perspicax ratiocinatio.

Crimen.

Cōfutatio.

*al. quod mecum

M. *Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.*
Principiò, si id te mordet, sumptum filij
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:
Auaritiā *Tu illos duos olim pro re tollebas tua,*
Demeano *Quod satis putabas tua bona ambobus fore:*
tat. *Et me tum vxorem credidisti scilicet*
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine.
Conserua, quære, parce, fac quàm plurimum
Illis relinquas, gloriam tu istam obtine.
Mitionis *Mea, quæ præter spem euenere, vtantur sine.*
liberali- *De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,*
tas. *Id de lucro putato esse. omnia si hæc voles*
Ab vtili *In animo verè cogitare, Demea,*
& honesto. *Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.*
Eclipsis. D. *Mitto rem, consuetudinem ipsorum.* M. *mane:*
Moralis *Scio: istuc ibam, multa in homine, Demea,*
& blanda *Signa insunt, ex quibus coniectura facilè fit,*
correctio. *Duo quum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,*
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd qui facit.
Magna *Quæ ego esse in illis video, vt confidam fore, ita*
de filij *Vt volumus. video eos sapere, intelligere, in loco*
spes. *Vereri, inter se amare: scire est liberum*
Laus filio- *Ingenium atq; animum: quouis illos tu die*
rū a vir- *Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen*
tutibus. *Omissiores paullo. ô noster Demea,*
Oratoriè *Ad omnia alia ætate sapimus rectiùs:*
obijcit.
Auaritia SOLVM VNVM *hoc vitium affert senectus homi-*
senilis. *nibus,*

Atten

Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. D. *me nimium modò*
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. M. *tace,*
Non fiet: mitte iam isthæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. *scilicet, ita tempus fert,*
Faciundum est, cæterùm rus cras cum filio
Cum prima luce ibo hinc.* M. *imò de nocte censeo:*
Hodie modò hilarum te face. D. *& istam psaltriam*
Vna illhuc mecum hinc abstraham. M. *pugnaueris.*
Eo pacto prorsum illic alligaris filium:
Modò facito, vt illam serues. D. *ego istuc videro: atque*
Illi fauillæ plena, fumi ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atq; atram, quàm carbo est. M. *placet.*
Nunc mihi videre sapere: atq; equidem filium
Tum etiam si nolit cogas cum illa vnà cubet.
D. *Derides? fortunatus qui istoc animo sies.*
Ego sentio. M. *ah, pergisne?* D. *iam iam desino.*
M. *I ergo intrò: & cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.*

Acuet, id est, docebit, metaphoricôs à cote.

Exporgo *frontem. Mirus ornatus contracta ad seueritatē frontis, cū gestu explicanda.*

* al. *primo lucu*

Agrestis & aspera compositio ex arte.

Aposiopesis.

ACTVS QVINTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Demea quum videat non probari vulgò seueritatem in liberos, diuersam institutionis viam meditatur, in qua persona Terentius indicat mitioribus se

fauere patribus,& seculi sui moribus hoc magis concedens,quàm quòd ita faciundum esse existimet.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

DEMEA.

Vt appareat placari Demeã, res in personas spargitur: adeoq; ipse producitur solus in scenam.

NVnquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
QVIN RES, ætas, vsus, semper aliquid adportet noui,
Aliquid moneat: vt illa quæ te scire credas,nescias:
Et quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies:
Quod mihi euenit nunc: nam ego vitam durã,quam vixi vsq; adhuc,
Prope iam excurso spatio,mitto: id quam ob rem? re ipsa reperi,

Exordiũ à gnome traductũ est, sequitur deinde narratio.

FACILITATE NIHIL homini esse melius, neque clementia.id
Esse verum, ex me atque ex fratre cuiuis facilè est noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio,in conuiuijs:

Mitionis descriptio.

Clemens,placidus, nulli lædere os,arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes benedicunt, amant.

Demea descriptio.

Ego ille agrestis,sæuus,tristis,parcus,truculentus,tenax,
Duxi vxorem:quam ibi miseriam vidi?nati filij

Auxesis.

Alia cura: porrò autem illis dum studeo vt quàm plurimum
Facerẽ, contriui in quærundo vitã,atq; ætatẽ meam:

Nunc

Nunc exacta ætate, hoc fructi pro labore ab his fero,
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant: me fugitant: illi credunt consilia omnia, Collatio duorū senum.
Illum diligunt, apud illum sunt ambo: ego desertus sum:
Illum vt viuat, optant: meam autem mortem expectant: scilicet Locus à contrarijs. Contentio, color rhetoricus hic est.
Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age, age, nunc iam experiamur contra, ecquid ego possiem His rebus cōciliatur beneuolentia.
Blandè dicere, aut benignè facere, quãdo eò prouocat.
Ego quoq; à meis me amari, & magni pendi postulo: Redit ad ingenium, Demea.
Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: id mea minimè refert, qui sum natu maximus.

ACTVS QVINTI, SCENA V.

ARGVM.

Demea absurdè contra ingenium suum blandus esse conatur.

Iambici senarij.

SYRVS. DEMEA.

Heus Demea, rogat frater, ne abeas longiùs. Demea noua, & simulata comitas spargitur in personas.
D. *Quis homo? ô Syre noster salue, quid fit? quid agitur?*
S. *Rectè.* D. *optimè est: iam nunc hæc tria primùm*

addidi

Præter naturam, ô noster, quid fit? quid agitur?
Rustica blandi-tenta. Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

ARGVM.

Pergit esse commodus Demea vt instituerat.

Ejusdem generis.

GETA. DEMEA.

HEra, ego hinc ad hos prouisam, quàm mox virginem
Accersant: sed eccum Demeam: saluos sies.
D. Oh, quî vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi, Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Metaphora ab ambitiosis cãdidatis. Et bene procedit. G. bonus es, quum hæc existumas.
D. Paulatim plebem primulùm facio meam.

ACTVS QVINTI, SCENA VII.

ARGVM.

Nuptiarum morâ offenditur Æschinus. Hunc Demea blandè alloquitur: & maceriam dirui iubet, qua puerperam traducat. *Ejusdem generis.*

AESC

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

OCcidunt me qui, dum nimi' sanctas nuptias
Student facere, in apparando consumunt diem.
D. Quid agitur Aeschine? AE. hem pater mi, tu hic
eras?
D. Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
Qui te amat plus, quàm oculos hosce. sed cur non
domum
Vxorem accersis? AE. cupio, verùm hoc mihi mo-
ra est,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho.
Vin' tu huic seni auscultare? AE. quid? D. missa hæc
face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest, hàc transfer, vnam fac domum:
Transduce & matrem & familiam omnem ad nos.
AE. placet,
Pater lepidißime. D. euge, iam lepidus vocor:
Fratri ædes fient peruia, turbam domum
Adducet, sumptum admittet, multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre cessas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue.
Tu illas, abi, & traduce. G. Dij tibi, Demea,
Bene faxint, quum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Tu quid ais? AE. sic opinor. D. multò rectius' st,
Quom illam puerperam nunc duci huc per viam

Amantis affectus exprimitur.

Hoc comicũ & blãdum est.

Omnia ritus nuptiarum.

Prodigus ex auaro.

Aegrotam. AE. *nihil enim vidi melius, mi pater.*
D. *Sic soleo. sed eccum Mitio egreditur foras.*

Sic soleo, captiosè & fictè.

ACTVS QVINTI, SCENA VIII.

ARGVM.

Mitioni suadetur vt vxorem ducat Sostratam: ac vix tandem persuadetur. Et non sine risu spectantium Demea præter naturam facilis esse studet.

Iambici Trimetri & Tetrametri.

MITIO. DEMEA. AESCHINVS.

Iubet frater, scilicet dirui parietem.

IVbet frater? vbi is est? tu iubes hoc, Demea?
D. *Ego verò iubeo, & in hac re, & alijs omnibus,*
Quam maxime vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. *ita quæso pater.*
M. *Haud aliter censeo.* D. *imò hercle ita nobis decet.*
Primum huius vxoris est mater. M. *quid postea?*
D. *Proba & modesta.* M. *ita aiunt.* D. *natu grandior.*
M. *Scio.* D. *parere iamdiu hæc per annos non potest:*
Nec qui eam respiciat quisquam est, sola est. M. *quam hic rem agit?*
D. *Hanc te æquum est ducere: & te operam, vt fiat, dare.*
M. *Me ducere autem?* D. *te.* M. *me?* D. *te inquam.* M. *ineptis.* D. *si tu sis homo,*
Hic faciat. AE. *mi pater.* M. *quid? tu autem, asine, huic auscultas?* D. *nihil agis;*
Fieri aliter non potest. M. *deliras.* AE. *sine te exorem, mi pater.*

Insinuatio oratoria latitu persuasionis.

Noua turba, in qua mirè declarat facilitatem suam Mitio.

M. *In*

M. *Insanis? aufer te.* D. *age, da veniam filio.* M. *satin' sanus es?*
Ego nouus maritus anno demum quincto & sexagesimo
Fiam? atq; anum decrepitam ducam? idne estis auctores mihi?
AE. *Fac, promisi ego illis.* M. *promisti autem? de te largitor puer.*
D. *Age, quid si quid te maius oret?* MI. *quasi non hoc sit maximum.*
D. *Age, da veniam.* AE. *ne grauare.* D. *fac, promitte.* M. *non omittis?* AE. *Non,*
Nisi te exorem. M. *vis haec quidem est.* D. *age, age, prolixè Mitio.*
M. *Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atq; alienum à vita mea*
Videtur: si vos tantopere istuc voltis, fiat. AE. *bene facis:*
Merito te amo. D. *verùm quid? quid ego dicam? *hoc confit, quod volo:*
Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi de-(cet.
M. *Quid facere?* D. *agelli hic est sub vrbe paullum, quod locitas foras:*
Huic demus, qui fruatur. M. *paullum id autem?* D. *si multum, tamen*
Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, rectè datur.

Prius age, blandientis, posterius corripientis.

**Riuius legit, hoc quum fit, quod &c.*

Hegionis commendatio à persona.

Facti necessitatem indicat.

Mitio suo ipsius dicto impetitur. *Postremò, non meum illud verbum facio, quod tu*
Mitio
Bene & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,
QVOD NIMIVM AD REM *in senecta attenti sumus: hanc maculam nos decet*
Effugere: dictum est verè, & reipsa fieri oportet.
M. *Quid istuc est? dabitur quando quidem hic volt Aeschine, AE: mi pater.*
D. *Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo.*
Prouerbium. M. *Gaudeo.* D. *suo sibi hunc gladio iugulo.*

ACTVS QVINTI, SCENA IX.

ARGVM.

Seruis libertas, filiis dantur vxores. Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores mutauerit. In cujus persona Terentiùs nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Tetrametri Trochaici, admistis Iambicis quibusdam, qui & ipsi ferè Trochaici potiùs videntur.

SYRVS. DEMEA. MITIO. AESCHINVS.

FActum est, quod iusti, Demea.
D. *Frugi homo es. ego ædepol hodie mea quidem sententia*
Iudico Syrum fieri æquom liberum. M. *istunc liberum?*
Commendatio à diligentia sua. *Quodnam ob factum?* D. *multa.* S. *ô noster Demea, ædepol vir bonus es:*
Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò:
Docui,

Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. *Res apparet : & quidem hæc porrò, obsonare, cum fide*
Scortum adducere, apparare de die conuiuium: *De die, apud Plau. in Asinar.*
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. *ô lepidum caput.*
D. *Postremò, hodie in psaltria hac emunda, hic adiutor fuit,*
Hic curauit. prodesse æquom est, alij meliores erunt. *Ita deridet, vt serio agere videatur.*
Denique hic volt fieri. M. *vin' tu hoc fieri?* AE. *cupio.* M. *siquidem*
Tu vis: Syre, ehò accede huc ad me: liber esto. S. *bene facis.* *Denique hic, scilicet Æschinus.*
Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. *Gaudeo.* AE. *& ego.* S. *credo: vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, vt* *Manumissio Syri.*
Phrygiam vxorem meam vnà mecum videam liberam. D. *Optumam*
Mulierem quidem. S. *& quidem nepoti tuo huius filio* *Huius, Æschini scilicet.*
Hodie primam mammam dedit hæc. D. *hercle verò serio.* *Ironia.*
Siquidem prima dedit, haud dubium, quin emitti æquom siet.
M. *Ob eam rem?* D. *ob eam: postremò à me argentum quanti est, sumito.*
S. *Dij tibi Demea omnes semper omnia optata adferant.*

M. *Syre,*

M. Syre, processisti hodie pulchrè. D. si quidem porrò Mitio

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paullum præ manu

Vtatur, id est, viuat. Dederis, vnde vtatur, reddet tibi citò. M. istoc vilius.

Blandimenta. AE. Frugi homo est. S. reddam hercle, da modò. AE. age pater. M. post consulam.

D. Faciet. S. ô vir optime. AE. ô pater mi festiuissime.

M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?

Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi:

Mores & vitam assentatoriã notat. Vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putant,

Id non fieri ex vera vita, neq; adeò ex æquo & bono:

Sed ex assentando, indulgendo & largiendo Mitio.

Apostrophe ad filios. Nunc adeò si ob eam rem vobis mea vita inuisa est, Aeschine,

Oblatio patris. Quia non iusta, iniusta, prorsus omnia omnino obsequor,

Missa facio. effundite, emite, facite quod vobis lubet.

Sed si id voltis potiùs, quæ vos propter adolescentiam

Minùs videtis, magis impense cupitis, consulitis parũ,

Hæc reprehendere, & corrigere me, obsecundare in loco,

Obsequentia filij. Ecce me, qui id faciam vobis. AE. tibi pater permittimus:

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. sino.

D *ſino.*
Habeat, finem in iſtac faciat. AE *iſtuc rectè.* PLAVDITE.

ARGVMENTVM HECYRÆ.

PROTASIS.

VXOREM duxit Pamphilus, quum Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, vt duobus menſibus vxorem ne attingeret quidem. Poſteà per conſuetudinem animus victus eſt, cœpit placere vxor. Porrò quum ipſe peregrè abeſſet, illa domum redit ad matrem, atque ibi parit, menſe ſeptimo, poſtquam nupſiſſet Pamphilo: eam rem celat & affines, & patrem anus: vbi Pamphilus redit, comperit peperiſſe. Hic grauiter adeò commouetur, quum aliunde concepiſſe exiſtimaret. Et quum per ſeſe dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum moleſtum eſt ab ea diuelli, neque enim honeſtum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus, quomodo honeſtè dimittat vxorem, néve illius peccatum proderet. Hæc fabulæ protaſis eſt.

EPITASIS.

Inſtant pater & ſocer, inſcij quid accidiſſet, vt domum reducat: præſertim quum nec ſocrus, nec mater, id quod ſenes falsò ſuſpicati fuerant, obſtarent. Quanquam autem permoueri non poſſet Pamphilus, vt reduceret: tamen cauſam conſtantiſſimè diſſimulat. Itur eò, vt putet Bacchidis amore deuinctum, alieno ab vxore animo eſſe.

CAT

CATASTROPHE.

Bacchis accersita, fidem facit nihil sibi cum Pamphilo rei esse. Hic autem prodendum peccatum vxoris fuit, aut reducenda: verùm casu periculum discutitur. Fortè enim Philumenæ anulum socrus in digito Bacchidis conspexit, quem olim Pamphilus stupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is anulus testatur ex Pamphilo puerum susceptum esse. Ita redit in gratiam cum vxore Pamphilus. Iucunda est cum vxoribus senum concertatio: quæ monet, sæpe errore & falsis suspicionibus fieri, vt dissentiant coniuges. In primis autem insignis est humanitas & fides Pamphili in hac fabula.

FABVLÆ PERSONÆ.

PHILOTIS, meretrix, ἀπὸ τοῦ φιλώτας, vt sit in nomine aurium significatio.
PARMENO, seruus.
PAMPHILVS, adolescens.
PHIDIPPVS, senex, à parcimonia equestri.
SOSIA, seruus.
SYRA, anus.
LACHES, senex.
SOSTRATA, mulier.
MYRRHINA, mulier, à myrto, quo magistratus olim coronabantur.
BACCHIS, meretrix.

Sequentium tantùm hic mentio fit.

PHILVMENA, amabilis.
SCIRTVS, puer, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν, à saltatione.

C. SVE

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Senarij.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit anulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert. reuertit Pamphilus:
Deprehendit: partum celat. vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem: dum se purgat Bacchis, anulum
Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina:
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

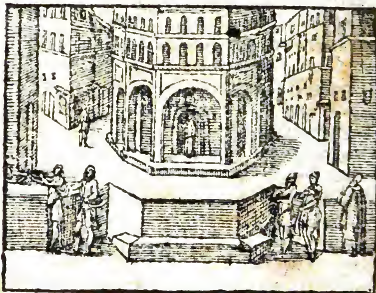
HECYRA TERENTII.

ACTA LVDIS FVNERALIB. SEX. IVLIO, CN. CORNELIO DOLABELLA AEDILIB. CVRVLIB. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARIBVS. TOTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO.

DATA-

DATA SECVNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST L. AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERAL. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA Q. FVLVIO, L. MARTIO AEDIL. CVRV. EGIT L. AMBIVIVS. L. SERGIVS TVRPIO, PLACVIT.

PROLOGVS. *Senarij.*

Propositio, qua petit explosam anteà cognosci.

ECYRA *est huic nomen fabulæ. hæc quum data*
Est noua, nouum interuenit vitium & calamitas,
Vt neq; spectari, neq; cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus, in funambulo

Anim

Animum occupârat: nunc hæc planè est pro noua;
Et is qui scripsit hanc, ob eam rem voluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius, quæso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi:
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior.
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poëta scriptura euanesceret.
In his, quas primùm Cæcilij didici nouas, *Confirmatio ab exemplis.*
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci vt spectarentur: vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt: ita poëtam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuriâ aduorsariûm
Ab studio, atq; ab labore, atq; ab arte musicâ.
Quod si scripturam spreuissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset potiùs, quàm in negotio: *Redit ad propositionem: & amplificat per querelam, quid antea fuerit explosa.*
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero: quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est; ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vostra intellegentia

Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Quum primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eôdem accessit expectatio,
* al. studium. Comitum conuentus, *strepitus, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Cur explosa sit. Vetere in noua cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo.
Altera explosio. Primo actu placeo: quum intereà rumor venit
Datum iri gladiatores, populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Intereà ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Argumentũ ab arte, à meritis. Recidere ad paucos. facite vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixq; sit.
Si nunquam auarè statui pretium arti meæ,
Attentos & beneuolos reddit. Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem.
Ne eum circumuentum iniquè iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & silentium
Date, vt libeat scribere alijs, mihiq; vt discere
Peroratio. Nouas expediat posthac, pretio emptas meo.

ACTVS

ACTVS PRIMI, SCENA I.

ARGVM.

Philotis & Syra indignè ferunt Pamphilũ vxorem duxisse, relictâ, quam amare videbatur, Bacchide: & protaticæ sunt personæ, nam extra fabulæ argumentum inducuntur, vt Parmenoni detur occasio commemorandi argumenti.

Iambici Senarij.

PHILOTIS, *meretrix.* SYRA, *anus.*

Philotis protatica persona, vt sit occasio commemorãdi argumenti & expositionu reliquæ fabulæ.

PEr pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles euenire amatores, Syra:
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè vt quiuis facilè posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum!

Audax ad mala persuasio.

Hem duxit. S. *ego propterea te sedulò*
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat.
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
P. *Vtin' eximium neminem habeam?* S. *neminem.*
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditijs suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabo non contrà insidiabere?

De more id est Terentio, non omnino malas fingere meretrices.

P. *Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.*
S. *Iniurium est autem vlcisci aduersarios?*
Ac qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Aetas, & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTVS PRIMI, SCENA II.

ARGVM.

Redeunti peregrè Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

Iambici Senarij.

PARMENO, *seruus.* PHILOTIS. SYRA.

Decorè fingit seruum cupere excusationē sibi seruari integrā, quò magis licentiâ possit abuti.

SEnex si quæret me, modò isse dicito
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin' quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris,
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videón' ego Philotion? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multùm. PH. *ô salue Parmeno.*
S. *Salue mecastor Parmeno.* PA. *& tu edepol Syra.*

Dic

Dic mihi Philoti, vbi te oblectâsti tamdiu?
PH. *Minime me equidem oblectaui, quæ cum milite*
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. *Aedepol te desiderium Athenarum arbitror*
Philotion cepisse sæpe, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. *non dici potest,*
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hîc videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam illic haud licebat nisi præfinito loqui,
Quæ illi placerent. PA. *haud opinor commodè*
Finem statuisse orationi militem.
PH. *Sed quid negoti hoc? modò quæ hæc narrauit mihi*
Hîc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorem habere. PA. *habere autem?* PH. *eho tu, an non habet?*
PA. *Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.*
PH. *Ita Dij Deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
PA. *Non est opus prolato: hoc percontarier*
Desiste. PH. *nempe ea causa, vt ne id fiat palàm:*
Ita me Dij bene ament; haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, sed tacita vt mecum gaudeam.
PA. *Nunquam dices tam commodè, vt tergum meũ*
Tuam in fidem committam. PH. *ah noli Parmeno,*
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,

Scorto blanditur, quo fit vt videatur diminutiue.

Sensim ad narrationem accedit.

Varijs verbis morales facetias intexit.

Seruorũ vitiũ, lo-

quacitas: quod mulier facilè agnoscit. — Quàm ego, quæ percontor, scire. PA. vera hæc prædicat,
Et mihi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis:
Fidem do, loquere. PA. auscuita. PH. isthic sum. PA. hanc Bacchidem

Narratio, qua occasionē fabulæ cōtinet. — Amabat, vt cùm maxumè, tum Pamphilus,
Quum pater vxorem vt ducat, orare occipit.
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,

Communes patrū persuasiones. — Senem se dicere esse: illum autem esse vnicum
Præsidium velle senectuti suæ.

Latēs excusationis ratio. — Ille primò se negare: sed postquàm acriùs
Pater instat, fecit animi vt incertus foret.
Pudorin', ánne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atq; odio deniq; effecit senex:
Despondit gnatam ei huius vicini proximi.
Vsq; illuc visum est Pamphilo neutiquam graue,

Amatoris affectus in nuptias. — Donec iam in ipsis nuptijs, postquàm videt
Paratas, nec moram vllam quin ducat dari:
Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,

Hyperbolicós. — Si adesset, credo ibi eius commisceresceret.
Vbicumque datum erat spatium solitudinis,
Vt conloqui mecum vnà posset, Parmeno,
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno, perij miser.

Apostrophe & imprecatio ad absentem. — PH. At te dij, deæq; perduint cum istoc odio, Laches.
PA. Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:
Nocte illa prima virginem non attigit.
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.

PH. Quid

PH. *Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit* | *Affectus meretricis.*
Plus potus, illa sese abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis, nec verum arbitror.
PA. *Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,* | *Confutatio meretricis.*
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. *Quid deinde fit?* PA. *diebus sane pauculis* | *Iactantia serui de familiaritate domini.*
Post, Pamphilus me solum seducit foras:
Narratq; vt virgo à se integra etiam tum siet:
Seq; ante eam quàm vxorem duxisset domum,
Sperasse eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrêrim me non posse diutiùs | *Mutat personam: aduerte autem insignē Pāphili humanitatē.*
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
PH. *Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
PA. *Hoc ego proferre, incōmodum esse mihi arbitror.* | *Hoc ego, &c. Prosequitur Parmeno ipsa Pamphili verba.*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH. *Quid intereà? ibátne ad Bacchidē?* PA. *quotidie.*
Sed (vt fit) postquàm hunc alienum ab sese videt:
Maligna multò & magis procax facta illico est. | *Philotis gestit cætera audire.*
PH. *Non ædepol mirum.* PA. *atqui ea res multò maxumè*
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se, | *Defendit herum seruus.*
Et illam & hanc quæ domi erat, cognouit satis.
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans:
Hæc ita vti liberali esse ingenio decet, | *Vis amoris his verbis exprimitur.*
Pudens, modesta, incommoda atque iniurias

Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huius iniuria,
Paulatim elapsus'st Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Intereà in Imbro moritur cognatus senex
Horumc': ea ad nos redibat lege hæreditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater:
Reliquit cum matre hîc vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc raro in vrbem commeat.
PH. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*
PA. *Nunc audies: primùm dies complusculos*
Benè conueniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Sostratam:
Neque lites vllæ inter eas, postulatio
Nunquàm. PH. *quid igitur?* PA. *si quando ad eam accesserat*
Confabulatum, fugere è conspectu illico:
Videre nolle: denique vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam: abit.
Vbi illîc est dies complureis, accersi iubet:
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquàm accersunt sæpius,
Aegram esse simulant mulierem. nostra illico
It visere ad eam, admisit nemo: hoc vbi senex
Resciuit, heri ea causa rure aduenit huc:
Patrem continuò conuenit Philumenæ:
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet.

Senex: nã iuuenis alicuius mors non conuenit comœdiæ.

Parmeno odio adscripsit quod pudor uerat.

Reliquum argumẽti autoribus

Habes

Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.

PH. *Et quidem ego : nam constitui cum quodam hospite*

Me esse illum conuenturam. PA. *Dij vortant bene*

Quod agas. PH. *vale.* PA. *& tu bene vale Philotion.*

reserrat. per quod suspensum & attentū reddit spectatori.

ACTVS SECVNDI, SCENA I.

ARGVM.

Sostrâtam vxorem accusat Laches, quòd nurum Philumenam duritie sua & morum incommoditate domo ejecerit. Socrus contrà nihil tale à se patratum esse contendit.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici. Praterea aliquot senarij.

LACHES. SOSTRATA.

Senex difficilis & iratus ab exclamatione orditur. Exclamatio senilis in mulierum morositatem, estq́; id exordium orationis.

PRò Deûm atq; hominum fidem, quod hoc genus est? quæ hæc coniuratio?
Vt omnes mulieres eadem æquè studeant, nolintq́; omnia:
Neq; declinatam quicquam ab aliarum ingenio vllam reperias.
Itaq; adeò vno animo omnes socrus oderunt nurus:
Esse aduorsas æque studium est, similis est pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo si vllus est, magistram hanc esse satis certò scio.

Exclamatio ad misericordiã cõmouendam.

S. Me miseram, quæ nunc quamobrem accuser, nescio. L. hem,
Tu nescis? S. non ita me Dij benè ament, mi Laches:
Itaq́; vna inter nos agere ætatem liceat. L. dij mala prohibeant.

Hic breuiter attingit id, quo patefacto finẽ sit acceptura fabula.

S. Meq́; abs te immeritò esse accusatam postmodum rescisces. L. scio.
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignũ te dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras: filio luctum paras:
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis:
Qui illum decrêrunt dignum suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tua impudentia.
S. Egóne? L. Tu inquã mulier, quæ me omnino lapidem,

dem, haud hominem putas.
An quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini
Quo quisq; pacto hîc vitam vostrarum exigat?
Multò melius hîc quæ fiunt, quàm illî vbi sum assidue, scio:
Ideò quia vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foris.
Iampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam.
Minimeq; adeò mirum, & ni id fecisset, magis mirum foret:
Sed non credidi adeò vt etiam totam hanc odisset domum:
Quod si scissem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc isses foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te, Sostrata:
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei seruiens:
Sumptus vestros, otiumq; vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curâsse rebus ne quid ægrè esset mihi?
S. Non mea opera, neque pol culpa euenit. L. imò maxumè,
Sola hîc fuisti: in te omnis hæret culpa sola, Sostrata.
Quæ hîc erant curares: quum ego vos solui curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpâ factum. S. haud equidem dico, mi Laches.

Mulier, emphasim habet.
Tollit opinionem suspicionis.
Propositio querela.
Comminatio eiectionis.
Exaggerat indignitatē à suis meritis.
Operâ sciētes, culpâ nescientes lædimus.
Defensionē præuenit.

Desertionem prævenit.

Laches.

L. Gaudeo (ita me Dij ament) gnati causa. nam de te quidem

Peccando detrimẽti, hoc est, nõ potest fieri peior.

Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.

S. Quî scis, an ea causa nũ vir, me odisse assimulauerit,

Vt cum matre vnà plus esset? L. quid ais? non signi sat est,

Quòd heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere?

S. Enim lassam oppidò tum aiebant: eò ad eam non admissa sum.

Obiectio. L. Tuos esse illi mores morbum magis, quàm vllam aliam rem arbitror:

Et meritò adeò: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit

Socrus morosa accusatur.

Ducere vxorem: & quæ vobis placita conditio est, datur:

Vbi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

ARGVM.

Laches remitti cupit nurum suam: pater Phidippus dicit non posse eam perdurare apud socrum absente Pamphilo.

Philumena patri multa prælocuta fuit, cui ita respondit.

Iambici Tetrametri Catalectici.

PHIDIPPVS. LACHES. SOSTRATA.

Etsi scio, Philumena, meum ius esse, vt te cogam,

Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo

mo victus faciam

Vti tibi concedam: neq; tuæ libidini aduorsabor.

L. Atque eccum Phidippum optumè video : ex hoc iam scibo quid sit.

Phidippe, etsi ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem,

Sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrumpat animos:

Quod si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia verò.

L. Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hãc,

Celàre te iras: si quid est peccatum à nobis, profer:

Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,

Quia ægra est, te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe,

Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.

At ita me Dij ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,

Vt tu illam saluam magis velis quàm ego: id adeò gnati causa,

Quem ego intellexi illam haud minus, quàm seipsum magnificare.

Neque adeò me clàm est, quàm esse eum grauiter laturum credam,

Hoc si resciuerit. eo domum, studeo hæc priùs, quàm ille vt

Adnotauimus autem ingenuam adolescentẽ mulierem nunquam induci.

Eadẽ sententia quæ superioris scena, sed est sparsa in personas.

Refellit qui negat, purgat qui fatetur, & tñ defendit.

Amicorũ officium.

Subtiliter oneratur culpa nuturus recedentis.

le vt redeat.

Principiū laudationis à personis. P. *Laches,& diligentiam vestram,& benignitatem Noui: & quæ dicis omnia, esse vt dicis,animum induco:*

Et te hoc mihi cupio credere:illam ad vos redire studeo,

Si facere possim vllo modo. L. *quæ res te facere id prohibet?*

Eho, cum gestu de prope secreta inquirentis. *Eho nunquidnam accusat virum?* P. *minimè: nam postquam attendi*

Magis,& vi cœpi cogere, vt rediret, sanctè adiurat

Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Paterna lenitas. *Aliud fortasse alijs vitij est: leni ego animo sum natus:*

Eclipsis. *Non possum aduorsari meis.* L. *hem Sostrata.* S. *heu me miseram.*

L. *Certúmne est istuc?* P. *nunc quidem vt videtur.sed nunquid vis?*

Nam est, quod me transire ad forum iam oportet. L. *eo tecum vnà.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

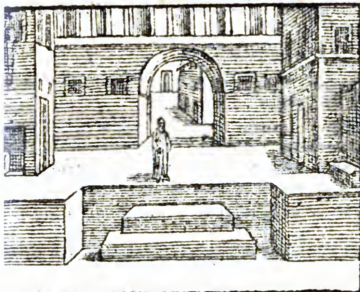
ARGVM.

Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

Trochaici octonarij Catalectici.

SOSTRATA.

Querela. *AEdepol næ nos æquè sumus omnes inuisæ viris,*
Propter paucas quæ omnes faciunt digna vt videam

ideamur malo.

:m ita me ament Dî, quod me accusat nunc vir, *Sententia defensoria contra accusationẽ generis totius.*

ım extra noxiam:

! non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus

nes esse iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam secus *Morẽ seruat: quas enim alij ex consuetudine malas inducũt, bonas fingit.*

ıui illam, ac si ex me esset nata: nec qui hoc mihi ueniat scio:

: pol filium multis modis iam expecto vt redeat ɔmum.

ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

mphilus queritur se absente vxorem ad suos abrelicta socru.

Tetram

le vt redeat.

Principiũ laudationis à personis. P. *Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem*
Noui: & quæ dicis omnia, esse vt dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. *quæ res te facere id prohibet?*

Eho, cum gestu de propè secreta inquirentis. *Eho nunquidnam accusat virum?* P. *minimè: nam postquam attendi*
Magis, & vi cœpi cogere, vt rediret, sanctè adiurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Paterna lenitas. *Aliud fortasse alijs vitij est: leni ego animo sum natus:*

Eclipsis. *Non possum aduorsari meis.* L. *hem Sostrata.* S. *heu me miseram.*
L. *Certumne est istuc?* P. *nunc quidem vt videtur. sed nunquid vis?*
Nam est, quod me transire ad forum iam oportet. L. *eo tecum vnà.*

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

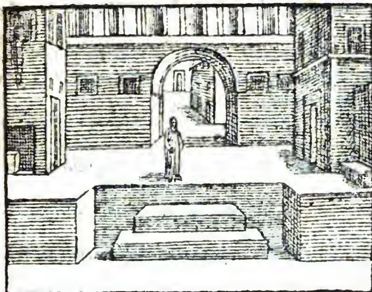
ARGVM.

Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

Trochaici octonarij Catalectici.

SOSTRATA.

Querela. *A Edepol næ nos æquè sumus omnes inuisæ viris,*
Propter paucas quæ omnes faciunt digna vt videam

videamur malo.

Nam ita me ament Dî, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam:

Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus

Omnes esse iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam secus

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec quî hoc mihi eueniat scio:

Nisi pol filium multis modis iam expecto vt redeat domum.

Sententia defensoria contra accusationẽ generis totius. Morẽ seruat: quas enim alij ex consuetudine malas inducũt, bonas fingis.

ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Pamphilus queritur se absente vxorem ad suos abiisse relicta socru.

Tetram

Tetrametri Iambici, & Trochaici misti, vix vt discernere possis interdum: in fine Senarij aliquot.

PAMPHILVS. PARMENO. MYRRHINA.

Viā sternit ad epitasin. Pamphili enim tam tandē innotescit incōmodū, ad quem maximè pertinebat.

Magna loci detestatio.

NEmini ego plura acerba esse ex amore homini vnquam oblata credo,
Quam mî. heu me infelicem, hanccine ego vitam parci perdere.
Haccine ego causa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabilius vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atq; hæc ita esse, miserum me rescissere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labor,
Omne quod est intereà tempus, priusquàm id rescitum est, lucro est.
PAR. *At sic citiùs, quî te expedias his ærumnis, reperies.*
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multò ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas, Pamphile, scio reueritura:

Consolatio à quātitate.

Rem cognosces: iram expedies: restitues rursum in gratiam.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.

Amatores consolatio angit, non lenit.

PAM. *Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æquè miser?*

Narratio.

Priusquàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum

mum amori deditum.
Iam in hac re vt taceam, cuius facilè scitu est, quàm fuerim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quā mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum.
Vixq; huc contuleram, hem noua res orta est, porrò ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me, aut vxorem in culpa inuenturum arbitror.
Quod quum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet.
Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,
Tot meas iniurias quæ nunquam in vllo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est euenisse, Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
PAR. *Haud quidem hercle paruum est: si vis verò veram rationem exequi,*
Non maxumas quæ maxumæ sunt interdum iræ iniurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est

Implicatio continuarum miseriarum.

A iusto & decenti.

Ab honesto & congruo.

Suspicio ingentis mali.

Serui responsio ad vltimam tantum partem.

Quum de eadem causa est iracundus factus inexorabilissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt fermè vt pueri, leui sententia:
Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram concitauerit.
PAM. *Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuncia.*
PAR. *hem, quid hoc?* PAM *tace.*
Trepidari sentio, cursari sursum prorsum: agedum: ad fores
Accede propiùs. PAR. *hem sensistine?* PA. *noli fabularier.*
Prò Iupiter, audio clamorem. PAR. *tute loqueris, me vetas.*
M. *Tace obsecro mea gnata.* PAM *matris vox visa est Philumenæ.*
Nullus sum. PAR. *quî dum?* PAM *perij.* PAR. *quamobrem?* PAM. *nescio quod magnum malum*
Profectò Parmeno me celas.* PAR. *vxorem Philumenam*
Pauitare nescio quid dixerunt: id si fortè est, nescio.
PAM. *Interij: cur mihi id non dixti?* PAR. *quia non poteram vnà omnia.*
PAM. *Quid morbi est?* PAR. *nescio.* PAM. *quid? nemóne medicum adduxit?* PAR. *nescio.*
PAM. *Cesso hinc intrò, vt hoc quamprimùm quicquid est, certò sciam?*

Argumentum à simili.

Hic nō solum Lucina nō inuocatur, verùm silentium quoque ob futurum conceptum inducitur.

**al. celās.*

Pauitare, id est ægrotare.

Nescio, inepta & seruilis eiusdē verbi repetitio.

Pamphili [illegible]

Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?
Nam si periculũ vllum in te est, perijsse me vnà haud dubium est.
PAR. *Non vsus facto est mihi nunc hunc intrò sequi:* *Argumẽtum loci.*
Nam inuisos omneis nos esse illis sentio.
Herè nemo voluit Sostratam intrò admittere.
Si fortè morbus amplior factus siet,
Quod sanè nolim, maxumè heri causa mei,
Seruum illico introisse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali
Capiti, atq; ætati illorum, morbus qui auctus sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII, SCENA II. *Capiti, id est, vitæ.*

ARGVM.

Pamphilus tristior egreditur à Philumena, deprehenso ejus partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Iambici Tetrametri Catalectici.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

NEscio quid iamdudum hic audio tumultuari misera: *Magis laborat Terentius ut bonam socrum faciat, quã bonã meretricem.*
Malè metuo, ne Philumenæ magis morbus ag grauescat:
Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius oro.
Nunc ad eam visam. PAR. *heus Sostrata.* S. *hem.* PAR. *iterum istinc excludêre.*
S. *Ehem Parmeno. túne hic eras? perij, quid faciam misera?*

misera?

Non visam vxorem Pamphili, quum in proximo hîc sit ægra?

PAR. *Non visas, nec mittas quidem visendi causa quenquam.*

NAM QVI *amat, cui odio ipsus est, bis facere stultè duco,*

Dissuasio à sententia morali.

Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.

Tum autem filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.

Causa ab vnctu Sostrata affectum sequitur.

S. *Quid ais? an venit Pamphilus?* PAR. *venit.* S. *Dijs gratias habeo.*

Hem, istoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.

PAR. *Iam ea te causa maximè huc nunc introire nolo:*

Nam si remittent quippiam Philumenam dolores,

Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,

Quæ inter vos interuenit, vnde ortum est initium iræ.

Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristis est?

S. *ô mi gnate.*

PAM. *Mea mater salue.* S. *gaudeo venisse saluom. saluán'*

Cautè respondet partum celans, & mendacium fingens.

Philumena est? PAM. *meliusculè est.* S. *vtinam istuc ita Dij faxint.*

Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis?

PAM. *rectè mater.*

S. *Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repentè inuasit?*

PAM. *Ita factum est.* S. *quid morbi est?* PAM. *febris.*

S. *quot*

S. quotidiana? PAM. ita aiunt.
I sodes intrò, consequar iam te, mea mater. S. fiat.
PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obuiam, atque eis onera adiuta.
PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? PAM. cessas?

Ita aiunt. Religiosè mendacium ad rumorem retulit.

ACTVS TERTII, SCENA III.

ARGVM.

Deliberat Pamphilus, velit vxorem recipere, an repudiare.

Trochaici Tetrametri Catalectici, & in fine Senarij pauci.

PAMPHILVS.

Nequeo mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quae nec opinanti accidunt:
Partim quae perspexi his oculis, partim quae accepi auribus
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modò me intrò vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visuram affectam, ac sensi esse vxorem: hei mihi,
Postquam me aspexere ancillae aduenisse, illico omnes simul
Laetae exclamant, Venit: id quòd me repentè aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omniũ,
Quia tum incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.

Epitasis. Graue principiũ, vt ostendantur multa & magna aerumna. Egregia querela Pamphili: estq; hac propriè fabula protasis.

Fortè vna illarum intereà properè præcurrit, nuncians
Me venisse: ego eius videndi cupidus, rectà consequor.
Postea quàm introij, extemplò eius morbum cognoui miser.
Nam neque vt celari posset, tempus spatium vllum dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.

Hæc exclamatio ad vitij auctorem refertur.

Postquam aspexi, ô facinus indignum, inquam, & corripui illico
Me inde lacrumans, incredibili re atque atroci percitus.

Ostendit affectum misericordiæ suæ.

Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit
Lacrumans misera: miseritum est profectò hoc sic est vt puto,
OMNIBVS NOBIS VT RES dant sese, ita magni atque humiles sumus.
Hanc habere orationem mecum à principio instituit:

O mi, à nomine & blandimẽto secreta confitetur.

O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te, atq; alios partum vt celaret suum.
Sed quum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumem miser:

Quaꝗ;

Quæq; fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit, *Persequitur dicta Myrrhina.*
Per eam te obsecramus ambæ, si ius, si fas est, vti
Aduorsa eius per te tecta, tacitaq; apud omnes fient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile, *Ab anteacta vita.*
Sine labore hanc gratiam te, vti sibi des pro illa nunc, rogat: *Tentat etiam hoc, tamen verecunde.*
Cæterùm de reducenda id fac quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neq; grauidam esse ex te, solus cōscius.
Nam aiunt tecum pòst duobus concubuisse eam mensibus:
Tum postquam ad te venit, mensis hic agitur iam septimus,
Quod te scire ipsa indicat res. nunc si potis est, Pamphile,
Maximè volo: doq; operam, vt clam partus eueniat patrem,
Atque adeò omnes: sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectū fore, *Abortum esse rationabiliter, mense scilicet septimo.*
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur: hic tibi nihil est quicquam incommodi: &
Illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum: & seruare in eo certum est, quod dixi fidem. *Conclusio per enarrationem.*
Nam de reducenda, id verò neutiquā honestum esse

arbitror:
Nec faciam: etsi me amor grauiter, consuetudoq; eius tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, quum in mentem venit,
Solitudoq;. O FORTVNA, vt nunquam perpetuò es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit:
Quem ego consilio missum feci, idē nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse, in principio quum data est:
Vereor, si clamorem eius hic crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

Exclamatio in fortunam lubricam.

Quia & scire omnia vult, & nihil tacere.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

ARGVM.

Narrat Sosia quæ adierit maris pericula. Seruus Parmeno in arcem mittitur, ne patere Philumenam interim audiat.

Iambici Senarij, & vnus Quadratus.

PARMENO, SOSIA, *serui.* PAMPHILVS.

Hic poëta ostēdit incommoda nauigationis.

A. *In' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?*
S. *Non hercle, Parmeno, verbis dici potest*
Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.

PAR.

PAR. Itá ne est? S. ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare:
Nam alias vt omittam miserias, vnam hanc vide.
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Quum intereà semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsa tempestate vsi sumus.
PAR. Odiosum. S. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius quàm redeam, si eò mî redeundum sciam.

Dictū in fugitiuum seruum.

PAR. Olim quidem te causæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intrò: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas? PA. equidem te expecto. PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcem? quid eo? PAM. Callidemidē hospitem
Myconium, qui mecum vnà aduectus 'st, conueni.
PAR. Perij: vouisse hunc dicam, si saluos domum
Redisset vnquam, vt me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam: an conueniam modò?

Pāphilus callido cōsilio seruulum ablegat, vsque adeò cauet ne quà emanet negotium.

PAM. Immo, quòd constitui me hodie conuenturum eum,
Non posse, ne me frustra illî expectet: vola.
PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at faciam vt noueris:
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.

Vola, celeritatem imponit, ne quid audiat.

PAR. *Cadauerosa facies: Dij illum perduint.*
Quid si non veniet? maneámne vsq; ad vesperum?

Ita defessus, hoc magis in gestu exprimitur.

PAM. *Maneto, curre.* PAR. *non queo, ita defessus sum.*

PAM. *Ille abijt. quid agam infelix prorsus nescio,*
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:

Pamphili pietas.

Quod potero faciam, tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potiùs, quàm amori obsequi

Pamphili honestas.

Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horsum pergunt: quid dicã hisce, incertus sum.

ACTVS TERTII, SCENA V.

ARGVM.

De reducenda Philumena inter senes agitur. Pamphilus reducturum se negat: fert eam rem indignè Phidippus.

Trochaici Octonarij Catalectici, & Senarij Iambici.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

Viã ad epitasin facit: senes enim impellunt ad reducendam.

D*Ixtín' dudum, dixisse illam se expectare filium?*
PH. *Factum.* L. *venisse aiunt: redeat.* PA. *quam caûsam dicam patri,*
Quamobrem non reducam, nescio. L. *quem ego hîc audiui loqui?*
PAM. *Certum obfirmare est viam me, quam decreui persequi.*

Auxesis ad salutẽ.

L. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* PAM. *salue mi pater.*
L. *Gnate mi salue.* PH. *bene factum te aduenisse, Pamphile,*

Atque

Atque adeò, quod maximum est, saluum atq; validum. PA. *creditur.*

L. *Aduenis modò?* PA. *admodum.* L. *cedò, quid reliquit Phania*

Consobrinus noster? PA. *sanè hercle homo voluptati obsequens*

Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum heredem adiuuant.

Sibi verò hāc laudem reliquit, vixit, dum vixit, bene.

L. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?*

PA. *Quicquid est id quod reliquit, profuit.* L. *imò obfuit:*

Nam illum viuom & saluom vellem. PA. *impunè optare istuc licet.*

Ille reuiuiscet iam nunquam, & tamen vtrum malis, scio.

L. *Heri Philumenam ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.*

PH. *Noli fodere: iussi.* L. *sed iam eam remittet.* PH. *scilicet.*

PA. *Omnem rem scio, vt sit gesta: adueniens audiui omnia.* L. *at*

Istos inuidos Dij perdant, qui hæc libenter nunciant.

PA. *Ego me scio cauisse, ne vlla meritò contumelia*

Fieri à vobis posset: idq; si nunc memorare hîc velim,

Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,

Verè possim: ni te ex ipsa id magis velim resciscere:

Namq; eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,

Aut auarus, aut iactabundus hæc dicit.

Patrii auaritiam notat.

Heri. Huc tendebat tota oratio.

Imprecatio in rumigerulos.

Argumentū fortissimum.

fides,
Quum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Confirmatio cū protestatione. *Neq; culpa hoc mea euenisse dissidiū, id testor Deos.*
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Ex deliberatione conditionē colligit. *Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia,*
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena.
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
L. *Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,*
Quum te postputasse omnes res præ parente intellego:
Verùm vide ne impulsus ira, prauè insistas, Pamphile.
PAM. *Quibus iris nunc in illam impulsus iniquus sim?*
Quæ nunquam quicquam erga me commerita est pater,
Amoq;. Tot ū hoc facit ad catastrophē, vt auidius reducatur. *Quod nollem: & sæpe, quod vellem, meritam scio,*
Amoq;, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me, miro ingenio, expertus sum:
Illiq; exopto vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Excusatio repudij à necessitate. *Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.*
PH. *Tibi id in manu est, ne fiat.* L. *si sanus sies:*
Iube illam redire. PA. *non est consilium, pater:*
Matris seruibo commodis. L. *quò abis? mane:*

Mane

Mane inquam: quò abis? PH. quæ hæc pertinacia est? *Leuis recusatio.*
L. *Dixin', Phidippe, hanc rem ægre laturum esse eum?* *Inuidiosè in Phidippum.*
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
PH. *Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:*
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio est animo, renumeret dotem huc: eat.
L. *Ecce autem tu quoque proterue iracundus es.*
PH. *Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.*
L. *Decedet iam ira hæc, etsi meritò iratus est.*
PH. *Quia paullulùm vobis accessit pecuniæ,*
Sublati animi sunt. L. *etiam mecum litigas?*
PH. *Deliberet, renuncietq; hodie mihi,* *Iratus hac.*
Velítne, an non: vt alij, si huic non sit, siet.
L. *Phidippe, ades, audi paucis. abijt, quid mea?* *Præ ira noluit neque audire, neque responderе.*
Postremò inter se transigant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, nec hic mihi quicquam obtemperant:
Quæ dico parui pendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem, cuius fiunt consilio omnia hæc, *Nā ægros releuat vomitus.*
Atq; in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, euomam.

ACTVS QVARTI, SCENA I.

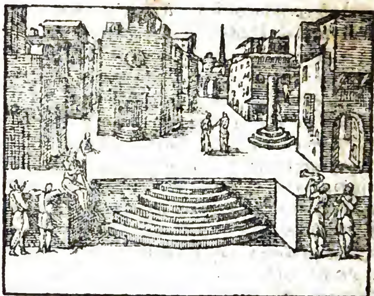
ARGVM.

Obiurgat vxorem maritus ob celatū filiæ partum: hoc etiam quod rescifcit de puero Phidippus, ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

Iambici senarij acatalectici, & catalectici, & vnus quater

quaternarius. Item trochaici octonarij catalectici & acatalecti.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

Resciscit de puero Phidippus: id etiam ad augẽdum tumultũ facit, & vt Pamphilus cogatur reducere.

Heus, ostẽdis eũ cogitabũdũ de filia.

PErij, quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri visus 'st vagientis:
Ita corripuit derepentè tacitus sese ad filiam.
Quòd si resciuerit peperisse, id qua causa clàm habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras:
Atq; eccam video: quid agis, Myrrhina? heus tibi dico. M. mihine

Mi

Mi vir? P. vir ego tuus sim? tu virum me, aut hominem adeò esse deputas?
Nam si vtrumuis horum, mulier, vnquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. *quibus?* P. *at rogitas?*
Peperit filia, hem, taces? ex quo? M. *istuc rogare æquom est patrem.*
Perij, ex quo censes, nisi ex illo cui data est nuptum, obsecro?
P. *Credo: neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror*
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partũ, præsertim quum & rectè & suo peperit tempore.
Adeóne peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi libidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. *Misera sum.* P. *vtinam sciam ita esse istuc: sed nunc mihi in mentem venit,*
Ex hac re quod locuta es olim, quum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam

Mulier. indignationem habet.

Mira calliditas.

Puerum, inuidia ab infantis ætate.

Sed nunc. argumentũ à prius dictis.

Cum

Cum eo qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

Obstinaciam aduerte in celando partu.

M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, mauolo.

P. Multò priùs sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:

Verùm id vitium ego nunquam decreui esse adolescentiæ:

Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, quum se quoque oderit.

Accusatio à perseuerātia. Cui mater Argumē tum à persona idonea.

Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti vsq; adhuc,

Vt filiam ab eo abduceres: neu quod ego egissem, esset ratum.

Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.

Oratorie auctoritatem indicibus adimit.

M. Adeon' me esse peruicacem censes, cui mater siem,

Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?

Nam si laudat hoc ipsum quo accusatus est Pāphilus.

P. Tún' prospicere, aut iudicare nostram in rē quod sit potes?

Audîsti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret

Exeuntem, aut introëuntem ad amicam: quid tum postea?

His verbis cōmentitia argumēta contemnit.

Si modestè, ac rarò hoc fecit: nónne ea dissimulare nos

Magis humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?

Hic eo accusat eā,

Nam si is posset ab ea sese de repente auellere,

Quicū tot consuêsset annos, nō eum hominē ducerem,

Nec

Nec virum satis firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conueni:
Roga velítne, an non, vxorem. si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem, vt nolit, rectè consului meæ.
P. Si quidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo, Myrrhina
Peccatū: aderam cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parère hâc qui postulem.
Ibo intrò, atq; edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere:
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem vt siet, resciuerit,
Non ædepol clam me est, quum hoc, quod leuius est, tam animo iracundo tulit.
Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mihi vnum ex plurimis miserijs reliquom fuerat malum:
Si puerum vt tollam cogit, cuius qui sit nescimus pater.
Nam quum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neq; detractum ei tum quicquam est, qui possit nosci qui siet.

quo seipsā tutari credit.

Vxori nihil credēs iratus Philippus.

Quita, antiquè dictum.

Parat viam ad catastrophen. *Ipse eripuit vi, in digito quem habuit virgini abiens anulum.*
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Sostratæ purgatio de Philumenæ abscessu. Eadem Sostrata rus abituram se filio pollicetur, ne impedimento sit quominus redeat Philumena Filius contrà matri, ne id faciat, dissuadere conatur.

Iambici Octonarij.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

Sostrata excusatur. Myrrhina paulò pòst accusabitur, donec palàm fiet vtramque vacare culpa.

Non clam me est, mi gnate, tibi me esse suspectā, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abiisse, etsi ea dissimulas sedulò.
Verùm, ita me dij ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto mihi, vt
Nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei:
Teq; antequàm me amare rebar, ei rei firmâsti fidem.

A iusto & honesto.

Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris

Verbi prava mollit rem durā quā dictura est.

Præpositam amori tuo. nunc tibi me certum est contrà gratiam
Referre, vt apud me præmium esse positum pietatis scias,

Mi

Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reli- (qua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæso quid istuc consilij est?*
Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neq; sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factũ, haud tua modestia.
Tum tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies,
Mea causa nolo. S. *nihil iam mihi istæ res voluptatis ferunt:*
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxima, vt ne cui meæ
*Longinquitas ætatis obstet, mentém ve * exoptet meam.*
Hic video me esse inuisam immeritò: tempus est concedere:
Sic optumè, vt ego opinor, omnes causas præcidam omnibus:
Et me hac suspicione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, volgus quod male audit mulierum.

Dissuasio à persona, a causa, à loco, a facto.

Omnia Pamphili argumenta refellit.

* al. expectet. vide Ioan. Ru. Inuisam, quia & socrus, & quia anus.

Mores notat detractorum.

Quodabsque hoc esset, in Captiuis Plautus, & infrà in Phormione. Dura patienter ferenda sunt. Vide & matris amorē, & filij pietatem.

P. *Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absq; vna hac foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem.
S. *obsecro mi Pamphile,*
Non tute incommodum rem, vt quæq; est, in animum inducas pati.
Si cætera sunt ita, vt tu vis, itaq; vt esse ego illa existimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. *væ misero mihi.*
S. *Et mihi quidem: nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.*

ACTVS QVARTI. SCENA III.

ARGVM.

Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & vxor. Monetur Pamphilus vt vxorem reducat.

Octonarij Iambici & Trochaici misti. Senarius vnus. Dimeter item vnus.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

Laches audierat verba Sostrata ad filiū habita.

Qvem cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans, accepi vxor:
Istuc est sapere, qui vbicumq; opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit postidea, hoc nunc si feceris.

Fors, bona fortuna est.

S. *Fors pol fuat.* L. *abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.*

S. *Spero*

S. *Spero ecastor.* L. *i ergo intrò, & compone quæ tecum simul*
Ferantur: dixi. S. *ita vt iubes faciam.* P. *pater.*
L. *Quid vis Pamphile?* P. *abire hinc matrem? minimè.* L. *quid ita istuc?* P. *quia*
De vxore incertus sum etiam quid sim facturus. L. *quid est?*
Quid vis, nisi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo.*
Sed non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar.
Credo, si non reducam, ea gratia concordes magis fore.
L. *Nescias: verùm id refert nihil, vtrum illæ fecerint,*
Quando hæc abierit. odiosa hæc ætas 'st adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremò iam nos fabulæ
Sumus, Pamphile, senex atq; anus.
Sed video Phidippum per tẽpus egredi: accedamus.

Dixi, perorationis verbum.

Obstinatè suum consiliũ persequitur Pãphilus, quo plus sit turbarum.

Per tẽpus, id est, opportunè.

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Natum puerum Laches rescìscit: Pamphilum ad recipiendam vxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici Senarij.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

Transfertur culpa in alterã anum.

T*Ibi quoq; ædepol sum iratus, Philumena,*
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum est

turpiter:

Ostēditur & matri & socrui esse iratus, quod filia à marito discesserit.

Et si tibi causa est de hac re:mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. oportunè te mihi,
Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
PAM. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiā?
L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne revereatur minùs iam quò redeat domū. PH. ah,

Traductio criminis.

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia:
Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.
PAM. Dum ne reducam, turbent porrò quàm velint.

Ego, gravis orationis initiū.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est vt aliter tua siet sententia,

Accipias puerum: nam liberi patrē sequuntur.

Accipias puerum. PAM. sensit peperisse: occidi.
L. Puerum: quem puerum? PH. natus est nobis nepos.
Nam abducta à vobis prægnas fuerat filia.
Neq; fuisse prægnatē vnquam ante hunc sciui diem.
L. Bene ita me Dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam saluam. sed quid mulieris

Reprehensio cū contemptu.

Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum pravè, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.

Urgetur Pamphilus puori mētione.

PAM. Etsi iamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, quum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi, Pamphile, hîc iam consultatio est.

PA. Perij.

PA. Perij. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit: habeo gratiam Dijs. PA. nullus sum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduorsari mihi.
PA. Pater si illa ex me liberos vellet sibi, *Tandem alterā dissidij causam commētus est.*
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clàm haberet, quæ celâsse intellego.
Nunc, quum eius alienum esse à me animū sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua, *Mater à deriuatione causa.*
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam Lache, & tu Pamphile, *Promittit facilitatē suam.*
Remissam opus sit, vobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PA. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? ehò an non alemus, Pamphile?
Prodemus quæso potiùs? quæ hæc amentia est?
Enimuerò prorsus iam tacere non queo:
Nam cogis ea quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut quid sit id quod solicitere ad hunc modum?
Primùm hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi:

Extrema cōstictatio cptasεos.

Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc postquàm ademptam hanc quoq; tibi causam vides:
Puer quia clàm te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas:
Aliquando tandem huc animū vt adiungas tuum.

Ab antecedentis.

Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?

Agit, qui instanter petit: orat qui demissè precatur.

Egi, atq; oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo:
Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricē induxti tuum,
Cui tu obsecutus, facis huic adeò iniuriam:
Nam in eandem vitam te reuolutum denuò
Video esse. PAM. mène? L. teipsum: & facis iniuriam,
Quum fingis falsas causas ad discordiam,

Testē vocat, non impeditricem.

Vt cum illa viuas, testem hanc quum abs te amoueris.
Sensitq; adeò vxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. planè hic diuinat: nam id est.

Relicta quæstione ad rē redit.

PA. Dabo iusiurandum, nihil esse istorum tibi. L. ah,
Reduc vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedò.

Anxius Pāphilus abscedit, ne rem aperire cogatur.

PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non est: pòst de matre videro.
PA. Omnibus modis miser sum, nec quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.

Abibo

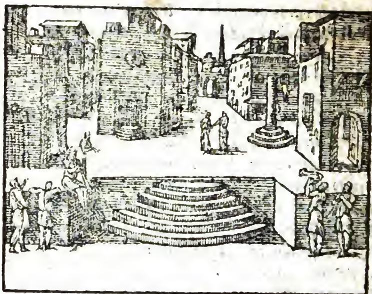
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re quum sit mihi adiutrix socrus.
L. Fugis? hem: nec quicquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedò, ego alam. PH. maxumè.
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Proptereà hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neq; ei credebam primò: nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilij?
PH. Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam censeo:
Oremus: accusemus grauiùs: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem posteà.
L. Faciam vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò in hac re adiutor sis mihi. PH. ah
Iamdudum dixi, itidemq; nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est, vt possit: quod spero fore.
Sed vísne adesse me vnà, dum istam conuenis?
L. Imò verò abi, aliquam puero nutricem para.

Hac. pellicatum scilicet & adulteriũ. Poëta festinat ad rerũ cognitionem.

Vicinam honestè dixit, vt seni cõgruit.

quaternarius. Item trochaici octonarij catalectici & acatalecti.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

Resciscit de puero Phidippus: id etiam ad augẽdum tumultũ facit, & vt Pamphilus cogatur reducere.

Heus ostẽdit eũ cogitabũdũ de filia.

PEriij, quid agam? quò me vortam? quid meo respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri visus 'st vagientis:
Ita corripuit derepentè tacitus sese ad filiam.
Quòd si resciuerit peperisse, id qua causa clàm habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. *Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras:*
Atq; eccam video: quid agis, Myrrhina? heus tibi dico. M. *mihine*

Mi

Mi vir? P. vir ego tuus sim? tu virum me, aut hominem adeò esse deputas?
Nam si vtrumuis horum, mulier, vnquam tibi visus forem,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. *quibus?* P. *at rogitas?*
Peperit filia, hem, taces? ex quo? M. *istuc rogare æquom est patrem.*
Perij, ex quo censes, nisi ex illo cui data est nuptum, obsecro?
P. *Credo: neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror*
Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partũ, præsertim quum & rectè & suo peperit tempore.
Adeóne peruicaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi libidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. *Misera sum.* P. *vtinam sciam ita esse istuc: sed nunc mihi in mentem venit,*
Ex hac re quod locuta es olim, quum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam

Mulier. indignatio nem habet.

Mira calliditas.

Puerum, inuidia ab infantis ætate.

Sed nunc argumentũ à priùs dictũ.

Cum

Cum eo qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

Obstinaciam ad inerte in celando partu.

M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, mauolo.

P. Multò prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:

Verùm id vitium ego nunquam decreui esse adolescentiæ:

Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, quum se quoque oderit.

Accusatio à perseuerātia.

Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti vsq; adhuc,

Cui mater Argumētum à persona idonea.

Vt filiam ab eo abduceres: neu quod ego egissem, esset ratum.

Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.

Oratorie auctoritatem iudicibus adimit.

M. Adeon'me esse peruicacem censes, cui mater siem,

Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?

Nam si laudat hoc ipsum quo accusatus est Pāphilus.

P. Tún' prospicere, aut iudicare nostram in rē quod sit potes?

Audîsti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret

Exeuntem, aut introeuntem ad amicam: quid tum posteà?

His verbis cōmentitia argumēta contemnit.

Si modestè, ac rarò hoc fecit: nónne ea dissimulare nos

Magis humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?

Hic eo accusat aā,

Nam si is posset ab ea sese de repente auellere,

Quicū tot consuêsset annos, nō eum hominē ducerem,

Nec

Nec virum satis firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conueni:
Roga velitne, an non, vxorem. si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem, vt nolit, rectè consului meæ.
P. Si quidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo, Myrrhina
Peccatũ: aderam cuius consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor ira, te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parère hâc qui postulem.
Ibo intrò, atq; edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere:
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem vt siet, resciuerit,
Non ædepol clam me est, quum hoc, quod leuius est, tam animo iracundo tulit.
Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mihi vnum ex plurimis miserijs reliquom fuerat malum:
Si puerum vt tollam cogit, cuius qui sit nescimus pater.
Nam quum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:
Neq; detractum ei tum quicquam est, quî possit nosci qui siet.

quo seipsã tutari credit.

Vxori nihil credit iratus Phidippus.

Quita, antiquè dictum.

Parat viam ad catastrophen.

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit virgini abiens anulum.
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
Celare, quum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Sostratæ purgatio de Philumenæ abscessu. Eadem Sostrata rus abituram se filio pollicetur, ne impedimento sit quominus redeat Philumena Filius contrà matri, ne id faciat, dissuadere conatur.

Iambici Octonarij.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

Sostrata excusatur. Myrrhina paulò pòst accusabitur, donec palàm fiet vtramque vacare culpa. A iusto & honesto. Verbũ prærmollit rem durã quã dictura est.

Non clam me est, mi gnate, tibi me esse suspectã, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abijsse, etsi ea dissimulas sedulò.
Verùm, ita me dij ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto mihi, vt
Nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei:
Teq; antequàm me amare rebar, ei rei firmâsti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo. nunc tibi me certum est contrà gratiam
Referre, vt apud me præmium esse positum pietatis scias,

Mi

Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæso quid istuc consilij est?*
Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Haud facies: neq; sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,

Dissuasio à persona, à causa, à loco, à facto.

Mea pertinacia dicat esse factũ, haud tua modestia.
Tum tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies,
Mea causa nolo. S. *nihil iam mihi istæ res voluptatis ferunt:*

Omnia Pamphili argumenta refellit.

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxima, vt ne cui meæ
*Longinquitas ætatis obstet, mentém ve * exoptet meam.*

** al. expectet. vide Ioan. Ru.*

Hîc video me esse inuisam immeritò: tempus est concedere:

Inuisam, quia & socrus, & quia anus.

Sic optumè, vt ego opinor, omnes causas præcidam omnibus:
Et me hac suspicione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, volgus quod male audit mulierum.

Mores notat detractorum.

Quod absque hoc esset, in Captiuis Plautus, & infrà in Phormione. Dura patienter ferenda sunt. Vide & & matris amorē, & filij pietatem.

P. *Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absq; vna hac foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. *obsecro mi Pamphile,*
Non tute incommodum rem, vt quæq; est, in animum inducas pati.
Si cætera sunt ita, vt tu vis, itaq; vt esse ego illa existimo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. *væ misero mihi.*
S. *Et mihi quidem: nam hæc res non minùs me malè habet, quàm te, gnate mi.*

ACTVS QVARTI. SCENA III.

ARGVM.

Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & vxor. Monetur Pamphilus vt vxorem reducat.

Octonarij Iambici & Trochaici mixti. Senarius vnus. Dimeter item vnus.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

Laches audierat verba Sostratæ ad filiū habita.

Fors, bona fortuna est.

QVem cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans, accepi vxor:
Istuc est sapere, qui vbicumq; opus sit, animum possis flectere,
Quod faciundum fortasse sit post idea, hoc nunc si feceris.
S. *Fors pol fuat.* L. *abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.*

S. *Spero*

S. *Spero ecastor.* L. *i ergo intrò, & compone quæ tecum simul*
Ferantur: dixi. S. *ita vt iubes faciam.* P. *pater.* *Dixi, peroorationis verbum.*
L. *Quid vis Pamphile?* P. *abire hinc matrem? minimè.* L. *quid ita istuc?* P. *quia*
De vxore incertus sum etiam quid sim facturus. L. *quid est?*
Quid vis, nisi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo.*
Sed non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar. *Obstinatè suum consiliũ persequitur Pãphilus, quo plus sit turbarum.*
Credo, si non reducam, ea gratia concordes magis fore.
L. *Nescias: verùm id refert nihil, vtrum illæ fecerint,*
Quando hæc abierit. odiosa hæc ætas'st adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremò iam nos fabulæ
Sumus, Pamphile, senex atq; anus. *Per tẽpus, id est, opportunè.*
Sed video Phidippum per tẽpus egredi: accedamus.

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Natum puerum Laches rescifcit: Pamphilum ad recipiendam vxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici Senarij.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS. *Transfertur culpa in alterã anum.*

T*Ibi quoq; ædepol sum iratus, Philumena,*
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum est

turpiter:

Ostēditur & matri & socrui esse iratus, quod filia à marito discesserit.

Et si tibi causa est de hac re: mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. *oportunè te mihi,*
Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. *quid est?*
PAM. *Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiā?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Ne reuereatur minus iam quò redeat domū. PH. *ah,*

Traductio criminis.

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia:
Mutatio fit: ea nos perturbat, Laches.
PAM. *Dum ne reducam, turbent porrò quàm velint.*

Ego. grauis orationis initiū.

PH. *Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est vt aliter tua siet sententia,

Accipias puerum: nam liberi patrē sequuntur.

Accipias puerum. PAM. *sensit peperisse: occidi.*
L. *Puerum: quem puerum?* PH. *natus est nobis nepos.*
Nam abducta à vobis prægnas fuerat filia.
Neq; fuisse prægnatē vnquam ante hunc sciui diem.
L. *Bene ita me Dij ament, nuncias: & gaudeo*
Natum illum, & tibi illam saluam. sed quid mulieris

Reprehensio cū contemptu.

Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum prauè, proloqui.
PH. *Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.*

Urgetur Pamphilus puori mīnime.

PA. *Etsi iamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, quum eam consequitur alienus puer.
L. *Nulla tibi, Pamphile, hîc iam consultatio est.*

PA. *Perij.*

PA. Perij. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
Euenit: habeo gratiam Dijs. PA. nullus sum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduorsari mihi.
PA. Pater si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clàm haberet, quæ celâsse intellego.
Nunc, quum eius alienum esse à me animú sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte iam Lache, & tu Pamphile,
Remissam opus sit, vobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quicquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PA. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? ehò an non alemus, Pamphile?
Prodemus quæso potiùs? quæ hæc amentia est?
Enimuerò prorsus iam tacere non queo:
Nam cogis ea quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut quid sit id quod solicitere ad hunc modum?
Primùm hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi:

Tandem alterã dissidij causam commẽtus est.

Mater. à deriuatione causa.

Promittit facilitatẽ suam.

Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in ea re quum sit mihi adiutrix socrus.
L. *Fugis? hem: nec quicquam certi respondes mihi?*
Num sibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum, Phidippe, mihi cedo, ego alam. PH. *maxume.*
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neq; ei credebam primò: nunc verò palam est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. *Quid ergo agam, Phidippe? quid das consilij?*
PH. *Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam censeo:*
Oremus: accusemus grauiùs: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem posteà.
L. *Faciam vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc*
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò in hac re adiutor sis mihi. PH. *ah*
Iamdudum dixi, itidemq; nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est, vt possit: quod spero fore.
Sed vísne adesse me vnà, dum istam conuenis?
L. *Imò verò abi, aliquam puero nutricem para.*

Hac pellicatum scilicet & adulteriū. Poeta festinat ad rerū cognitionem.

Vicinam honestè dixit, vt seni cōgruit.

ACTVS QVINTI, SCENA I.

ARGVM.

Bacchis & Laches colloquuntur. Hic illam accusat, quòd ad se recipiat filium: illa constanter negat. Mitem autem senem, & meretricem bonam inducit: & occasio est catastrophes.

Iambici Tetrametri, partim Acatalectici, partim Catalectici: admisti sunt Trochaici quidam, & vnus Dimeter Catalecticus.

BACCHIS. LACHES.

Occasio catastrophes. *NOn hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentam esse expetit:*
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
L. *Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem quàm possiem.*
Aut ne quid faciam plus, quod me pòst minus fecisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. B. *salue Lache.* L. *credo ædepol te*
Leue & molle proœmium. *Nonnihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi ferâs puerum euocare.*
Quoque etiam, parelcon tertium. B. *Ego pol quoq; etiam timida sum: quum venit mihi in mentem, quæ sim,*
Ne nomen mihi quæsti obstet, apud te: nam mores facile tutor.
Ambiguitas. L. *Si vera dicis, nihil tibi pericli à me est, mulier: nam*
Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:

Qua-

Quo magis omnes res cautiùs, ne temerè faciam, accuro.
Nam si facis, facturá ve es, bonas quod par est facere: inscitum
Offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquom est.
B. *Est magnã ecastor gratiam, de hac re quod tibi habeamınam qui*
Post factam iniuriam se expurget, mihi prosit parum. sed
Quid istuc est? L. *meum receptas filium ad te Pamphilum.* B. *ah.*
L. *Sine dicam: vxorem hanc priusquam duxit, vostrum amorem pertuli.*
Mane: nondum etiam dixi id quod volui. nunc hic vxorem habet:
Quære alium firmiorem tibi, dum consulendi est tempus:
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neq; pol eadem ista ætate tu.
B. *Quis id ait?* L. *socrus.* B. *méne?* L. *teipsam: & filiam abduxit suam:*
Puerumq; ob eam rem clàm voluit, qui natus est, extinguere.
B. *Aliud si scirem, quî firmare meam apud vos possem fidem*
Sanctius quàm iusiurandum, id pollicerer tibi, Laches,
Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.

Cautio Lachetis.
Inscitũ, id est inelegans.
Propositio accusationis.
Parabat abitum Bacchis.
Permutatio rerũ.
Commendatio à persona.
Ab vtili.
Ab honesto.

L. *Lepida*

L. Lepida es. sed scin' quid volo potiùs sodes facias?
B. quid cedo?
L. Eas ad mulieres huc intrò: atq; istuc iusiurandum idem
Polliceare illis: exple animum his, teq; hoc crimine expedi.

Bona meretrix cōtra consuetudinē facit.

B. Faciam: quod pol si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,
Vt de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet.
Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum:
Nec leuiorem vobis, quibus est minimè æquom, viderier
Immeritò: nam meritus de me est, quod queam illi vt commodem.
L. Facilem, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddidit:

Suspicionē suam fatetur.

Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc quum ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem vt sis porrò, nostra vtere amicitia, vt voles.

Aposiopesis irati.

Aliter si facis. sed reprimam me, ne ægrè quicquam ex me audias.

Comminatio pollicitationi admista.

Verùm te hoc moneo vnum, qualis sim amicus, aut quid possiem
Potiùs quàm inimicus, periculum facias. B. faciam sedulò.

ACTVS

ACTVS QVINTI, SCENA II.

ARGVM.

Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intrò abituram ad Sostratam & Myrrhinam, vt illis purgetur.

Iambici Tetrametr. Catalectici, & vnus Dimeter acatalecticus.

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

Post varia nutricis poscentis verba Phidippus ad generalem promissionem se confert, dicens, Nihil apud me.

NIhil apud me tibi defieri patiar, quin quod opus sit
Benignè præbeatur. Sed quum tu satura, atque ebria eris, puer vt satur sit facito.
L. *Noster socer video venit: puero nutricem adduxit.*
Phidippe, Bacchis deierat persanctè. P. *hæccine ea est?* L. *hæc est.*
P. *Nec pol istæ metuunt Deos: neq; has respicere Deos opinor.*
B. *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire.*
Licet. hæc res hîc agitur, me facere Pamphilo vt vxor redeat
Oportet: quòd si perficio, non pænitet me famæ,
Solam fecisse id quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. *Phidippe, nostras mulieres suspectas falsò nobis*
In re ipsa inuenimus: porrò hâc nũc experiamur. nã si
Compererit falsò crimini tua se vxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clàm, id leue est: citò ab eo hæc ira abscedet.

Meretrices irreligiosæ.

Firmius argumentum.

Suspectas, non de adulterio, sed de nurus discessu.

Profectò

Post discussionem hoc infert. Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.

P. Velim quidem hercle. L. exquire : adest: quod satis sit, faciet. B. faciam.

Correptio. P. Quid isthæc mihi narras? an quia non tute audisti dudum,

De hac re animus meus vt sit Laches? illis exple modò animum.

L. Quæso ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita, tute vt serues.

B. Ob eam rem vis ergo introëam? L. i, atq; exple animum his, vt credant.

B. Eo, etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:

Nam nupta meretrici hostis est, à viro vbi segregata est.

Aliæ persuadendi rationes. L. At hæ amicæ erunt, vbi quamobrem adueneris resciscent. P. atqui

Easdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognorint:

Nam illas errore, & te simul suspicione exolues.

B. Perij, pudet Philumenæ : sequimini me intrò huc ambæ.

Ostendit commune bonum vtrique euenturum. L. Quid mî est, quod malim, quàm quod huic intellego euenire: vt

Gratiam ineat sine suo dispendio? & mihi vnà prosit?

Nam si est, vt hæc nunc Pamphilum verè ab se segregarit,

Rē ex 4- Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam

riam esse:
Referetq; gratiam ei: vnaq; opera nos sibi amicos iunget.

micitia sinu: gloriã ex facto singulari.

ACTVS QVINTI. SCENA III.

ARGVM.

Per anuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem, Philumena ab eo compressa ostenditur.

Trochaici, & Iambici octonarij Catalectici.

PARMENO. BACCHIS.

Aedepol næ esse meam herus operam deputat parui pretij,
Qui ob rem nullam misit: frustra vbi totum desedi diem,
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaq; ineptus hodie dũ illic sedeo, vt quisq; venerat,
Accedebam: Adolescens, dic dum quæso, tun'es Myconius?
Non sum. at Callidemides? non. hospitem ecquem Pamphilum
Hîc habes? omnes negabant: neq; enim quenquam esse arbitror.
Deniq; hercle iam pudebat: abij. sed quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hîc rei est?
B. *Parmeno, opportunè te offers, properè curre ad Pamphilum.*
P. *Quid eo?* B. *dic me orare vt veniat.* P. *ad te?* B. *imò ad Phil*

Hoc à stomachante dicitur sermo, tãquã ab hero delusus sit.

ad Philumenam.

Prouerbiū in curiosus percontatores. P. *Quid rei est?* B. *tua quod nihil refert percontari desinas.*

P. *Nihil aliud dicam?* B. *etiam: cognôsse anulum illum Myrrhinam*

Gnatæ suæ fuisse, quem mihi ipsus olim dederat. P. *scio.*

Tantum, eclipsis. *Tantúmne est?* B. *tantum: aderit continuò, hæc vbi ex te audiuerit.*

Sed cessas? P. *minimè equidem, nam hodie mihi potestas haud data est:*

Minimè equidem, quasi dicas, Currere nequeo. *Ita cursando atq; ambulando totum hunc contriui diem.*

B. *Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?*

Hic reliquam argumenti partē Bacchis sola secum memorat. *Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?*

Gnatum ei restituo, qui pænè harum, ipsiusq; opera perijt:

Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:

Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui.

Anulus fabula nodū soluit. *Hic adeo his rebus anulus fuit initium inueniundis.*

Nam memini, abhinc menses decem ferè ad me nocte prima

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,

Cum hoc anulo: extimui ilico: mi Pamphile, inquā, amabo,

Quid examinatus es obsecro? aut vnde anulū istum nactus?

Dic

Dic mihi. ille alias res agere se simulare: postquam id video,
Nescio quid suspicarier: magis cœpi instare, vt dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicitq; sese illi anulum, dum luctat, detraxisse.
Eum cognouit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat vnde sit: narro omnia hæc: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neq; enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptiis lætetur. verùm æcastor,
Nunquam animum quæstigratiâ ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum est, vsa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptiis euenit factum, fateor:
At pol me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda æquom est ferre.

Inde, ab anulo & narratione concludit fabulæ narrationem.

Honesta meretrix.

ACTVS QVINTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione anuli, quem olim dederat Bacchidi. Ejusdem mirificè laudatur vxor.

Iambici Tetrametri, & pauci Trimetri: Quaternarius vnus, Trochaici aliquot.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS.

Quod misere cupit Pamphilus, tardius ob affectũ credere potest. Sic fit in rebus subitis.

VIde mi Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa & clara attuleris:
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR. *Visum est.* PAM. *certóne?* PAR. *certè.* PAM. *Deus sum si hoc ita est.* PAR. *verum reperies.*
PAM. *Mane dum sodes: timeo ne aliud esse credam atq; aliud nuncies.*
PAR. *Maneo.* PAM. *sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam,*

Amphibologicôs ex affectu.

Suum anulum habere Bacchidem. PAR. *factum* PAM. *eum quem ego olim ei dedi:*
Eaq; hoc te nunciare mihi iussit: itáne factum? PAR. *ita, inquam.*
PAM. *Quis me est fortunatior, venustatisq; adeò plenior? egóne*

Quid, deliberantis est.

Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? nescio. PAR. *at ego scio.* PAM. *quid?*
PAR. *Nihil: nam neque in nuncio, neque in me ipso quid sit boni,*
Scio. PAM. *Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,*
Sinam sine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me expectat credo: adibo. B. *salue Pamphile.*

PAM.

PAM. *O Bacchis, ô mea Bacchis, seruatrix mea.* *Laus Bacchidis.*
B. *Bene factum, & volupe est.* PAM. *factis vt credam facis:*
Antiquamq; adeò tuam venustatem obtines,
Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus quocumque adueneris,
Semper siet. B. *at tu ecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,* *Laus Pamphili.*
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
PAM. *Ha, ha, he, túne mihi istuc?* B. *rectè amâsti, Pamphile, vxorem tuam.* *Aemula formam laudat.*
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quòd nôssem, videram:
Perliberalis visa est. PAM. *dic verum.* B. *ita me dij ament Pamphile.*
PAM. *Dic mihi harum rerum nunquid dixti iam patri?* B. *nihil.* PAM. *neq; opus est:* *Harũ rerum, scilicet de cõsuetudine nostra.*
Adeò mutito. placet hoc non fieri itidem, vt in comœdijs,
Omnia vbi omnes rescifcunt: hîc quos par fuerat resciscere, *Vt in comœdijs, quasi hæc comœdia non sit, sed veritas.*
Sciunt: quos non autem scire æquom est, neq; resciscunt, neque scient.
B. *Immo etiam hoc quî occultari posse faciliùs credas, dabo:*
Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. *est optume:*

Speroq; rem hanc esse euenturam nobis ex sententia.

PAR. *Here, licétne scire ex te hodie quid sit quod feci boni?*

Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. *non.* PAR. *suspicor tamen:*

Egóne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. *nescis, Parmeno,*

Hoc auget beneficij meritum. *Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.*

PAR. *Immo verò scio, neq; hoc imprudens feci.* PAM. *ego istuc satis scio.* PAR. *an*

Iactantia serrulis. *Temere quicquam Parmenonem prætereat, quod facto vsus sit?*

PAM. *Sequere me intrò, Parmeno.* PAR. *sequor: equidem plus hodie boni*

Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam. Plaudite.

FINIS HECYRAE.

ARGVMENTVM PHORMIONIS.

PROTASIS.

QVVM Antipho, absente patre, puellam quandam vnicè deperiret, nec posset ea potiri, nisi vxorem duceret, (erat enim ciuis Attica,) fortè nuptiæ confectæ sunt technis sycophantæ cujusdam Phormionis. Is enim ex composito diem dicit Antiphoni: fingit puellam ei cog

ei cognatam esse, neque quémquam alium propiorem, cui nubat. Facilè est vincere non repugnantem: ita legibus ducere cogitur Antipho.

EPITASIS.

Non probatur auaro patri, vbi rediit, factum: vt qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quare cum Phormione expostulat, cur in has nuptias, se absente, filium conjecerit. Tandem paciscitur etiam mercedem, minas triginta, si recepetit ad se puellam. Ibi verò & Antipho in discrimen venit, ne per eam conditionem ipse vnicè charam & jucundam conjugem amitteret.

CATASTROPHE.

Intereà domum redit & patruus Antiphonis: hic fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex se in Lemno susceptam esse, vbi cum muliercula quadã consueuerit: gaudetq; ita casu cecidisse, se absente, vt is duceret, quem maximè ipse generum cuperet, & paulò antè ambibat. Ita fit vt & Antipho retineat vxorem, & nuptiæ patri probentur.

Secunda catastrophes pars.

Porrò triginta minæ quos ludos reddidere? Has extorserat Phormio, quanquam dissimularet dandas alteri adolescenti Phædriæ, qui citharistriam mercaretur: & jam pererat pecunia: quam quum reposcunt senes, sycophanta prodit Chremetem apud vxorem, & docet consuêsse cum alia quadam peregrè, simulq; impetrat vt Phædriæ id argentum condonetur: estq; ridicula admodum catastrophes pars, vbi mulier maritum objurgat, parum memorem fidei suæ.

PHORMIONIS PERSONÆ.

PHORMIO, parasitus ἀπὸ τῶν φορμῶν, à sparteis

 fiscis,

fiscis, & stramentis nauticis.
DEMIPHO, senex, δήμου φῶς, populi claritas.
ANTIPHO, adolescens.
GETA, seruus.
DORIO, leno, gentile.
CHREMES, senex.
PHAEDRIA, adolescens.
DAVVS, seruus.
SOPHRONA, nutrix.
NAVSISTRATA, matrona, magnificum nomen, à copiis naualibus.
HEGIO, CRATINVS, à κράτος, quod est robur, CRITO, aduocati.

Sequentium tantùm hîc mentio fit.

DORCIVM, ancilla, ἀπὸ τῆς δορκὸς, à dama.
PHANIVM, adolescentula, ἀπὸ τοῦ φανοῦ, à facula.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Senarÿ.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio,
Chremes clàm habebat Lemni vxorem, & filiam:
Athenis aliam coniugem, & amantem vnicè
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Quum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito vt illam coniugem

Haberet

Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHORMIO TERENTII.

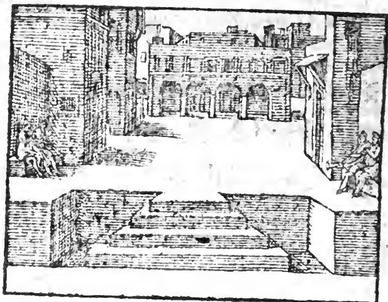

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVRVL. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENEST. MODOS FECIT FLACC. CLAVDI, TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV EPIDICAZOMENOS, FACTA QVARTO* CN. FANNIO, M. VALERIO COSS. ANNO AB VRBE COND. D. XCIII. *quo & acta Eunuchus est.* *al.c.

PROLOGVS. *Senarij.*

POSTQVAM *Poeta vetus poëtam non potest* *Recriminatio.*
Retrahere à studio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas, *Accusatio à stylo leui.*
Tenui esse oratione, & scriptura leui:

Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Accusatorem accusatus accusat. Ceruam videre, fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare vt subueniat sibi.
Quòd si intelligeret, quum stetit olim noua,
Actoris opera magis stetisse, quàm sua:
Minùs multo audaciter, quàm lædit, læderet:
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Occupatio excusat necessitatem. Nunc si quis est qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus,
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reÿcere,
Hic respondere voluit, non lacessere.

Bened

Benedictis si certasset, audisset bene.
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id relatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi quum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
EpidicaZomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant:
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas vestra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium:
Ne simili vtamur fortuna, atq; vsi sumus,
Qum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasq; vostra adiutans, atq; æquanimitas.

Epidicazomenos, agens de possessione rei, seu vindiciarũ. Epidicasia, lis vindiciarum. Phormion tegiculũ, quo pauimentũ insternitur, inde Phormio seruile nomen. Per hoc apparet Hecyrã ante Phormionẽ actam.

ACTVS PRIMI, SCENA I.

ARGVM.

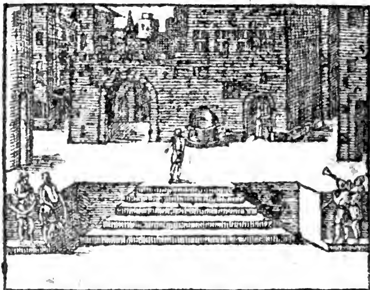
Dauus exiens dicit adferre se quam debet Getæ pecuniam: & hæc persona extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta.

Iambici Senarij.

DAVVS.

Dauus hic protatica persona est, nihil ad argumẽtum comœdiæ spectans.

AMicus summus meus, & popularis Geta
Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iampridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem. ei credo munus hoc conraditur.

QVAM iniquè comparatũ est, hi qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus?
Quod ille vnciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existumans,
Quanto labore partum. porrò autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit.
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt. omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. sed videón' Getam?

Incõmoda ab vxore.

Feritur munere, nõ qui recipit, sed qui dat, præsertim inuitus.

ACTVS PRIMI, SCENA II.

ARGVM.

Geta narrat quò fine profecti senes Demipho & Chremes, qua occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho. *Trimetri Iambici.*

GETA.

GETA. DAVVS.

SI quis me quæret rufus. D. præstò est, desine. G. oh,

At ego obuiam conabar tibi, Daue. D. accipe, hem:

Lectum est, conueniet numerus quantum debui.

G. Amo te, & non neglexisse, habeo gratiam.

D. Præsertim vt nunc sunt mores, adeo res redit,

Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.

Dauus, protatica persona, cui Geta exponit occasionem fabulæ.

Sed quid tu es tristis? G. egóne? nescis quo in metu, &

Quanto in periclo * sim. D. quid istuc est? G. scies,

Modò vt tacere possis. D. abi sis insciens:

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,

Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri est

Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.

Gemina perturbatio à capitu.

*al. simus.

Argumētū à maiore.

G. Senis nostri, Daue, fratrem maiorem Chremem

Nostin'? D. quid ni? G. quid eius gnatum Phædriam?

D. Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul

Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam

Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas

Pellexit, modò non monteis auri pollicens.

D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas,

Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.

G. Abeuntes ambo hinc tum senes, me filijs

Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, prouinciam

Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:

Memini relinqui me Deo irato meo.

Cœpi aduorsari primò: quid verbis opus'st?

Mirū narrationis cō pendiū per interrogationem.

Decorè fingit seruū silentij impotentem.

Seni

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venère in mentem istæc mihi: nam quæ inscitia est,
Aduorsum stimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti vti foro.
G. Noster mali nihil quicquam primò: hic Phædria
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neq; quod daretur quicquam, id curârant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, ex aduorsum ei loco
Tonstrina erat quædam: hic solebamus ferè
Plerumq; eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi, interuenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus quid sit: nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserũ, & graue.
Modò quandam vidi virginem hîc viciniæ
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorsum: neq; illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus: miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia: quid verbis opus est?
Commorat omnes nos. ibi continuò Antipho,
Voltisne eamus visere? alius, censeo,
Eamus: duc nos sodes: imus, venimus,
Videmus, virgo pulchra, & quo magis diceres,

Nihil

Prouerbia quàm maxime inter se diuersa.

Puellulã ab ætate, citharistriam, ab arte laudat.

Ea est enim postrema amoris linea.

Narrationis altera pars.

Miseram, ob affectũ scilicet.

Auxesis, nam res minuuntur, sententia augetur.

Laus à forma.

Occasio qua An-

Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis: vt ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille qui illam amabat fidicinam, tantummodo
Satis, inquit, scita est: noster verò. D. iam scio,
Amare cœpit. G. scin' quam? quò euadat, vide:
Postridie ad anum rectà pergit: obsecrat
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neq; eum æquum ait facere: illam ciuem esse Atticam,
Bonam, bonis prognatam: si vxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
D. Non si redysset ei pater veniam daret?
G. Illéne indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens, qui (illum Dij omnes perduint.)
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit:
Lex est, vt orbæ, qui sint genere proximi,
His nubant, & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me aßimulabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atq; commodum.
Quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites, quid mea?

tipho amare cœpit.
Mira genuina forma descriptio.
Scita, id est, bella, modesta.
Laus à loco, à persona, a moribus.
Nescire, id est, nesciebat.
Alia caussa litis futura.
Phormionis fictum consilium.
Attica lex.
Phormionis verba refert.

Illa

Illa quidem nostra erit. D. *iocularem audaciam.*

Gradus. G. *Persuasum'st homini: factum est: ventum est: vincimur:*

Duxit. D. *quid narras?* G. *hoc quod audis.* D. *ô Geta,*

Quid te futurum est? G. *nescio hercle: vnum hoc scio:*

Quod fors feret, feremus æquo animo. D. *placet:*

Sententia moralis. *Hem istuc viri est officium.* G. *in me omnis spes mihi est.*

Consolatio laudatoria. D. *Laudo.* G. *ad precatorem abeam credo, qui mihi*

Sic oret: Nunc omitte quæso hunc: cæterum

Oratio precatoris ad dominum mittendi. *Posthæc si quicquam, nihil precor: tantummodo*

Non addas. vbi ego hinc abiero, vel occidito.

D. *Quid ille pædagogus, qui citharistriam?*

Quid rei gerit? G. *sic tenuiter.* D. *non multum habet*

Vrbaniter de Phædria inquirit. *Quod det fortasse.* G. *immo nihil, nisi spem meram.*

D. *Pater eius rediit, an non?* G. *nondum.* D. *quid? senem*

Quoad expectatis vostrum? G. *non certum scio:*

Præparatio inopinati aduentus senis. *Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modò, &*

Ad portitores esse delatam: hanc petam.

D. *Nunquid Geta aliud me vis?* G. *vt bene sit tibi.*

Puer heus: nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI, SCENA III.

ARGVM.

Contendunt inter se adolescentes, vter eorum magis sit miser. Vnde tota hæc scena versatur in genere causæ demonstratiuo.

Trochaici, Iambici octonarij permisti & confusi. Dimeter vnus.

ANT

ANTIPHO. PHAEDRIA.

Adeón' rem rediisse, vt qui mihi consultum esse optumè velit,
Phædria, patrem extimescam, vbi in mentem eius aduenti venit?
Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.
P. *Quid istuc est?* A. *rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius*
Sis? quod vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.
Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. *audio.*
A. *Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.*
P. *Aliis quia desit, quod amant, ægrè est: tibi quia superest, dolet.*
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandáq; est.
Ita me dii bene ament, vt mihi liceat tamdiu quod amo frui.
Iam depacisci mortem cupio: tu conijcito cætera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia:

Querela adolescentis continens protasin, & peccati expositionē.

Antipho timidus, Phædria audax.

Formidātis querela.

Amoris cruciatus.

Vt ne addam quòd sine sumptu ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem sine mala fama: palàm

Beatus, ni vnum desit, animus qui modestè istæc ferat:

Et si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Adagiũ. *Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet.*

A. *At tu mihi contrà nunc videre fortunatus, Phædria,*

Felicẽ diciteo, quòd non amet nuptam. *Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis*

Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum

Semper enim metuit nimiũ præsaga mali mẽs. *Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinẽdi copia.*

Sed hoc quid est? videón' ego aduenire huc currentem Getam?

Is ipsus est: timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI, SCENA IIII.

ARGVM.

Geta Antiphoni affert è Cilicia rediisse patré, quo nuncio tantus iniicitur metus malè sibi conscio adolescenti, vt subducat illico sese.

Iambici Quadrati, admistis Trochaicis. Senarij quidam. Dimeter item vnus & Monometer Hypercatalecticus.

GETA

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

Nullus es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere reperers, — *Protasis & consultatio quomodo placent seni.*
Ita subito nunc imparatū tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem scio, neq; quomodo me inde extraham.
Nam non potest celari nostra diutiùs iam audacia. — *Nostra, cuius scilicet auctor fui.*
Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessumdabunt,
A. *Quidnam ille commotus venit?* G. *tum temporis punctum mihi*
Ad hanc rem est: herus adest. A. *quid istuc est mali?*
G. *Quod quum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?* — *Quod, Antiphonē scilicet duxisse vxorē.*
Loquárne? incendam: taceam? instigem: purgē me? laterem lauem. — *Exclamatio stupentis.*
Eheu me miserum: cùm mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absq; eo — *Conuasassem id est, cōportassem, aut collegisse furtim.*
Esset, rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.
Aliquid conuasâssem, atq; hinc me conijcerem protinam in pedes.
A. *Quam hic fugam, aut furtum parat?* — *Verba deliberantis.*
G. *Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?* — *Propter nouā nuptam solicitus.*
P. *Te nominat.* A. *nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.*

P. *Ah, sanúsne es?*

A. *Domum ire pergam, ibi plurimùm est.* P. *reuocemus hominem.* A. *sta illico.* G. *hem,*

Satis pro imperio quisquis es. A. *Geta.* G. *ipse est quẽ volui obuiam.*

Affectum timentis exprimit. A. *Cedò, quid portas obsecro? atq; id, si potes, verbo expedi.*

G. *Faciam.* A. *eloquere.* G. *modò apud portum.* A. *meúmne?* G. *Intellexti.* A. *occidi.* G. *hem.*

A. *Quid agam?* P. *quid ais?* G. *huius patrem vidisse me patruum tuum.*

A. *Nam quod ego huic nunc subitò exitio remedium inueniam miser?*

Apostrophe amatoria. *Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te distrahar,*

Nulla est mihi vita expetenda. G. *ergo istæc quum ita sint, Antipho,*

Sententia Verg. Audaces fortuna iuuat. *Tanto magis te aduigilare æquom est:* FORTEIS FORTVNA ADIVVAT.

A. *Non sum apud me.* G. *atqui opus est nunc, quum maxumè vt sis, Antipho.*

Culpa suspicio ex timore. *Nam si te senserit timidum pater esse, arbitrabitur Commeruisse culpam.* P. *hoc verum est.* A. *non possum immutarier.*

G. *Quid faceres, si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?*

Dialecticus illatio à minore. A. *Quum hoc non possum, illud minus possem.* G. *hoc nihil est Phædria, illicet.*

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P. *&*

quidem ego. A. obsecro,
Quid si asimulabo? satin' est? C. garris. A. voltum contemplamini, hem,
Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic? G. sat est.
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas,
Ne suis te iratus saeuis dictis protelet. A. scio.
G. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio, tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? A. ipsus est.
Non possum adesse. G. ah quid agis? quò abis, Antipho? mane,
Mane inquam. A. egomet me noui, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta quid nunc fiet? G. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet, Phaedria.
P. Aufer mihi oportet: quin tu quod faciam, impera.
G. Meministin' olim vt fuerit vestra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
*P. Memini. G. hem nunc ipsa est opus: aut si quid *potest,*
Meliore, & callidiore. P. fiet sedulò.
G. Nunc prior adito tu, ego in insidijs hîc ero

Expressio simulátis audaciã.
Haec in gestu consistunt.
Breuiter totam defensionem praescribit.
Conscientiae stimulus.
Amatoriè prius Phaniũ, quàm se commendat.
Ad omnia se paratũ indicat.
Quia nũc praelium erit, tunc praelusio fuit.
**al. potius.*

Succenturiatus, si quid deficies. P. *age.*

ACTVS PRIMI, SCENA V.

ARGVM.

Filium Antiphonem se absente vxorem duxisse admodum ægrè fert Demipho: à Phædria ille & Geta seruo defenditur. Ad postremum Demipho conuenire Phormionem constituit, vt iniuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

Iambici Octonarij, Senarij, vnus Catalecticus, & vnus Hypermeter.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

Turbagli fcunt: pater enim adueniens queritur de filij peccato.

ITáne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperium: non simultatem meam
Reuereri saltem? non pudere? ô facinus audax, ô Geta
Monitor. G. *vix tandem.* D. *quid mihi dicent? aut quam causam reperient?*
Demiror. G. *atqui repperi iam: aliud cura.* D. *án ne hoc dicent mihi,*

Vinci potest qui partē defensionis admittit.

Inuitus feci: lex coëgit. audio, fateor. G. *places.*
D. *Verùm scientem, tacitum, causam tradere aduersarijs,*
Etiámne id lex coëgit? P. *illud durum.* G. *ego expediam: sine.*

Praeparatio futuræ defensionis.

D. *Incertum est quid agam, quia præter spem, atq; incredibile hoc mihi obtigit:*
Ita sum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum

dum instituere.

QVAMOBREM OMNES, *quum secundæ res sunt maxumè, tum maxumè*

Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant.

Pericla, damna, exsilia peregrè rediēs semper cogites,

Aut filî peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:

Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouum.

Quicquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

G. *O Phædria, incredibile est, quanto herum anteeo sapientia:*

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda herus si redierit,

Molendum vsque in pistrino, vapulandum, habendæ compedes,

Opus ruri faciundum: horum nihil quicquam accidet animo nouum.

Quicquid præter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid hominem cessas adire, & blandè in principio alloqui?

D. *Mei fratris video filium mihi ire obuiam.*

P. *Mi patrue salue.* D. *salue: sed vbi est Antipho?*

P. *Saluom aduenire.* D. *credo: hoc responde mihi.*

P. *Valet: hîc est. sed satin' omnia ex sententia?*

D. *Vellem quidem.* P. *quid istuc?* D. *rogitas, Phædria?*

Amplificat querelam.

Gnome.

Sincerum institutū.

Cōmunia, id est, ex rerū vsu.

Iā fermè fracta senis ira.

Facetum.

Seruorum supplicia.

Irrisoria huius dicti resumptio.

Mitia verba senis de Phædria.

Denuò salutat, vt interim mitescat.

Bonas me absente hic confecistis nuptias.

Exclamatio ironica. P. *Eho, an id succenses nunc illi?* G. *artificem probum.*

D. *Egóne illi non succenseam? ipsum gestio*

Egóne illi, emphatice. *Dari mi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat*

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

P. *Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.*

Sũma cõtradictionu. D. *Ecce autem similia omnia, omnes congruunt.*

Vnum cognòris, omnes nôris. P. *haud ita est.*

Verg. Et crimine ab vno Disce omnes. D. *Hic in noxa est: ille ad defendendam causam adest:*

Quum ille est, hic præstò est: tradunt operas mutuas.

G. *Probè eorum facta imprudens depinxit senex.*

D. *Nam ni hæc ita essent,* * *cum illo haud stares Phædria.*

** Seruius legit pro illo.*

P. *Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,*

Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans,

Rhetoricũ theorema. *Non causam dico, quin quod meritus est, ferat.*

Sed si quis fortè malitia fretus sua,

In accusatorem & iudices. *Insidias nostræ fecit adolescentiæ,*

Ac vicit: nostráne ea culpa est, an iudicum?

Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi?

G. *Ni nôssem causam, crederem vera hunc loqui.*

D. *An quisquam iudex est, qui possit noscere*

Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,

Trãstatio causæ. *Ita vt ille fecit?* P. *functus adolescentuli est*

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.

G. *Laudo hunc: sed cesso adire quàm primùm senem?*

Here

Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. D. oh,
Bone custos salue: columen vero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. Iamdudum te omnes nos accusare audio
Immeritò: & horum me omnium immeritissimò.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem causam orare leges non sinunt:
Neq; testimonij dictio est. D. mitto omnia: adde
Istuc, imprudens timuit adolescens. sino:
Tu seruus: verùm si cognata est maxumè,
Non fuit necesse habere: sed id quod lex iubet,
Dotem daretis: quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potiùs ducebat domum?
G. Non ratio, verùm argentum deerat. D. sumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu faciliùs.
D. Postremò, si nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulchrè, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est: non potest.
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nihil suaue meritum est. hominem commonstrarier
Mihi istum volo: aut vbi habitet, demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hîc aderit. D. Antipho vbi nunc est? P. foris.
D. Abi Phædria, eum require, atq; adduce huc. P. eo
Recta via equidem illhuc. G. nempe ad Pamphilam.
D. at ego
Deos penateis hinc salutatum domum
Deuortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi

Geta Phædriã laudat.
Ironia.
Duplex accusatio.
Exceptio suim causa agẽda.
Singula ita proferenda tãquã plura sint.
Expedita responsio.
Eclipsis.
Illum per contẽptũ.
Simplex est senex, qui Phædriã mittit.

Amicos, id est, aduocatos & testes. *Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient:*
Vt ne imparatus sim, quum aduenit Phormio.

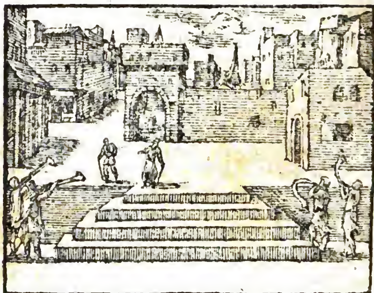
ACTVS SECVNDI, SCENA I.

ARGVM.

Adducitur Phormio vt factum defendat, qui hîc se instruit cum sene litigaturus.

Trochaici Tetrametri Catalectici, vsque ad parasceuen scena sequentis.

PHORMIO. GETA.

Accersitur Phormio, vt defendat factum.

ITá ne patris ais conspectum veritum hinc abijsse? G. admodum.
PH. Phanium relictam solam? G. sic. PH. & iratum senem?

G. Oppidò. PH. ad te summa solum, Phormio, rerum redit:
Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.
G. Obsecro te. PH. si rogitabit. G. in te spes est. PH. eccere.
Quid si reddet? G E. tu impulisti. P H. sic opinor. G E. subueni.
P H. Cedò senem, iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
G. Quid ages? P. quid vis? nisi vt maneat Phanium, atq; ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
G E. O vir fortis atq; amicus: verùm hoc sæpe, Phormio,
Vereor, ne isthæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah
Non ita est: factum est periculum, iam pedum visa est via.
Quot me censes homines iam deuerberâsse vsque ad necem?
Hospites? tum ciueis? quò magis noui, tantò sæpius.
Cedò dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?
G. Quî istuc? PH. quia NON RETE ACCIPITRI tenditur, neq; miluio,
Qui malefaciunt nobis: illis, qui nihil faciunt, tenditur.

Pulchra respondēdi varietas.

Hoc facit ad fallaciam.

Iactantia de consilijs repertis.

Tria promittit, quibus tota Antiphonis caussa constituitur.

Prouerbiū à sagittarijs natū. Adagiū. Metaphoricós omnino, & scurriliter.

Allegoricè & triuialiter.

Diuites periclitātur. *Quia enim in illis fructus est, in his opera luditur.*
Alijs aliunde est periclum, vnde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices: ducent damnatum domum.
Facetè edacem se vocat. *Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt, mea sententia,*
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
G. *Nō pote satis pro merito ab illo tibi referri gratia.*
Sūma parasitorum felicitas cibus. P. *Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.*
Téne asymbolū venire vnctum atq; lautum è balneis,
Ociosum ab animo: quum ille & cura & sumptu absumitur,
Dum tibi sit quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
Prouerbiū suum ipse exponit. G. *Quid istuc verbi est?* P. *vbi tu dubites, quid sumas potissimum,*
Hæc cum ratione ineas, quàm sint suauia, & quàm chara sint:
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?
G. *Senex adest: vide quid agas: prima coitio est acerrima:*
Si eam sustinueris, postilla iam, vt lubet, ludas licet.

ACTVS SECVNDI, SCENA II.

ARGVM.

Hæc scena concertationē habet Demiphonis & parasiti. Clam patre vxorem duxerat Antipho: Domum reuer

reuersus pater illam vult ejicere: contradicit Phormio.

Senarij omnes.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

EN vnquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam, quam hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo. Pro Deum immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam: sequimini.
P. Neq; eius patrem se scire qui fuerit? G. negat.
P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Negligitur ipsa. vide auaritia quid facit.
G. Si herum insimulabis * auaritiæ, male audies.
D. O audaciam, etiam me vltrò accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam
Si illum minus norat, quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe intereà mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumũ.
G. Videas te, atq; illum vt narras. P. in malam crucẽ:
Nam ni ita eum existimâssem, nunquam tam graueis
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam:
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.
G. Pergin' hero absenti malè loqui, impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem carcer?

Concertatio Phormionis & Demiphonis.

Exclamatio per cõgeminationẽ mira vehementia.

Conquestio ad coronã spectatorum.

*al. malitia.

Veterator callidus hæc omnia fingit.

Aduerte Phormionis confidentiam.

Amphibologia.

Contumelia in parasitum.

D. Geta.

Callida Getæ dissimulatio.

D. *Geta.*

G. *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*

P. *Responde.* G. *quis homo est? ehem.* D. *tace.* G. *absenti tibi*

Te indignas, seq; dignas contumelias

Nunquam cessauit dicere hodie. D. *ohe desine.*

Adolescens, primùm abs te hoc bona venia peto,

Vulgaris disceptatio.

Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas.

Quum amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,

Et quî cognatum me sibi esse diceret.

P. *Proinde expiscare, quasi non nôsses.* D. *nôssem.* P. *ita.*

Falsi nominis non meminit. ὑποβάλλειν, subijcere, admoneri.

D. *Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.*

P. *Eho, tu sobrinum tuum non nôras?* D. *enecas:*

Dic nomen. P. *nomen? maxumè.* D. *quid nunc taces?*

P. *Perij hercle, nomen perdidi.* D. *hem quid ais?* P. *Geta,*

Si meministi id quod olim dictum est, subijce. hem,

Non dico: quasi non nôris, tentatum aduenis.

D. *Egón' autem tẽto?* G. *Stilpho.* P. *atq; adeò quid mea?*

Stilpho est. D. *quem dixti?* P. *Stilphonem, inquam, noueras?*

D. *Neq; ego illum nôram, neq; mihi cognatus fuit*

Syncope. Imprecatio.

Quisquam isto nomine. P. *itane? non te horum pudet?*

At si talentûm rem reliquisset decem.

D. *Dij tibi malè facient.* P. *primus esses memoriter*

Senex cõfidit iusta causa.

Progeniem vostram vsq; ab auo atque atauo proferens.

D. *Ita vt dicis. ego tum si aduenissem, quî mihi*

Cogn

Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedò qui est cognata? G. *heus noster, rectè. heus tu, caue.*
P. *Dilucidè expediui quibus me oportuit*
Iudicibus: tum si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. *filium narras mihi?*
Cuius de stultitia dici, vt dignum est, non potest.
P. *At tu, qui sapiens es, magistratus adi,*
Iudicium de eadem causa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hîc de eadem causa bis iudicium adipiscier.
D. *Etsi facta mihi iniuria est, verumtamen*
Potiùs quàm lites secter, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. *Ha, ha, hæ, homo suauis.* D. *quid est? num iniquum postulo?*
An'ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?
P. *Itáne tandem quæso, ciuem vbi abusus sis,*
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere? an
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem proximo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret, quod tu vetas?
D. *Ita proxumo quidē: at nos vnde, aut quamobrem?* P. *ohe,*
Actum, aiunt, ne agas. D. *non agam? immo haud desinam,*
Donec perfecero hoc. P. *ineptis.* D. *sine modò.*

Compēdiū conuitiorum.
Irridet senem.
Mos vetus & obsoletus.
Auarus senex mauult sibi aliquid pecunia perire, quàm filium indotatā habere vxorem.
Ironicè.
Argumēta per interrogationē sunt fortiora.
Prouerbium.
Perfecero, subintel.

P. *Post*

nus ornatè pro indicatiuo. P. Postremò tecum nihil rei nobis Demipho est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. D. omnia hæc
Definitiuè respondet. Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere.
Aut quidem cum vxore hac ipsum prohibebo domo.
G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.
D. Itáne est paratus facere me aduorsum omnia
Infelix? P. metuit hic, nos tametsi sedulò
Voluntas est necessitati accōmodanda. Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin quod est
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. D. egón' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum aut auditum velim?
Acerbè ludit Phormio. P. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. Te oblectet, tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc age:
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eiciam: dixi, Phormio.
P. Si tu illam attigeris secus quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Irrisoriè ad Getam hæc. Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

ARGVM.

Consulit Demipho aduocatos super filij conjugio: vnus suadet, dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri jungere debuit: versatur autem in deliberatione.

Senarij.

DEM

DEMIPHO. GETA. HEGIO, CRATINVS, CRITO, aduocati.

Cura est in spe bonoru. sollicitudo in metu malorum.

QVanta me cura & sollicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impediuit nuptijs?
Neque mi in conspectum prodit, vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quid ve sit sententiæ.
Abi tu, vise redierit ne iam, an nondum, domum.

Consultatio cum amicis.

G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc siet.
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. C. méne vis?
D. Te. C. ego quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi

Captatio beneuolentiæ.

Sic hoc videtur: quod te absente hîc filius
Egit, restitui in integrum æquom est & bonum:

Ab honesto.

Et id impetrabis, dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego sedulò hunc dixisse credo: verùm ita est,

Ab vtili.

QVOT HOMINES, tot sententiæ: suus cuiq; mos.

A possibili.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.

Ab honesto & impossibili.

C. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. H. num quid nos vis? D. fecistis probe:

Critonis cōsilium.

Incertior sum multò, quàm dudum. G. negant
Rediisse. D. frater est exspectandus mihi, is

Fratris cōsiliū percontatur.

Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, vt quæ acta hîc sunt sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTVS

ACTVS TERTII, SCENA I.

ARGVM.

Antipho se vehementer incusat, quòd ita inconsultò patri se subduxerit, & causam suam aliis tutandam dederit. Rem totam denique ex Geta cognoscit.

Iambici Tetrametri, partim Catalectici, partim Acatalectici, admistis Trochaicis quibusdam.

ANTIPHO. GETA.

Seipsum imprudētiæ lamentanter incusat.

ENimuerò Antipho, multis modis cum istoc animo vituperandus es:
Itáne hinc abîsse, & vitam tutandam dedisse alijs?
Alios tuam rem credidisti, quàm te animaduersuros magis?
Nam vtut erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc domi tuæ est,
Ne quid propter tuam fidē decepta pateretur mali:

Plus Phaniū quàm seipsum curat.

Cuius nunc miseræ spes, opesq; sunt in te vno omnes sitæ.
G. *Equidem here, nos iamdudum hîc te absentem incusamus, qui abieris.*
A. *Teipsum quærebam.* G. *sed ea causa nihilo magis defecimus.*
A. *Loquere obsecro. quónam in loco sunt res & fortunæ meæ?*

Subolet, metaphora ab odoratu.

Nunquid patri subolet? G. *nihil etiam.* A. *ecquid spei porrò est?* G. *nescio.* A. *ah.*
G. *Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti.* A. *nihil fecit*

fecit noui.

G. Tum Phormio itidem in hac re, vt in aliis strenuum hominem præbuit.

A. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum senem.

A. Heu Phormio. G. ego quod potui porrò. A. mi Geta, omnes vos amo.

G. Sic sese habent principia vt dico: adhuc tranquilla res est:

Mansurusq; patruum pater est, dum huc adueniat.

A. quid eum? G. aiebat,

De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.

A. Quantus metus est mihi, venire * huc saluom nũc patruum, Geta:

Nam vt audio, per vnam eius, aut viuam, aut moriar sententiam.

G. Phædria tibi adest. A. vbinam? G. eccum à sua palæstra exit foras.

Contentione eius & Phormionis intelligit.

* al. hunc.

Amatorie patruũ non saluũ optat. Tanquam sine Phanio viuere nequeat.

ACTVS TERTII, SCENA II.

ARGVM.

Phædria lenonem orat, vt venditam militi Pamphilam, nõn tam citò abducendam tradat, se inter triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

Trochaici Tetrametri Catalectici, admissis Iambicis Acatalecticis. Vnus Senarius Iambicus.

PHAEDRIA. DORIO, leno. ANTIPHO, GETA.

Omisso Antiphone producitur alter adolescens in scenam, vt augeatur turba; est enim Terentio geminum vt plurimum argumentum.

Dorio, audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.

P. Audi quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies.

P. At nunc dicam quod lubenter audias. D. loquere, audio.

P. Nequeo te exorare vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?

D. Mirabar, si tu mihi quicquam afferres noui.

A. Hei metuo lenonem, ne quid suat suo capiti. G. idẽ ego metuo.

P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.

P. Feneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices.

Legi, verba ridicula.

D. logi.

P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.

Adagiũ.

P. Experire, non est longum. D. cantilenam eandem canis.

Duriuscula blanditio.

P. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens. D. garri modò.

Vide quid possit amor.

P. Adeóne ingenio esse duro te, atque inexorabili,
Vt neq; misericordia, neq; precibus molliri queas?

Irrisoriè idẽ principium & cõpositioni seruat.

D. Adeón' te esse incogitantem atque impudentem Phædria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratijs?

A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quàm similis vterq; est sui?

P. Neque

P. *Neque alia Antipho quum occupatus esset sollicitudine,*
Tum esse hoc mî obiectum malum? A. *ah, quid istuc autem est Phædria?*
P. *O fortunatißime Antipho.* A. *egóne?* P. *cui quod amas, domi est.*
Nec cum huiusmodi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
A. *Mihi domi est? immo, id quod aiunt, auribus teneo lupum.*
Nam neq; vt amittam à me, inuenio: neq; vti retineam, scio:
D. *Ipsum istuc mihi in hoc est.* A. *eia, ne parum leno sies.*
Nunquid hic confecit? P. *hiccine? quod homo inhumanissimus*
Pamphilam meam vendidit. G. *quid? vendidit?* A. *ain' vendidit?*
P. *Vendidit.* D. *quàm indignum facinus, ancillam aere emptam suo.*
P. *Nequeo exorare, vt maneat, & cum illo vt mutet fidem*
Triduum hoc, dum id quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
Si non tum dedero, vnam præterea horam ne oppertus sies.
D. *Obtundis.* A. *haud longum est, quod orat, Dorio, exoret sine.*
Idem hoc tibi quod bene promeritus fueris, condu-

Tum hoc. Eclipsis, subaudi dolet.

Huiusmodi malo. scilicet lenone.

Prouerbiũ in perplexos.

Partes Phædriæ vicißim suscipit Antipho.

Ne oppertus, id est, ne expectes.

plicauerit.

D. *Verba iſtæc ſunt.* A. *Pamphilámne hac vrbe priuari ſines?*

Horũ, masculinum præponderat. *Tum prætereà horum amorem diſtrahi poterin' pati?*

D. *Neq; ego, neq; tu.* G. *dij tibi omnes id quod eſt dignum duint.*

Getæ imprecatio. D. *Ego te complureis aduorſum ingenium meum menſes tuli,*

Locus à contrarijs. *Pollicitantem, & nihil ferentem, flentem: nunc contra hæc omnia*

Lenonis auaritia. *Repperi qui det, neq; lacrumet: da locum melioribus.*

A. *Certè hercle, ſatis ſic commemini, tibi quidem eſt olim dies,*

Quam ad dares huic præſtituta. P. *factum.* D. *num ego iſtuc nego?*

A. *Iámne ea præterijt?* D. *non, verùm ei hæc ante ceſsit.* A. *non pudet*

Vanitatis? D. *minimè, dum ob rem.* G. *ſterquilinium.*

Eclipſis. P. *Dorio*

Itáne tandẽ facere oportet? D. *ſic ſum: ſi placeo, vtere.*

A. *Siccine hunc decipis?* D. *immo enimuerò Antipho*

Correptio. *hic me decipit.*

Correctio. Vafer leno. *Nam hic me huiuſmodi ſcibat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.*

Iſte me fefellit: ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.

Lenonis decretum. *Sed vt vt hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi*

Miles ſe dare dixit: ſi mihi prior tu adtuleris Phædria,

Mea

Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

ACTVS TERTII, SCENA III.

ARGVM.

Antipho Getam monet vt argentum inueniat, quod detur lenoni à Phædria.

Trochaici Tetrametri, & Dimeter vnus iambicus.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

Quid faciam? vnde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minus nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. *itáne hunc patiemur Geta*
Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiûrit comiter?
Quin quum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. *Scio equidem hoc esse æquom.* A. *age ergo, solus seruare hunc potes.*
G. *Quid faciam?* A. *inuenias argentum.* G. *cupio, sed id vnde, edoce.*
A. *Pater adest hîc.* G. *scio: sed quid tum?* A. *ah, dictum sapienti sat est.*
G. *Itáne?* A. *ita.* G. *sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?*
Non triumpho, ex nuptijs tuis si nil nanciscor mali,

Consultatio de pecunia, vt amissa postea triginta mina plus turba faciant.

Ab æquo & possibili.

Pater, à quo scilicet emungas. Metaphora à victoribus

Ni etiam nunc me huius quærere causa in malo iubeas crucem?

A. *Verum hic dicit.* P. *quid? ego vobis, Geta, alienus sum?* G. *haud puto.*

Sed parúm ne est, omnibus quòd nunc nobis succenses senex,

Prudẽter hæc Geta. *Ni instigemus etiã, vt nullus locus relinquatur preci?*

P. *Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum?*

Hem, dũ igitur licet, dumq; adsum, loquimini mecum Antipho:

Amantis desperatio. *Contemplamini me.* A. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedò.*

P. *Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,*

Aut perire. G. *Dij benè vortant quod agas, pedetentim tamen.*

Repetitio fastidiũ. A. *Vide si quid opis potes afferre huic.* G. *si quid, quid?* A. *quære obsecro,*

Ne quid plus minúsve faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.

G. *Quæro, saluos est, vt opinor: verùm enim metuo malum.*

Dictũ veterum amicorum. A. *Noli metuere: vnà tecum bona malaq; tolerabimus.*

G. *Quantum argenti opus est tibi? loquere?* P. *solæ triginta minæ.*

G. *Triginta? hui, percaro est Phædria.* P. *isthæc verò vilis est.*

G. *Age,*

G. *Age, age, iuuentas reddam.* P. *ô lepidum caput.*
G. *Aufer te hinc.* P. *iam opus est.* G. *iam fores.*
Sed opus est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
A. *Præstò est: audacissimè oneris quiduis impone, & feret.* *Phormio epitula-tur.*
Solus est homo amico amicus. G. *eamus ergo ad eum ocyus.* *Paræmia.*
A. *Numquid est quod mea opera vobis opus sit?* G. *nihil: verùm abi domum, &* *Discedere cupit.*
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. *nihil est æquè quod faciam lubês.*
P. *Qua via istuc facies?* G. *dicam in itinere: modò te hinc amoue.*

ACTVS QVARTI, SCENA I.

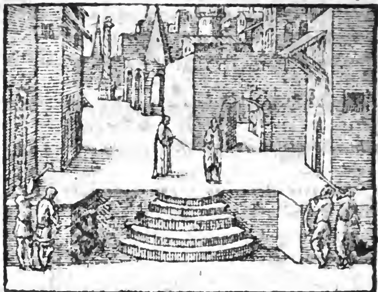
ARGVM.

Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes, narrat hic illi, cur in Lemno diutiùs hæserit, fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

Senarij.

DEMIPHO. CHREMES.

QVid? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chremes, *Simplex narratio.*
Adduxtin' tecum filiam? C. *non.* D. *quid ita non?*
C. *Postquam videt me eius mater hic esse diutiùs,*
Simul autem non manebat ætas virginis

Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tamdiu
Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C.
rogas?
SENECTVS ipsa est morbus, sed venisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
C. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto aut vnde mihi sit dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè, atq; egomet sum mihi,
Scibant: ille, si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Quærit causam moræ.

Factum, scilicet nuptiarum.

Sit filia scilicet.

Honesta & familiaris locutio.

Sin

Sin spreuerit me plus quàm opus est scito, sciet:
Vereorq; ne vxor aliqua hoc resciscat mea.
Quod si fit, vt me excutiam, atq; egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. *Scio ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est:*
*Neque defetiscar * vnquam ego experirier,* — **Prisc. legit vsque adeò experirier. Vide Riuiū.*
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Tota hæc scena est Getæ exultantis duos sibi senes offerri quos fallere possit.

Senarij.

GETA.

Ego hominem callidiorem vidi neminem, — *Exultātis verba.*
Quàm Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem, — *Venustè & comicè hominem repetit.*
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem.
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari, — *Vtriq; cupit gratulari.*
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilominus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem. — *Iucundè hominem tertiò repetit.*
Sed eccum: quis est vlterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia quos fallam pro vno duo sunt mihi dati? — *Seruilis sententia.*
Commodius esse opinor duplici spe vtier.

Hinc. id est. ab hoc Demiphone scilicet.

Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est.
Si ab hoc mihi fiat, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

Geta cudit argentum Phædriæ. *Senarij.*

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

Hæc secum loquitur, metuens diuortiũ. Viam ad epitasin facit, simul etiã cudit argentum Phædriæ. Vide callidũ assentatorem. Narratio facta ad fallendum senem. Geta persuasio à spe commodi.

Expecto, quàm mox recipiat huc sese Geta.
Sed, patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
G. *Adibo hosce: ô noster Chremes.* C. *salue Geta.*
G. *Venire saluom volupe est* C. *credo.* G. *quid agitur?*
C. *Multa aduenienti, vt fit, noua hîc compluria.*
G. *Ita de Antiphone audisti in' quæ facta?* C. *omnia.*
G. *Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,*
Sic circumiri. D. *cum hoc id agebam commodùm.*
G. *Nam hercle ego quoq; id quidem mecum agitans sedulò,*
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. *quid Geta?*
Quod remedium? G. *vt abij abs te, fit fortè obuiam*
Mihi Phormio. C. *qui Phormio?* G. *is qui istam.*
C. *scio.*
G. *Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.*
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic hæc potiùs cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Herus liberalis est, & fugitans litium:

Nam

Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie?* G. *an legibus*
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquàm hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hic: eho, dic quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus:
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
A. *Satin' illi Dij sunt propitij?* G. *nam sat scio,*
Si tu aliquam partem æqui, boniq; dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. *quis te istæc iussit loqui?*
C. *Immo non potuit melius peruenirier*
Eò quò nos volumus. A. *occidi.* C. *perge eloqui.*
G. *At primò homo insaniebat.* C. *cedò quid postulat?*
G. *Quid? nimium: quantum libuit.* C. *dic.* G. *si quis daret*
Talentum magnum. C. *immo malum hercle: vt nihil pudet?*
G. *Quod dixi adeò ei: quæso, quid si filiam*
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,
Hæc deniq; eius fuit postrema oratio:

Fingitur Antipho hæc audire, quo sit plus turbarum.

Pone, Græcè τιθει, quo vel fac, vel finge dicunt.

Decora locutio.

Occidi exclamatio consternati.

Talentum magnum, lx. minæ.

Ego:

Responsum & petitio Phormionis.

Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari:

Fabuler, rectè: quia re vera fabulabatur.

Sed mihi opus erat, vt apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, quî dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc si volt Demipho
Dare quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc vxorem dari.
A. *Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia*
Dicam, scientem, an imprudentem incertus sum.

Prouerbium.

D. *Quid si animam debet?* G. *ager oppositu'st pignori*

Astute nō simul xxx. minas protulit, ne parcū senem terreret.

Ob decem minas, inquit. D. *age, age, iam ducat, dabo.*
G. *Ædiculæ item sunt ob decem alias.* D. *hoi hui.*
Nimium est. C. *ne clama, petito hasce à me decem.*
G. *Vxori emunda ancillula, tum autem pluscula*
Supellectile opus est, opus sumptu ad nuptias:
His rebus pone sane, inquit, decem minas.
D *Sexcentas proin potius scribito iam mihi dicas:*
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?

Chremes viginti minas dat: Demipho decem.

C. *Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius*
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. *hei mihi,*
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
C. *Mea causa eiicitur: me hoc æquom est amittere.*
G. *Quantum potes me certiorem inquit, face:*

Chremes sententiam fert, argētum dat.

Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
C. *Iam accipiet: illis repudium renunciet:*
Hanc ducat. D. *quæ quidem illi res vortat malè.*

G. *Opp*

C. *Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,*
Fructum quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id sumam: vxori tibi opus esse dixero.

Iurgio paratur locus.

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Objurgat Antipho Getam, cuius operâ se in periculum venisse putat, ne extrudatur conjux: idem ab eodem placatur. *Senarij.*

ANTIPHO. GETA.

G*Eta.* G. *hem.* A. *quid egisti?* G. *emunxi argento senes.*
A. *Satin' est id?* G. *nescio hercle: tantum iussus sum.*
A. *Ehò verbero, aliud mihi respondes ac rogo?*
G. *Quid ergo narras?* A. *quid ego narrem? opera tua ad*
Restim mihi quidem res rediijt planissumè.
Vt te quidem omnes Dij, Deæq; superi, inferi,
Malis exemplis perdant: hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedò, nunc porro Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. *enim non ducet.* A. *noui: cæterùm*
Quum argentum repetent, nostra causa scilicet
In neruom potiùs ibit. G. NIHIL EST, *Antipho,*
Quin malè narrando possit deprauarier.

Epitasis. Nam in periculum venit Antipho, ne extrudatur conjux.

Ad restim, qua scilicet me suspendam. Ironicè.

Prouerbium.

Ducenda, necessitatem indicat.

Prouerbiū à sagittarijs tractum.

Quid

plicauerit.

D. *Verba istæc sunt.* A. *Pamphilámne hac vrbe priuari sines?*

Hor. masculinum præponderat.

Tum præterea horum amorem distrahi poterin' pati?

D. *Neq; ego, neq; tu.* G. *dij tibi omnes id quod est dignum duint.*

Getæ imprecatio.

D. *Ego te complureis aduorsum ingenium meum menses tuli,*

Locus à contrarijs.

Pollicitantem, & nihil ferentem, flentem: nunc contra hæc omnia

Lenonis auaritia.

Repperi qui det, neq; lacrumet: da locum melioribus.

A. *Certè hercle, satis sic commemini, tibi quidem est olim dies,*

Quam ad dares huic præstituta. P. *factum.* D. *num ego istuc nego?*

A. *Iámne ea præterijt?* D. *non, verùm ei hæc antecessit.*

A. *non pudet*

Vanitatis? D. *minimè, dum ob rem.* G. *sterquilinium.*

Eclipsis.

P. *Dorio*

Itáne tandẽ facere oportet? D. *sic sum: si placeo, vtere.*

A. *Siccine hunc decipis?* D. *immo enimuerò Antipho hic me decipit.*

Correptio.

Correctio. Vafer leno.

Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.

Lenonis decretum.

Sed vt vt hæc sunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi

Miles se dare dixit: si mihi prior tu adtuleris Phædria,

Mea

Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

ACTVS TERTII. SCENA III.

ARGVM.

Antipho Getam monet vt argentum inueniat, quod letur lenoni à Phædria.

Trochaici Tetrametri, & Dimeter vnus iambicus.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

Quid faciam? vnde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minus nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. *itáne hunc patiemur Geta*
Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiûrit comiter?
Quin quum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. *Scio equidem hoc esse æquom.* A. *age ergo, solus seruare hunc potes.*
G. *Quid faciam?* A. *inuenias argentum.* G. *cupio, sed id vnde, edoce.*
A. *Pater adest hîc.* G. *scio: sed quid tum?* A. *ah, dictum sapienti sat est.*
G. *Itáne?* A. *ita.* G. *sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?*
Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali,

Consultatio de pecunia, vt amissa posteà triginta mina plus turbæ faciant.

Ab æquo & possibili.

Pater, à quo scilicet emungat. Metaphora à victoribus

Ni etiam nunc me huius quærere causa in malo iubeas crucem?

A. *Verum hic dicit.* P. *quid? ego vobis, Geta, alienus sum?* G. *haud puto.*

Sed parúm ne est, omnibus quòd nunc nobis succenses senex,

Prudēter hæc Geta. *Ni instigemus etiã, vt nullus locus relinquatur preci?*

P. *Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum?*

Hem, dũ igitur licet, dumq; adsum, loquimini mecum Antipho:

Amantis desperatio. *Contemplamini me.* A. *quamobrem? aut quidnam facturus? cedò.*

P. *Quóquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,*

Aut perire. G. *Dij benè vortant quod agas, pedetentim tamen.*

Repetitio fastidiētis. A. *Vide si quid opis potes afferre huic.* G. *si quid, quid?* A. *quære obsecro,*

Ne quid plus minúsve faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.

G. *Quæro, saluos est, vt opinor: verùm enim metuo malum.*

Dictũ veterum amicorum. A. *Noli metuere: vnà tecum bona malaq; tolerabimus.*

G. *Quantum argenti opus est tibi? loquere?* P. *solæ triginta minæ.*

G. *Triginta? hui, percaro est Phædria.* P. *istbæc verò vilis est.*

G. *Age,*

G. *Age, age, iuuentas reddam.* P. *ô lepidum caput.*
G. *Aufer te hinc.* P. *iam opus est.* G. *iam fres.*
Sed opus est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
A. *Præstò est: audacissimè oneris quiduis impone, & fret.* *Phormio opitulatur.*
Solus est homo amico amicus. G. *eamus ergo ad eum ocyus.* *Paræmia.*
A. *Numquid est quod mea opera vobis opus sit?* G. *nihil: verùm abi domum, &* *Discedere cupit.*
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Consolare: cessas? A. *nihil est æquè quod faciam lubes.*
P. *Qua via istuc facies?* G. *dicam in itinere: modò te hinc amoue.*

ACTVS QVARTI, SCENA I.

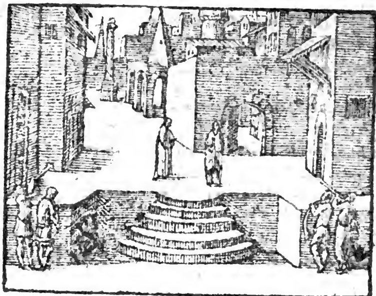
ARGVM.

Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes, narrat hic illi, cur in Lemno diutiùs hæserit, fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

Senarij.

DEMIPHO. CHREMES.

QVid? qua profectus causa hinc es Lemnum, Chremes, *Simplex narratio.*
Adduxtin' tecum filiam? C. *non.* D. *quid ita non?*
C. *Postquam videt me eius mater hîc esse diutiùs,*
Simul autem non manebat ætas virginis

Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tamdiu
Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
SENECTVS ipsa est morbus, sed venisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
C. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto aut vnde mihi sit dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æquè, atq; egomet sum mihi,
Scibant: ille, si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:

Quærit causam moræ.

Factum, scilicet nuptiarum.

Sit filia scilicet.

Honesta & familiaris locutio.

Sin

Sin spreuerit me plus quàm opus est scito, sciet:
Vereorq; ne vxor aliqua hoc resciscat mea,
Quod si sit, vt me excutiam, atq; egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. *Scio ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est:*
*Neque defetiscar * vnquam ego experirier,*
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

**Prisc. legit vsque adeò experirier. Vide Riuiū.*

ACTVS QVARTI, SCENA II.

ARGVM.

Tota hæc scena est Getæ exultantis duos sibi senes offerri quos fallere possit

Senarij.

GETA.

Ego hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem,
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem.
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilominus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est vlterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia quos fallam pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.

Exultātis verba.

Venustè & comicè hominem repetit.

Vtriq; cupit gratulari.

Iucundè hominem tertiò repetit.

Seruilis sententia.

Hinc. id est. ab hoc Demiphone scilicet.

Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est.
Si ab hoc nihil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS QVARTI, SCENA III.

ARGVM.

Geta cudit argentum Phædriæ. *Senarij.*

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

Hæc secum loquitur, metuens diuortiũ. Viam ad epitasin facit, simul etiã cudit argentum Phædriæ.

EXpecto, quàm mox recipiat huc sese Geta.
Sed, patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
G. *Adibo hosce: ô noster Chremes.* C. *salue Geta.*
G. *Venire saluom volupe est.* C. *credo.* G. *quid agitur?*
C. *Multa aduenienti, vt fit, noua hîc compluria.*
G. *Ita de Antiphone audistin' quæ facta?* C. *omnia.*
G. *Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,*
Sic circumiri. D. *cum hoc id agebam commodùm.*

Vide callidũ assentatorem.

G. *Nam hercle ego quoq; id quidem mecum agitans sedulò,*
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. *quid Geta?*

Narratio facta ad fallendum senem. Geta persuasio à spe commodi.

Quod remedium? G. *vt abij abs te, fit fortè obuiam*
Mihi Phormio. C. *qui Phormio?* G. *is qui istam.* C. *scio.*
G. *Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.*
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos sic hæc potiùs cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Herus liberalis est, & fugitans litium:

Nam

Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A. *Quid hic cæptat? aut quò euadet hodie?* G. *an legibus*
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquàm hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hîc: eho, dic quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus:
Hæc hinc facessat, tu molestus ne sies?
A. *Satin' illi Dij sunt propitij?* G. *nam sat scio,*
Si tu aliquam partem æqui, boniq; dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. *quis te istæc iussit loqui?*
C. *Immo non potuit melius peruenirier*
Eò quò nos volumus. A. *occidi.* C. *perge eloqui.*
G. *At primò homo insanibat.* C. *cedò quid postulat?*
G. *Quid? nimium: quantum libuit.* C. *dic.* G. *si quis daret*
Talentum magnum. C. *immo malum hercle: vt nihil pudet?*
G. *Quod dixi adeò ei: quæso, quid si filiam*
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,
Hæc deniq; eius fuit postrema oratio:

Fingitur Antipho hæc audire, quo sit plus turbarum.

Pone, Græcè τιθει, quo vel fac, vel finge dicunt.

Decora locutio.

Occidi exclamatio consternati.

Talentum magnum, lx. minæ.

Ego:

Responsum & petitio Phormionis.

Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari:

Fabuler, rectè: quia re vera fabulabatur.

Sed mihi opus erat, vt apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, quî dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc si volt Demipho
Dare quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc vxorem dari.
A. *Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia*
Dicam, scientem, an imprudentem incertus sum.

Prouerbium.

D. *Quid si animam debet?* G. *ager oppositu'st pignori*

Astute nõ simul xxx. minas protulit, ne parcũ senem terreret.

Ob decem minas, inquit. D. *age, age, iam ducat, dabo.*
G. *Aediculæ item sunt ob decem alias.* D. *hoi hui.*
Nimium est. C. *ne clama, petito hasce à me decem.*
G. *Vxori emunda ancillula, tum autem pluscula*
Supellectile opus est, opus sumptu ad nuptias:
His rebus pone sane, inquit, decem minas.
D. *Sexcentas proin potius scribito iam mihi dicas:*
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?

Chremes viginti minas dat: Demipho decem.

C. *Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius*
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. *hei mihi,*
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
C. *Mea caussa eijcitur: me hoc æquom est amittere.*
G. *Quantum potes me certiorem inquit, face:*
Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus siem:

Chremes sententiam fert, argẽtum dat.

Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
C. *Iam accipiet: illis repudium renunciet:*
Hanc ducat. D. *quæ quidem illi res vortat malè.*

G. *Opp*

C. *Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,*
Fructum quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id sumam: vxori tibi opus esse dixero.

Iurgio paratur locus.

ACTVS QVARTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Objurgat Antipho Getam, cuius operâ se in periculum venisse putat, ne extrudatur conjux: idem ab eodem placatur. *Senarij.*

ANTIPHO. GETA.

G*Eta.* G. *hem.* A. *quid egisti?* G. *emunxi argento senes.*
A. *Satin' est id?* G. *nescio hercle: tantum iussus sum.*
A. *Ehò verbero, aliud mihi respondes ac rogo?*
G. *Quid ergo narras?* A. *quid ego narrem? opera tua ad*
Restim mihi quidem res rediit planissimè.
Vt te quidem omnes Dij, Deæq; superi, inferi,
Malis exemplis perdant: hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri,
Posse illam extrudi. cedò, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? G. *enim non ducet.* A. *noui: cæterùm*
Quum argentum repetent, nostra causa scilicet
In neruom potiùs ibit. G. NIHIL EST, *Antipho,*
Quin malè narrando possit deprauarier.

Epitasis. Na in periculũ venit Antipho, ne extrudatur coniux.

Ad restim, quasi dicas ad suspendium, scilicet me suspẽdam. Ironicè.

Prouerbium.

Ducenda, necessitatem indicat.

Prouerbiũ à sagittarijs tractum.

Tu id

Tu id quod boni eſt excerpis: dicis quod mali eſt.
Audi nunc contrà, iam ſi argentum acceperit,
Conceſſio cum exceptione. *Ducenda eſt vxor, vt ais: concedo tibi:*
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, ſacrificandi, dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.
Inde iſtis reddet. A. *quamobrem? aut quid dicet?* G. *rogas?*
Prodigia nuptias remorantia. *Quot res? poſt illa monſtra euenerunt mihi:*
Introijt in ædes ater alienus canis,
Anguis per impluuium decidit de tegulis,
Gallina cecinit, interdixit hariolus,
Ante brumam, id eſt, antequam dies decreſcãt. *Haruſpex vetuit ante brumam aliquid noui*
Negoti incipere: quæ cauſa eſt iuſtiſſima.
Hæc fient. A. *vt modò fiant.* G. *fient: me vide,*
Pater exit: abi, dic eſſe argentum Phædriæ.

ACTVS QVARTI, SCENA V.

ARGVM.

Colloquuntur ſenes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem inſtigat, vt argentum ſoluere feſtinet.

Iambici Quadrati Acatalectici.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

Hæc Demipho ad fratrem Chremetẽ. *Q Vietus eſto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.*
Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi teſteis adhibeam,
Quum dem: & quamobrem dem, commemorabo.

G. *vt*

G. vt cantus est, vbi nihil opus sit.

C. Atqui ita est opus facto: at matura, dum libido eadem hæc manet, *Geta hæc sicum irrisoriè.*

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.

G. Rem ipsam putâsti. D. duc me ad eum ergò. G. non moror. C. vbi hoc egeris, *Approbat consilium.*

Transito ad vxorem meam, vt conueniat hanc priùs quàm hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptũ, ne succenseat,

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior:

Nos nostro officio nihil egressos esse: quantum is voluerit, *Is Phormio scilicet.*

Datum esse dotis. D. quid (malùm) tua id refert? C. magni Demipho. *Malùm, indignantis.*

D. Non sat tuum officium te fecisse, si non id fama approbat?

C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam putet.

D. Idem ego istuc facere possem. C. mulier mulieri magis congruet. *Adagium.*

D. Rogabo. C. vbi nũc illas ego reperire possim cogito.

ACTVS QVINTI, SCENA I.

ARGVM.

Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis Chremes ex eadem nutrice discit filiam suam Phanium nuptam esse Antiphoni, quæ res ingentem ei lætitiam affert: cauet item ne vxor hoc rescifcat.

Octonarij, in quibusdam penultima longa, & interdum Iambici Trochaicis misti. Dimeter vnus Catalecticus.

SOP

SOPHRONA. CHREMES.

Occasio catastrophes. QVid agam? quem amicum inueniam mihi misera? aut cui consilia

Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxiliū petam? nam vereor,

Hera, id est, Phanium. Hera ne ob meum suasum indignè iniuriâ afficiatur:

Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ

Nā quæ, figuratè, pro Quanam. egressa est meo?

S. Quod vt facerem, me egestas impulit: quum scirem infirmas

Hasce esse nuptias, vt id consulerem, interea vita

Deliberatio. Vt in tuto foret. C. certè ædepol, nisi me animus fallit,

Aut parū oculi prospiciūt, meæ nutricē gnatæ video.

S. Neque

s. Neque ille inuestigatur. c. quid agam? s. qui est eius pater. c. adeón',
An maneo, dum ea quæ loquitur, magis cognosco?
s. quod si eum nunc
Reperire possim, nihil est quod verear. c. ea ipsa est, colloquar.
s. Quis hic loquitur? c. Sophrona. s. & meum nomen nominat? c. ad me respice. *Iam plane nouit.*
s. Dij obsecro vos, est ne hic Stilpho? c. non. s. negas? *Inuocatio gaudentis.*
c. Concede hinc paullulum à foribus istorsum sodes Sophrona, *Timet proditionem.*
Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? c. st. s. quid has metuis fores? *st, est nota silentij.*
c. Conclusam hic habeo vxorem sæuam: verùm istoc de nomine *Aperit fictionem.*
Eò perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris *Istoc nomine, scilicet Stilphonis.*
Effutiretis: atq; id porrò aliquà vxor mea resciseret.
s. Hem, istoc pol nos te hic inuenire miseræ nunquã potuimus.
c. Ehò dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac vnde exis? aut vbi *Sollicitè de suis inquirit.*
Illæ sunt? s. miseram me. c. hem quid est? viuunt ne?
s. viuit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est. *Mors vxoris.*
c. Malè factum. s. ego autem quæ essem anus deserta, egens, ignota, *Modestè pronuncianda.*

Vt potui virginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. C.* *Antiphonine?*
S. *hem isti ipsi.* C. *quid?*
Duásne is vxores habet? S. *hau obsecro, vnam ille quidem hanc solam.*
C. *Quid illa altera, quæ dicitur cognata?* S. *hæc ergo est.* C. *quid ais?*
S. *Composito est factum, quomodo hanc amans habere posset*
Sine dote. C. *Dij vostram fidem, quàm sæpe fortè temerè*
Eueniunt, quæ non audeas optare? offendi aduenienss,
Quicum volebam, atq; vt volebam, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,
Sine nostra cura maxima, sua cura hæc sola fecit.
S. *Nunc quid facto sit opus vide: pater adolescentis venit,*
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. *nihil pericli est.*
Sed per deos atq; homines, meam esse hanc, caue rescifcat quisquam.
S. *Nemo ex me scibit.* C. *sequere me: intus cætera audies.*

* *Io. Riu. legit, Antiphonine inquam. Hau. fastidientis.*

Exclamatio gaudentis.

Hæc, Sophrona scilicet.

Pater, Demipho, scilicet.

Adiurat vt celet.

ACTVS QVINTI, SCENA II.

ARGVM.

Demipho seipsum accusat, quòd dum auaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem inciderit. Dolet enim Phormioni datum esse argentum.

Iambici Tetrametri Catalectici.

DEMIPHO. GETA.

NOstrapte culpa facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, aiunt. nónne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltrò obiectum,
Vt sit, qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planissumè. D. his nunc præmium est, qui recta praua faciunt. *Sententia nimiũ vera.*
G. Verissimè. D. vt stultissimè quidem illi rem gesserimus.
G. Modò vt hoc consilio possiet discedi, vt istã ducat.
D. Etiámne id dubium est? G. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum. *Timorem inijcit.*
D. Hem mutet autem? G. nescio: verùm, si fortè, dico.
D. Ita faciam vt frater censuit, vxorem huc eius adducam,
Cum ista vt loquatur. abi tu Geta prænuncia hanc venturam. *Ista, Phanio.*
G. Argentu inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur: *Geta incommoda enumerat.*
Prouisum est ne in præsentia hæc hinc abeat: quid fiet? quid fit? *Vorsuram soluere, est creditorẽ mutare.*
nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram solues,
Geta: præsens quod fuerat malum in diem abijt, plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

ACTVS QVINTI, SCENA III.

ARGVM.

Apud Demiphonem queritur Nausistrata suum viri Chremetis negligentiâ minui patrimonium.

Iambici Octonarij, ex quibus alij Catalectici, alij Acatalectici.

DEMIPHO. NAVSISTRATA, *matrona.* CHREMES.

Hortatur ut Phaniū placatam reddat.

Agedum, ut soles Nausistrata, fac illa ut placetur nobis,
Ut sua volūtate id quod est faciundū faciat. N.*faciā.*
D.*Pariter nunc operâ me adiuues, ac dudum re opitulata es.*
N.*Factum volo : ac pol queo minus viri culpa, quàm me dignum est.*

Conqueritur de viri negligentia.

D.*Quid autem?* N.*quia pol mei patris bene parta indiligenter*
Tutatur: nam ex his prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim: hem vir viro quid præstat? D.*bina quæso?*
N.*Ac rebus vilioribus multò, tamen talenta bina.*
D.*hui.*
N.*Quid hæc videntur?* D.*scilicet.* N.*virum me natam vellem,*

Parce, du[illegible] ad[illegible] sit, an imperatiuum.

Ego ostenderem. D.*certò scio.* N.*quo pacto?* D.*parce sodes,*
Ut possis cum illa: ne te adolescens mulier defatiget.
N.*Faciam ut iubes: sed meum virum abs te exire video.* C.*hem Demipho,*

Iam

Iam illi datum est argentum? D. *curaui illicò.* C. *nollem datum.*

Hei video vxorem: penè plus quàm sat erat. D. *cur nolles Chreme?*

C. *Iam rectè.* D. * *quin tu? ecquid locutus cum ista es, quam ob rem hanc ducimus?*

C. *Transegi.* D. *quid ait tandem?* C. *adduci non potest.* D. * *quid non potest?*

C. *Quia vterq; vtriq; est cordi.* D. *quid istuc nostra?* C. *magni.præter hæc,*

Cognatã cõperi esse nobis. D. *quid delıras?* C. *sic erit:*

Non temerè dico: redı mecũ in memoriam. D. *satí ne sanus es?*

N. *Hau obsecro, vide ne in cognatam pecces.* D. *non est.* C. *ne nega.*

Patris nomen aliud dictum est, hoc tu errâsti. D. *non norat patrem?*

C. *Nôrat.* D. *cur aliud dixit?* C. *nunquam hodie concedes mihi, neque*

Intelleges? D. *si tu nihil narres.* C. *pergis?* N. *miror quid hoc fiet.*

D. *Equidem hercle nescio.* C. *vin' scire? at ita me seruet Iupiter,*

*Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, * nemo est.* D. *Dij vostram fidem,*

Eamus ad ipsam vnà omnes, nos aut scire, aut nescire hoc volo. C. *ah.*

D. *Quid est?* C. *itá ne *paruam mihi fidem esse apud te?* D. *vin' me credere?*

Altera epitasis pars, de pecunia temerè effusa.

Vir timidus vxore præsente non audet loqui.

*al. quid
*al. qui

Valla, vterque alteri.

Dixit, Phormio scilicet.

Scabrosus sermo ob vxoris præsentiam.

* al. homo nemo.

* al. parũ

Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia

Amici nostri, quid futurum est? C. *rectè.* D. *hanc igitur mittimus.*

C. *Quid tu?* D. *illa maneat?* C. *sic.* D. *ire igitur tibi licet, Nausistrata.*

N. *Sic pol commodiùs esse in omnes arbitror, quàm vt cœperas,*

Manere hanc: nam perliberalis visa est, quum vidi, mihi.

Hăc, Phanium scilicet.

D. *Quid istuc negoti est?* C. *iám ne operuit ostium?*

D. *iam.* C. *ô Iuppiter,*

Dij nos respiciunt, gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. *hem,*

Quo pacto id potuit? C. *non satis tutus est ad narrandum hic locus.*

Meticulosus Chremes nemini fidit.

D. *At tu intrò abi.* C. *heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant, volo.*

ACTVS QVINTI, SCENA IIII.

ARGVM.

Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: seq; inuolutum his malis queritur, vnde expediti nequeat.

Iambici Quadrati Catalectici.

ANTIPHO.

Fratri, Phædria scilicet.

L*Aetus sum, vtut meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.*

Quàm scitū est, eiusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, quum res aduorsæ sient, paulò mederi possis?

Hic

Hic ſimul argentum reperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis.
Quin ſi hoc celetur, in metu: ſin patefit, in probro ſim.
Neq; me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenſa
Huiuſce habẽdæ: ſed vbinã Getã inuenire poſſum, vt
Rogẽ, quod tẽpus cõueniendi patris me capere iubeat?

Ioan. Riu. legit oſtẽtata.

ACTVS QVINTI. SCENA V.

ARGVM.

Adnumeratam eſſe lenoni pecuniam narrat Phormio, & quaſi re bene geſta, nunc ſe curaturum cuticulam dicit. *Iambici Octonarij Acatalectici.*

PHORMIO. ANTIPHO.

ARgentũ accepi, tradidi lenoni, abduxi mulierẽ:
Curaui propriã eã Phædria vt poteretur: nam emiſſa eſt manu.
Nunc vna res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficiẽda, otium
A ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
A. *Sed Phormio eſt: quid ais?* P. *quid?* A. *quidnam nunc facturus Phædria?*
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
P. *Viciſſim parteis tuas acturus eſt.* A. *quas?* P. *vt fugitet patrem:*
Tu ſuas rogauit rurſum vt ageres, cauſam vt pro ſe diceres:
Nã potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Suniũ

Collocatur pecunia extorta ſenibus, quã repetita poſteà miras tragœdias excitabit.

De fratrẽ inquirit.

Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta:
Ne, quum hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. A. *vide quis egreditur.* P. *Geta est.*

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

ARGVM.

Geta Antiphoni nunciat Phanium inuentam esse Chremetis filiam.

Trochaici Tetrametri Catalectici, & Iambici Senarij.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

Fortuna, instabilis dea: fors fortuna, bonus euentus.

O Fortuna, ô fors fortuna, quantis cõmoditatibus,
Quàm subitò hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerâstis diem?
A. *Quidnam hic sibi volt?* G. *nosq; amicos eius exonerâstis metu?*
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio,
Atque hominem propero inuenire, vt hæc, quæ contigerint, sciat.
A. *Num tu intelligis quid hic narret?* P. *num tu?* A. *nihil.* P. *tantundem ego.*
G. *Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.* A. *heus Geta.* G. *hem tibi.*
Num mirum, aut nouum est reuocari, cursum quum institueris? A. *Geta.*

G. *Pergit*

G. Pergit hercle: nunquam tu tuo odio vinces me. A. non manes?
G. Vapulabis. curialis vernula est, qui me vocat.
A. Id tibi quidem iam fiet, nisi resistis verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum:
Sed is ne est quem quaero, an non? ipsus 'st. P. congredere actutum. A. quid est?
G. O omnium quantum est qui viuant hominum homo ornatissime:
Nã sine controuersia à Dijs solus diligêre Antipho.
A. Ita velim: sed quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.
G. Satin' est si te delibutum gaudio reddo? A. enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo. G. oh,
Tu quoq; hîc aderas Phormio? P. aderam: sed cessas? G. accipe: hem,
Vt modò argentum dedimus tibi apud forum, rectà domum
Sumus profecti: intereà mittit herus me ad vxorem tuam.
A. Quamobrem? G. omitto proloqui, nam nihil ad hanc rem est Antipho.
Vbi in gynecæum ire occipio, puer ad me accurrit Mida,
Ponè apprehendit pallio: resupinat: respicio: rogo
Quamobrem retineat me, ait esse vetitum intrò ad heram accedere.

Geta herũ nondũ agnoscit.

Geta maximus assentator.

Narratio plane comica exponens catastrophẽ.

Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,
Eumq; nunc esse intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores
Auscultationẽ ipsã mirè exprimit. *Suspenso gradu placidè ire perrexi: accessi: astiti:*
Animam compressi: aurem admoui: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo sermonem captans. A. *euge Geta.* G. *hîc pulcherrimum*
Facinus audiui: itaq; penè hercle exclamaui gaudio.
P. *Quod?* G. *quodnam arbitrare?* A. *nescio.* G. *atqui mirificissimum.*
Catastrophe periculorũ Antiphonis. *Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ.* A. *hem,*
Consueuit honestè dixit. *Quid ais?* G. *cũ eius olim consueuit matre in Lemno clanculum.*
P. *Somnium: vtin' hæc ignoraret suum patrem?* G. *aliquid credito*
Studet cõpendio. *Phormio esse causæ: sed me censen' potuisse omnia*
Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
P. *Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulam.* G. *immo etiam dabo*
Dabo, id est, dicam. *Quò magis credas; patruus intereà inde huc egreditur foras:*
Haud multò pòst cum patre idem recipit se intrò denuò:
Ait vterq; tibi potestatem eius habendæ se dare;

Deniq;

Deniq; ego sum missus te vt requirerem, atq; adducerem.

A. Hem, quin ergo? rape me: cessas? G. fecero. A. ô mi Phormio

Vale. P. vale Antipho: bene ita me dij ament factum: & gaudeo.

Tantam fortunam de improuiso esse his datam?

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,

Et Phædriæ curam adimere argentariam,

Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:

Nam idem hoc argentum ita vt datum est ingratijs,

His datum erit: hoc qui cogam re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi voltusq; est capiundus nouus.

*Sed hinc * concedam in angiportum hunc proximum.*

Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:

Quò me assimulâram ire ad mercatum, non eo.

Fecero pro faciam, eleganter.

Phormio hac secum.

** Priscianus legit, concedam in angiportum hunc proximũ.*

ACTVS QVINTI, SCENA VII.

ARGVM.

Cognita Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt. Phormio negat se redditurum. Hinc contentio inter eos oritur. *Eiusdem generis.*

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

Dis magnas meritò gratias habeo, atq; ago:

Quando euenere hæc nobis, frater, prosperè.

Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,

Priusquam dilapidet nostras triginta minas,

Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est,

Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.

Gratiarũ actio de secundo rerũ euentu.

P. De

Aposiopesis. P. De eadẽ hac fortasse causa? D. ita hercle. P. credidi:
Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,
Iactantia de fide. Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est: tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.
C. Estne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppidò.
Parasiti astus. P. Itaq; ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita vti par fuit,
Postquàm tantopere id vos velle animum aduorteram.
Vafrè retorquet rationes. D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim quum honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi turpe est: fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coràm me incusaueras.
P. Satin' superbè illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
Hæc Demiphoni clanculũ suggerit Chremes. C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam, inque. D. tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atq; illud mihi
Rescribi, id est renumerari. Argentum iube rursum rescribi, Phormio.
P. Quod? næ ego perscripsi porrò illis, quibus debui.
D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi vxorem dare,
Diuisio, color. Quam despondisti, ducam: sin est, vt velis
Ab æquo & honesto. Manere apud te illam, hîc dos maneat Demipho:
Nam non est æquom me propter vos decipi:
Quum ego vestri honoris causa repudium alteri

Rem

Remiserim: quæ tantundem dotis dabat.
D. *I hinc in malam rem cum istac magnificentia*
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? P. *irritor.* D. *túne hanc duceres,*
Si tibi daretur? P. *fac periculum.* D. *vt filius*
Cum illa habitet apud te: hoc vestrum consilium fuit.
P. *Quæso quid narras?* D. *quin tu mihi argentum cedò.*
P. *Imò verò tu vxorem cedò.* D. *in ius ambula.*
P. *In ius? enimuerò si porrò esse odiosi pergitis.* *Aposiopesis minaci vultu.*
D. *Quid facies?* P. *egó ne? vos me indotatis modò*
Patrocinari fortasse arbitramini,
Etiam dotatis soleo. C. *quid id nostra?* P. *nihil.*
Hic quandam noram, cuius vir vxorem. C. *hem.* D. *quid est?*
P. *Lemni habuit aliam.* C. *nullus sum.* P. *ex qua filiam* *Apertiùs loquentem intercipit.*
Suscepit, & eam clàm educat. C. *sepultus sum.* *Epitasis alterius partis in fabula.*
P. *Hæc adeò ego illi iam denarrabo.* C. *obsecro,*
Ne facias. P. *oh, tún' is eras?* D. *vt ludos facit.*
C. *Missum te facimus.* P. *fabulæ.* C. *quid vis tibi?* *Chremes terretur.*
Argentum quod habes condonamus te. P. *audio:*
Quid vos (malùm) ergo me sic ludificamini *Inuectiua in senes.*
Inepti vostra puerili sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedò, cape: *In inconstantes.*
Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum, irritum est.
C. *Quo pacto, aut vnde hæc hic resciuit?* D. *nescio,* *Miratur vnde sciuerit.*
Nisi me dixisse nemini, id certò scio.

C. Mon

C. Monstri ita me dij ament simile. P. inieci scrupulum. D. hem,

Prouerbium. — *Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,*

Stomachosè ad lites concitat. — *Tam apertè irridens? emori hercle satius est:*

Animo virili præsentiq; vt sis, para,

Vides tuum peccatum esse elatum foras,

A necessario. — *Neq; iam id celare posse te vxorem tuam:*

Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,

Ab honesto. — *Id nosmet indicare placabilius est.*

Ab vtili. — *Tum hunc impuratum poterimus nostro modo*

Hæreo, metaphora ab auibus inuiscatis. — *Vlcisci. P. at at, nisi mihi prospicio, hæreo:*

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.

C. At vereor, vt placari possit. D. bono animo es,

Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,

Quum è medio excessit, vnde hæc suscepta est tibi.

Aggredimini, perstat in metaphora. — *P. Itáne mecum agitis? satis astute aggredimini:*

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho.

Ain' tu, vbi peregre tibi quod lubitum fuerit feceris,

Neq; huius sis veritus fœminæ primariæ,

Quin nouo modo ei faceres contumelias:

Lautum, id est, purgatum. — *Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?*

Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,

Metaphora. — *Vt ne restinguas lacrumis si exstillaueris.*

D. Malum, quod isti Dij Deæq; omnes duint.

Interrogationes miræ indignationis. — *Tantá ne affectum hominem quenquam esse audacia?*

Nónne hoc publicitus scelus hinc deportarier

In solas terras? C. in id redactus sum loci,

Vt nesciam prorsus quid agam cum illo. D. ego scio:

In

In ius eamus. P. *in ius? huc si quid lubet.*
D. *Assequere ac retine, dum huc ego seruos euoco.*
C. *Enim nequeo solus: accurre huc.* P. *vna iniuria est*
Tecum. C. *lege agito ergo.* P. *altera est tecum Chreme.*
D. *Rape hunc.* P. *ita ne agitis? enimuero voce est opus:*
Nausistrata, exi. C. *os opprime.* D. *impurum vide*
Quantum valet. P. *Nausistrata inquã.* C. *non taces?*
P. *Taceam?* D. *ni sequitur, pugnos in ventrem ingere.*
P. *Vel oculum* * *exsculpe: est, vbi vos vlciscar probe.*

Vide turbas.

Iniuria, id est, actio iniuriarum.

*al. exclude: vide Riu.

ACTVS QVINTI, SCENA VIII.

ARGVM.

Phormio Chremetem prodit vxori de altera coniuge. Chremes grauiter obiurgatur. Phormio exultat tam probè se vltum esse senes: Demipho pro fratre intercedit. & orat, vt huic vxor factum condonet. Ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quicquam, sed filij iudicio permittere omnia.

Iambici Senarij, & Trochaici Octonarij.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Q*Vis nominat me?* C. *hem.* N. *quid istuc turbæ est obsecro,*
Mi vir? P. *hem, quid nunc obticuisti?* N. *quis hic homo est?*
Non mihi respondes? P. *hiccine vt respondeat,*
Qui hercle vbi sit nescit? C. *Caue isti quicquam creduas.*

Audiens clamosi Phormionis vocem hæc dicit.

P. *Abi,*

Physicè.
P. Abi, tange: si non totus friget, me enica.
Vergil. Gelidusq; coit formidine sanguis.
C. Nihil est. quid ergo est? quid istic narrat? P. iam scies.
Ausculta. C. pergin' credere? N. quid ego obsecro
Huic credam, qui nihil dixit? P. delirat miser
Vide timorem Chremetis.
Timore. N. Non pol temere est, quòd tu tam times.
C. Ego timeo? P. rectè sanè, quando nihil times,
Ironicôs stomachosè.
Et hoc nihil est quod dico ego, tu narra. D. scelus,
Tibi narret? P. eho tu, factum est abs te sedulò
Blandè.
Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? C. at. N. quid at?
Interrumpit vterq; narratione Phormionis.
C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic opus 'st.
In Lemno. C. hem quid ais? D. non taces? P. clam te. C. hei mihi.
P. Vxorem duxit. N. mi homo, Dij melius duint.
P. Sic factum est. N. perij misera. P. & inde filiam
Exclamatio cũ stomacho.
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C. quid agimus?
N. Pro Dij immortales facinus indignum, & malum.
P. Hoc actum est. N. an quicquam hodie est factum indignius?
Amplificatio digna muliere.
Qui mi vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.
Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Appello, scilicet vt testem.
Lemni? hæccine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
D. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego:

Sed

Sed eam, quæ sit ignoscenda. P. *verba fiunt mortuo.*
D. *Nam neq; negligentia tua, neq; odio id fecit tuo.*
Vinolentus, fere ab hinc annos quindecim, mulierculam
Eam compreßit, vnde hæc nata est: neq; postilla vnquam attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui fit in hac re scrupulus?
Quamobrem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.
N. *Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.*
Sed quid sperem? ætate porrò minus peccaturum putem?
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma atq; ætas nunc magis expetenda est Demipho?
**Quid mihi adfers, quamobrem expectem aut sperem porrò non fore?*
P. *Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.*
Sic dabo: age age nunc, Phormionem qui volet lacessito:
Faxo tali eum mactatum, atq; hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod dum viuat, vsque ab aurem obganniat.
N. *At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho*

Causa deprecatio.

Oratoria deprecatio.

A coniecturis.

*al. *Quid mihi hic adfers, Vide Rium.*

Insultat Chremeti tanquam iam mortuo.

Iactantia de male actis.

Singillatim qualis in istum fuerim? D. *noui æquè omnia*

Tecum. N. *meriton' meo hoc videtur factum?* D. *minimè gentium.*

Verùm quando iam accusando fieri infectum non potest,

Ridiculè vir uxori supplex fit. *Ignosce: orat: confitetur: purgat: quid vis amplius?*

P. *Enimuerò priusquàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.*

Hem Nausistrata, priùs quàm huic respondes temerè audi. N. *quid est?*

P. *Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:*

Gnato. *Eas dedi tuo gnato: is pro sua amica lenoni dedit.*

Phædriæ scilicet. C. *Hem, quid ais?* N. *adeon' indignum tibi videtur, filius*

Excusat filij amorem. *Homo adolescens, vnam si habet amicam? tu vxores duas,*

Nihil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.

D. *Faciet vt voles.* N. *immo vt iam scias meam sententiam,*

Durinscula est Nausistrata. Filiũ indicẽ constituit. *Neq; ego ignosco, neq; promitto quicquam, neq; respondeo*

Priùs quàm gnatum video: eius iudicio permitto omnia:

Quod is iubebit faciam. P. *mulier sapiens es, Nausistrata.*

Catastrophe. N. *Satin' id est tibi?* P. *immo verò pulchrè discedo, & probè,*

Et

Et præter spem. N. *tu tuum nomen dic quod est.* P. *mihin'? Phormio,*

Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.

N. *Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, & quæ voles,*

Faciamq;, & dicam. P. *benignè dicis.* N. *pol meritum est tuum.*

P. *Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam, Nausistrata,*

Et quod tuo viro oculi doleant? N. *cupio.* P. *me ad cœnam voca.*

N. *Pol verò voco.* D. *eamus intrò hinc.* N. *fiat: sed vbi est Phædria*

Iudex noster? P. *iam hîc faxo aderit. Vos valete, & plaudite.*

Pollicetur operã suã.

Dictum in inuides.

PHORMIONIS FINIS.

INDEX VERBORVM

veterum, & rarò vsitatorum, apud Terentium.

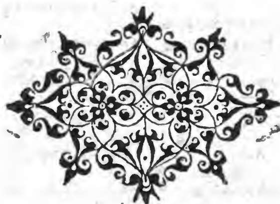
Primus numerus actum, secundus scenam, tertius versum indicat.

Coitio

Prot

FINIS.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES.

prior numerus paginam designat, alter verò lineam.

*

30,25 Percussit ill.
46,1.acc.introspexi.P.
80,13. s.N.i.multimodis. & 176, 27. & 303,10, & 368,10
102,18.Vid.ossum,&
113,1.comissatum
135,4,& 229,18.mulcare
135.16,seruat domi
166,22.impellerim.
186,17.c.D.me,otiosus
197,1.latere tecto 187,24. c.quippini M.
198,21.apti
238,7.diuiduum
lin.13.defrudet?
272,26. commissatorem
290, 4. conuentus , studium,cl.
292,1.ergo propt.
293,11.Nam illi h.
304,16. labos
306,3.noxiis
346,4.defrudans
351,27. depediscі
355.8.sæuidictis
364,11.enicas
372,18.sterciliпium
377,20.demidium
399,22.Qui n.

M. ANT

M. ANTONII MVRETI
de metris Terentianis.

TErentij versus duorum generum sunt: iambici & trochaici. neque autem iambus in trochaicum, neque trochæus in iambicum admittitur. Iambicus initio fiebat è solis iambis, vt

Quid hoc noui est, quid ira nunciat Deûm?

& apud Terentium, si modò ita legendum est,

Amantium ira amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragœdiis, propter nimiam ipsorum leuitatem, culpari: ego tamen Græcos poëtas sæpe admodum vsos reperio: vt Sophoclem,

πάλαι χαυνηγετοῦντα, καὶ μετεμμένον.
ἔτ᾽ ἔργον ἐστὶν, ἐννέπειν δ᾽ ὅτου χάριν.
ἔτ᾽ ἄλλοτ᾽ ἄλλον, ἐμπιπτόντ᾽, σπαρηλατῶν.

& Æschylum:

ἐγὼ δ᾽ ἄτολμός εἰμι συγγενῆ θεόν.
ἅπας δὲ τραχὺς ὅστις ἂν νέον κρατῇ.

& Euripidem:

ἀχθεῖν εἰμι. πᾶις ἔτ᾽ οὖσ᾽ ἀπωλόμην.
ὄλωλεν ὡς ὄλωλε πᾶσιν εἰδέσιν.

Postea admissus est alternis spondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus sunt æquales: in quibus est & proceleumaticus. tribrachys etiam, quòd iambo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis vno tempore longior, tamen ipse quoque receptus est. Iambici integri, id est, ἀκατάληκτοι, semper vltimus pes est iambus. nam claudi versus, id est, σκάζοντες, an in Plauto sint, alio loco viderimus: in Terentio quidem non

sunt,

sunt, ne in Græcis quidem aut comicis aut tragicis vsquam: itaque qui locum illum ex Æschylo ita scripserunt,

ἴν᾽ οὔτε φωνὴν, οὔτε του βροτῶν μορφὴν,

& illum, & alios plurimos, dum corrigere volunt, deprauarunt. rectè enim erat in Aldinis,

ἵν᾽ οὔτε φωνὴν, οὔτε του μορφὴν βροτῶν.

Vltimus igitur semper iambus est, cæteris locis magna libertas: non tantùm enim iambus, & tribrachys, verùm & spondeus, & omnes spondeo temporibus pares quolibet alio loco, à Latinis quidem comicis, tragicisq; veteribus, sine vllo discrimine ponuntur. creticum & proceleumaticum rarò quidem, sed nonnunquam tamen inuenias. iambicorum autem hæc ferè discrimina sunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimeter acatalectus:

Verebar, quorsum euaderet.

trimeter acatalectus:

Poëta quum primùm animum ad scribendum appulit.

tetrameter, siue quadratus catalecticus:

Satis pol proternè me Syri promissa huc induxerunt.

tetrameter, siue quadratus acatalectus.

Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.

tetrameter, siue quadratus hypercatalectus:

Atq; ejus amicam subagitare, vel heri in vino quàm immodestus:

qui pentametros iambicos faciunt, nugantur. itaq; hic quoque locus in Æschylo deprauatus:

θηητοῖσι κλέψας ὤπασεν, ποίας δί.

erat enim rectè in Aldinis:

θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν, ποιᾶς ὅ τοι.

Trochaicorum apud Terentium hæc ferè ratio. trochæus quolibet loco ponitur: vt in iambico iambus, præter iambum, proceleumaticum, creticum, admittuntur

tuntur iidem omnes pedes, qui in iambicum. trochaicis autem vtitur ferè octonariis siue quadratis catalecticis:

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitia tua.
Vbi te vidi animo esse omisso, & suauia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neq; prospicere in longitudinem,
Cepi rationem vt neq; egeres, neq; vt hæc posses perdere.

Interdum autem apud hunc poëtam vltima præcedentis versus syllaba principium est insequentis. atque ita de Terētij versibus breuiter à nobis disputatū sit.

IN LAVDEM TERENTII, OCTONARIVS.

Aonides quisquis Musas, Latiumq; decorem
Artibus ingenuis excoluisse cupit:
Quisquis lasciui fugisse Cupidinis arma,
Et quidquid suadet fœda libido mali:
Vrbanos quisquis mores vitamq; probatam,
Aut magnum quidquam voce sonare cupit,
Huc sua conuertat celeri vestigia gressu,
Hunc vnum è multis edidicisse iuuet.
Hîc posuêre suos Nymphæ Libethrides hortos:
Hîc resona doctus ludit Apollo chely.
Hîc est, occultas qui te transire Charybdes
Instruat, & placidas æquore reddat aquas.
Hîc ille est, per quem tutò disrumpere vafros
Scortorum nisus, & malefacta queas.
Ausculta monitis huius, lenonis auari
A turpi tutus si cupis esse dolo.

